

K 241558
3

აკისანდილ ნიკოლეიშვილი

ნარკვევები

ქართულ ებრაელთა

ლიტერატურულ-კუბლიცისტური
მულგაფეობის ისტორიიდან

I

F 80102
3

აგთანდილ ნიკოლეიშვილი

ნარკვევები

ქართულ ებრაელთა

ლიტერატურულ-პუბლიცისტური მოღვაწეობის ისტორიიდან

I

საქართველოს ეხყნუ
ბიბლიოთეკის
ეკსპლუატაცია
11.11.03.

ქართული
ლიბრარი

მდიდარ ფაქტობრივ მასალაზე დაყრდნობით წიგნში ახლებური თვალ-
თახედვითაა გაანალიზებული რამდენიმე განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი
საკითხი ქართველ ებრაელთა ლიგერაგურული და ჟურნალისტური მოღ-
ვაწეობის ისტორიიდან მე-20 საუკუნის პირველ ნახევარში. კერძოდ, პირ-
ველ და მეორე ნარკვევებში მონოგრაფიულადაა განხილული დავით და
გერცელ ბააზოვების შემოქმედებითი მემკვიდრეობა და საზოგადოებრივი
მოღვაწეობა, მესამე და მეოთხე ნარკვევებში კი, პირველად ქართული
ჟურნალისტიკის ისტორიაში, მეცნიერულადაა შესწავლილი და შეფასებული
საქართველოში გამოცემული პირველი ქართულენოვანი გაზეთები - „ხმა
ებრაელისა“ და „მაკაველი“.

დავით და გერცელ ბააზოვებისადმი მიძღვნილი ნარკვევები, რომლებიც
პირველად 1995 წელს გამოიცა ცალკე წიგნად, ამჯერად საუფიქლიანად
გადამუშავებული სახით მიეწოდება მკითხველს. 1995 წელს გერცელ ბაა-
ზოვებ დაწერილმა მონოგრაფიამ საქართველოს მწერალთა კავშირისა
და ქართულენოვანი ებრაული გაზეთის - „მენორას“ მიერ გამოცხადებულ
ერთობლივ კონკურსში პირველი პრემია დაიმსახურა.

წიგნი ეძღვნება დავით ბააზოვის დაბადებიდან 120 და გერცელ ბააზოვის
დაბადებიდან 100 წლის საიუბილეო თარიღებს.

რედაქტორები: გურამ ბატიასვილი (სამართვებლო)
დანელი ხანანასვილი (ისრაელი)

რეცენზენტი კოლინა ბააზოვი (ისრაელი)

საქმ-2სს
შემოწმებულია

ISBN 99928-79-81-5

K241558

© ქუთაისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა

სამართვებლოს
პარლამენტის
ეკონომიკური
სამსახური

დავით ბააზოვი

მეოცე საუკუნის პირველი ნახევრის ცნობილი საზოგადო და სასულიერო მოღვაწე დავით ბააზოვი, ფაქტობრივად, პირველი ქართველი ებრაელი პუბლიცისტი იყო, რომელმაც სათავე დაუდო საქართველოში ორ ათასწლეულზე მეტი ხნის განმავლობაში მცხოვრები ებრაელების კულტურულ-საგანმანათლებლო აღორძინებასა და პუბლიცისტურ მოღვაწეობას. თავისი აქტიური პრაქტიკული საქმიანობითა და იმდროინდელ ქართულ თუ უცხოურ პრესაში დასტამბული წერილებით მან უდიდესი როლი შეასრულა ქართველ ებრაელთა კულტურული განვითარებისა და ეროვნული თვითშეგნების განმტკიცების საქმეში.

მთელი შეგნებული ცხოვრების მანძილზე იგი შეუპოვარი თავდადებით იღვწოდა სიდუხჭირის, უმეცრებისა და ინტელექტუალური ჩამორჩენილობის ჭაობში ჩაფლული თავისი მოძმეების სულიერ-სარწმუნოებრივი შეგნების განსამტკიცებლად და კულტურულ-საგანმანათლებლო დონის ასამაღლებლად. ფაქტობრივად, იგი იყო ამ დიდი ეროვნული საქმიანობის თავკაცი და წინამძღოლი, ვისაც თვით ებრაელთა შორისაც კი ძალზე ცოტა თუ უთანაგრძნობდა და ედგა გვერდით იმხანად. ძველი, დახავსებული შეხედულებებით შებოჭილი ბევრი მისი თანამემამულე არა თუ არ იზიარებდა დავით ბააზოვის კულტურულ-საგანმანათლებლო მრწამსს, არამედ გააფთრებითაც კი იბრძოდა მის წინააღმდეგ და ნაციონალიზმსა და ეროვნულ განკერძოებულობაში დებდა ბრალს.

ამდგვარი უმადურობის, თავისივე ხალხის წინაშე მრავალგზისი დაბეზლებისა და ათასგვარი წინააღმდეგობის მიუხედავად, დ. ბააზოვი სიცოცხლის ბოლომდე დარჩა ერთგული დასახული მიზნისა და გაუმართლებელ კომპრომისებზე არასოდეს წასულა. ასეთი თავდადებული მოღვაწეობის საფუძველს წარმოადგენდა შეუვალი რწმენა იმისა, რომ მისი ცხოვრებისეული მიზანსწრაფვა ქართველ

ებრაელთა ეროვნული თვითშეგნების განმტკიცებისათვის მისი მიმართული და ამ უზენაესი იდეალისათვის მისი მიუტევებელი დანაშაული იქნებოდა.

დ. ბაახოვის აქტიური საზოგადოებრივი საქმიანობა ორგანულად აღმოჩნდა დაკავშირებული მის პუბლიცისტურ მოღვაწეობასთან. ქართული კულტურის ისტორიაში ის იმ პირველ ებრაელ პუბლიცისტად მოგვევლინა, რომლის კვალდაკვალ შემდგომში არაერთი ებრაელი მწერალი და პუბლიცისტი შემოემატა ჩვენს ლიტერატურას. მათგან, პირველ ყოვლისა, დავითის შვილი - გერცელ ბაახოვი უნდა დავასახელოთ, 20-30-იანი წლების ქართული მწერლობის ერთ-ერთი თვალსაჩინო წარმომადგენელი და მამის ტრადიციების უღირსეულესი გამგრძელებელი.

მრავალისმთქმელია ის ფაქტი, რომ დ. ბაახოვის პუბლიცისტის-ჟურნალისტური მოღვაწეობის უმთავრესი თემა საქართველოში მცხოვრებ ებრაელთა წინაშე მდგარი ეროვნული პრობლემატიკა აღმოჩნდა. მაგრამ არ იქნებოდა სწორი, იგი მხოლოდ ვიწრო ეროვნული მიზანსწრაფვით შემოფარგლულ მოღვაწედ მიგვეჩინა. მისი პუბლიცისტიკის ეროვნულ-პრობლემატური თვალთახედვა სისხლხორცუვლად დაკავშირებული იმ პერიოდის ქართულ და საერთაშორისო მოვლენებთან. აქვე აღსანიშნავია ისიც, რომ დ. ბაახოვი, როგორც პუბლიცისტი, არასოდეს კარგავს მოვლენათა კრიტიკულ-რეალისტური განსჯის გრძნობას, ჰაერში გამოკიდებულ ფანტაზიორს არ ემსგავსება, ვითარებას სიღრმისეულად აანალიზებს და მდიდარ ფაქტობრივ მასალაზე დაყრდნობით აყალიბებს საკუთარ შეხედულებებს.

მიუხედავად იმისა, რომ მის პუბლიცისტურ წერილებში დასმული არაერთი საკითხი კონკრეტული სინამდვილის გამოძახილია, ისინი თავიანთი მასშტაბურობითა და აქტუალობით დღევანდელი მკითხველის ინტერესების სფეროშიც არიან მოქცეულნი და მარტო ისტორიული თვალთახედვით როდი იქცევენ ყურადღებას. პუბლიცისტი ცდილობს ნათელი წარმოდგენა შეგვიქმნას მეოცე საუკუნის ათიანი და ოციანი წლების რთულ საზოგადოებრივ

ვითარებაზე და სიდრმისეულად წარმოაჩინოს იმხანად როგორც ჩვენში, ისე მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში მიმდინარე მოვლენების შინაგანი ბუნება.

დ. ბააზოვის პუბლიცისტური მემკვიდრეობისა და საზოგადოებრივი მოღვაწეობის დახასიათების დროს ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს ის ფაქტი, რომ თავისი აქტიური საზოგადოებრივი საქმიანობის მთავარ მიმართულებად მას მუდამ აქონდა დასახული ქართველ და ებრაელ ხალხებს შორის საუკუნეების მანძილზე დამკვიდრებული საუკეთესო ტრადიციების შემდგომი განმტკიცება და განვითარება. საქართველოში მცხოვრებ ებრაელთა ეროვნულ ბედზე ფიქრის პუბლიცისტულ კამპანიაში განუყოფელადაა დაკავშირებული ქართველი ერის მომავალთან.

მიუხედავად იმისა, რომ დ. ბააზოვის ეროვნული დამსახურების წარმოჩენას საქართველოშიცა და ისრაელშიც ამ ბოლო ხანს არა ერთი საყურადღებო ნაშრომი მიეძღვნა, ამ თვალსაზრისით გასაკეთებელი სამომავლოდაც ძალზე ბევრია. კერძოდ, მისი პუბლიცისტური მემკვიდრეობის ერთი ნაწილი დღემდე უცნობია, ანდა ნაკლებად ხელმისაწვდომი ფართო მკითხველი საზოგადოებისათვის.

დავით ბააზოვის ქალიშვილის - ფანის სიტყვებით თუ ვიტყვით, „ცოტას თუ წაუკითხავს რამე მისი მდიდარი და მრავალმხრივი პუბლიცისტური ნაწარმოებებიდან, რომლებშიც ღრმა თანმიმდევრობით აისახა მისი რთული, მღელვარე და დაძაბული მოღვაწეობა, მიმართული საქართველოს ებრაელობის მრავალსაუკუნოვანი ძილისაგან გამოფხიზლებაზე, მის კულტურულ-ეროვნულ აღორძინებაზე და დიასპორის ებრაელობის ერთიანობის იდეის განხორციელებაზე“.

დავით ბააზოვის მოღვაწეობისა და პუბლიცისტური მემკვიდრეობისადმი ინტერესმა განახლებული ძალით თავი გასული საუკუნის 70-იანი წლებიდან იჩინა. ამ დროიდან მოყოლებული საქართველოშიცა და ისრაელშიც მრავალი ისეთი ნაშრომი გამოქვეყნდა, რომლებშიც დ. ბააზოვის ღვაწლის ბევრი ახალი მხარეა წარმოჩენილი. ამ

თვალსაზრისით ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს ფანი და პოლინა ბააზოვების, გიორგი ციციშვილის, ბესარიონ ჭავჭავაძის, დანიელ ხანანაშვილის, შალვა წიწუაშვილის, გურამ ბათიაშვილის, გერშონ წიწუაშვილის, თამარ კეხერაშვილის და სხვა ებრაელ და ქართველ ავტორთა დამსახურება.

მათგან პირველ ყოვლისა მაინც ფანი და პოლინა ბააზოვების განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანი წვლილი მინდა გამოვყო. მხედველობაში მაქვს 1976 წელს ისრაელში გამოცემული კრებული „დავიდ და გერცელ ბააზოვები“ (შეადგინა და დასაბეჭდად მოამზადა ფანი ბააზოვმა, იერუსალიმი, 1976 წ.) და პოლინა ბააზოვის წიგნი „ფურცლები წარსულიდან. ბააზოვების ოჯახიდან“ (თელა-ვივი, 2000 წ.). ფანი და პოლინა ბააზოვების დასახელებული წიგნები დავით და გერცელ ბააზოვების ცხოვრებისა და მოღვაწეობის შესწავლის გზაზე სრულიად ახალი ეტაპის დამკვიდრებას უდებენ სათავეს.

ასევე ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს დანიელ ხანანაშვილის განუზომლად დიდი დამსახურება როგორც საზოგადოდ ქართველ ებრაელთა ისტორიის, ისე კონკრეტულად დავით ბააზოვის ცხოვრების კვლევისა და ახალი დოკუმენტური მასალების მოძიებისა და გამომზეურების საქმეში. 2001-2002 წლებში გაზეთ „მენორაში“ (იხ. „მენორა“, 2001 წ. №14, 15, 16, 17, 18, 19 24, 2002 წ. №1, 2, 3, 5, 8, 9, 10) გამოქვეყნებული მისი წერილების სერიით - „დავით ბააზოვის უცნობი წერილები და ბიოგრაფიული მასალები“ - მან ფასდაუდებელი ამაგი დასდო დავით ბააზოვის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის მეცნიერულ შესწავლას.

და მაინც, მიუხედავად ყოველივე ზემოთ აღნიშნულისა, დავით ბააზოვის ღვაწლის წარმოსახენად სამომავლოდაც ბევრი რამ არის გასაკეთებელი. წინამდებარე ნაშრომის ავტორის უმთავრესი მიზანია მანაც სცადოს თავისი მოკრძალებული წვლილის შეტანა ამ დიდი საქმის მოგვარებაში.

Irrespective of such ingratitude and numerous contradictions, D. Baazov had stayed the adherent of his goal to the end of his life, and he had never compromised. The foundation of his selfless activities was his strong belief that his deeds were addressed to the strengthening of the national self-consciousness of the Georgian-speaking Jews, and that it would have been unjustifiable to abandon this supreme ideal.

D. Baazov's public activities were inherently associated with his publicistic work. As it was said, in the history of Georgian literature, he appeared to be the first Jewish writer who was later followed by a number of Jewish men-of-letters. Among them, David's son, Gertzel Baazov should be named, who was one of the outstanding representatives of the Georgian literature in the 1920-30s, and a worthy successor of his father's traditions.

It is noteworthy that the main issue in D. Baazov's writings was the national problem faced by the Jews living in Georgia. He chose journalism in order to express his ideas, and conversed with readers acutely, clearly and unambiguously.

It would not be right to consider D. Baazov to have been concentrated only on narrow nationalistic purposes. The nationalistic standpoint in his writings is inherently linked with the events going on in Georgia and in the world in that period of time. It should also be mentioned here that D. Baazov, as a publicist, has never lost the sense of the critical and realistic analysis of events, has never become a groundless visionary, has always given an in-depth analysis of a situation, and has always established his ideas based on rich factual data.

Despite of the fact that the problems posed in this articles were the echoes of concrete realia, with their significance and urgency they are interesting for a contemporary reader too, and they attach our attention not only with the historical viewpoint. The publicist tries to give a clear picture of the complex public situation of the 1910s-20s, and to depict the inner essence of the events going on both in Georgia and in many countries of the world.

In he analysis of D. Baazov's publicistic heritage and public activities, it should be emphasized that the main direction of his public activities was the further strengthening and development of the centuries-long best tradi-

ებრაელობა. ისინი აქაც ვაჭრობას მისდევენ. ონის ებრაელებში იშვიათად შეხვდებით ინტელექტუალურ მოიპოვება ერთი კაციც, რომ საშუალო განათლებას მქონდეს მიღებული. აქვთ ერთადერთი დაწყებითი სასწავლებელი ასწავლიან მხოლოდ ებრაულს... 1902 წელს ონში დანიშნეს რაბინად დავით ბააზოვი. დავით ბააზოვი ცხინვალიდან არის მან მოსვლისთანავე ყურადღება მიაქცია ონის ებრაელთა უნუგეშო მდგომარეობას, შეუდგა რა სკოლის დაარსების საქმეს. დიდის ძალისხმევით დააარსა იგი 1904 წელს. ონის სკოლის მსგავსი ებრაელებს საქართველოში არა აქვთ“ (დ. ხანანაშვილის პუბლიკაცია. გაზ. „მენორა“, 2001 წ. მაისი №9).

მაგრამ, როგორც დ. ხანანაშვილის მიერ გამოქვეყნებული უცნობი პუბლიკაციებიდან ჩანს, გარდა მხარდამჭერებისა, დ. ბააზოვს იმხანად ბევრი მოწინააღმდეგეც ჰყავდა, რომლებიც მის საგანმანათლებლო საქმიანობას უარყოფითად აფასებდნენ და მკვეთრად ეწინააღმდეგებოდნენ. მაგალითად, იმავე 1909 წელს გაზეთ „ვარსკვლავში“ ესდეს ხელმოწერით გამოქვეყნებული ინფორმაციის ავტორი ონში დ. ბააზოვის საქმიანობას შემდეგნაირ შეფასებას აძლევს: „დ. ონის ებრაელებიც ძალიან უნუგეშო მდგომარეობაშია. მათ ყორანივით თავს დასჩხავის მათი რაბინი დ. ბააზოვი, რომელიც ყოველგვარ სისასტიკეს იჩენს საწყალ მცხოვრებლებზე. ეს საზოგადოების პარაზიტები სულს უხუთავენ მოზარდ თაობას თავისი ახალშემოდებული კანონებითა და მეტის გაიძვერობით სტანჯავენ და აწვალებენ საბრალო ხალხს. ეს ვაჟბატონი ამასთანავე პროვოკატორიცაა. შურს აგდებს ქართველ-სომეხთა და ებრაელთა შორის. უკრძალავს ახალგაზრდა ებრაელებს მათთან გავლას... ამნაირად ეს ვაჟბატონი ტორმოზია „ხალხის წინმსვლელობის და საზოგადოების პარაზიტი გამხდარა. დრო არის, ყველა თავის მოქმედებას ჩაუფიქრდეს“ (იქვე).

მიუხედავად მშობელი ხალხისადმი დიდი სიყვარულისა, დ. ბააზოვი ვიწრო ნაციონალისტური მისწრაფებებით შეპოტილი პიროვნება არ ყოფილა და იგი ქართველი ერის ინტერესების დასაცავად იღვწოდა აქტიურად. ნათქვამის

დასტურად აქ მინდა კიდევ ერთხელ მეც გავიხსენო ერთი ღირსახსოვარი ფაქტი მისი ბიოგრაფიიდან: 1918 წელს ახალციხეში რაბინად ყოფნის პერიოდში, დ. ბააზოვმა დიდი როლი შეასრულა თურქების სისხლიანი თარეშისაგან იქაური ქართველების გადარჩენის საქმეში.

როგორც ცნობილია, თურქეთს ამ დროისათვის საქართველოს მიმართ საკმაოდ აგრესიულად გამოხატული ტერიტორიული პრეტენზიები ჰქონდა და ყოველნაირად ცდილობდა ქართული მიწების მიტაცებას. „დავით ბააზოვმა, გამოიყენა რა თავისი გავლენა და მეგობრული დამოკიდებულება ქალაქ ახალციხის მაჰმადიანთა სულიერ ხელმძღვანელ კაზი-ალი ეფენდისთან, შეძლო სისხლიანი თარეშის ვითარებაში თურქების ცეცხლის ქვეშ ეხსნა არა მარტო ებრაელობა, არამედ მრავალ ქრისტიანთა სიცოცხლე. ამის შემდეგ ასეულები მიდიოდნენ მასთან მისდამი მაღლიერების გრძნობის გამოსახატავად“ (პ. დოლდშტეინი, დასახ. წიგნი, გვ. 16-17).

ამ ფაქტთან დაკავშირებით მეტად საინტერესო მოგონებას გვაწვდის გენერალი შალვა მაღლაკელიძეც, რომელიც იმხანად რუსეთის დროებითი მთავრობის საგანგებო სამხედრო რწმუნებული იყო იმ რეგიონში. მისი თქმით, „ქართველი და სომეხი მოსახლეობისათვის ამ საბედისწერო დღეებში მათი ძარცვაგლეჯისა და დარბევისა, საჭირო იყო მფარველი და ასეთიც აღმოჩნდა. ეს პიროვნება იყო დავით ბააზოვი. სარგებლობდა რა ის დიდი ავტორიტეტით თვით მუსულმანურ წრეებში, განსაკუთრებით მეგობრობდა რა ყაზი ალი-ეფენდის, უმაღლეს მსახურს მაჰმადისას ახალციხესა და მის მაზრაში, დავით ბააზოვის პირადი ჩარევითა და შუამდგომლობით ბევრი ქრისტიანი მცხოვრები სიკვდილს გადარჩა. ამით მან ადგილობრივ ებრაელობასაც დიდება და პატივი დაუშკვიდრა, რომლის ღირსეული მესვეური და პატრონი მუდამ იყო“ (ფ. ბააზოვი, დასახ. წიგნი, გვ. 132-133).

დ. ბააზოვს ასევე დიდი წვლილი მიუძღვის ქართულენოვანი ებრაული გაზეთების გამოცემის საქმეშიც. მისი აქტიური მცდელობისა და თანამონაწილეობის შედეგად

1918 წელს ქუთაისში გამოვიდა „ხმა ებრაელისა“, 1924 წელს
კი თბილისში „მაკაველი“.

დ. ბააზოვი არ ყოფილა მხოლოდ სიტყვიერი ქადაგებებით შემოფარგლული პიროვნება. იგი ყველანაირად ცდილობდა პრაქტიკულადაც შეესხა ხორცი თავისი იდეებისათვის და მრავალსაუკუნოვანი გონებრივი მთვლემარებისაგან დაეხსნა ქართველი ებრაელობა. ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებით უნდა გამოიყოს მისი მოღვაწეობა საქართველოში ებრაული სკოლების გასახსნელად. ებრაელი ერის საუკეთესო შვილებთან ერთად, მან ბევრი რამ გააკეთა საამისოდ საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის პერიოდსა და ოციან წლებში.

ფანი და პოლინა ბააზოვების წიგნებში გამოქვეყნებული მასალებით მკითხველისათვის ნათელი ხდება ბააზოვის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის მანამდე უცნობი მრავალი მხარე. ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებით საინტერესოა ის დოკუმენტები, რომლებიც ადასტურებენ მის აქტიურ კავშირს მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნის სიონისტებთან, სიონიზმის საერთაშორისო კონფერენციებსა და შეკრებებში მონაწილეობას და ფარულ თანამშრომლობას საბჭოთა კავშირში არსებულ იატაკქვეშა სიონისტურ ორგანიზაციებთან. დ. ბააზოვის მთელი ეს თავდადებული მოღვაწეობა, ესოდენ სარისკო და სახიფათო მისი სიცოცხლისათვის, მშობელი ხალხის თავისუფლებასა და ბედნიერ მომავალზე ოცნებით იყო შთაგონებული. ახალი ეპოქალური სინამდვილის მესვეურთა მიერ სიტყვიერად დეკლარირებულმა ღოზუნგებმა საბჭოთა იმპერიაში მცხოვრებ ხალხთა ეროვნული თანასწორობის შესახებ ბევრი მისი თანამედროვის მსგავსად თავდაპირველად დ. ბააზოვსაც გაუღვივა იმედი მშობელი ხალხის ეროვნულ-პატრიოტული იდეალების რეალური აღსრულებისა. სწორედ ამ იმედით ფრთაშესხმულმა დაიწყო მან განახლებული ენერგიით მოღვაწეობა ქართველ ებრაელთა ეროვნული ინტერესების დასაცავად და ხორცშესახემლად ოციანი წლების დასაწყისში, მაგრამ ცხოვრებისეულმა სინამდვილემ მალე დაარწმუნა იმაში, რომ ხელისუფლების

მიერ დეკლარირებული პრინციპები და რეალობა სწორ შემთხვევაში დიამეტრალურადაც კი განსხვავდებოდა ერთმანეთისაგან.

უფრო მეტიც, მას არა თუ მისი ეროვნული იდეალების რეალური აღსრულებისთვის ბრძოლის შესაძლებლობა არ ეძლეოდა, პირიქით, მასზე, როგორც ხელისუფლებისათვის მიუღებელი ეროვნულ-სარწმუნოებრივი პრინციპების მქონე პიროვნებაზე, სათანადო ორგანოებს მკაცრი ზედამხედველობაც ჰქონდათ დაწესებული. პ. ბააზოვის ინფორმაციით, ოციანი წლებიდან მოყოლებული, დ. ბააზოვს „სისტემატურად ადევნებდნენ თვალყურს. ყოველი მისი ნაბიჯი თუ საქმიანობა ფიქსირებული გახლდათ გარკვეულ ორგანოებში და ასე გრძელდებოდა მისი სიცოცხლის უკანასკნელ წუთამდე“ (პ. ბააზოვი, დასახ. წიგნი, გვ. 58).

დ. ბააზოვის უზენაესი ეროვნული იდეალი ისრაელის სახელმწიფოს აღდგენა იყო. იგი, თავის მხრივ, ყველაფერს აკეთებდა ამ ოცნების ხორცშესასხმელად და ყველანაირად ცდილობდა ორი ათასზე მეტი წლის წინათ მშობლიური მიწიდან იძულებით აყრილი და მსოფლიოში მიმოფანტული ებრაელობა კვლავ დაბრუნებოდა თავის სამშობლოს. ამ თვალსაზრისით მეტად მნიშვნელოვანია ასეთი ფაქტი მისი ბიოგრაფიიდან: 1925 წელს, დიდი წინააღმდეგობების დაძლევის შემდეგ, დ. ბააზოვმა და ნ. ელიაშვილმა მიიღეს უფლება ქართველ ებრაელთა ერთი ნაწილის ემიგრაციისა ისტორიულ სამშობლოში. ამ ნებართვის მისაღებად ისინი თავად იმყოფებოდნენ ერეც-ისრაელში (მაშინდელ პალესტინაში), საიდანაც ჩამოიტანეს ასობით სერთიფიკატი ებრაელთა გამგზავრებაზე, რის შედეგადაც წინაპართა სამშობლოს დაუბრუნდა ქართველ ებრაელთა პირველი ჯგუფი 50 ოჯახის შემადგენლობით. მაგრამ, სამწუხაროდ, ეს პროცესი მალე შეწყდა, ვინაიდან ხელისუფლებამ მოულოდნელად აკრძალა ებრაელთა შემდგომი მიგრაცია.

მოვლენათა არსში გარკვეული მკითხველისათვის ალბათ სრულიად ზედმეტია იმის ახსნა-განმარტება, რაოდენ სახიფათო და სარისკო იყო ეროვნულ-პატრიოტული

ინტერესების ამდაგვარი ქომაგობა იმხანად, იმ დროს, როცა ინტერნაციონალიზმის იდეების გამაფრთხილებელი ხელისუფლება ყველა გზასა და საშუალებას იყენებდა ეროვნული ცნობიერების დასათრგუნად, მოულოდნელი არ იყო, დავით ბაახოვის პატრიოტული მიზანსწრაფვა ნაციონალიზმის გამოვლინებად და ბოლშევიკური ეპოქისათვის პრინციპულად მიუღებელ თვალთახედვად მიეჩნიათ.

ასეც მოხდა: ოციანი წლების მეორე ნახევრიდან, ქვეყანაში იდეოლოგიური დიქტატურის გამკაცრების დროიდან, ბაახოვების ოჯახის წინააღმდეგ მიმართული რეპრესიები საბედისწეროდ იწყებს გაძლიერებას. მოახლოებული უბედურების მაუწყებელი ინფორმაციები ამ დროიდან მოყოლებული პრესის ფურცლებზეც ჩნდება. ამ თვალსაზრისით მეტად მნიშვნელოვანია გახეთ „კომუნისტის“ 1927 წლის 26 მაისის ნომერში ებრაელი სტუდენტის ფსევდონიმით გამოქვეყნებული წერილი „რა ხდება ებრაელთა ქუჩაზე?“, რომელიც დ. ბაახოვისა და მისი ოჯახის წინააღმდეგ წაყენებული საბრალდებო დასკვნის შთაბეჭდილებას ახდენს მკითხველზე. თუ გავითვალისწინებთ იმ ფაქტს, რომ წერილი რესპუბლიკის ცენტრალურ პარტიულ ორგანოში დაიბეჭდა, ადვილი წარმოსადგენია რა დიდი საშიშროების წინაშეც იდგნენ დავით ბაახოვი და მისი შვილები იმხანად ხელისუფლების მხრიდან.

მეტი სიცხადისათვის მოვიშველიოთ ფრაგმენტები დასახელებული წერილიდან: „თბილისის ებრაელობას ამ ოთხი წლის წინათ მოველინა თავისი ოჯახით ვინმე დავით ბაახოვი... ის შემკობილია ყველა იმ საზიზღარი თვისებებით, რომელიც ახასიათებს ყოველი სარწმუნოების სასულიერო პირებს. ჩამოვიდა თუ არა ის თბილისში, მან თავისი ველური მოქცევით შეცდომაში შეიყვანა ნაწილი მშრომელი ინტელიგენციისა. მათ არწმუნებდა თავის პროგრესისტობაში“ (დ. ხანანაშვილის პუბლიკაცია, „მენორა“, 2002 წ. მაისი №10).

წერილის ავტორის შეფასებით, დ. ბაახოვი „მეტად დახელოვნებული ავანტიურისტი“ იყო, „ებრაელი

შავრაზმელების წამქეზებელი მშრომელი ინტელიგენციის წინააღმდეგ“, რომელიც „სინაგოგის ტრიბუნაზე“ მოხერხებულად იყენებდა საბჭოთა ხელისუფლების დამსობისკენ მისაწოდებლად. მის აღშფოთებას კიდევ უფრო ზრდიდა ის გარემოება, რომ მას „გვერდში ამოუდგა არა ნაკლები „ბააზოვი“, მისი შვილი გერცელი, ტერორის ქვეშ ჩააყენა მთელი ებრაელობა“.

წერილის ბოლოს კი ნათქვამი იყო: „ინტელიგენცია, ახალგაზრდობის აქტივი, პარტიული აქტივი უძღური რჩებიან მათ წინააღმდეგ ბრძოლაში, საჭიროა სერიოზული ზომების მიღება. ბააზოვების „დინასტია“ უნდა იქნას აღმოფხვრილი ერთხელ და სამუდამოდ“.

როგორც დ. ხანანაშვილის მიერ მიკვლეული საარქივო დოკუმენტით ხდება ცხადი, დ. ბააზოვის წინააღმდეგ მიმართული ბრძოლის ეს კამპანია იმით დასრულდა, რომ 1928 წელს იგი დააპატიმრეს და ერთი წლით თავისუფლების აღკვეთა მიუსაჯეს. 1929 წლის 3 აპრილს თბილისის სასამართლომ მსჯავრდებულს პატიმრობა ერთი წლის პირობითი სასჯელით შეუცვალა (იქვე).

დავით ბააზოვისა და მისი ოჯახის წინააღმდეგ მიმართულმა დევნა-შევიწროებამ კიდევ უფრო ფართო მასშტაბები შეიძინა 30-იანი წლების მეორე ნახევარში, რასაც შედეგად 1938 წელს ჯერ გერცელის დაპატიმრება მოჰყვა, შემდეგ კი, იმავე წელს, დავითისა და მისი მეორე ვაჟის – ხაიმისა. მდგომარეობას უაღრესად ამწვავებდა ის გარემოება, რომ სამივე მათგანი პოლიტიკური ბრალდებებით იყო დაპატიმრებული.

ფანი და პოლინა ბააზოვების წიგნებში მდიდარ დოკუმენტურ მასალებზე დაყრდნობით უაღრესად შთამბეჭდავადია მოთხრობილი ამ დიდი ტრაგედიის ამბავი. მამისა და ძმების მდგომარეობით შეძრწუნებულმა ფანიმ, რომელიც პროფესიით იურისტი იყო, უყოყმანოდ თქვა უარი პირად ოჯახურ ბედნიერებაზე, ლენინგრადში (ახლანდელი სანკტ-პეტერბურგი) მცხოვრები ახლადშერთული მეუღლე მიატოვა, თბილისში ჩამოვიდა და თავისი ცხოვრების

უმთავრეს მიზნად რეპრესირებულთა განთავისუფლებას დაისახა.

მდგომარეობას კიდევ უფრო ართულებდა ის ფაქტი, რომ რეპრესიების საშიშროების წინაშე თავად ფანიც იდგა ახლობლებმა და გულშემატკივრებმა მას საიდუმლოდ აცნობეს, რომ თბილისში მისი დარჩენა საშიში იყო. ამიტომაც იგი ერთ ადგილს ზედიზედ ორ ღამეს ვერ ათევდა და მუდამ იცვლიდა ადგილსამყოფელს (პ. ბააზოვი, დასახ. წიგნი, გვ. 91).

1939 წელს გამართულმა სასამართლომ დავით ბააზოვს, როგორც ხალხისა და ქვეყნის მტერს, სასჯელის უმაღლესი ზომა - დახვრეტა მიუსაჯა, მის ვაჟს - ხაიმს კი ხუთი წლით თავისუფლების აღკვეთა. ოჯახისათვის უცნობი იყო, რა ბედი ეწია გერცელს. როგორც შემდეგში გაირკვა, ამ დროისათვის იგი, სამწუხაროდ, კარგა ხნის დახვრეტილი იყო.

უმთავრესი ბრალდება, რითაც დავით ბააზოვი ხალხისა და სამშობლოს მტრად მონათლეს, იმაში მდგომარეობდა, თითქოს იგი საქართველოსა და ამიერკავკასიაში სიონისტური ორგანიზაციების შექმნის აქტიური ინიციატორი იყო, „დანაშაულებრივ კავშირში მყოფი მსოფლიო სიონიზმის ხელმძღვანელებთან“, სიონისტური კონფერენციების მრავალგზის მონაწილე. საბრალდებო დასკვნაში ისიც ხაზგასმით ეწერა, რომ 1925 წელს, შეიყვანა რა შეცდომაში საქართველოს ხელისუფლება, მან მოახდინა ქართველებრავლთა ერთი ჯგუფის ემიგრაცია პალესტინაში. მაგრამ შესაბამისი ორგანოების „ფხიზელი“ მუშაობისა და აქტიურობის შედეგად სულ მალე მის ამ „კონტრრევოლუციონურ“ და „ანტისახელმწიფოებრივ“ საქმიანობას „ნიღაბი ჩამოვლიჯეს“ და ემიგრაციის ეს პროცესი აღკვეთილ იქნა.

საბედისწერო განაჩენით თავზარდაცემულმა ფანიმ, რომ იტყვიან, რკინის ქალამნები ჩაიცვა, სსრ კავშირის უმაღლესი სასამართლოს თავმჯდომარესთან - გოლიაკოვთან მისვლა მოახერხა და მას მამის მიმართ გამოტანილი სასიკვდილო

განაჩენის აღსრულება გააუქმებინა (პ. ბააზოვი, დასახ. წიგნი, გვ. 95). საქმის ხელახალ გადასინჯვას შედეგად სასჯელის შემსუბუქება მოჰყვა. კერძოდ, დავითს სასიკვდილო განაჩენი ციმბირში გადასახლებით შეუცვალეს.

გადატანილი მოვლენებით ჯანმრთელობა გაუარესებული დავითი საკაცით გაუგზავნიათ ციმბირში, კრასნოიარსკის მხარეში, დასახლება ბოლშაია მურტაში. დავითის ბედით შემფოთებულმა მისმა მეუღლემ გადაწყვიტა 1941 წელს თავადაც გამგზავრებულიყო ციმბირში და მასაც გაეზიარებინა მისი ტრაგიკული ხვედრი.

1945 წელს დავით ბააზოვი მართალია პატიმრობიდან გაათავისუფლეს, მაგრამ თბილისში ცხოვრების ნება არ მისცეს. მას უფლება არ ჰქონდა 24 საათზე მეტხანს გაჩერებულიყო ამ ქალაქში, რის გამოც იძულებული იყო საარსებო სახსარი სხვაგან ეძებნა. ამიტომაც იგი ჯერ აზერბაიჯანის რესპუბლიკის სოფელ ლიაქში იწყებს მუშაობას, შემდეგ კი ზესტაფონში.

ამას ემატებოდა ის უსიამოვნებანიც, რომლებიც მისთვის სრულიად დაუმსახურებლად მიუყენებიათ მისივე თანამემამულეებს არაერთგზის. ამდგვარ დამოკიდებულებას იმხანად იმდენად დიდი მასშტაბებიც შეუძენია, რომ სიცოცხლის ბოლო წლებში იგი იძულებული გამხდარა სალოცავში სიარულიც კი შეეწყვიტა (პ. ბააზოვი, დასახ. წიგნი, გვ. 144).

ასეთ დევნა-შევიწროებაში დაასრულა დ. ბააზოვმა თავისი დრამატული ცხოვრება. იგი გარდაიცვალა 1947 წელს და საფლავში თან ჩაიტანა აღუსრულებელი ოცნება ისტორიული სამშობლოს ფენიქსივით მკვდრეთით აღდგომისა და ხელახალი გაბრწყინებისა.

როგორც ზემოთ უკვე ითქვა, დავით ბააზოვის ეროვნულ-სარწმუნოებრივი ღვაწლის დასაფასებლად ისრაელშიც და საქართველოშიც ბოლო ხანს ბევრი რამ გაკეთდა ფასეული და მნიშვნელოვანი. მისი ცხოვრებისა და მოღვაწეობის პირველ დიდ აღიარებად 1976 წელს ისრაელში მთავრობის ყოფილი თავჯდომარის - გოლდა მეირის თაოსნობით

გამართული ხსოვნის სადამო იქცა. ისრაელში და საქართველოს ქალაქებში დაარსდა მისი სახელობის ქუჩები. 1984 წელს ებრაელმა ხალხმა ზემით აღნიშნა დავით ბააზოვის ასი წლის იუბილე. ისრაელში, ქ. ხოლონში გამართულ საიუბილეო სადამოზე, რომელსაც ქართველ დარაქართველ ებრაელთა დიდი წარმომადგენლობა დაესწრო ბევრი თბილი სიტყვა ითქვა მისი ღვაწლის დასაფასებლად.

1998 წელს კი თბილისში, პურის მოედანზე მდებარე იმ სახლს, რომელშიც 1945-1947 წლებში ცხოვრობდა დ. ბააზოვი, მემორიალური დაფა გაუკეთდა, რითაც ქართველმა ხალხმა კიდევ ერთხელ გამოხატა თავისი დიდი პატივისცემა ებრაელი ერის ამ სახელოვანი შვილისადმი.

დავით ბააზოვის პუბლიცისტური მოღვაწეობა 1915 წლიდან იწყება. ამ დროიდან მოყოლებული, მისი პუბლიცისტური წერილები საკმაოდ ხშირად იბეჭდება როგორც ქართული პერიოდული პრესის ფურცლებზე („სამშობლო“, „სახალხო ფურცელი“, „ხმა ებრაელისა“, „მაკაველი“, „კომუნისტი“...), ასევე რუსულ და ებრაულ ჟურნალ-გაზეთებში („ევრეისკაია მისლ“, „ევრეისკაია ზიუნ“, „რაზსვეტ“, „ჰაშილუახ“, „ჰაცერირა“, „ჰაიომ“ და სხვ.). ეს ჟურნალ-გაზეთები, რუსეთიდან და საზღვარგარეთის სხვადასხვა ქვეყნიდან მიღებულ კორესპონდენციებთან ერთად, დაცული ყოფილა დავითის ოჯახურ არქივში. მაგრამ იმ ტრაგიკული მოვლენების შედეგად, რომლებიც არაერთჯერ დაატყდა თავს დ. ბააზოვის ოჯახს (მისი და მისი შვილების დაპატიმრებანი პოლიტიკურ-ნაციონალისტური ბრალდებებით), ამ მასალების უდიდესი ნაწილი სამუდამოდ მოისპო და განადგურდა. ფ. ბააზოვის თქმით, „საყოველთაო შიშითა და ძრწოლით შეპყრობილი ახლობლები და მეგობრები“ იძულებული იყვნენ საკუთარი ნებით მოესპოთ და გაენადგურებინათ მათ ოჯახურ არქივებში დაცული ბევრი დოკუმენტური მასალა.

ტრაგიკული აღმონდა ამდენ დავიდარაბას გადარჩენილი დოკუმენტების ხვედრიც. ფ. ბააზოვის მიერ ხანგრძლივი კვლევა-ძიების შედეგად ოჯახურ არქივებსა და პერიოდიკაში მიკვლეული და შეკრებილი მასალების მნიშვნელოვანი ნაწი-

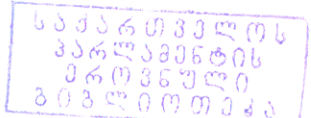
ლი ამჯერად ისრაელში გაგზავნის დროს დაიკარგა გზაში.
 და მაინც, ამ აუნაზღაურებელი დანაკარგის მიუხედავად
 ის, რაც დროის ქარტეხილებს გადაურჩა და ჩვენამდეა
 მოღწეული, ფასდაუდებელი სიმდიდრეა მეოცე საუკუნის
 როგორც ქართული, ისე ებრაული კულტურის ისტორიისა
 და მას გულისხმიერი შესწავლა, მოვლა-პატრონობა და
 სათანადო დაფასება ჭირდება.

დავით ბააზოვი როგორც სიონისტი

დავით ბააზოვის შესახებ შექმნილ სამეცნიერო და
 შემეპარულ ლიტერატურაში ხაზგასმითაა აღნიშნული მისი
 სიონისტობის შესახებ. პუბლიცისტის თანამედროვეებისა და
 მკვლევართა უმეტესობის აზრით, მან უმნიშვნელოვანესი
 როლი შეასრულა საქართველოში (და არა მარტო
 საქართველოში) სიონისტური იდეების პროპაგანდის საქმეში.
 მიუხედავად იმისა, რომ დღეს ამ თვალსაზრისს ყველა არ
 იზიარებს (მაგ. ცნობილი მწერალი გ. ბათიაშვილი), ბევრის
 აზრით, დ. ბააზოვი უდავოდ უნდა იქნეს მიჩნეული
 საქართველოში სიონიზმის ფუძემდებლად და ამ მოძღვრების
 ერთ-ერთ უთვალსაზრისოვს წარმომადგენლად.

ვიდრე ქვემოთ ამ საკითხთან დაკავშირებით კონკრეტულ
 ფაქტობრივ მასალებზე დაყრდნობით მეც ვიტყვოდე რამდენიმე
 სიტყვას, მინდა ხაზგასმით აღვნიშნო ის გარემოება, რომ დ.
 ბააზოვისათვის, როგორც თავის ხალხზე უსაზღვროდ
 შეყვარებული პიროვნებისათვის, ყველა მოძღვრება და
 საშუალება იყო უფოყმანოდ მისაღები, რომელიც მას საკუთარი
 ეროვნული იდეალების განსახორციელებლად გამოადგებოდა.
 ამ თვალსაზრისით გამონაკლისი, ბუნებრივია, არც სიონიზმი
 ყოფილა.

მაგრამ, სიონისტური იდეებით ამდაგვარი ვატაცების
 მიუხედავად, დ. ბააზოვი ეროვნულ სეპარატიზმამდე არასოდეს
 მისულა და სიცოცხლის ბოლომდე დარჩა სხვა ხალხების,
 პირველ ყოვლისა კი ქართველი ხალხის დიდად

პატივისმცემელ და მისი ეროვნული ინტერესების დამცემელ პიროვნებად. მართალია, იგი ახალგაზრდობიდანვე იღებდა ენერგიულ მონაწილეობას საერთაშორისო სიონისტურ ფორუმებში და თავდადებით იბრძოდა ამ მოძღვრების პრაქტიკული რეალიზებისათვის, მაგრამ ამით ქართულ ცხოვრებისეულ სინამდვილეს არასოდეს მოწყვეტია და ყოველთვის რჩებოდა ქართველ ხალხთან ებრაელობის ტრადიციული კეთილმეგობრული თანაცხოვრების აქტიურ მხარდამჭერად.

ასე რომ, სიონიზმის დავით ბააზოვისეული გაგება იმის აღიარებას არამც და არამც არ ნიშნავს, იგი ვიწრო ეროვნული ინტერესებით შემოფარგლულ იმ პიროვნებად მივიჩნით, რომელიც ქართველ ებრაელთა სამომავლო ცხოვრების ერთადერთ პერსპექტივად მხოლოდ მათ ისტორიულ სამშობლოში დაბრუნებასა და სხვა ხალხებისაგან გამიჯვნას მიიხნევდა.

სიონისტურ მოძრაობაში დ. ბააზოვი ადრეული ახალგაზრდობიდანვე, კერძოდ კი სლუცკის იეშიბაში სწავლის დროიდანვე, ჩაება დიდი ენთუზიაზმითა და მონდომებით. ეს რომ ნამდვილად ასეა, ამას პ. ბააზოვის წიგნში გამოქვეყნებული 1901 წელს დაწერილი მისი ის წერილიც ნათლად ადასტურებს, რომელიც მას მისი მასწავლებლის - მენახემ უსიშკინისადმი გაუგზავნია საქართველოდან (წერილის თამარ მამისთვალოვისეული თარგმანი იხ. პ. ბააზოვის წიგნში, გვ. 242-243).

ფაქტობრივად ეს არის ანგარიში, რომელსაც ახალგაზრდა მოსწავლე თავის მასწავლებელს აბარებს საქართველოში გაწეული სიონისტური საქმიანობის შესახებ. „რაც ჩვენ ერთმანეთს დავშორდით თბილისში, - წერს დ. ბააზოვი დასახელებულ წერილში, - მე თქვენი სულგრძელი მითითებების მიხედვით განვაგრძობდი მუშაობასა და შუამდგომლობას ჩვენი ხალხის საკეთილდღეოდ, სიონისტური იდეების დანერგვას, რომელიც ხალას ოქროზე ძვირფასია და სიმართლის თესლის ჩაყრას კავკასიის ხმელსა და უნაყოფო კლდეებზე. ვისწრაფვი გაცნობოთ, რომ მე მომიხდა შეუპოვარი და გააფთრებული

ბრძოლის წარმოება, მაგრამ ღმერთის შეწევნით ყველა დაბრკოლება გადავლახე... თქვენი დაშორებისთანავე ჩვენი ქუთაისში და გამჩენის დახმარებით ყველაფერი განვუმარტე და აუხსენი ადგილობრივ ხელმძღვანელობას და ყველამ ერთსულვნად წარმოთქვა: დავიდი სწორად ამბობს, ჩვენ ვაღდებულები ვართ მონაწილეობა მივიღოთ ამ საქმეში და დავეხმაროთ ჩვენ დევნილ ხალხს, ისე რომ სხვებს არ ჩამოვრჩეთო და შეიქმნა ის სიონისტთა საზოგადოება... მე იმედი მაქვს, რომ მალე კავკასიის სხვა ქალაქებიც მიბაძავენ ქუთაისის მაგალითს, იქაც გამოიდვიძებენ და გამოფხიზლდებიან ჩვენი ძმები ღრმა ძილისაგან, რომელიც რამდენიმე საუკუნეა გრძელდება“.

დ. ბააზოვი იქვე საიმისო მზადყოფნასაც გამოთქვამდა, საჭიროების შემთხვევაში სათანადო დავალებების მისაღებად ქ. ეკატერინოსლავშიც ჩასულიყო დაუყოვნებლივ.

მხედველობიდან არ უნდა გამოგვრჩეს ის ფაქტი, რომ დ. ბააზოვი ამ დროისათვის მხოლოდ 17 წლის ახალგაზრდა იყო, ახლად ფეხშედგმული დიდი ცხოვრების გზაზე, შორეული პროვინციიდან ჩასული კაცი, რომელსაც ჯერ არც საკმარისი განათლება ჰქონდა მიღებული და არც დიდი სამეგობრო და სანაცნობო წრე ჰყავდა შემოკრებილი. ამის მიუხედავად, იგი თავიდანვე ავლენდა როგორც უდიდეს ენთუზიაზმსა და პატრიოტულ ენერჯიას, ისე შესაშურ ორგანიზატორულ ნიჭსაც და პრაქტიკული საქმეების კეთების გამორჩეულ უნარსაც.

პირველ ყოვლისა, სწორედ მისი ამდაგვარი აქტიურობის შედეგად გამხდარა შესაძლებელი ჯერ ქუთაისში, შემდეგ კი ონსა და საქართველოს სხვა რეგიონებში პირველი სიონისტური ორგანიზაციების შექმნა.

ამ დროიდან მოყოლებული, დ. ბააზოვი ხშირად იღებდა მონაწილეობას სხვადასხვა დონის სიონისტურ ფორუმებში. მაგალითად, მას, ჯერ კიდევ სრულიად ახალგაზრდას, აქტიური მონაწილეობა მიუღია 1907 წელს ჰააგაში ჩატარებული სიონისტური კონგრესის მუშაობაში. როგორც ამ კონგრესის ოქმების სტენოგრაფიული ჩანაწერებიდან ჩანს

(იხ. ფ. ბააზოვის კრებული, გვ. 126), ამ ფორუმის 10-დან 15 აგვისტოს სხდომებზე დ. ბააზოვი მოხსენებითაც კონფერენციას და კონგრესის მონაწილეებისათვის მოუწოდებია, მხარი დაეჭირათ კავკასიაში სიონისტური აგიტაციის გაძლიერებისათვის.

კიდევ უფრო აქტიური მონაწილეობა მიიღო მან ბაქოში 1917 წლის აგვისტოში გამართული ამიერკავკასიის სიონისტური კონფერენციის მუშაობაში. აქ დ. ბააზოვმა კონფერენციის პრეზიდიუმშიც აურჩევიათ, 24 აგვისტოს სხდომაზე კი მოხსენებითაც გამოსულა ქართველ ებრაელთა მდგომარეობის შესახებ (ფ. ბააზოვის დასახ. კრებ. გვ. 123-124). თავის გამოსვლაში მას კონფერენციის მონაწილეთა ყურადღება გაუმახვილებია საქართველოში ებრაელთა დამკვიდრების ისტორიაზე და ხაზგასმით აღუნიშნავს, რომ სხვა ქვეყნებისაგან განსხვავებით, მათ აქ „ქართველები მეგობრულად შეხვდნენ“ და ებრაელებსა და ქართველ ხალხს შორის ისტორიულად არანაირ კონფლიქტსა და დაპირისპირებას არ ჰქონია ადგილი.

აქვე, ყოველივე ზემოთქმულთან ერთად, დ. ბააზოვმა კონფერენციას ისიც მოახსენა, რომ ქუთაისში ჩამოყალიბებული ებრაელ სტუდენტთა პარტია, რომელიც ქალაქის რაიონების მხარდაჭერით სარგებლობდა, ქართველებთან ებრაელთა ასიმილაციას ქადაგებდა. ისინი ებრაელებს არ სცნობდნენ ცალკე ეროვნებად და მოითხოვდნენ, რომ მათ ესწავლათ მხოლოდ ქართულ სკოლაში და მხოლოდ ქართულ ენაზე. ასე რომ, თუ ამდაგვარი პოლიტიკა გავრძელდებოდა, რასაც ქართველ სოციალისტ პოლიტიკოსთა ერთი ნაწილიც უჭერდა მხარს, მაშინ, დ. ბააზოვის აზრით, „საქართველოს ებრაელობა მთლიანი ასიმილაციისთვის იქნებოდა განწირული“.

კონფერენციაზე დ. ბააზოვის ამ გამოსვლას ის პრაქტიკული შედეგი მოჰყვა, რომ მიღებულ იქნა გადაწყვეტილება საქართველოში ებრაული გაზეთის დაფინანსებაზე, რაც პრაქტიკულად განხორციელდა კიდევ 1918 წელს „ხმა ებრაელისას“ გამოცემით.

დ. ბააზოვი ასეთივე აქტიურობით მონაწილეობდა დაკავასიელ ებრაელთა მეორე კონფერენციის მუშაობაშიც, რომელიც 1919 წლის ივნისში გაიმართა ბაქოში. ხოლო 1919 წლის აგვისტოში თბილისში გამართულმა სიონისტთა კონფერენციამ იგი ამ კონფერენციის პრეზიდენტის თავჯდომარის მოადგილედაც კი აირჩია (ფ. ბააზოვის წიგნი, გვ. 128).

მიუხედავად იმისა, რომ დ. ბააზოვი თავდაპირველად ჯერ ონში მოღვაწეობდა, შემდეგ კი ახალციხეში და ტერიტორიულად ქვეყნის ცენტრალურ რეგიონებს მოწყვეტილი იყო, პირველ ყოვლისა სწორედ მისი სამოღვაწეო ადგილები იქცნენ საქართველოში სიონისტური მოძრაობის წარმმართველ ცენტრებად.

აი, რას წერს ამ ფაქტთან დაკავშირებით გერშონ მეგრელიშვილი ნაშრომში „სიონიზმის საწყისებთან საქართველოში“ (პ. ბააზოვის დასახ. წიგნი, გვ. 246). „რამდენიმე ხნის შემდეგ ჩვენთან ჩამოვიდა ონის რაბინი დავით ბააზოვი. ჩვენში ებრაელებმა მაშინ გაიგეს, რომ არსებობს სიონისტური ორგანიზაცია... რომ დავით ბააზოვი არის საქართველოს სიონისტთა ლიდერი“.

სიონისტური იდეების საქადაგებლად და ხათანადო ორგანიზაციების შესაქმნელად დ. ბააზოვი ბევრს მოგზაურობდა საქართველოს სხვადასხვა კუთხეებში. ამ მოგზაურობის უმთავრესი მიზანი ხალხში ეროვნულ გრძნობათა გაღვივება იყო. ამ შემთხვევაში მხედველობიდან არ უნდა გამოვგრჩეს ის ფაქტი, რაოდენ დიდი სიძნელეების დაძლევის ფასად ხდებოდა ეს ყველაფერი. გარდა იმისა, რომ ქართველ ებრაელთა უმნიშვნელოვანესი ნაწილი თავისი ნაკლებგანათლებულობის გამო იმხანად საამისოდ მოუმზადებელი იყო, ებრაელ რაბინთა ბევრი ავტორიტეტული წარმომადგენელი პრინციპულად ეწინააღმდეგებოდა დ. ბააზოვის მიერ ნაქადაგევ სიონისტურ იდეებს და დაუშვებლად თვლიდა ხალხში ეროვნულ გრძნობათა გაღვივებას.

ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებით მაინც ქუთაისის რაბინი რეუბენ ელუაშვილი აქტიურობდა. გ. მეგრელიშვილის

გადმოცემით, იგი „ათასნაირი საბაბით უკრძალავდა და ვით ბააზოვს გამოსულიყო ქუთაისის რომელიმე ქვეყნულმა სკოლაში, რომელთა რიცხვი შვიდი იყო“. კონსერვატორი რაბინების ამდაგვარ მცდელობას ძალასა და სიმტკიცეს ისიც სძენდა, რომ მათი პოზიცია მთავრობის ნებასაც გამოხატავდა იმპერიის ხელისუფლება არა თუ მხარს უჭერდა ებრაელი ხალხის ეროვნული ცხოვრების გაღვივებას, არამედ ძველებურად ადგა ანტისემიტიზმის გზას და დროდადრო მოწყობილი „პოგრომებით“ ებრაელთა ისედაც მძიმე და დისკრიმინაციულ მდგომარეობას კიდევ უფრო აუტანელს ხდიდა.

ყოველივე ზემოთქმულთან ერთად აქ მკითხველის ყურადღება მიიწვიებს ერთ მნიშვნელოვან გარემოებასაც მივაპყრო: ებრაელ კონსერვატორთაგან და ასიმილატორთაგან განსხვავებით დ. ბააზოვის ეროვნულ მოღვაწეობას აქტიურად უჭერდნენ მხარს პროგრესულად მოაზროვნე ქართული ინტელიგენციის წარმომადგენლები. ისინი მის სიონისტობაში არა თუ დასაგმობს ვერაფერს ხედავდნენ, პირიქით, მოწონებითაც კი ხვდებოდნენ ამ ფაქტს. მათ შორის პირველ რიგში უნდა მოვიხსენიოთ ცნობილი მწერალი და საზოგადო მოღვაწე, გაზეთ „სამშობლოს“ რედაქტორი ია ეკალაძე, რომელიც ია ნარიძის ფსევდონიმით 1913 წელს გამოქვეყნებულ ერთ-ერთ წერილში ამ ფაქტთან დაკავშირებით წერდა: „მე ბ-ნ ბააზოვს დაახლოებით ვიცნობ, ვიცი მისი აზრი ქართველებზე და ქართული პრესის ყველა მიმართულების ყურნალ-გაზეთებზე. საზოგადოდ იგი ზოგიერთი ჩვენებური ებრაელივით ჩამორჩენილი და ტრადიციული ფანატიზმით დაბრმავებული არ არის. შედარებით ფხიზელი, საღი გონებისა და შეხედულების ადამიანია და პროვინციულ სიონისტთა მოწინავე რაზმის წევრია“ (დ. ხანანაშვილის პუბლიკაცია, „მენორა“, 2001 წ. მაისი, №9).

დ. ბააზოვის ამდაგვარი აქტიური სიონისტური მოღვაწეობა, ამჯერად უკვე კონსპირაციული ფორმით, საბჭოთა ხელისუფლების წლებშიც გაგრძელდა. აი, რას იგონებს ამასთან დაკავშირებით მწერალი აბრაჰამ კარივი: „საბჭოთა

კავშირის ებრაული იატაკქვეშეთის ცენტრის დავალებით მე ვახდენდი ივრითის საიდუმლო კურსების ინსპექციას. ამასთან დაკავშირებით ხშირად ჩავდიოდი თბილისში... აქ სწორი კონტაქტები მქონდა ბააზოვის ოჯახთან“.

თავდაპირველი საქმიანი კავშირი თანდათან გადაიზარდა ღრმა, მეგობრულ ურთიერთობაში, განსაკუთრებით ოჯახის უფროსთან, ქართული სიონიზმის მამამთავარ დავით ბააზოვთან და მის ვაჟთან, მწერალ გერცელთან, რომლის თვით სახელი ადასტურებს, თუ რამდენად ძვირფასი იყო მამისთვის სიონიზმის მოძღვრება (ფ. ბააზოვის წიგნი, გვ. 129).

დ. ბააზოვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვან როლს საქართველოსა და კავკასიაში სიონისტური პროპაგანდისა და ეროვნული თვითშეგნების განმტკიცების საქმეში მისი ბევრი თანამედროვე უსვამს ხაზს. ამ თვალსაზრისით დაინტერესებული მკითხველი მრავალ მეტად მნიშვნელოვან მასალას გაეცნობა ფანი და პოლინა ბააზოვების კრებულებში. მაგალითად, ბარუს ბართიკვას (კაცენებლოგენის) შეფასებით, რაბი დავით ბააზოვი „რუსეთის სიონისტთა ერთ-ერთი ცნობილი ხელმძღვანელი“ იყო, „განსწავლული ბრძენი, რომელიც თავის ღრმა, მრავალმხრივ ცოდნას ებრაული სულის უძირო წიაღიდან იძენდა. როცა იგი სიონსა და იერუშალიმზე ლაპარაკობდა, რაღაც ღვთაებრივი, წმინდა ნაპერწკალი კრთოდა მის თვალებში“ (ფ. ბააზოვი, გვ. 139).

ხოლო მორდეხაი ხანზინის აზრით, დ. ბააზოვმა სიონისტური მოძრაობის მამამთავრის ჰერცელის პატრიოტული მოძღვრება და იდეები საქართველოს „ყველა იმ მხარეში შეიტანა, სადაც ეწეოდა სიონისტურ-საზოგადოებრივ მოღვაწეობას“. იგი „ხალხში აღვივებდა სიონისადმი სიყვარულს, ნერგავდა სიონისტური თვითშეგნების ფორმებს... იყო საქართველოში სიონისტური მოძრაობისა და ებრაელების ხელმძღვანელი, ამაყი, ღრმად ფესვგადგმული, თავგანწირული ებრაელებისათვის“ (იქვე, გვ. 145-146).

მრავლისთქმელია ის ფაქტი, რომ დ. ბააზოვის სიონისტური

მოღვაწეობის შესახებ ამდაგვარ შეფასებებს ის პიროვნებები აკეთებენ, რომლებიც ამ საქმეში მათთვის უცხოა. თანამონაწილენი იყვნენ. გერმონ მეგრელიშვილის შეფასებით, მაგალითად, საქართველოში პირველი სიონისტური ორგანიზაციების დაარსება უწინარეს ყოვლისა სწორედ დ. ბააზოვის მოღვაწეობის შედეგი იყო. მისი თქმით, თავდაპირველად „სიონისტური ორგანიზაცია არ შექმნილა არსად, გარდა ქუთაისისა და ონისა, სადაც ბააზოვი ცხოვრობდა“ (პ. ბააზოვის წიგნი, გვ. 249).

ეს რომ ნამდვილად ასეა, ამას 1908 წელს ისრაელში გამოძვალ გაზეთ „სავაცკელეთში“ გამოქვეყნებული წერილიც ნათლად ადასტურებს (წერილის გერმონ წიწუაშვილისეული ქართული თარგმანი იხ. პ. ბააზოვის წიგნში, გვ. 255).

წერილის ავტორი ებრაელ მკითხველს დიდი სიყვარულით აცნობს შაბუყოთის დღესასწაულის გასატარებლად ისრაელში ჩასულ ევროპელ სტუმართაგან ერთ-ერთ ყველაზე საპატიო პიროვნებას – დავით ბააზოვს, რომელსაც დიდ რაბს უწოდებს. მისი შეფასებით, კავკასიიდან მოსული ეს ახალგაზრდა კაცი, რომლის სახელი იმჟამად ბევრისთვის სრულიად უცნობი იყო, „ახლო მომავალში შესაძლოა ისტორიული პიროვნება გამხდარიყო“. დ. ბააზოვის ამდაგვარი აღიარების საფუძველს წერილის ავტორი პირველ ყოვლისა იმაში ხედავდა, რომ მან კავკასიაში წარმატებით „იკისრა ისეთი წმინდა და მძიმე სამუშაოს“ შესრულება, როგორც იქაურ ებრაელობაში „ისრაელური გრძნობების გამოცოცხლება და მათში თორისა და იუდაიზმის ცოდნის დანერგვა“ იყო. მის ამდაგვარ მიზანსწრაფვას ძალზე წარმატებულს ხდიდა ის გარემოება, რომ „იგი ცოცხალი, მრავალმხრივი და მუდმივი გავლენის მქონე პიროვნებას“ წარმოადგენდა მთელ საქართველოში. ამიტომაც, გაზეთის შეფასებით, „მისი სახელი კურთხევად დარჩებოდა ისრაელის მატთანეში, როგორც თორის კვალის გამვლებლისა კავკასიაში და ისრაელის მნიშვნელოვანი ნაწილის გადამრჩენისა ასიმილაციისაგან“.

იმისათვის, რომ უფრო ნათელი წარმოდგენა შეგვექმნეს სიონისტურ მოძრაობასთან თავად დ. ბააზოვის პიროვნული

დამოკიდებულების არსზე, ქვემოთ შევეცდები ამასთან დაკავშირებით უშუალოდ მის მიერ გამოთქმული მოსაზრებებიც გავიხსენო.

თავდაპირველად ამ საკითხმა მთელი სიმწვავეთ ქუთაისის რაბინ ელუაშვილთან დ. ბააზოვის პოლემიკის დროს იჩინა თავი. ელუაშვილისა და მისი თანამოაზრეების მიერ გამოქვეყნებულ დ. ბააზოვის საწინააღმდეგო წერილებში ერთ-ერთ უმთავრეს ბრალდებად სწორედ მისი სიონისტური მოღვაწეობაა გამოცხადებული. თავის საპასუხო სტატიებში დ. ბააზოვმა ცადა ამ საკითხთან დაკავშირებითაც მიეცა სათანადო განმარტებები მკითხველისათვის. ამ განმარტებათა გაცნობისას ერთი გარემოება იქცევა ყურადღებას:

მიუხედავად იმისა, რომ სიონიზმის დ. ბააზოვისეული დახასიათების დროს ყოველთვის ცხადად და აშკარად ვლინდება ამ მოძღვრებისადმი მისი უაღრესად პატივისმცემლური დამოკიდებულება, იგი არა მარტო ძალზე იშვიათად უსვამს ხაზს პირდაპირი ფორმით მის სიონისტობას, არამედ გარკვეულწილად თითქოს გაურბის კიდევ ამ კითხვაზე ზუსტი პასუხის გაცემას. მეტი სიცხადისათვის დავიმოწმით კონკრეტული მაგალითები დ. ბააზოვის წერილებიდან.

ქუთაისის რაბინისადმი გაცემულ პასუხში („სახალხო ფურცელი“, 1915 წ. №458) ელუაშვილის მიერ წაყენებულ ბრალდებას, რომ იგი „სიონისტია და სურს ჩვენი გამოყოფა ქართველებისაგან“, დ. ბააზოვმა ასეთი კომენტარი გაუკეთა: თქვენ „არ იცით, თუ რა შიმართულებებისა არიან სიონისტები. სიონისტები ებრაელები არიან და ებრაელებმა კი იმისთანა სიყვარული და ერთგულება დაუმტკიცეს იმ ერებს, რომელთა შორის წილად ხვდათ ცხოვრება, რომ თვით ანტისემიტებმა ხმა გაკმინდეს. ჩვენ, ქართველი ებრაელები, იმდენად ვართ შეერთებული ქართველებთან და ისე შეთვისებული მათ მიერ, რომ ჩვენი დაშორება ქართველებისაგან მხოლოდ თავის მტრობა იქნებოდა“.

როგორც ვხედავთ, ელუაშვილის საპასუხოდ დაწერილ წერილში დ. ბააზოვი საკითხს მისი სიონისტობის შესახებ იმდენად დიპლომატიურად განმარტავს, რომ ამ პასუხიდან

ფაქტობრივად არც ჩანს მართლა თვლიდა თუ არა იგი თავის თავს სიონისტად. დ. ბააზოვის პასუხის მიხედვით დიპლომატიურ ხასიათს კიდევ უფრო აძლიერებს ერთი პასაჟი: მიუხედავად იმ დიდი შეფასებისა, რომელსაც ის სიონისტურ მოძრაობას აძლევს ეროვნული თვალსაზრისით, წერილში ხაზგასმით იმასაც აღნიშნავს, რომ მის საგანმანათლებლო პროგრამაში „სრულიად არაფერი იყო სიონისტური“.

ზემოთქმულ მოსაზრებას კიდევ უფრო განამტკიცებს „სახალხო ფურცელში“ (1915 წ. №449) აღნიშნულ პოლემიკასთან დაკავშირებით გამოქვეყნებული ნ. ელიაშვილის წერილი, რომელშიც ხაზგამითაა ნათქვამი, რომ დ. ბააზოვის მიერ წამოყენებული პროგრამა ებრაელი ხალხის განათლების საქმის მოგვარებას ისახავდა მიზნად და არა სიონისტების კონგრესის მოწვევასა და სიონისტური იდეის გავრცელებას. „რაც შეეხება თვით სიონისტურ იდეას, უნდა მოვახსენოთ ბ. ქუთაისის რაბინს, რომ სიონიზმი არ არის შოვინიზმი და სრულიადაც არ ნიშნავს იმას, რომ ერთი მეორეს ჩამოშორდეს სრულიად და მასთან არაფერი დამოკიდებულება არ ჰქონდეს. შეუძლიან ქართველ ებრაელს სიონისტი იყოს, მაგრამ ამასთანავე ძმურად ცხოვრობდეს ქართველებთან ერთად. მათ ჭირსა და ღხინს იზიარებდეს და უანგაროდ იღწვოდეს თავის კეთილ თავშესაფარ საქართველოს საკეთილდღეოდაც. თუ არა და აწინდელ სარაბინო კრებაში იოტისოდენა ადგილიც კი არ ეჭირა სიონისტურ იდეას“.

მკითხველს, ბუნებრივია, გაუჩნდება კითხვა, რით იყო დ. ბააზოვის ასეთი სიფრთხილე და დიპლომატიურობა განპირობებული? ალბათ, არ შევცდები, თუ ვიტყვი, რომ პირველ ყოვლისა იმ ნეგატიური დამოკიდებულებით, რომელსაც კონსერვატიულად განწყობილი პიროვნებები და ანტისემატები იჩენდნენ მსოფლიოში იმხანად ფართოდ გავრცელებული ამ მოძრაობისადმი. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოში ანტისემატიზმის პრობლემა არასოდეს დამდგარა რეალურად, დ. ბააზოვი, ეტკობა, მაინც საჭიროდ თვლიდა საერთო ვითარებისთვის გარკვეული ანგარიში გაეწია,

სიფრთხილე გამოეჩინა და მის წინააღმდეგ მებრძოლ მისივე კონსერვატორ თანამემამულეთა ვნებები თავისი აქტიური ზედმეტად არ გაემძაფრებინა.

მაგრამ ამდაგვარი სიფრთხილე იმას სულაც არ ნიშნავდა, თითქოს დ. ბაახოვი სიონიზმის ეროვნული მოძღვრების ძირითად პრინციპებს არ იზიარებდა და მხარს არ უჭერდა. მისი აზრით, „ებრაელების ეროვნული აღდგენა მხოლოდ მაშინ შეიძლებოდა, თუ მას დაუვიწყარ სამშობლოს - პალესტინას აღუდგენდნენ“ („სახალხო ფურცელი“, 1916 წ. №474). ამ უხენაესი ეროვნული იდეალის აღმსრულებელ ყველაზე რეალურ ძალად მას პირველ ყოვლისა სიონისტური მოძრაობა მიაჩნდა. ამიტომ, სავსებით ბუნებრივად, იგი თავის მოქალაქეობრივ და მამულიშვილურ მოვალეობად თვლიდა თავადაც გამხდარიყო ამ მოძრაობის ერთ-ერთი აქტიური წევრი.

პირველ ყოვლისა, სწორედ ამის გამო დაუკავშირდა იგი სიონიზმის ლიდერებს და თავისი პრაქტიკული საქმიანობითაც და პუბლიცისტური მოღვაწეობითაც ბევრი რამ გააკეთა საქართველოში ამ მოძღვრების გასავრცელებლად. მსოფლიოს სიონისტურ ორგანიზაციებთან დ. ბაახოვის ზემოთ ხაზგასმული სიახლოვის დასტურად აქ მისი ერთი წერილის ის ფრაგმენტებიც მინდა დავიმოწმო, რომელშიც იგი თავადვე გვამცნობს, როგორ მოხვდა სიონისტების ერთ-ერთ საერთაშორისო კონფერენციაზე: „ერთი ჩემი მეგობარი, ძალიან ენერგიული სიონისტი ქ. ციურიხიდან ხშირად მწერდა და მირჩევდა მიემხრობოდი ახალ ჯგუფს. მე იგი მწერდა: „თუ გინდა, რომ დარწმუნდე ახალი ჯგუფის უპირატესობაში, ჩამოდი და დაესწარი ახალგაზრდებისა და სტუდენტების კონფერენციას, რომელიც მოხდება 1913 წ. ქ. ფრანკფურტში“ („სამშობლო“, 1915 წ. №126).

მართალია, დ. ბაახოვი გარკვევით წერს, რომ მან მართლაც გამოიყენა ეს შემთხვევა და არა მარტო დაესწრო ამ კონფერენციას, არამედ იქ სიტყვითაც გამოვიდა, მაგრამ, როგორც დამოწმებული ფრაგმენტიცაა ჩანს, იგი არც ამჯერად ღალატობს ჩვეულ სიფრთხილეს და გარკვევით არ

ამბობს, მიუხედავად მისი ამდაგვარი სიმპატიისა და თანაგრძნობისა, რეალურად მიემხრო თუ არა ახალგაზრდებს სახელით მოხსენიებულ სიონისტურ მოძრაობას.

ეს ყველაფერი რომ სულაც არ ხდება შემთხვევით, ამას დ. ბააზოვის სხვა წერილებიც ნათლად ადასტურებენ. ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია გაზეთ „სამშობლოს“ 1916 წლის 399-ე, მე-400 და 402-ე ნომრებში გამოქვეყნებული მისი წერილი „ჩემი პასუხი“ არა „ებ-ლს“, რომელიც ქართველ ებრაელ ასიმილატორთა, პირველ ყოვლისა კი მათი ლიდერის – მ. ხანანაშვილის საპასუხოდ დაწერილ სტატიას წარმოადგენს.

მ. ხანანაშვილმა და მისმა თანამოაზრეებმა დ. ბააზოვის იმჯერად ერთხელ კიდევ გაუმეორეს ძველი ბრალდება მისი სიონისტობის შესახებ. ამ ბრალდების საპასუხოდ დ. ბააზოვმა კვლავაც გაუსვა ხაზი იმ გარემოებას, რომ იგი „წმინდა ებრაელია, წამს მისი სარწმუნოება და უსაზღვროდ უყვარს ებრაელი ერი“. მართალია, წერილში იგი კონკრეტულად არაფერს ამბობს სიონიზმთან დაკავშირებით, მაგრამ თავისი ხალხის „ისტორიული ხსოვნიდან“ მოშველიებულ მაგალითებზე დაყრდნობით მოწინააღმდეგეებს ნათლად განუმარტავს იმ წმინდა სიყვარულის საფუძველს, რითაც ყველა ჭეშმარიტი ებრაელია სიონთან და მათ ისტორიულ ფესვებთან შესისხლხორცებული.

სწორედ ამ სიყვარულის წარმოჩენას ისახავს მიზნად დ. ბააზოვის მიერ მოშველიებული ლოცვის ის სიტყვები, რომელთაც ყოველი მორწმუნე ებრაელი წარმოთქვამს ხოლმე დაკარგული სამშობლოს გახსენების დროს და თავის ეროვნულ გულისთქმას ღვთისადმი აღვლენილი ამდაგვარი ვედრებით ამთავრებს: „უფალო ღმერთო, გვაკმარე ტირილი სიონზე, გლოვა იერუსალიმზე, დაგვაბრუნე ჩვენ და ჩვენი ერი სიონში, სწრაფად აღვიშენე იერუსალიმი“. ან კიდევ: „უფალო, დაუდე მშვიდობა შენს ერს და შეგვარიგე ყველა სიონში“.

როგორც ითქვა, დ. ბააზოვი სიონიზმში, პირველ ყოვლისა, სწორედ ამ უხენაესი ეროვნული იდეალის აღმსრულებელ რეალურ ძალას ხედავდა და ამიტომაც თვლიდა თავის

მოქალაქეობრივ მოვალეობად ამ მოძღვრების სამსახურში აქტიურ დგომას. თუმცა სიფრთხილის გამო თავისი ამდგომარეობის საზღვარს გასული აფიშირებისაგან ძალზე ხშირად თავს მაინც იკავებდა და სიონისტურ მოძრაობასთან მისი კავშირის შესახებ ბუნდოვან კომენტარებს აკეთებდა.

ეს სიფრთხილე ზოგჯერ იქამდეღაც კი მიდიოდა, რომ იგი იძულებული ხდებოდა, საერთოდ უარეყო მისი სიონისტობის ფაქტი.

სიონიზმთან დამოკიდებულების საკითხს დ. ბააზოვი სპეციალურადაც შეეხო „სამშობლოს“ 1916 წლის 426-ე, 427-ე და 431-ე ნომრებში გამოქვეყნებულ წერილში - „პასუხი სტუდ. ბ. ი. ხ-ლს“. მან თავიდანვე უარყო წერილის ადრესატისა და მისი თანამოაზრეების მიერ მისი მისამართით გამოთქმული მოსაზრება იმის შესახებ, „თითქოს დ. ბააზოვის წერილები მარტო სიონისტობის საავიტაციო იყოს“.

დ. ბააზოვის განმარტებით, მისი წერილებიდან ასეთად შეიძლება მხოლოდ ორი-სამი სტატია იქნეს მიჩნეული და მათშიც ეს იდეები „სხვათა შორის არის ნათქვამი“. მართალია, იგი ბევრს და ხშირად წერდა ებრაელების ცხოვრების შესახებ, მაგრამ, როგორც თავადვე ამბობს, მას „რაიმე უპირატესობა სიონისტებისათვის არასოდეს არ მიუკუთვნებია“. პირიქით, მისი თქმით, ის ბევრჯერ აღიდეგდა ისეთ პირებს, რომლებიც სრულიად წინააღმდეგნი არიან სიონისტებისა“.

უარყოფს რა სიონიზმთან და სიონისტებთან მის ყოველგვარ პიროვნულ ურთიერთობას, დ. ბააზოვი პირდაპირ და არაორაზროვნად საუბრობს იმ ისტორიულ კეთილმეზობლურ თანაცხოვრებაზე, რომელიც საუკუნეთა მანძილზე დამკვიდრდა ხელშეუხებელ ტრადიციად ქართველ და ებრაელ ხალხებს შორის. მისი შეფასებით, საქართველოს ებრაელები იმდენად „მტკიცედ იყვნენ შეთვისებული ქართველებთან“, რომ მათგან არანაირი დევნა არ განუცდიათ. ქვემოთ კი განაგრძობს: „აი, ამიტომ არ მომისურვებია და არც მსურს საქართველოს ებრაელებში სიონისტობის ქადაგება. და ეს რომ ასეა, იმითაც მტკიცდება, რომ 13 წელიწადია რაბინათ ვარ დ. ონში და ნუთუ ვერ შევძლებ აქ სიონისტურ

ორგანიზაციების მოწყობას? თუ ბევრად არა ცერკვირეობს
 მაინც მივიძრობდი. ვქადაგებ მუდამ შაბათს. აბა თუ ერთი
 აქაური ებრაელი იტყვის, რომ სიონისტობის წრეების
 დაარსებაზე მექადაგოს რამე. დავიარები ჩვენი ქვეყნის
 სხვადასხვა დაბებში. იქაც ვქადაგობ. ვერც იქაურ ებრაელებს
 შეუძლიათ სთქვან, რომ მე ეს მექადაგოს. ეს საკმარისი არ
 არის იმის დასამტკიცებლად, რომ მე სიონისტი არ ვარ?“ (დ.
 ხანანაშვილის პუბლიკაცია, „მენორა“, 2001 წ. სექტ. №17).

მიუხედავად დ. ბააზოვის კატეგორიული მტკიცებისა,
 თითქოს მას სიონიზმთან არაფერი ჰქონდა საერთო, ჩემის
 აზრით, ეს მთლად გულწოველ განცხადებად მაინც არ უნდა
 მივიჩნიოთ. ალბათ, არ შეეცდები, თუ ვიტყვი, რომ ეს
 ყველაფერი სიმართლის შენიღბვის მცდელობა უფროა, ვიდრე
 აშკარა და უტყუარი სინამდვილე. ეს რომ ნამდვილად ასეა,
 ეს პირველ ყოვლისა იმ აგრესიული დამოკიდებულებით
 დასტურდება, რომელსაც იმჟამინდელი მსოფლიოს ბევრ
 ქვეყანაში იჩენდნენ ხელისუფალნი სიონისტებისადმი. ამ
 მოძღვრების მიმდევარნი, როგორც წესი, მთავრობისაგან
 მუდმივ დევნა-შევიწროებას განიცდიდნენ. გამონაკლისი ამ
 თვალსაზრისით, ცხადია, ვერც დ. ბააზოვი იქნებოდა. მაგრამ,
 ამისდა მიუხედავად, იგი სიძნელეებს მაინც არ ეპუებოდა და
 სიონისტური იდეების ქადაგება ცხოვრების უზენაეს იდეალად
 ჰქონდა დასახული.

მისი ამდაგვარი მოქმედების საფუძველთა საფუძველს ამ
 შემთხვევაში არსებითად განსაზღვრავდა რწმენა იმისა, რომ
 „სიონიზმი აერთიანებდა და ამჭიდროებდა ებრაელ ხალხს“.
 დ. ბააზოვის შეფასებით, ვისაც ეროვნული ერთობისა და
 სიყვარულის ეს გრძნობა არ გააჩნდა, „მისი სიონიზმი
 ნაკლული და უპერსპექტივო“ იყო.

დ. ბააზოვმა ცხოვრების ასპარეზზე გამოსვლის პირველი
 დღეებიდანვე თავისი მოღვაწეობის უმთავრეს მიზნად სწორედ
 ამ ერთობისა და ქართველ ებრაელთა ეროვნული
 თვითშეგნების განმტკიცებისათვის ბრძოლა დაისახა. მისი
 აზრით, რუსეთის იმპერიაში არსებულ პირობებში მისი და
 მისი თანამოაზრეების საქმიანობა ამ მიზნის მისაღწევად,

მართალია, „საბრძოლო ველზე წარმოებულ ბრძოლას ჰგავდა“, მაგრამ იმხანად მათ სხვაგვარი მოქმედების უფლება ჰქონდათ.

სიონიზმთან დ. ბააზოვის დამოკიდებულებების გასარკვევად გახეთ „ჩვენ მეგობარში“ 1917 წლის 29 აგვისტოს გამოქვეყნებული მ. ხანანაშვილის წერილიც მინდა გავიხსენო - „რაბინი ბააზოვი - სიონიზმის „იდეოლოგი“ საქართველოში“ (დ. ხანანაშვილის პუბლიკაცია, „მენორა“, 2002 წ. თებერვალი №3). მ. ხანანაშვილმა აღნიშნულ წერილში კიდევ ერთხელ გაუსვა ხაზი დ. ბააზოვის სიონისტობას და ნათქვამის დასტურად ერთი ასეთი არგუმენტი მოიტანა: „დიდი ხნის უნახაობის შემდეგ მე შემთხვევით შევხვდი მას ქუჩაში. მისალმების შემდეგ მან მაუწყა, რომ ის ამ დღეებში დაესწრო სიონისტების კონფერენციას ბაქოში. მე მეუცხოვა ეს ცნობა და ცოტა აჩქარებითაც შევეკითხე მას: - როგორ, თქვენ სიონისტი ხართ? მაინტერესებდა რას იტყოდა იგი თანადამსწრე ხალხში.- დიახ, ვარო, - განაცხადა მან.

მახლას, ვთქვი მე გულში. როგორ არ გადაედოთ რუსეთის მაღლიანი რევოლუცია, რომელმაც მოგვანიჭა სიტყვის თავისუფლება და დ. ბააზოვიც (ავტორი ამჯერად ასე მოიხსენიებს დ. ბააზოვს - ა. ნ.) მისცა საშუალება თამამად ეთქვა ის, რაც სასარჩულოდ უდევს მის მახინჯ და ფარულ მოღვაწეობას ჩვენში“.

დ. ბააზოვის აღშფოთებას კიდევ უფრო ზრდიდა ის გარემოება, რომ მისი მოწინააღმდეგეები შეგნებულად ამახინჯებდნენ სიონიზმის არსს და ებრაელი ხალხის ჭირვარამზე წამოწყებულ მის სევდიან და გულისტკივილით სავსე საუბარს სიონიზმის სახელით ნათლავდნენ.

თუმცა ხშირად იგი იმასაც ხაზგასმით აღნიშნავდა, რომ ოცი წლის წინათ ჰერცლის მეთაურობით დამკვიდრებულ და მსოფლიოში ფართოდ გავრცელებულ არც „პოლიტიკურ სიონისტობაში“ იყო რაიმე შემაშფოთებელი და მიუხედავად ჩვეული პოლიტიკური სიფრთხილისა, მას არც ამჯერად დაუმაღლავს მისი აშკარად კეთილგანწყობითი დამოკიდებულება ამ მოძრაობისადმი. ამ კეთილგანწყობილების განმსაზღვრელ

უმთავრეს გარემოებას დ. ბააზოვი შემდეგნაირად განმარტავს: „რაც შეეხება იმას, რომ სიონისტების ორგანიზაციები“ „ჰილფსფერაინისამ“, „ორდენ იზრაილისამ“ იყიდონ მიწები პალესტინაში და იქ დაასახლონ ის პირნი, რომლებიც დევნილნი არიან თავიანთ ქვეყნებში და იძულებული ხდებიან, მოშორდნენ და გადასახლდნენ შორეულ ქვეყნებში, ამგვარი გადასახლების მოწყობაზე პალესტინაში მომხრეა ყოველი ებრაელი, თუ იგი მოწყვეტილი არაა თავისი ერის სარწმუნოებას და ხმა მალღა ვიძახი, რომ ამნაირი სიონისტი მეც გახლავართ და ძალიანაც მახარებს პალესტინის აყვავება და დევნილი ებრაელების იქ მოწყობა“ („სამშობლო“, 1916 წ. №431).

როგორც ვხედავთ, დ. ბააზოვისათვის სიონისტობა ებრაელთა, კონკრეტულად კი ქართველ ებრაელთა, საჭირობოროტო საკითხებზე მსჯელობასა და მათი დაძლევის გონივრულ გზათა ძიებას ნიშნავდა და არამც და არამც არ გულისხმობდა სხვა ხალხებთან, კერძოდ კი ქართველ ხალხთან, დაპირისპირებას. მისი თქმით, იგი თავის ქადაგებებშიც მხოლოდ იმაზე საუბრობდა და გაზეთებშიც იმას წერდა, „რაც საქართველოს ებრაელებისთვის მიაჩნდა აუცილებელ საჭიროებად – შესწავლას ებრაული კულტურისას, ქართული ლიტერატურისას, ხელოვნებისას, მტკიცე კავშირს ქართველ ხალხთან და მათთან ერთად მუშაობას“.

ცხადია, ეროვნული პრობლემის ამდაგვარ გაგებაში, რა სახელიც არ უნდა დარქმეოდა მას – სიონიზმი თუ სხვა რამ – მიუღებელი და საკამათო არაფერია.

ასე რომ, როგორც თავად დ. ბააზოვი წერს იმავე წერილში, მისი წერილის უმთავრესი საგანი ებრაელი ხალხის ჭირვარამი და სამომავლო განვითარების უკეთეს გზათა ძიება იყო. რაც შეეხება სიონისტობას, განმსაზღვრელი მნიშვნელობა მისთვის ამ შემთხვევაში იმას კი არ ჰქონდა, კაცი მისი მომხრე იქნებოდა თუ მოწინააღმდეგე, არამედ იმას, როგორც ყოველ ჭეშმარიტ ებრაელს, გულით გყვარებოდა შენი ენა, ისტორია, კულტურა და ლიტერატურა და ერთგულად მდგარიყავი ეროვნული ინტერესების სამსახურში.

დ. ბააზოვის აქტიური პუბლიცისტური მოღვაწეობა ქართულ პრესაში 1915 წლიდან იწყება. დ. ხანანაშვილს ამ მოვლენისთვის სათავის დამდებ ფაქტად ამ წლის 30 მაისს გაზეთ „სამშობლოში“ გამოქვეყნებული მისი წერილი „ებრაელის ამონაკენესი“ მიაჩნია („მენორა“, 2001 წ. მაისი, №10). ამ დროიდან მოყოლებული ქართული პრესის ფურცლებზე უკვე სისტემატურად ქვეყნდება დ. ბააზოვის პუბლიცისტური წერილები, რომლებშიც ებრაელთა ყოფის მრავალი საჭირბოროტო საკითხია მოქალაქეობრივი სიმწვავეით დასმულ-გააზრებული.

„ებრაელის ამონაკენესით“ დ. ბააზოვმა პირველად ცადა მრავალსაუკუნოვანი ძილი დაეფრთხო თავისი ქართველი თანამემამულეებისათვის და ფართო საზოგადოებისათვის ნათლად დაენახებინა მათი ჭირ-ვარამი. მრავლისთქმელია ის ფაქტი, რომ ამ გულისტკივილის ასე ხმამაღლა და საჯაროდ გამოთქმას წინ უძღოდა პუბლიცისტის აქტიური საზოგადოებრივი მოღვაწეობა, რაც დ. ბააზოვს ამდგვარი გულახდილი და მწვავე საუბრის მოქალაქეობრივ უფლებას აძლევდა.

მეტი სიცხადისათვის დავიმოწმოთ ფრაგმენტი დასახელებული წერილიდან: „მივმართავ და შევეკითხები ჩვენს თანამოძმე შეძლებულ ებრაელებს:

სად ხართ, მდიდრებო, რატომ არ მიხედავთ თქვენს თანამოძმეებს, დღეს გაჭირვებულთ, სად ხართ, ღარიბნო ებრაელებო, რატომ შუა არ გაუყოფთ თქვენს ხმელ პურს ჭირში მყოფ ჩვენს ძმებს. სად ხართ ებრაელნო ქალებო, რატომ არ მოიხდით თავზე საფარს და არ გაუზზავნით თქვენს ტიტველ დებს... სად ხართ, რაბინებო, თქვენი ქადაგებით? თუ ხალხს უქადაგებთ ბიბლიის სიტყვებს, ერთი რომ წაიქცეს, უნდა მიეშველოთ და ფეხზე დააყენოთ. თუ ასე უნდა მოვექცეთ ერთ წაქცეულს, მთელი ერი როცა წაქცეულია ნუთუ იმას არ უნდა მიშველება და ფეხზე დააყენება?!“ (იქვე).

აღბათ არ გადავაჭარბებ, თუ ვიტყვი, რომ ქართველ ებრაელთა ეროვნული, სოციალური და კულტურული-ხეობრივი პრობლემები ასეთი სიმწვავეითა და მასშტაბურობით მანამდე ასე საჯაროდ არავის დაუსვამს. ასე რომ, პრიორიტეტი ამ თვალსაზრისით უსათუოდ უნდა მივაკუთვნოთ დ. ბააზოვს, რომელიც მამულიშვილური გულშემატკივრობითა და ემოციური მგზნებარებით, ქართველ „სამოციანელთაგან“ ტრადიციად მიღებული პირდაპირობითა და შეუღამაზებლობით, საუბრობს მშობელი ხალხის ჭირვარამზე, საუბრობს იმის რწმენითა და იმედით, რომ ერთობლივი ძალისხმევითა და მონდომებით უსათუოდ მოიძებნებოდა ყველაზე გონივრული და რეალური გამოსავალი ქართველ ებრაელთა ამ მძიმე მდგომარეობიდან.

სწორედ ამ რწმენის გამოვლინებად უნდა მივიჩნიოთ ერთგვარი რომანტიკული პათეტიზმით გამოხატული ის იმედიანი განწყობილება, რითაც ხსენებული წერილი მთავრდება: „სრული დარწმუნებული ვართ, რომ ჩვენი ქართველი ებრაელობა შეიგნებს თავის მოძმეების გაჭირვებას და თავის წვლილს არ დაიშურებს მისთვის, მხოლოდ საჭიროა მეთაურობა და სიტყვის საქმეთ გადაქცევა.“

შორს შური, შორს გულგატეხილობა, შორს სიმძულვარე, ერთმანეთს ყველამ სიყვარულით გავუწიოთ ხელი და შევუდგეთ ჩვენი ძმების დახმარებას... სრული იმედი მაქვს, რომ ქართველ ებრაელობას გაეღვიძება ძველი ებრაელობის შემბრაღე გული და ჩვენს მოწოდებას უყურადღებოთ არ დასტოვებს“.

ახალგაზრდა პუბლიცისტის ეს იმედიანი მოლოდინი მართლაც არ გაწბილებულა და მის ამდაგვარ მოწოდებას მხარდამჭერებიც უმაღლ გამოუჩნდნენ. პირველი ბანძელ ებრაელთა რაბინი დ. აჯიაშვილი იყო, რომელმაც „სამშობლოს“ 1915 წლის სამ (116-ე, 117-ე და 118-ე) ნომერში პაღესტინელის ფსევდონიმით გამოქვეყნებულ სტატიაში „წერილი ონის ებრაელობას რაბინ დ. ბააზოვისადმი“ დ. ბააზოვის მიერ წამოწყებულ საუბარს კიდევ უფრო ფართო მასშტაბი შესძინა. დ. აჯიაშვილის ეროვნულ-მოქალაქეობრივი

პოზიციისა და დ. ბააზოვისადმი მისი აქტიური მხარდაჭერის გასააზრებლად გავიხსენოთ ფრაგმენტი დასახელებული წერილიდან: „წავიკითხე თქვენი მოწოდება, ბ. რაბინო, ქართველი ებრაელებისადმი, რომელთაც მოითხოვდი, დახმარებოდნენ გაჭირვებაში მყოფთ ჩვენს მოძმეებს.

ვისი ქვის გული არ გაღვებოდა ამ მოწოდების წაკითხვის შემდეგ. გულქვა უნდა იყოს ის ებრაელი, ვინც ის მოწოდება წაკითხა, ან მისწვდა ყურთა სმენათ და ათროლოებული არ ატირდა. სამწუხაროდ ქუთაისის ებრაელები კი გულგრილად შეხვედრიან ამ სისხლის ცრემლებით დაწერილ მოწოდებას. გავიგე ისიც, რომ არც ერთ სასულიერო წოდების პირს, არც ერთ ინტელიგენტს, არც ერთ მდიდარს ამაზე ყურადღება არ მიუქცევია...

მე ყოველთვის ვამბობდი და ახლაც იმას გავიმეორებ, რომ ქართველი ისრაელების გული იმდენად გაყინულია, არა თუ გაზაფხულის სითბო, არამედ ზაფხულის დამწველი მზის სხივებიც კი ვერ გაათბობს მას“ (დ. ხანანაშვილის პუბლიკაცია, „მენორა“, 2001 წ. მაისი, №10).

დ. ბააზოვის განუზომლად დიდ როლს ქართველ ებრაელთა ეროვნული თვითშეგნების გამოფხიზლების საქმეში, გარდა ებრაელებისა, ქართველმა მოღვაწეებმაც მისცეს მაღალი შეფასება. ამ თვალსაზრისით უპირველეს ყოვლისა, ცნობილი მწერალი, პუბლიცისტი და რედაქტორ-გამომცემელი ია ეკალაძე (იაკობ ცინცაძე) უნდა გავიხსენოთ, რომელიც მე-20 საუკუნის ათიან წლებში მისი რედაქტორობით ქუთაისში გამოძავალ გახეთ „სამშობლოს“ ფურცლებზე ფართო ადგილს უთმობს ებრაელთა ეროვნული ყოფისადმი მიძღვნილ წერილებს.

მრავალისმთქმელია ის ფაქტი, რომ დ. ბააზოვის პუბლიცისტური შესაძლებლობების გამოვლენის ყველაზე დიდ ასპარეზად ამ პერიოდში უწინარესად სწორედ გახეთი „სამშობლო“ იქცა, რომლის ფურცლებზე გამოქვეყნებულ მის წერილებში ქართველ ებრაელთა ყოფის მრავალი საჭირობოროტო პრობლემაა დასმული და გააზრებული. ია ეკალაძის აქტიური მხარდაჭერა დ. ბააზოვის ამდაგვარი მოქა-

ლაქობრივი პოზიციისადმი არა მარტო მისი წერილების უპრობლემოდ გამოქვეყნებით დასტურდება, არამედ შეფასებებითაც, რომელთაც იგი ქართველ ებრაელთა ამ ღირსეული შვილის ეროვნულ მოღვაწეობას აძლევდა. მაგალითად, ერთ-ერთ წერილში ამასთან დაკავშირებით იაკალაძე წერდა: „ჩვენ ღრმად გვწამს, რომ ქართველი ებრაელობა უკვე შედგა გამოფხიზლების გზაზე და თავის წვლილს შეიტანს ქართველთა ცხოვრებასა და ლიტერატურაში. საქმე ნავის გატეხვა იყო. ეს ნავი გატყდა და პირველი ჩაქუჩიც რაბინმა დავით ბააზოვმა დაჰკრა“ („სამშობლო“, 1915 წ. №240).

ქართველ ებრაელთა საჭირბოროტო ეროვნული პრობლემებისადმი იაკალაძის ამდაგვარ გულშემატკივრულ დამოკიდებულებას საფუძვლად პირველ ყოვლისა იმის რწმენა ედო, რომ, როგორც თავადვე წერდა ერთგან, „თვითოვეულ ხალხს ჰქონდა უფლება თვითგამოკვლევისა, თავისი ისტორიული უფლებებისა და ეროვნული ფსიქოლოგიის დაცვისა“. ცხადია, ამ თვალსაზრისით გამონაკლისი არც ქართველი ებრაელები იყვნენ. იაკალაძე ღრმად იყო დარწმუნებული იმაში, რომ პრესაში გამოქვეყნებული თავიანთი წერილებით „ქართველი ებრაელები გამოაფხიზლებდნენ ქართველ ებრაელთა ახალგაზრდობას და განათლება-თვითშეგნების გზაზე დააყენებდნენ მას“. ამიტომაც თვლიდა იგი აუცილებლად ქართველ ებრაელთა ამდაგვარი მოქმედებისათვის აქტიურ მხარდაჭერას და ქართველ საზოგადოებას მოუწოდებდა, ამ მოძრაობის ლიდერს – დ. ბააზოვს ყველანი მხარში ამოდგომოდნენ და ერთადერთი გზა მიეცათ მისთვის სამოქმედოდ („სამშობლო“, 1915 წ. №40).

დავით ბააზოვის პუბლიცისტიკა პირობითად ორ ნაწილად შეიძლება გავყოთ. პირველი ჯგუფის წერილებში ავტორი მსჯელობის საგნად ხდის, საერთოდ, მთელი იმდროინდელი ებრაელობის წინაშე მდგარ ისეთ ზოგად პრობლემებს, როგორებიცაა: ებრაელი ხალხის წარსული, აწმყო და

მომავალი, პალესტინის (იგივე ისრაელის) სახელმწიფოს აღდგენის პერსპექტივა, მსოფლიო ომი, ებრაელობის დეფინიციის შევიწროება მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანაში და ა. შ.

მეორე ჯგუფს კი შეიძლება ის წერილები მივაკუთვნოთ, რომლებშიც უშუალოდ საქართველოში მცხოვრებ ებრაელთა ეროვნულ-სარწმუნოებრივი პრობლემებია დასმული და გაანალიზებული.

მაგრამ რაზედაც არ უნდა წერდეს ავტორი, მისი პუბლიცისტიკის შთაგონების უმთავრეს მასაზრდოებელ წყაროს, პირველ ყოვლისა, თავისი ერისადმი უსაზღვრო სიყვარული წარმოადგენს.

სწორედ ამ სიყვარულს ექვემდებარება მისი პუბლიცისტიკაში ყველაფერი. აქედან ხედავს და აღიქვამს იგი მსოფლიოში მიმდინარე მოვლენებს, კაცობრიობის წარსულ ისტორიასაც, აწმყოსაც და მომავალსაც. დ. ბააზოვს ძალზე აწუხებდა ის გარემოება, რომ ებრაელ ხალხს მრავალი სახელოვანი შვილი ჰყავდა ისეთი, რომლებიც სხვა ქვეყნების სამსახურში იყვნენ ჩამდგარი, „თავიანთი ერისთვის კი უსარგებლოები გამოდგენენ“. ეროვნულად გადაგვარებულ ამ კონდოტიერებს, მისი სიტყვით, დავიწყებული ჰქონდათ ის ჭეშმარიტება, რომ „თუ თვით არ აფასებ შენ ერს და გაურბიხარ სამარცხვინო გადაგვარებით, კარგავ შენი ერის ფასს – კარგავ შენ ვინაობას და მაშინ ვერ გიშველის ვერც შენი დიდი ნიჭი, ვერც დიდი სასარგებლო მუშაობა საერთო კაცობრიობისათვის. და როცა შენ ერს აფასებ და მისთვის ფიქრობ, მისთვის იტანჯვი, მხოლოდ მაშინ შენს ყოველ თითოეულ მოქმედებას კაცობრიობისათვის ედება დაუვიწყარი ფასი“ („ებრაელის ფიქრები“, გაზ. „სამშობლო“, 1916 წ. №289).

დ. ბააზოვმა თავიდანვე, სამოდვაწყო ასპარეზზე გამოსვლისთანავე, გამოკვეთა ნათლად და მკაფიოდ თავისი ეროვნული მრწამსი, რომლის საფუძველთა საფუძველად, პირველ ყოვლისა, ქცეული იყო ყოველი ჭეშმარიტი ებრაელის უზენაესი ეროვნული იდეალის აღსრულება – სახელმწიფოებრიობის აღდგენა. სწორედ ამ თვალთახედვით უდგებოდა იგი თავისი დროის უმნიშვნელოვანეს პოლიტიკურ

მოვლენებს, უწინარეს ყოვლისა კი პირველ მსოფლიო ომს. მსოფლიოს ხელახალი გადანაწილებისათვის უკმაყოფილო ამ სისხლისმღვრელ ომს დ. ბააზოვი უპირველესად ეროვნული პოზიციებიდან აფასებდა და ოცნებობდა მოვლენათა განვითარება იმდაგვარად წარმართულიყო, რომ კვლავ აღმდგარიყო ებრაელთა სახელმწიფოებრიობა და ამ უძველეს ერს ისევ დაებრუნებინა კუთვნილი ადგილი მსოფლიოს ხალხთა დიდ ოჯახში.

ამიტომაც იდგა დ. ბააზოვი მკვეთრად გამოხატულ ანტიგერმანულ პოზიციაზე. გარდა სხვა მნიშვნელოვანი ფაქტორებისა, მის ამდაგვარ თვალსაზრისს იმის შეუვალი რწმენაც განაპირობებდა, რომ ამ ომში „გერმანელების გამარჯვება ებრაელობის ნაციონალური იდეის დამსობა“ იქნებოდა, რითაც ჩაიფუშებოდა ებრაელთა ისტორიული მიზანსწრაფვა - „პალესტინის აღდგენა და ებრაელების ტრადიციათა და ეროვნულად ბიბლიის ენის გაცოცხლება“ („სამშობლო“, 1915 წ. №97).

დ. ბააზოვის პუბლიცისტიკიდან ნათლად ჩანს, რომ მისი ამდაგვარი ანტიგერმანული პოზიცია მოვლენათა საფუძვლიანი განსჯის შედეგი იყო და არა პოლიტიკურ-ემოციური კონიუნქტურის გამოვლინება. თავისი თვალსაზრისის განსამტკიცებლად იგი მრავალ საგულისხმო არგუმენტს იშველიებს და არაორაზროვნად დაასკვნის, რომ „გერმანელების მილიტარიზმის დამსობა სრულიად ეთანხმებოდა „მათ ეროვნულ“ მისწრაფებას და იდეას“.

მაგრამ გერმანია და გერმანელი ანტისემიტები გამონაკლისი არ იყვნენ და დ. ბააზოვი ასეთივე დამოკიდებულებას იჩენდა, საერთოდ, ყველა სხვა ქვეყნისადმი, სადაც ანტისემიტიზმი ფართოდ იყო გავრცელებული. ამის მაგალითად გამოდგება მისი პოზიცია პოლონელი ანტისემიტებისადმი (იხ. წერილი - „ებრაელის აზრი“, გაზ. „სამშობლო“, 1915 წ. №112-113), რომლებიც იმხანად, პუბლიცისტის მტკიცებით, განსაკუთრებული გააფთრებით იბრძოდნენ „ებრაელების გაპოლონელებისათვის“.

ამ ფაქტით შეშფოთებული დ. ბააზოვი, ეხმაურებოდა რა

რუსულ პრესაში აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით გამოთქმულ გულისტკივილს, მხარს უჭერდა იმათ პოზიციას რომლებიც წინააღმდეგნი იყვნენ პოლონეთის სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენისა და რუსეთის იმპერიისაგან მისი გამოყოფისა. თუ პოლონეთი ცალკე სახელმწიფო გახდებოდა, დ. ბააზოვისა და მისი თანამოაზრეების მტკიცებით, მაშინ იქ ანტისემიტიზმი კიდევ უფრო ფართოდ გაშლიდა ფრთებს.

გვიქრობ, ამ ორი მაგალითითაც მკაფიოდ დაინახავს მკითხველი, რაოდენ ნათლად გამოკვეთილი ეროვნული თვალთახედვით აფასებს პუბლიცისტი მოვლენებს. როგორც ვხედავთ, დ. ბააზოვის პოლიტიკური მსოფლმხედველობის განმსაზღვრელ უმთავრეს ფაქტორად, პირველ ყოვლისა, თავისი ხალხის ინტერესების დაცვა იყო ქცეული. იგი სწორედ ამ პოზიციებიდან ადევნებს თვალყურს მსოფლიოში იმხანად მიმდინარე მოვლენებს, ცდილობს სიღრმისეულად გაერკვეს მათ არსში და თავისი მოკრძალებული თვალსაზრისიც მოაწოდოს დაინტერესებულ მკითხველს.

მართალია, დ. ბააზოვის პუბლიცისტიკის უმთავრესი თემა ებრაელი ხალხის საჭირბოროტო პრობლემებზე დაუცხრომელი ფიქრია, მაგრამ, როგორც ითქვა, პუბლიცისტის ეროვნული თვალთახედვა მოწყვეტილი არ არის იმდროინდელ მსოფლიოში მიმდინარე მოვლენებს და განუყოფელადაა დაკავშირებული სხვა ხალხის ისტორიული განვითარების პროცესებთან. ასე რომ, დ. ბააზოვი არასოდეს იკეტება ვიწრო ეროვნულ ნაჭუჭში და მისი წერილების მთავარი ლაიტმოტივი იმის არადეკლარაციული აღიარებაა, რომ „ყველა ერს თავისი ნიჭი აქვს და თუ რომელიმე ერი ჩაიყლაპება, ეს კაცობრიობის ზარალია, რომლის კულტურასაც ვეღარ აანაზღაურებს კაცობრიობა“ („სამშობლო“, 1915 წ. №55).

პუბლიცისტის რწმენით, „ნამდვილი კულტურა მხოლოდ მაშინ დამყარდება ქვეყნიერებაზე, როცა ეროვნება და კაცობრიობა ერთად იქნება გადაბმული რგოლივით... თუ ერთია და მეორე კი არა, ამას მახინჯი სულიერი ეთქმის, რადგანაც ვერ შეუთვისებია ადამიანის ღირსება“ („სამშობლო“;

1915 წ. №176).

როგორც ითქვა, დ. ბააზოვის პუბლიცისტიკაში დიდ ადგილს იჭერს ებრაელთა სახელმწიფოს აღდგენა-ჩამოყალიბების იდეა, ათასწლეულობით რომ ცოცხლობდა ყოველი ჭეშმარიტი ებრაელის გულში, როგორც უზენაესი ეროვნული იდეალი. მეოცე საუკუნის დასაწყისში ეს იდეა უფრო და უფრო ისხამდა ხორცს რეალურად და თანდათანობით დგებოდა მკვიდრ ნიადაგზე. ამ იდეით გულანთებული პუბლიცისტი იმედის თვალთ შესცქეროდა მომავალს და ცდილობდა ქართველი მკითხველისათვის მიეწოდებინა ამასთან დაკავშირებული ინფორმაციები. ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებით საინტერესოა პირველი მსოფლიო ომის პერიოდში გამოქვეყნებული წერილები.

მსოფლიოში განვითარებული გლობალური პროცესები პუბლიცისტს კიდევ უფრო განუმტკიცებდა რწმენას იმისას, რომ ებრაელი ხალხის უზენაეს ოცნებას, ბოლოს და ბოლოს, ფრთები შეესხმებოდა, ისტორიული სამართლიანობა გაიმარჯვებდა და მკვდრეთით აღდგებოდა ისრაელის სახელმწიფო. ნათქვამისათვის დამაჯერებლობის მისაცემად მას მრავლად მოჰყავს მაგალითები ებრაელთა ისტორიიდანაც და თანადროული ყოფიდანაც, რითაც ცდილობს დაუეჭვებლად დაარწმუნოს თანამემამულენი იმაში, რომ არ არსებობს წინააღმდეგობა, რომელიც დათრგუნავს და დაიმონებს ამ ტანჯული ხალხის ეროვნულ ცნობიერებას.

ამის ერთ-ერთ შთამბეჭდავ მაგალითად დ. ბააზოვი ასეთ ფაქტს ასახელებს: ეროვნული გრძნობების გამოღვიძებით აღტკინებულმა ხარკოვ-მოსკოვის უნივერსიტეტის ორასამდე სტუდენტმა ებრაელმა მიატოვა კარიერა, მშობლები, მშვიდი ცხოვრება და პალესტინის გზას გაუდგა. რა ტანჯვა-წამება არ გადაიტანეს ორი ათასი წლის მანძილზე გავერანებულ მშობლიურ ადგილებში მიბრუნებულმა ამ რომანტიკოსმა მამულიშვილებმა, მაგრამ ეროვნულმა თვითშეგნებამ, პუბლიცისტის თქმით, მაინც თავისი გაიტანა და შეიქმნა სამოცამდე ახალშენი, სადაც კვლავ გაცოცხლდა, მკვდრეთით აღდგა და ბავშვების დედაენად გადაიქცა ბიბლიის ენა

(„სამშობლო“, 1915 წ. №55,73).

ათიანი და ოციანი წლების პრესაში დ. ბააზოვი ხშირად აქვეყნებდა აგრეთვე საგანმანათლებლო-საინფორმაციო ხასიათის წერილებს, რომლებიც მიზნად ისახავდა ფართო მკითხველი საზოგადოებისათვის, პირველ ყოვლისა კი ქართველი ებრაელობისათვის, მიეწოდებინა ცნობები ებრაელთა ისტორიული და თანადროული ყოფა-ცხოვრებისა და სარწმუნოების შესახებ, გაეცნობიერებინა ხალხი იმჟამინდელ მსოფლიოში მიმდინარე მოვლენების არსში, კონკრეტული ფაქტებისა და მაგალითების მოშველიებით ეხვეწებინა მკითხველისათვის ის მძიმე მდგომარეობა, რომელშიც მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანაში იმყოფებოდნენ ებრაელები ანტისემიტური მოძრაობის აღზევების გამო.

აქვე უნდა დავასახელოთ ის წერილებიც, რომლებშიც პუბლიცისტი ეროვნული სიამაყის გრძნობით ესაუბრება მკითხველს ებრაელი ხალხის სახელოვან შვილებსა და მათ განსაკუთრებით მნიშვნელოვან წვლილზე მსოფლიოს კულტურისა და ცივილიზაციის საგანძურში. ამით დ. ბააზოვს სურდა ქართველ თანამემამულეებში უფრო მეტად აღეგზნო მითვლემილი ეროვნული ცნობიერება და ხელი შეეწყო მათი ინტელექტუალური გამოღვიძებისათვის.

დ. ბააზოვის ეროვნულ გულისტკივილს არსებითად განსაზღვრავდა ის გარემოება, რომ ებრაელი ხალხისადმი სხვა ერთა აგრესიული დამოკიდებულებისა და ანტისემიტუზმის შედეგად, რაც ამ ერის შვილებს უძველესი დროიდანვე დაეხდათ მარადიულ ბედისწერად, მისი დროის ებრაელობა კვლავაც იტანჯებოდა ადრინდელი სისასტიკითა და დაუნდობლობით. ეს რომ ნამდვილად ასე იყო, ამას იგი იმ ბარბაროსული რბევა-აწიოკებებითაც ნათლად ხედავდა, რასაც მისი თანამოძმეები განიცდიდნენ რუსეთის იმპერიის სხვადასხვა კუთხეებში. ასე რომ, საუკუნეთა ცვალებადობის მიუხედავად, დ. ბააზოვის შეფასებით, ებრაელი ხალხისადმი დამოკიდებულებაში სასიკეთოდ თითქმის არაფერი იცვლებოდა.

ამ მოვლენისადმი თავის მტკივნეულ დამოკიდებულებას

ერთ-ერთ ადრინდელ წერილში იგი ამდაგვარად განმარტავს: „... რომელ მხარეზეც გაიხედავ, ყველგან უსასწომოდ დაზარალებულ ებრაელებს დაინახავ. დედა შვილს ეძებს და ვედარ პოულობს, შვილი მამას ნატრობს, მაგრამ ვედარ ნახულობს. ორიათას შვიდასი წლის წინათ ბაბილონის მდინარე ევფრატის ნაპირებზე სხედან და სტირიან“ (გაზ. „სამშობლო“, 1916 წ. №317).

ეროვნულ-საბანამანათლებლო პროგრამა

დავით ბააზოვი არა მარტო სიტყვით ცდილობდა ერის საჭირობოროტო საკითხის მოგვარებას, არამედ აქტიური პრაქტიკული საქმიანობითაც. ამ თვალსაზრისით, მეოცე საუკუნის ათიან და ოციან წლებში, მან წარმატებით იტვირთა თავისი ხალხის ლიდერობის საპატიო მისია და ბევრი რამ გააკეთა ეროვნული თვითმყოფადობის განსამტკიცებლად.

აქტიური ქმედების ეს დიდი გზა დ. ბააზოვმა ონში მოღვაწეობის პერიოდში დაიწყო. შორეულ პროვინციანში ცხოვრებას ოდნავადაც არ შეუშლია მისთვის ხელი, თანმიმდევრულად ედევნებინა თვალი მოვლენათა მსვლელობისათვის და სისტემატურად გამოსხაურებოდა იმ პროცესებს, რომლებიც მაშინდელ მსოფლიოში ეპოქალურ გარდაქმნებს უყრიდა საფუძველს. ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ქუთაისში გამოძვეალ გაზეთ „სამშობლოში“ დასტამბული მისი წერილები.

მათგან, პირველ ყოვლისა, გამორჩეული ყურადღება მინდა მივაქციო 1915 წელს გაზეთის 176-ე ნომერში დასტამბულ მოწოდებას საქართველოს ებრაელთა რაბინებისადმი. დ. ბააზოვი თხოვნით მიმართავდა ებრაელ რაბინებს დავეიწყებინათ პირადი ანგარიშები ერთმანეთის მიმართ და დათქმულ დროს ყველანი ერთად შეკრებილიყვნენ ერის საჭირობოროტო პრობლემებზე სასაუბროდ. „მაშ, მოვიყაროთ თავი საქართველოს ებრაელობის რაბინებმა, - წერდა აღნიშნულ წერილში დ. ბააზოვი, - დავინახოთ ჩვენი ერის სულიერი ნაკლოვანება, მოვისმინოთ ერთმანეთის აზრები, ვილაპარაკოთ,

რა არის ჩვენთვის აუცილებელი საჭიროება, შევკრათ ერთი ჯგუფი, დავაარსოთ ცენტრალური იეშიბა, გავმართოთ პროვინციაში სასწავლებლები (თალმუდ თორები), დავაარსოთ ფონდი სასწავლებლების სასარგებლოდ და გამოვარკვიოთ სხვა სადღეისო საკითხები... ამიტომ ველი, რომ დღეიდან თითოეული რაბინი, ვისაც გებრალეობათ თქვენი ერის მომავალი მოზარდები, ენერგიულად ამოიღებთ ხმას და გვაცნობებთ: როდისათვის სჯობია კრების გამართვა და სად უნდა მოხდეს იგი. ჩემი მხრივ, ვნიშნავ 5 ოქტომბერს, კრების ადგილათ ქ. ქუთაისს“.

იმავე შინაარსის მოწოდება დ. ბააზოვმა გახუთ „სახალხო ფურცელშიც“ გამოაქვეყნა (1915 წ. №393), მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ შეკრების თარიღად აქ უკვე 13 ოქტომბერი იყო დასახელებული. იმის ნათელსაყოფად, რა მიზნით მოუწოდებდა იგი თანამემამულეებს მთავრობის მიერ ნებადართული სარაბინო კრების ჩატარებას, მკითხველისათვის, ვფიქრობ, ამ პატარა ფრაგმენტის მოშველიებაც იქნება საკმარისი: „სარაბინო კრების დანიშნულებაა – გაუწიოს ანგარიში ქართველ ებრაელთა ცხოვრება-მდგომარეობას, იმსჯელონ და აღმოაჩინონ ის გზები, რომელნიც ხელს შეუწყობს ქართველ ებრაელთა ზნეობრივად და კულტურულად აღორძინება-წარმატებას. დაარსება რიგიანი სასწავლებლისა და სამკითხველოებისა საქართველოს ყველა კუთხეში, სადაც კი ქართველი ებრაელები ცხოვრობენ, გავრცელება ქართველ ებრაელთა შორის მუშაობა-ხელსაქმიანობისა და მოსპობა მათ შორის ვაჭრობა-ჩარჩობისა, რამდენადაც ეს შესაძლებელი იქნება და კიდევ სხვა მრავალი საკითხია განსახილველი, რომელთაც კრება ჯეროვან ყურადღებას მიაქცევს“.

პირველი კაცი, ვინც აქტიურად დაუჭირა მხარი დ. ბააზოვის მოწოდებას, ცხინვალის რაბინი ხვოლესი იყო. „სახალხო ფურცელში“ დასტამბული წერილით, თავის მხრივ, მანაც მოუწოდა ქართველ ებრაელებს, აქტიური მონაწილეობა მიეღოთ კრების მომზადებასა და ჩატარებაში.

თითქოსდა რა უნდა ყოფილიყო ამ პატრიოტული

წინადადების საწინააღმდეგო, მაგრამ, სამწუხაროდ, ასე რომი მოხდა. დ. ბაახოვის მოწოდებამ, როგორც იმდროინდელი პრესაში დასტამბული წერილებიდან ჩანს, ქართველ ებრაელთა შორის აზრთა დიდი შეხლა-შემოხლა გამოიწვია. მომხრეებთან ერთად საკმაოდ მრავლად გამოჩნდნენ მოწინააღმდეგეებიც, რომლებიც რაში აღარ სდებდნენ ბრალს მოწოდების ავტორს - ეროვნულ სეპარატიზმში, ქართველებისადმი დალატში, ნაციონალიზმში და ა. შ.

საზოგადოება, ფაქტობრივად, ორ ნაწილად გაიყო მომხრეებად და მოწინააღმდეგეებად. ვნებათა დელვა განსაკუთრებით გამწვავდა მას შემდეგ, რაც პრესის ფურცლებიდან ცნობილი გახდა ქუთაისის რაბინის რ. ელუაშვილის მკვეთრად უარყოფითი პოზიცია. ქუთაისელ ებრაელთა სულიერმა თავკაცმა, პიროვნულად განაწყენებულმა იმის გამო, რომ „ვიდაც“ ახალგაზრდა „პროვინციელი“ ეროვნულ საქმეებში თავკაცობას იჩემებდა და ამით მას, როგორც ებრაელობის ერთ-ერთი ყველაზე დიდი თემის წინამძღოლს, ავტორიტეტს უმდაბლებდა, მკაცრად გაილაშქრა დავით ბაახოვის წინააღმდეგ. მან სარწმუნოებრივი თვალსაზრისით სრულიად მიუღებელ მოთხოვნად მიიჩნია დ. ბაახოვის მოწოდება და რამდენიმე ისეთი ბრალდებაც წაუყენა მას, რომელიც ქართველი და ებრაელი ხალხების წინაშე ფაქტობრივად დასმენას, დაბეზღებას წარმოადგენდა.

ელუაშვილის მტკიცებით, დ. ბაახოვის მოწოდება მიზნად ისახავდა ქართველებისაგან ებრაელების გამოყოფას. ამდაგვარი ცილისწამებით გულნატკენი პუბლიცისტი თავის საპასუხო წერილში („პასუხი ქუთაისის რაბინს“, „სახ. ფურცელი“, 1915 წ. №458) ერთხელ კიდევ ხაზგასმით იმეორებდა მის მიერ სხვაგან მრავალგზის აღნიშნულ აზრს ქართველი და ებრაელი ხალხების მეგობრული თანაცხოვრების სამაგალითო მრავალსაუკუნოვანი ტრადიციების შესახებ. „ჩვენ, ქართველი ებრაელები, - წერს დ. ბაახოვი ქუთაისის რაბინის ბრალდების პასუხად, - იმდენად ვართ შეერთებული ქართველებთან და ისე შეთვისებული მათ მიერ, რომ ჩვენი დაშორება ქართველებისაგან მხოლოდ თავის მტრობა

იქნებოდა“.

ელუაშვილი დ. ბააზოვს იმაში დებდა ბრალს, რომ მის მიერ „წარმოდგენილი სასწავლებელი სარწმუნოებრივად შეარყევდა“, ხოლო „ხელობის გარცელება ქართველებრაელებს შორის სარწმუნოებას ეწინააღმდეგებოდა“. ამასთან, ელუაშვილის სიტყვით, ბააზოვი თავისი მდგომარეობითაც არ იყო უფლებამოსილი თავის თავზე აედოლიდერობის მისია, ვინაიდან მას ებრაულ საზოგადოებაში „პირველი ადგილი არ ეკავა“ და ამიტომ „სარწმუნოება არ აძლევდა“ ამის უფლებას.

ამდაგვარი ბრალდებებით გულნატკენი პუბლიცისტი საკმაო გაცხარებით ამხელს ქუთაისის რაბინის უსამართლობას და ამბობს, რომ რაბინად ყოფნის ოცდარვა წლის მანძილზე ელუაშვილს ერისთვის, მისი სწავლა-განათლებისა და კულტურული დონის ამაღლებისათვის, არათუ თავად არ გაუკეთებია რაიმე, არამედ სხვებსაც ყველანაირად ელობებოდა წინ. „როდესაც ვინმე სწავლული მოვიდოდა, არ მოისვენებდა, სანამ არ გააგდებდაო“, - წერს დ. ბააზოვი მასზე და მშობელი ხალხის წინააღმდეგ ნებისთ თუ უნებლიედ ამხედრებულ და პიროვნული ამბიციებით განაწყენებულ რაბინს მარკოვების, პურიშკევიჩების, ზამილოვსკების ამქრის წევრ შავრაზმელად მიიჩნევს. ასე რომ, დ. ბააზოვის მტკიცებით, ელუაშვილი, რომელიც, როგორც რაბინი, „თავისი წოდებით უნდა იყოს წყარო ყოველი სიმართლისა და ზნეობრიობისა“, თავისი მოქმედებით სინამდვილეში „ეწინააღმდეგება ზნეობრიობასაც და სარწმუნოებასაც“.

დ. ბააზოვსა და ქუთაისის რაბინს შორის წარმოქმნილი საკამათო საკითხების გასარკვევად და განსახილველად დ. ბააზოვის ინიციატივით ქუთაისში, შავი ქვის საბჭოს დარბაზში, 1915 წლის 16 ნოემბერს სპეციალური კრებაც გაიმართა (ამასთან დაკავშირებით იხ. გაზ. „სახალხო ფურცელი“, 1915 წ. №438), მაგრამ, სამწუხაროდ, მიუხედავად საგანგებო და სპეციალური მიწვევისა, ქუთაისის რაბინი და მისი თანამოაზრენი კრებაზე პრინციპულად არ გამოცხადნენ. სამაგიეროდ კრებას იმხანად ქუთაისში გამომავალი გაზეთების

ქართველი წარმომადგენლებიც დაესწრნენ (იაკობეჭყორაძე, გრიგოლ გველესიანი და სხვები). ებრაული პრობლემატიკით ქართული საზოგადოებრიობის ცხოველ დაინტერესებაზე ისიც მეტყველებს, რომ კრების თავჯდომარედ გრ. გველესიანი იქნა არჩეული.

კრების მონაწილეთა წინაშე მოხსენებით დ. ბაახოვი წარდგა. მან კიდევ ერთხელ ისაუბრა ქართველი და ებრაელი ხალხების ორი ათას წლოვან (კორესპოდენციაში ასეა აღნიშნული) მეგობრობაზე. მომხსენებლის თქმით, ამ ხნის განმავლობაში ქართველ „ებრაელებს ერთი შემთხვევაც კი არ ახსოვდათ ქართველებისაგან ურიგოდ მოპყრობისა“.

მაგრამ დ. ბაახოვის გამოსვლის უმთავრესი პათოსი და მიზანსწრაფვა ჩვენი ხალხების ისტორიული მეგობრობის შესახებ მსჯელობა კი არ იყო, არამედ იმ საჭირობორტო პრობლემებზე საუბარი, რითაც ქართველ ებრაელთა იმჟამინდელი ყოფა ხასიათდებოდა. მან დიდი გულიანობით ილაპარაკა იმ ინტელექტუალურ და მატერიალურ ჩამორჩენილობაზე, რითაც ქართველი ებრაელები გამოირჩეოდნენ სხვა ქვეყნებში მცხოვრები მათი მოძმეებისაგან. დ. ბაახოვის აზრით, ამ მდგომარეობიდან მათი გამოყვანის ერთადერთი გზა სწავლა-განათლება იყო. სწორედ ამ მიზნით გამოვიდა იგი რაბინების წინაშე მოწოდებით, ჩაეტარებინათ დიდი შეკრება და ერთად მოეძებნათ ამ მდგომარეობიდან გამოსავალი. მაგრამ მისი ეს მოწოდება რაბინების დიდმა ნაწილმა, რომელთაც სათავეში რ. ელუაშვილი ედგა, პრინციპულად არ მიიღო. უფრო მეტიც, ისინი დ. ბაახოვს ქართველთა დაღატაობაში დებდნენ ბრალს და აცხადებდნენ, რომ სინამდვილეში მისი უმთავრესი მიზანი „ქართველებისაგან ებრაელების გამოყოფა“ იყო.

ამდგავარი ბრალდებით აღშფოთებულმა დ. ბაახოვმა კრების მონაწილეებს კიდევ ერთხელ ამცნო ის დიდი სიყვარული და პატივისცემა, რომელიც მათ და მის თანამემამულეებს ქართველ ხალხთან აკავშირებდათ. „ჩვენ, - განაცხადა მან, - უქართველებოდ ვერ ვიცხოვრებთ, როგორც უპუროდ; ვიზიარებთ ყოველივე მათ ჭირ-ვარამს, საერთო ძალით გვსურს

კულტურის აღორძინება. ჩვენი ყმაწვილები უნდა იცნობდნენ როგორც თავის კულტურას, აგრეთვე კულტურას ქართველი ერისას. ნუთუ სასარგებლო არ იქნებოდა, რომ ებრაელი მწერლების ლექსები ქართულად იყოს ნათარგმნი, და ქართველ მგოსნების ლექსები ებრაულად?... ეს შესაძლებელი იქნება მაშინ, როცა ჩვენს ყმაწვილებს ქართული და ებრაული ლიტერატურა კარგად ეცოდინებათ“.

დ. ბააზოვის განმარტებით, ასეთი იყო ერთ-ერთი უმთავრესი მიზანი ქუთაისის რაბინისადმი, როგორც უფროსი ხელმძღვანელობისადმი, მისი მიმართვისა. მაგრამ არც მისადმი და არც სხვა რაბინებისადმი მის ამ მიმართვას არა თუ სასიკეთო შედეგი არ მოჰყოლია, პირიქით, ამის გამო მათ იგი ქართველი ხალხის მტრად და სეპარატისტად გამოაცხადეს.

მაგრამ, მიუხედავად ყოველივე ზემოთქმულისა, როგორც „სამშობლოს“ 1915 წლის 18 ნოემბრის ნომერი იუწყება, „კრებამ ბ. ბააზოვის სამოქმედო პროგრამა სასურველად ცნო და არც კამათი გამოუწვევია. ყველა დამსწრემ სურვილი გამოთქვა, რაც შეიძლება მალე განხორციელდეს საშვილიშვილო კეთილი საქმე ქართველ ებრაელებისათვის. მაგრამ, რადგანაც ამ საქმის განსახორციელებლად საჭირო იყო ქუთათურ რაბინის მხურვალე დახმარება და თანაგრძნობა რაბინების კრების გასამართლავად, კრებამ ამოირჩია დეპუტაცია მასთან მოსალაპარაკებლად და დასარწმუნებლად, რომ მისი გულგრილობა ამ საკეთილო საქმეში დიდი დანაშაული იქნებოდა ქართველი ებრაელების წინაშე“ (დ. ხანანაშვილის პუბლიკაცია, „მენორა“, 2001 წ. ივლისი, №13).

მართლაც, კრების მიერ არჩეული დეპუტაცია ვრიგოლ გველესიანის, იაკობ ფანცხავას, არონ ელიგულაშვილისა და შიმშონ იაკობაშვილის შემადგენლობით 19 ნოემბერს საგანგებო მისიით ესტუმრა ქუთაისის რაბინს და გააცნო მას დ. ბააზოვის გეგმა („მენორა“, 2001 წ. ივლისი, №14). მაგრამ, მიუხედავად დეპუტაციის დიდი მცდელობისა, ელუაშვილს აზრი მაინც ვერ შეაცვლევინეს და იგი კვლავინდებურად დაბეჯითებით ამტკიცებდა იმას, რომ „დ. ბააზოვს

სარწმუნოების მიხედვით ზნეობრივი უფლება არ არის ინციტივის გაწევისა და პირველობის გამოჩენისა.

ამას გარდა, ელუაშვილი ბააზოვს იმაშიც დებდა ბრალს, თითქოს მას, როგორც სიონისტს, „ებრაელების ქართველებისაგან გამოყოფაც სურდა“, ჩვენ კი „ქართველებთან ერთად უნდა მოვკვდეთ“.

ელუაშვილის გააფთრებული წინააღმდეგობა დ. ბააზოვის მიერ წარმოდგენილი პროგრამისადმი იმითაც იყო განპირობებული, რომ იგი შიშობდა, „ებრაელებში განათლების შეტანით მათი სარწმუნეობა არ შეცვლილიყო“.

რაც შეეხება იმას, რომ „ბააზოვს სურდა ჟურნალისა და ბიბლიოთეკის დაარსება“, ქუთაისის რაბინის აზრით, არც ამის გაკეთება შეიძლებოდა, რადგანაც ამით ბააზოვი საქართველოში სიონიზმის განმტკიცებას შეუწყობდა ხელს. „ამას კი ჩვენ ვერ ვიზამთო, - კატეგორიულად აცხადებდა იგი. - ჩვენ ჩვენს მამებს უნდა მივზდიოთ კვალდაკვალ, მათ გზას ვერ ავცდებით, ქართველებთან უნდა მოვკვდეთ. ისეთი სასწავლებლები, ჟურნალები და ბიბლიოთეკა, როგორც ბააზოვს აქვს წარმოდგენილი, მავნებელია ჩვენთვის“.

ვფიქრობ, მკითხველი უკომენტაროდაც ნათლად დაინახავს ელუაშვილის მსჯელობის აშკარად კონსერვატულ ხასიათს. მიუხედავად ამისა, ებრაელ რაბინთა და სხვა გაგლენიან პირთა შორის მას მაინც იმდენად ბევრი მომხრე გამოუჩნდა, რომ დ. ბააზოვის ეროვნულ ერთუზიაზმს პრაქტიკული გასაქანი და სამოქმედო ასპარეზი არ მისცეს.

დეპუტაციასთან შეხვედრის დროს გამოთქმული მოსაზრებანი ელუაშვილმა პრესაშიც გამოაქვეყნა, რასაც დ. ბააზოვის საპასუხო წერილიც მოჰყვა „სამშობლოში“ (დ. ხანანაშვილის პუბლიკაცია, „მენორა“, 2001 წ. აგვისტო, №16). მასში დ. ბააზოვმა არგუმენტირებულად გასცა პასუხი ელუაშვილის მიერ მის მიმართ წაყენებულ ყველა ბრალდებას.

პირველი და მთავარი საკითხი, რომელმაც მისი აღშფოთება სავსებით მართებულად გამოიწვია, ქართველებისაგან ებრაელების გამოყოფის მცდელობის გამო მის დადანაშაულებას შეეხება, რასაც იგი აშკარა ცილისწამებაც

უწოდებს. იმის დასტურად, რომ ამდაგვარი რამის გაკეთება ყოველად გაუძარბებელი ამბავი იყო, დ. ბააზოვი ამასთან დაკავშირებით მარტო ქართველი ებრაელების მიერ გამოთქმულ მოსაზრებებს კი არ იმოწმებს, არამედ ებრაელი ხალხის სხვა ცნობილი პოლიტიკური მოღვაწეების მსგავს შეხედულებებსაც.

კიდევ ერთხელ საუბრობს რა ქართველ ებრაელთა გაუნათლებლობაზე, ჩამორჩენილობასა და უნუგეშო მდგომარეობაზე, დ. ბააზოვი მოუწოდებს მის მოწინააღმდეგეებს, სიმართლეს თვალი არ აარიდონ, თავი არ მოიტყუონ და შექმნილი ვითარებიდან გამოსავალი ერთობლივი ძალისხმევით ეძებონ. ამდაგვარი მამხილებლობისა და მოყვრისთვის მწარე სიმართლის პირში თქმის უმადური საქმის საფუძველს პირველ ყოვლისა ის დიდი სიყვარული წარმოადგენდა, რითაც დ. ბააზოვი მშობელ ხალხთან იყო შესისხლხორცებული. როგორც თავადვე წერდა ერთგან, მას „გული უწუხდა იმ ხალხისათვის, რომელიც თავის სულიერ ავადმყოფობას ვერ ხედავდა“.

ამიტომაც მოუწოდებდა იგი მის მოწინააღმდეგეებს, „დაეწებებინათ თავი კერძო ინტრიგებისათვის, გამოეჩინათ გაბედულება, დამორჩილებოდნენ ჭეშმარიტებას, დაეჭირათ ხელში ხალხის წინმსვლელობის დროშა, მოეწვიათ კრება და დაენახებინათ ყველასთვის, რომ ჩვენში კიდევ ყოფილა ის ჩაუქრობელი ნაპერწკალი, რომლითაც თბება ჩვენი ერი“.

სამწუხაროდ, დ. ბააზოვის ეს მოწოდებაც, ისევე როგორც ბევრი სხვა ქადაგებაც, კვლავინდებურად დარჩა ხმად მღაღადებლისა უდაბნოსა შინა.

დ. ბააზოვის სურვილი რაბინთა კრების მოწვევის შესახებ ემოციური ალტკინების ნაყოფი კი არა ხანგრძლივი და საფუძვლიანი განსჯა-მოფიქრების შედეგი რომ იყო, ეს სადავო საკითხებთან დაკავშირებით მის მიერ სხვა წერილებშიც გამოთქმული მოსაზრებებითაც ნათლად დასტურდება. ასე რომ, დ. ბააზოვმა არა მარტო იდეა შესთავაზა თავის თანამემამულეებს, არამედ კარგად გააზრებული სამოქმედო პროგრამაც. იგი კონკრეტულად საუბრობს იმ პრაქტიკულ

საქმეებზე, რომელთა მოსაგვარებელ გზათა ძიება მიზანი უნდა გამხდარიყო.

დ. ბააზოვის მიერ შემუშავებული ამ სამოქმედო პროგრამის სიღრმისეულად და მასშტაბურად გააზრების თვალსაზრისით მეტად მნიშვნელოვანია ის ახალი დოკუმენტური მასალები, რომლებიც ათიანი წლების ქართული პრესის საფუძვლიანი შესწავლის შედეგად მოიძია და გამოაქვეყნა დ. ხანანაშვილმა. ქვემოთ შევეცდები ამ მასალებზე დაყრდნობით მკითხველს უფრო ნათელი წარმოადგენა შევუქმნა დ. ბააზოვის ეროვნული პროგრამის მიზანდასახულებაზე.

უმთავრეს ფუნქციას ამ პროგრამის პრაქტიკული რეალიზმის საქმეში დ. ბააზოვი პირველ ყოვლისა რაბინებს აკისრებდა. ამიტომაც გამოვიდა იგი მოწოდებით 1915 წელს „სამშობლოში“ გამოქვეყნებული წერილით (№134) დაარსებულიყო რაბინების წრე, რომელიც საგანგებოდ შეიკრიბებოდა ქუთაისში ქართველი ებრაელობის წინაშე მდგარი საჭირობორტო საკითხების განსახილველად. დ. ბააზოვი წინასწარ და კონკრეტულად ასახელებს იმ საკითხებს, რომელთა მოგვარება სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი და გადაუდებლად აუცილებელი იყო არსებული მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად.

დ. ბააზოვის მოთხოვნებზე უფრო ნათელი წარმოდგენის შესაქმნელად დავიმოწმით ფრაგმენტები დასახელებული წერილიდან („მენორა“, 2001 წ. ივნისი, №11). „ყველა რაბინი ვალდებულია გახსნას თავის ქალაქში დასაწყისი ებრაული კლასი (ტალმუდტორ) და კრების მიერ შედგენილი პროგრამით ისწავლონ რუსულიც და ქართულიც. 2) რაბინების კრება ვალდებულია შექმნას ცენტრალური (იეშიბა) იმ ყმაწვილებისათვის, რომელნიც დაასრულებენ თავის ქვეყნის ტალმუდტორას. მათ უნდა შეეძლოთ გადასვლა იმ იეშიბაში... იეშიბას ადგილი იქნება ქუთაისი ან იქ, სადაც აირჩევს კრება“.

პროგრამაში განსაკუთრებული ყურადღება ჰქონდა მიქცეული სახელოსნო სასწავლებლების დაარსების აუცილებლობასაც. იმ ბავშვებს, რომლებიც იეშიბაში სწავლის

ვაგრძელებას ვერ შეძლებდნენ, უნდა მისცემოდნენ შესაძლებლობა ამ სასწავლებლებში პრაქტიკულად გამოსადეგი რაიმე ხელობის შესწავლისა, რაც „ცხოვრების უფელს შეუმსუბუქებდათ“.

როგორც ფრაგმენტულად გახსენებული ამ პროგრამითაც ნათლად ჩანს, დ. ბააზოვი ქართველ ებრაელთა უმძიმესი მდგომარეობის გამოსწორების ერთადერთ გზად განათლებას სახავდა. მან კარგად იცოდა, რომ მისი კონსერვატორი თანამემამულეებისათვის ამდგავარი განმანათლებლური იდეები ადვილად მისაღები არ იქნებოდა. ამიტომაც ჩათვალა საჭიროდ იქვე საზღვარსგარეთ ისიც აღენიშნა, რომ მის მიერ „ჩამოთვლილი მუხლები პროგრამისა სრულებით არ არღვევდნენ მათ სარწმუნოებას“. უფრო მეტიც, მათი პრაქტიკული განხორციელებით ებრაელ ბავშვებს შესაძლებლობა მიეცემოდათ თავიანთი ერის ენაც, ისტორიაცა და კულტურაც შეესწავლათ.

დ. ბააზოვის ამ პატრიოტულ მისწრაფებას თანამოძმეთა უმძიმესი მდგომარეობიდან დახსნის უანგარო სურვილი რომ ედო საფუძვლად, ეს ემოციურად დამუხტული იმ სტრიქონებითაც კარგად ჩანს, რითაც ხსენებული წერილი ბოლოვდება: „ოხ, ვინ აუხელს თვალებს ჩვენს საბრალო ძმებს დაანახოს მისი ნაკლი, დაანახოს მისი საჭიროება, შეაგნებინოს მისი მომავალი და დააყენოს იგი მაშველ გზაზე. გული კვდება, თვალები ცრემლებით ივსება, როდესაც ვხედავ ზოგიერთ სოფელში ჩვენი ძმების ნივთიერათ და სულიერათ დაღუპვას. არა თუ იღვიძებენ, პირიქით, სწყრებიან, რატომ გვადვიძებთო. კმარა ძილი, კმარა კერძობა, კმარა შეუგნებლობა, კმარა გაუგებრობა ერთგულისა და დამღუპველისა.“

მოგმართავთ, რაბინებო, თუ გიყვართ თქვენივე მამები, თუ გიყვართ თქვენი სარწმუნოებაც, დაანებეთ თავი შურსა და სიძულვილს, გაუწოდეთ ხელი ერთმანეთს, მოიყარეთ თავი მთავრობის ნება დართვით და გაიხილეთ თქვენი ერისა და საბრალო საქართველოს ებრაელების საჭიროება. შეუდექით მათ აღორძინებას, მათ სულიერად შეგლას...

აბა, ძმებო, შეადგინეთ ჯგუფები, გამოაღვიძეთ ახალგაზრდობა, ამოიღეთ ხმა, ააფეთქეთ თქვენი აამუშავეთ თქვენი ძარღვები ჩვენი ერისათვის და ამით დაამტკიცეთ, რომ თქვენცა ხართ შვილები დიდი მოხუცი ისრაელისა“.

სამწუხაროდ, დ. ბააზოვის ამ მგზნებარე პატრიოტულ მოწოდებას, მიუხედავად მისი და მისი მცირერიცხოვანი თანამოაზრეების (როგორც ებრაელების, ისე ქართველების) აქტიური მხარდაჭერისა, როგორც ითქვა, კონსერვატულად განწყობილი რაბინებისა და მათი თანამზრახველების გააფთრებული წინააღმდეგობის გამო აღსრულება არ ეწერა. მიუხედავად დიდი მცდელობისა, რამდენჯერმე დანიშნული და გადადებული კრების ჩატარება ვერაფრით მოხერხდა, რის შედეგადაც დ. ბააზოვის მიერ წამოყენებული საგანმანათლებლო პროგრამის პრაქტიკულ განხორციელებას რეალური საფუძველი გამოეცალა.

ქუთაისის რაბინის საწინააღმდეგო პოზიცია, გარდა დ. ბააზოვისა, იმხანად სხვებმაც რომ არაორაზროვნად გამოხატეს, ამის დასტურად აქ ნ-ე-შ-ს (ნათან ელიაშვილის) სტატიაც მინდა გავიხსენო - „ქუთაისის რაბინის წერილის გამო“, რომელშიც მკაცრადაა დაგმობილი ქუთაისელ ებრაელთა სულიერი თავკაცის მოქმედება („სახ. ფურცელი“. 1916 წ. №149). იგი მკაცრად აკრიტიკებს ქუთაისის რაბინის პასუხს დეპუტაციის მოთხოვნაზე, რატომ არ იღებდა იგი მონაწილეობას სარაბინო შეკრებაში (ელუაშვილის პასუხი დაიბეჭდა „სახ. ფურცლის“ 1915 წ. 439-ე ნომერში). ნ. ელიაშვილის აზრით, ქუთაისის რაბინის ეს პასუხი „შემადრწუნებელი იყო და თითქმის მოულოდნელი“.

ის არგუმენტირებულად გმობს ქუთაისელ ებრაელთა სულიერი თავკაცის მიერ დ. ბააზოვისადმი წაყენებულ ოთხ მთავარ ბრალდებას: პირველი, დ. ბააზოვს, როგორც ონის რაბინს, თითქოს არ ჰქონდა კრების მეთაურობის უფლება; მეორე, დ. ბააზოვი სიონისტი იყო და მას ქართველებისაგან ებრაელთა ჩამოშორება უნდოდა; მესამე, ქუთაისის რაბინი წინააღმდეგი იყო საერო განათლებისა, ვინაიდან ამას

უკარნახებდა მას ებრაელთა სარწმუნოება; და ბოლოს, კრების წინააღმდეგი იქნებოდა მანამ, სანამ იგი უმაღლესი ინსტანციების ნებართვით არ იქნებოდა მოწვეული.

ნ. ელიაშვილს ქუთაისელი რაბინის ყველა ეს ბრალდება პრინციპულად მიუღებლად მიაჩნია და არგუმენტირებულად ასახულებს კიდევ თავის თვალსაზრისს. მისი აზრით, განზრახული კრება „სახალხო საქმეს შეეხებოდა“, სადაც საუბარი უნდა გამართულიყო „საერთო ჭირ-ვარამზე“ და მნიშვნელობა არ ჰქონდა, ვისი თაოსნობით მოეწეობოდა იგი. ასე რომ, ოპონენტის თქმით, „ანგარიში უნდა გაეწიათ მხოლოდ იმისთვის, თუ რა ჰქონდა კრებას თავის მიზნად დასახული. ამ კრების მიერ დასახული მიზანი კი ფრიად საყურადღებო იყო“. ავტორი წუხს იმის გამო, რომ ქუთაისის რაბინმა არა თუ აქტიუობა არ გამოიჩინა, არამედ პოზიციაც კი დაიკავა ამ დიდი ეროვნული წამოწეების მიმართ და, ფაქტობრივად, საბოლოოდ ჩაშალა კიდევ იგი.

რაც შეეხება დ. ბააზოვისადმი წაყენებულ ბრალდებას მისი სიონისტობის შესახებ, ნ. ელიაშვილის თქმით, ბააზოვის პიროვნული პოზიცია აქ არაფერ შუაში იყო, ვინაიდან საქმე, ჯერ ერთი, სიონისტების კონგრესის მოწვევას კი არ ეხებოდა, არამედ ებრაელი ხალხის საჭირობორტო საკითხების განხილვას; მეორეც, სტატიის ავტორი ვერც სიონისტურ იდეებში ხედავს რაიმე საგანგაშოს, რადგანაც, მისი აზრით, „სიონიზმი არ არის შოვინიზმი და სრულიადაც არ ნიშნავს იმას, რომ ერთი ერი მეორეს ჩამოშორდეს სრულიად და მასთან არაფერი დამოკიდებულება არა ჰქონდეს“.

კიდევ უფრო უსაფუძვლოდ მიაჩნია ნ. ელიაშვილს ქუთაისის რაბინის აზრი იმის შესახებ, თითქოს ებრაელთა სარწმუნოება ეწინააღმდეგებოდეს საერო განათლებას.

ნ. ელიაშვილის თვალსაზრისს რომ ბევრი ებრაელი (და არა მარტო ებრაელი) იზიარებდა იმხანად, ეს ნათლად ჩანს პრესაში გამოქვეყნებული სხვა მასალებიდანაც. მაგალითად, „სახალხო ფურცლის“ 1915 წლის 463-ე ნომერში დასტამბულ საჩხერელი ხაიმ თეთრუაშვილის წერილში გულისტკივილითაა საუბარი იმ იმედგაცრუებაზე, რაც განზრახული კრების

ჩაშლას მოჰყვა. ამის გამო ავტორი, პირველ ყოვლისა, რაბინებს ადანაშაულებს, რომლებიც საქვეყნო ინტერესებისთვის „პირადობას“ აყენებდნენ და „ცდილობდნენ ხალხის დაბნელებასა და დაბეჩავევას. ხ. თეთრუაშვილის აზრით, „რამდენად ხალხი დაბნელებულია, იმდენად მათი არსებობა უზრუნველყოფილია. ამიტომაც არის, უნდათ ხელი შეუშალონ მოღვაწე პირებს, რომელნიც ცდილობენ ჩვენი დაბეჩავებული ხალხის აღორძინებას. არამც თუ მარტო ხელის შეშლით კმაყოფილდებიან, აქტიურ ომსაც უცხადებდნენ და დედამიწასთან ასწორებენ ხალხის მეგობრებს“.

ამავე თვალსაზრისზე დგას ა. ჩაჩაშვილიც, რომელიც ქუთაისის რაბინისადმი გაგზავნილ ღია წერილში გარკვევით აღნიშნავს: „განა იეშიბა და თაღმუდ თორა ან და ხელობის სწავლა რჯულის წინააღმდეგია? ბააზოვისაგან ამის მეტი არა გაგვიგონია რა. თუ თქვენ ამას რჯულის წინააღმდეგობად სცნობთ, სჩანს ჩვენ არა გაგვიგია რა სჯულისა. თქვენ გინდათ ფანატიკოსობით სარწმუნოებას შეაფაროთ თავი და ხალხი კი დაღუპოთ... თქვენ გაშინებთ თქვენი არსებობა არ შეირყეს. ამიტომ ებრძვით არა მარტო ბააზოვს, არამედ ყველას, ვისაც ჰსურს ჩვენს ხალხში სწავლის შეტანა“ („სახ. ფურცელი“ 1915 წ. №447).

დ. ბააზოვისა და მისი იდეისადმი მხარდამჭერი წერილები, გარდა „სახალხო ფურცლისა“, გაზეთ „სამშობლოშიც“ მრავლად დაიბეჭდა.

ერთ-ერთი მათგანი იყო ფ. შიმშილაშვილის სტატია „ქართველ ებრაელებს“ (1915 წ. №25), რომელშიც ავტორი მაღალ შეფასებას აძლევდა დ. ბააზოვის მოღვაწეობასა და მის პუბლიცისტურ წერილებს. „ჩვენთვის, - ებრაელთათვის, - წერს ავტორი, - ცხადია, ვინც არ დაიხუჭავს თვალებს, რომ დ. ბააზოვი საკმაოდ არის მომზადებული და იბრძვის თავისი ერის კეთილდღეობისათვის“. ფ. შიმშილაშვილი გულისტკივილით აღნიშნავს იმას, რომ დ. ბააზოვის „ამდენმა შრომამ და მხურვალე გულშემატკივრობამ“ საქართველოს ებრაელებსა და მათ რაბინებზე ვერავითარი სასიკეთო გავლენა ვერ იქონია. მისი აზრით, „ეს სულ რაბინებისა და ხალხის

წარმომადგენლების ბრალია, რომელთაც დამორჩილებული ყავთ ხალხი და ატარებენ მათ იმ გზაზე, რომელიც მსოფლიო მათ მოუხდებათ და მათ პირად ინტერესებს დააკმაყოფილებს“.

„თუ ასე არაა, სად არიან ეს ვაჟბატონები, რომ არ ამოუდგებიან გვერდში დ. ბააზოვს და მასთან ერთად არ იშრომებენ თავისი ერის კეთილდღეობისათვის?...“ - კითხულობს ავტორი და სტატიის ბოლოს მოწოდებით მიმართავს ახალგაზრდებს, თავი დაანებონ უფროსების პირად ინტერესებსა და კერძო საქმეებს, შეუერთდნენ ბააზოვს და მასთან ერთად იბრძოლონ ერის საჭირობოროტო საკითხების მოსაგვარებლად.

ებრაელთა ამ პოლემიკაში ქართველი საზოგადოებრიობის წარმომადგენლებიც აქტიურად იყვნენ ჩართულნი. ამის დადასტურებაა, მაგალითად, ია ეკალაძის სტატია - „გაკვრიო“ („სამშობლო“, 1915 წ. №40), რომელიც დ. ბააზოვის პოზიციების დასაცავად და ქუთაისის რაბინის ტენდენციური საპასუხო წერილის დასაგმობად დაიწერა. ია ეკალაძე მისთვის ჩვეული პირდაპირობით ამხელს რ. ელუაშვილის მიერ წამოწყებული პაექრობის უსაფუძვლობას და მის წერილს პიროვნული „შურის, მტრობის, გაუტანლობისა და ერთისაგან მეორის დამცირების“ გამომხატველ გულსატკენ ფაქტად მიიჩნევს. „რაც უფრო დამონებული და დაბეჩავებულია ესა თუ ის ხალხი, მით უფრო მისი შვილები ერთმანეთს ჭამენ და იმის მაგივრად, რომ ერთი მეორეს მიეშველონ და შეერთებული ძალით გაუმკლავდნენ საქვეყნო, საერთო ბოროტებას, ერთი მეორეს ემტერება, სახელს უტყუავს და ცდილობს გააბიაბუროს, ცოცხალი მიწაში ჩამარხოს, თვითონაც წახდეს და მეორეც წაახდინოს“.

სწორედ ამის ნიმუშად მიიჩნია ია ეკალაძეს ის დავიდარაბა, რომელიც დავით ბააზოვსა და ქუთაისის რაბინს შორის იყო ატეხილი. ამ პაექრობაში იგი ერთსახოვნად უჭერს მხარს დ. ბააზოვს და აქტიურად იცავს მის პოზიციას. უფრო მეტიც, მისი თქმით, იგი „ჯერჯერობით ერთად ერთი ქართველი ებრაელია, რომელიც მთელი თავისი არსებით ემსახურება ტანჯული და დევნილი ერის უფლებათა აღდგენას“. ამიტომ

„მას გამხსნევება უნდა და არა დაცინვა. მას ყველაზე უნდა შევეუწყოთ და არა შევეუშალოთ, მას გზა უნდა უნდა ვუჩვენოთ და არა დავუხშოთ გზა იგი!...“

ია ეკალაძე გულისტკივილით აღნიშნავს, რომ ბ. ელუაშვილი სულ სხვანაირად იქცევა, რაც „არ შეეფერება ხალხისა და ერის წინამძღოლს“. მან, როგორც ებრაელი ხალხისადმი დიდი სიყვარულითა და პატივისცემით განწყობილმა კაცმა, ყველაფერი გააკეთა იმისათვის, რომ ებრაელთა საჭირბოროტო პრობლემები ფართო საზოგადოებრივი განსჯის საგნად ექცია. ამ თვალსაზრისით, გაზეთი „სამშობლო“, ია ეკალაძის თქმით, „პირველი ქართული ბეჭდვითი ორგანო იყო, რომელმაც დაუთმო თავისი ფურცლები ქართველ ებრაელობას და საშუალება მისცა მათ თამამად გამოეთქვათ თავისი აზრი“. ამ საქმეებში ნავსის გამტეხ პირველ მოღვაწედ იგი რაბინ დავით ბააზოვს თვლის, რომელმაც „პირველი ჩაქუჩი დაჰკრა“ და სათავე დაუდო ებრაელთა ინტელექტუალურ გამოღვიძებას.

მით უფრო გულსატკენად მიაჩნია ია ეკალაძეს ის მტრული და უსაფუძვლო პოზიცია, რომელიც ქუთაისის რაბინმა გამოსატა დ. ბააზოვის მიმართ. „თქმა იმისა, რომ ბააზოვი „მეტიწრობს“, - სინანულით შენიშნავს პუბლიცისტი, - არამც თუ არ არის მართებული, არამედ ცოდვაც არის!...“

კაცი თავისი ერის გამოფხიზლებაზე, თავისი ერის სარწმუნოებრივობასა და ეროვნულ-ზნეობრივ ამადლებაზე ფიქრობდეს და იმას კი „მეტიწრობა“ უკიჟინო, ეს, ჩვენს აზრით, შეგინებაა ადამიანის წმინდათა წმინდისა“.

ია ეკალაძე ელუაშვილის მიერ ბააზოვისადმი წაყენებულ ბრალდებას – თითქოს მას ებრაელობის ქართველებისაგან ჩამოშორება და გათიშვა სურსო, „მტკნარ ცილისწამებას“ უწოდებს და აღნიშნავს, რომ „ეს დაბეზლებაა დ. ბააზოვისა ხალხთან – როგორც ქართველ ებრაელებთან, ისე ქართველ ქრისტიანებთან. ეს, დასასრულ, დამცირებაა თვით იმ გაზეთისა, სადაც ბააზოვი და მისი ამხანაგები თანამშრომლობენ, ვინაიდან ჩვენ ბინა მიგვიცია ხალხის მტრისათვის. მაგრამ არა, ეს ასე არ არის!“ ამდაგვარ ბრალდებას ია ეკალაძე

„კაცის უცეცხლო დაწვად და უანგარო შრომის შეგინებად“ მიიხსენებს.

მაგრამ, როგორც ითქვა, დ. ბააზოვის ამ პატრიოტულ თაოსნობას, ქუთაისის რაბინის გარდა, ებრაელთა შორის სხვებიც გამოუჩნდნენ მოწინააღმდეგენი. ერთ-ერთი მათგანი იყო ვინმე ნორა, რომელიც „სახალხო ფურცლის“ 1915 წლის 398-ე ნომერში დასტამბულ წერილში დ. ბააზოვისა და მის თანამოაზრეთა მიერ განზრახული კრების ჩატარებას „ნაადრევად მიიხსენედა“ და ამბობდა, რომ ამდაგვარი კრების ჩატარებამდე აუცილებელი იყო საზოგადოების მომზადება. ამიტომაც, - აღნიშნავდა ავტორი, - ჯერ-ჯერობით „საჭიროა ლექციების გამართვა ყველა დაბაში, რათა გააცნონ წარსული უმუშაობა და მომავლის საჭიროება და მას შემდეგ მოეწიოს არჩევნებით“.

ნორას წერილის საპასუხოდ გამოქვეყნებულ სტატიაში („სახალხო ფურცელი“, 1915 წ. №421) დ. ბააზოვი ერთხელ კიდევ განუმარტავდა საზოგადოებას სარაბინო კრების მიზანდასახულობას და აღნიშნავდა, რომ ეს უნდა ყოფილიყო დონისძიება „საქართველოს ებრაელობის კულტურულად ასაღორძინებლად და „ჩვენი ჩამორჩენილი ძმების სიბნელიდან გამოსაყვანად“.

სამწუხაროდ, დ. ბააზოვის ამ აქტიურ მამულიშვილურ მცდელობას იმხანად წარმატება არ მოჰყვა და განზრახული კრების ჩატარება, როგორც გაზეთები იუწყებიან, „განუსაზღვრელ ვადამდე გადაიღო“.

ამ პატრიოტული წამოწყების ჩაშლას, თავის მხრივ, დიდად შეუწყო აგრეთვე ხელი ტომსკელმა სტუდენტმა მიხაკო ხანანაშვილმაც, რომელიც „სახალხო ფურცელში“ დასტამბულ ვრცელ წერილში - „ცოტა რამ ქართველ ებრაელების შესახებ“ (1916 წ. №477) ქართველი რაბინების შეკრებას ისეთივე მნიშვნელობის ფაქტად მიიხსენებს, „როგორც იქნებოდა, მაგალითად, ქართველი „მოღების“ (და არა მარტო მაჰმადის მორწმუნეთა) კრება“. სტატიის ავტორის მტკიცებით, დ. ბააზოვისა და მის თანამოაზრეთა ღწვა ებრაული ენის, ლიტერატურის, ისტორიისა და კულტურის შესასწავლად

ვიწრო ნაციონალისტური გრძნობების გამოვლენების და სარაბინო კრების საწინააღმდეგო მთავარ არგუმენტად მას ასახელებს, რომ ერის საჭირობო პრობლემებზე სასაუბროდ შეკრებილი რაბინები „ჯერ მოისურვებენ ჩვენს ემაწვილებს ებრაული ლიტერატურა და ენა ასწავლონ და ებრაული კულტურის (?) აბები მიადებინონ. მერე ჩვენს ქართველ ებრაელობაში შეეცდებიან ებრაულ ნაციონალურ „თვითშეგნების“ შეტანას და მერე კი იერუსალიმში – პალესტინაში გადასახლებას ებრაული სახელმწიფოს დასაარსებლად“.

როგორი პოზიციისა და განწყობილების გამომხატველიც იქნება სარეცენზიო წერილი, ვფიქრობ, ამას ციტარებული ფრაგმენტებითაც ნათლად დაინახავს მკითხველი. სტატიის ავტორის ეროვნული ნიჰილიზმი და დ. ბააზოვის პატრიოტული თვალთახედვა დიამეტრულად ეწინააღმდეგებიან ერთმანეთს. მაშინ, როცა ებრაელთა ეროვნულ ერთობასა და გამთლიანებაზე მეოცნებე დ. ბააზოვი თავდადებით ეძებდა გზებს ამ ერთობის მისაღწევად და ეროვნული ცნობიერების განსამტკიცებლად, მ. ხანანაშვილი დაბეჯითებით ამტკიცებდა, რომ ქართველ ებრაელებს მსოფლიოში მცხოვრებ დანარჩენ 14 მილიონ ებრაელთან „იმდენივე კქონდათ საერთო, რამდენიც ციმბირში მცხოვრებ მაჰმადიანებს ჩვენს აჭარლებთან – მხოლოდ რჯული“.

მიუხედავად იმისა, რომ დ. ბააზოვის კეთილშობილური განზრახვა ჩაიშალა და სარაბინო კრების ჩატარება ვერ მოხერხდა, მას გული მაინც არ გაუტეხავს, უიმედოდ ხელი არ ჩაუქნევია და კვლავაც აქტიურად განაგრძო პრაქტიკული საქმიანობა თავისი ხალხის მთვლემარე ეროვნული ცნობიერების გამოსაფხიზებლად. ამ თვალსაზრისით მეტად მნიშვნელოვანია გაზეთ „სამშობლოში“ 1915 წელს (№355) გამოქვეყნებული მიმართვა „ქართველ ებრაელს“, რომელშიც დ. ბააზოვმა ერთხელ კიდევ განსაზღვრა და ჩამოაყალიბა კონკრეტულად მისი მიზანსწრაფვის არსებითი პრინციპები.

ის ფაქტი, რომ განზრახული შეკრების ჩატარება ვერა და ვერ მოხერხდა, დ. ბააზოვის აზრით, პირველ ყოვლისა, იმათი

ბრალი იყო, რომლებიც „ხალხის უვიცობით ცხოვრობდნენ, დათარეშობდნენ და ბატონობდნენ. ასეთი პირების წყალობით - განაგრძობს პუბლიცისტი, - სიმართლის მოქმედი ადამიანი ყოველთვის იჩაგრება. როგორც კი იგი ხმას ამოიღებს ჩვენი ხალხის გამოღვიძებაზე, ამ ვაჟბატონებს ხელში უჭირავთ ერთნაირი მათრახი. ეს არის „სარწმუნოება“ და ამის სახელით ამათრახებენ ყველას, ვისაც კი ამ სარწმუნოებისა და ჩვენი ერის ამაღლება გულისთა და სულით სურს“.

ვფიქრობ, მკითხველისათვის ადვილი წარმოსადგენი იქნება, თავისი ამ გაბედული მხილებით ვის, რა უფლებამოსილების პირებს უპირისპირდებოდა იმხანად დავით ბაახოვი და რაოდენ ძნელიც იქნებოდა ეს ბრძოლა. მაგრამ ეროვნულ-პატრიოტული შეგნებით გულანთებული ახალგაზრდა რაბინი, თავის ხალხზე უზომოდ შეყვარებული და დიდ საქმეთა საკეთებლად უანგაროდ შემართული, უკან მაინც არ იხევდა და გაბედულად ებმებოდა ამ უთანასწორო, მაგრამ ღვთისა და ერის სასიკეთოდ წამოწყებულ ბრძოლაში.

დ. ბაახოვის ეს დიდი მამულიშვილური მიზანსწრაფვა, როგორც ითქვა, მხოლოდ სიტყვიერი ქადაგებების დონეზე როდი რჩებოდა. ამავე მიმართვიდან მკითხველისათვის ისიც ნათელი ხდება, რომ თავისი ერის სწავლა-განათლებაზე მეოცნებე რაბინი ჯერ ონში შეხვედრია ახალგაზრდა ებრაელებს და მათთან ერთად შეუმუშავებია სწავლა-განათლების სამოქმედო პროგრამა, შემდეგ ასეთივე საუბარი ქუთაისელ ახალგაზრდებთან გაუმართავს, ბოლოს კი თბილისელ ებრაელობას მოსაუბრებია. ამ შეხვედრების დროს მას წინანდელი განზრახვა კიდევ უფრო განმტკიცებია და მიუხედავად იმისა, რომ მისი ამდაგვარი აქტიურობით შემფოთებულმა „ძველმა და ბნელმა ძალებმა“ მის წინააღმდეგ „ქუჩური აურზაური ასტეხეს“ და „სარწმუნოების სახელით“ დაუნდობელი ბრძოლა გამოუცხადეს, დავითს უკან მაინც არ დაუხევია და ამ „ვაჟბატონების გულდრძეობისათვის“ ქუდი არ მოუხრია. იგი დაბეჯითებით მოუწოდებდა ქართველ ებრაელებს საქართველოს ყველა კუთხეში შეექმნათ ებრაელი ახალგაზრდების ჯგუფები, რომლებიც დააარსებდნენ

დაწყებითი ტიპის სასწავლებლებს ე. წ. თალმუდ-თორებს, მათ ბაზაზე კი ქუთაისში გაიხსნებოდა ცენტრალური სკოლა. „ასეთი სასწავლებლები, - პუბლიცისტის რწმუნებით, - აამაღლებდნენ ჩვენს ახალ თაობას, ეკონომიურად წინ წასწევდნენ და თავიდან ააშორებდნენ იმ სიდუხჭირეს, რომელშიც იმყოფებოდნენ ისინი სოფლად თუ ქალაქად“. აქვე დ. ბააზოვი იმის შესახებაც სვამდა საკითხს, „სწავლის შესაფერის ნიჭს მოკლებული ახალგაზრდობისათვის ქუთაისში დაეარსებინათ სახელოსნო სასწავლებელი, სადაც რაიმე ხელობას შეასწავლიდნენ მოზარდებს“.

მიუხედავად იმისა, რომ დ. ბააზოვი სასულიერო პირი იყო, თავისი ცხოვრებითა და მოქალაქეობრივი მრწამსით იგი უპირველეს ყოვლისა დიდი საზოგადო მოღვაწეა, მშობელი ხალხის ეროვნული ინტერესების დასაცავად აქტიურად მებრძოლი პიროვნება, დიდი განმანათლებელი, რომლის მოღვაწეობა მარტო სიტყვიერი ქადაგებებით კი არ შემოიფარგლებოდა, არამედ ენერგიული პრაქტიკული საქმიანობითაც გამოირჩეოდა. ალბათ, არ შეეცდები, თუ ვიტყვი, რომ საამისოდ საჭირო მუხტი და შინაგანი ენერგია მას იმ დიდი საზოგადოებრივ-მამულიშვილური მოღვაწეობის მაგალითებმაც შესძინეს, რომელთაც ქართველი ერის მამამთავრები, პირველ ყოვლისა კი ი. ჭავჭავაძე, ეწეოდა ჩვენი ქვეყნის წინაშე მდგარი ეროვნული და კულტურულ-საგანმანათლებლო პრობლემების გადასაწყვეტად. ამდაგვარი კეთილისმყოფელი და სტიმულის მიმცემი ზეგავლენის გამოძახილი, ვფიქრობ, აშკარად ისმის დ. ბააზოვის პუბლიცისტურ წერილებში. მათ პათოსსა და ეროვნულ სულისკვეთებას მნიშვნელოვანწილად განსაზღვრავს ის მძლავრი ეროვნულ-პატრიოტული შემართება, რითაც მე-19 საუკუნის მეორე ნახევრის ჩვენი დიდი მამულიშვილები იბრძოდნენ და იღვწოდნენ ერის სასიკეთოდ.

როგორც დ. ბააზოვის პუბლიცისტიკითაც და პრაქტიკული საქმიანობითაც დასტურდება, ღვთისმსახურება მისთვის, როგორ რაბინისათვის, უპირველეს ყოვლისა, ეროვნული მოღვაწეობის ასპარეზად იყო ქცეული, თავისი დიდი საგანმა-

ნათლებლო პროგრამის განხორციელებისათვის ბრძოლის ეფექტურ საშუალებად. ამიტომაცაა, რომ მის ნააზრევსა და პრაქტიკულ ქმედებაში ეროვნული და სარწმუნოებრივი მხარეები განუყოფლად ერწყმის ერთმანეთს.

ეროვნული და სარწმუნოებრივი იდეების ამდაგვარ ორგანულ მთლიანობასა და ერთმანეთისაგან განუთიშველობას დ. ბააზოვი განსაკუთრებულ ყურადღებას ათიან წლებში გამოქვეყნებულ მის იმ წერილებშიც აქცევს, რომლებმაც იგი ქუთაისელი რაბინის - რ. ელუაშვილისა და ებრაელ „ასიმოლატორთა“ ყალბ და არამეცნიერულ შეხედულებებს დაუპირისპირდა.

დ. ბააზოვის რწმენით, ებრაელი რაბინების მოღვაწეობის უადრესი მიზანდასახულება მარტო ლოცვით კი არ უნდა შემოფარგლულიყო, არამედ ისინი იმავდროულად „მთელი კულტურული, ანუ პოლიტიკურ-ეკონომიკური და სულიერი ცხოვრებისათვის თვალყურისმდევნებელი“ ის პიროვნებებიც უნდა ყოფილიყვნენ, რომლებსაც „მოზარდი ვაჟები და ქალიშვილები ეროვნულადაც უნდა აღეზარდათ და რელიგიურადაც“ (იხ. ფ. ბააზოვის დასახ. კრებული, გვ. 51). საყოველთაოდ ცნობილი ამ ჭეშმარიტების ამდაგვარ ხაზგასმასა და მრავალგზის განმეორებას დ. ბააზოვი აუცილებლად იმიტომაც თვლიდა, რომ მისი დროის საქართველოს რაბინები ყოველთვის ვერ ხედავდნენ ამ ჭეშმარიტებას.

ეს რომ ნამდვილად ასე იყო, დ. ბააზოვი ამაში ნათლად და საფუძვლიანად იმ კამათმაც დაარწმუნა, რომელიც მას ქუთაისის რაბინმა და მისმა მომხრეებმა გაუშართეს ათიანი წლების შუა ხანებში ქართველ ებრაელთა მისეული საგანმანათლებლო პროგრამის გამო.

ამ ამბით უსაზღვროდ შეწუხებული პუბლიცისტი 1916 წელს გახეთ „სამშობლოს“ 355-ე ნომერში გამოქვეყნებულ წერილში - „ქართველ ებრაელს“ წერდა: „ეს ორი წელიწადია გულნატკენი ვლადპარაკობ თქვენ წინაშე, ძმებო, მაგრამ თქვენ არ ისმინეთ სიმართლე, არ დაინახეთ ჭეშმარიტება. მიუხედავად ამისა, თქვენ მე არ გამტყუნებთ, რადგან თქვენ იმყოფებით

ისეთი პირების გავლენის ქვეშ, რომელნიც ცხოვრობენ ხალხის უფიცობით, დათარეშობენ და ბატონობენ თავადვე ხალხზე... ამ ვაჟბატონებს ხელში უჭირავთ ერთნაირი მათრახი. ეს არის „სარწმუნოება“ და ამის სახელით ამათრახებენ ყველას, ვისაც კი ამ სარწმუნოებისა და ჩვენი ერის ამადლება გულითა და სულით სურს. „ამ სარწმუნოების“ სახელით ხალხს უქადაგებენ, რომ ყოველივე წინსვლა უდიდესი ცოდვია და ჯოჯოხეთში წახვალთ“.

პირველ ყოვლისა სწორედ სარწმუნოებისადმი დაღატად მიიჩნიეს ელუაშვილმა და მისმა თანამოაზრე რაბინებმა დ. ბააზოვის მოღვაწეობა ქართველ ებრაელთა კულტურულ-საგანმანათლებლო დონის ასამადლებლად საჭირო დონის-ძიებათა შესამუშავებელი თავყრილობის გამართვის შესახებ. მათი შეფასებით, დ. ბააზოვის ეს აზრი „წინააღმდეგებოდა სარწმუნოებას“. როგორც თავად დ. ბააზოვი წერს, „მათ ისარგებლეს ჩვენი ხალხის შეუვნებლობით და დაგვაშორეს მიზანს, რომელიც დიდ ბედნიერებას მოუტანს ჩვენ ხალხს როგორც სარწმუნოების მხრით, ისე ეკონომიურად“.

ყოველივე ზემოთქმულით გულნატკენი დ. ბააზოვი დაბეჯითებით არწმუნებდა თანამემამულეებს, რომ მისი საქმიანობის უმთავრესი მიზანი ებრაელი ხალხის ეროვნული გამოფხიზლებისათვის ბრძოლა იყო და მის ამდაგვარ ქმედებაში „იოტისოდენაც კი არა ერია-რა სჯულის საწინააღმდეგო“.

ასეთია, მოკლედ, იმ ძირითადი მსოფლმხედველობრივი პრინციპების არსი, რომლებიც მრავალსაუკუნოვანი ძილიდან და უმოქმედობიდან ქართველ ებრაელთა გამოყვანის დ. ბააზოვისეულ ეროვნულ-საგანმანათლებლო პროგრამას უდევს მკვიდრ საფუძველად.

ათიანი წლების მეორე ნახევრის ქართულ პრესაში ცხოველი პოლემიკა გაჩაღდა ქართველ ებრაელთა ეროვნული წარმომავლობის თაობაზე, რაშიც აქტიური მონაწილეობა მიიღო დავით ბააზოვმაც. ამდროინდელ გაზეთებში გამოქვეყნებული თავისი წერილებით იგი პრინციპულად დაუპირისპირდა ასიმილატორთა სახელით მონათლულ იმ პიროვნებებს, რომლებიც საქართველოში მცხოვრებ ებრაელებს ქართველებად თვლიდნენ და მხოლოდ სარწმუნოებით მიიხსევდნენ მათ ებრაელებად.

აღნიშნული თვალსაზრისის ავტორები თავიანთ პუბლიკაციებში „საშინელი აღშფოთებით ილაშქრებდნენ „ებრაელი ნაციონალისტების“ წინააღმდეგ და არაორაზროვნად აცხადებდნენ, რომ საქართველოში მცხოვრებ ებრაელებს ქართველებისაგან მხოლოდ და მხოლოდ სარწმუნოება განასხვავებდათ და მეტი არაფერი. ამ პოლემიკაში ყველაზე მეტად ძმები – მიხაკო და იოსებ ხანანაშვილები აქტიურობდნენ, რომელნიც მეტისმეტი აგრესიულობით უპირისპირდებოდნენ დ. ბააზოვის ეროვნულ პოზიციას.

ხანანაშვილების ამდაგვარ თვალსაზრისს ქართველ ებრაელთა ეთნიკურ წარმომავლობაზე დ. ბააზოვმა „დიდი შეცდომა და გაუგებრობა“ უწოდა და ძმებს ისტორიის არცოდნასა და გაყალბებაში დასდო ბრალი. ამის დასტურად მას მრავალი კონკრეტული ფაქტი მოჰყავს ებრაელი ხალხის წარსულიდან.

„ახალგაზრდა ასიმილატორებისაგან“ განსხვავებით, ეროვნულად შეურაცხყოფილი დ. ბააზოვი დაბეჯითებით ამტკიცებს, რომ „მთელი ქართველი ებრაელობა ისეთივე ებრაელები არიან, როგორნიც არიან რუსეთ-ამერიკის და თვით პალესტინისა. არავითარი იოტის ოდენა განსხვავება ჩვენში არ არსებობს ეროვნულად და სარწმუნოებრივადაც“ („სამშობლო“, 1916 წ. №399).

დ. ბააზოვის თქმით, ებრაელობა მსოფლიოში ერთადერთი ხალხია, რომელიც „თვით სარწმუნოებამ შექმნა ერთადერთი თუ სარწმუნოებას გამოაცლიდი ებრაელს, ის ძირადად მოწვევტილია ებრაელობას ყოველმხრივ, მაგრამ თუ სარწმუნოება ებრაელს სწამს, მხოლოდ მაშინ უკავშირდება ჩვენს ერს, რადგანაც ებრაელთა ერი, სარწმუნოება და ეროვნება განუყოფელია“. დ. ბააზოვს, როგორც თავად ამბობს, მართალია „ეს ჭეშმარიტება“ სხვისი ნააზრევიდან აქვს დამოწმებული, მაგრამ მისი მტკიცებითაც, „ებრაელი ერის სარწმუნოება ისეთნაირად არის შემოხვეული ირგვლივ ებრაელთა ცხოვრებაზე, რომ ძალაუნებურად, თუკი იგი გწამს, გაკავშირებს მთელი დედა-მიწის ებრაელობას და თუკი გინდა ებრაელებს ჩამოშორდე ეროვნულად, ეს შეიძლება მხოლოდ მაშინ, თუ თვით სარწმუნოებაზე ხელს აიღებ“.

დ. ბააზოვი, როგორც ცნობილია, რაბინი იყო, თავისი ხალხის სულიერი მოძღვარი, და კარგად ერკვეოდა ებრაული სარწმუნოების არსში. ასე რომ, მისი მსჯელობა რელიგიური რიტუალების შინაარსსა და მიზანსწრაფვაზე გაუცნობიერებელი ფანატიზმის ნაყოფი კი არ იყო, არამედ სიღრმისეული განსჯის შედეგი. ეს პოლემიკაში ჩაბმული პუბლიცისტის თუნდაც დამოწმებული წერილიდანაც ნათლად ჩანს, სადაც მრავალი კონკრეტული მაგალითთა მოშველიებული და სათანადოდ განმარტებული ებრაელთა რელიგიიდან (ფესახი, სუქოთი, მათან თორა, ხანუქა). ავტორი არგუმენტირებულად მსჯელობს მათ ეროვნულ წარმომავლობაზე და ებრაელი ხალხის სარწმუნოებრივ რიტუალებს, პირველ ყოვლისა, „ისტორიული ხსოვნისა და წმინდა ეროვნულობის“ გამოვლინებად მიიჩნევს. ისინი, მისი აზრით, უწინარესად, სწორედ ეროვნულ ნიადაგზე აღმოცენდნენ და მხოლოდ შემდგომში შეიძინეს სარწმუნოებრივი შინაარსი ყოველი ჭეშმარიტად მორწმუნე ებრაელის გულში.

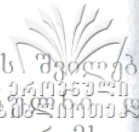
თავიანთი ნიჰილისტური თვალთახედვით შემოთაღნიშნული „თეორიის“ ავტორები, დ. ბააზოვის თქმით, არა მარტო ებრაელობას ატყუებდნენ, არამედ ქართველ ხალხსაც ეფარისევლებოდნენ. „ეგებ თქვენ გგონიათ, რომ

ამით მეტ სიყვარულს დაიმსახურებთ ქართველ ხალხში, ვიმართავს პუბლიცისტი ოპონენტებს და იქვე განაგრძობს მე სრულიად არ მწამს ეს, ქართველი ხალხი ამას ჩვენ მოგვთხოვს და არც მოუთხოვიათ. არც დიდი სისარგებლო მათთვის, რომ ასე მოვიქცეთ... ქართველი ერი სწორედ ამაშია საქები. სწორედ ამიტომ გვიყვარს, რომ მათ არ მოსწონს ის, ვინც სამშობლოს დაღატობს. მათ იციან, რომ ასიმილაციის წესი ასეა, დღეს ქართველად აღიარებ თავს. ხვალ რუსები მოგეწონება და მათთან გაიქცევი..." (იქვე).

დ. ბააზოვი ხაზგასმით შეახსენებს ოპონენტებს, რომ ქართველი ერისათვის ამდაგვარი დესპოტიზმი სრულიად უცხოა, მას არასოდეს გაუხდია იძულებული ვინმე, საკუთარ ეროვნებაზე ეთქვა უარი და ამით მოეპოვებინა საქართველოში მშვიდი ცხოვრების უფლება. პუბლიცისტის ამდაგვარ მსჯელობას ლოგიკურად მოსდევს მადლიერების გამოხატვა ქართველი ერისადმი მისი სულგრძელობისა და შემწყნარებლობის გამო და აღიარება-მოწოდება იმისა, რომ „ახლა საჭიროა ჩვენი ვალი გადაუხადოთ მათ მაგარი ფრაზებით, ყვირილითა და ლაპარაკით კი არა, არამედ საქმით. ჩვენი ეროვნება თუკი ჩვენში შეგნება გაძლიერება, არამც თუ ხელს არ შეგვიშლის ქართველი ერის სიყვარულში, არამედ ნათლად დაგვანახებს ჩვენს ვალს მათს წინაშე“. დ. ბააზოვს კარგად აქონდა გაცნობიერებული ის აზრი, რომ საქართველოში მცხოვრები ებრაელობის მომავალი კეთილდღეობა მხოლოდ ქართველი ხალხის ხვალინდელ დღეზე იქნებოდა დამოკიდებული. ამიტომაც მიაჩნდა მას თავის ეროვნულ და პატრიოტულ მოვალეობად, მოეწოდებინა თავისი თანამემამულეებისათვის, აქტურად ებრძოლათ ქართველი ერის თავისუფლებისა და ბედნიერი მომავლისათვის, რაც იმავედროულად აქაურ ებრაელთა ნათელი ხვალინდელი დღისათვის ბრძოლაც იქნებოდა.

მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოში ებრაელების გარდა ბევრი სხვა ეროვნების ხალხიც ცხოვრობს, ქართველი ხალხისადმი ამდაგვარი ეროვნული თანადგომა, სამწუხაროდ, არავის გამოუხატავს. პირიქით, ჩვენს ტრაგიკულ ისტორიაში

საძებარი როდია იმის მაგალითები, უცხო ტომის შვილები ჩვენს მიწა-წყალს სამუდამოდ შემოხიზნეს და დაპატრონებულნი, ხშირად არა თუ ჩვენს ჭირ-ვარამს არ იზიარებდნენ და ერთგულად არ გვედგნენ გვერდით, არამედ სეირის მაყურებლის, უფრო მეტიც, მოღალატის როლშიც კი გამოდიოდნენ და ქვეყანას ზურგში სცემდნენ მახვილს.

საბედნიეროდ, ქართველი ებრაელობა ასეთ ღალატსა და მზაკვრობაში არასოდეს გარეულა და, როგორც სამართლიანად აღნიშნავს ცნობილი მკვლევარი ზაქარია ჭიჭინაძე, „თუმცა საქართველოს ებრაელები იყვნენ ვაჭრები და მოსიარულენი შორეულ ქვეყნებში, როგორც, მაგალითად, სპარსეთში, ინდოეთსა და ოსმალეთში იმ დროს, როცა ესენი საქართველოს რკალივით ჰყავდა საომრად შემორტყმული, მაგრამ არასოდეს არ ჰქონია შემთხვევას ადგილი, რომ შორს მოსიარულე ებრაელ ვაჭარს გაეცეს საქართველოს საიდუმლოება“.

დ. ბააზოვის ეროვნული თვალთახედვის გასაცნობად და ებრაელ ასიმილატორებთან კამათის არსში გასარკვევად განსაკუთრებულ მნიშვნელობას გაზეთ „სამშობლოს“ 1916 წლის 17 აგვისტოს ნომერში დასტამბული მისი ის წერილიც იძენს, რომელიც ერთ-ერთი ოპონენტისადმი - სტუდენტ იოსებ ხანანაშვილისადმი სადავო საკითხებთან დაკავშირებით გაცემულ პასუხს წარმოადგენს.

წერილში არგუმენტირებულადაა დახასიათებული ის უმნიშვნელოვანესი ნიშან-თვისებები, რომლებიც ერს დამოუკიდებელ ეთნიკურ ერთეულად ამკვიდრებენ და მის თვითმყოფად ბუნებას განსაზღვრავენ. დ. ბააზოვი ცდილობს ეროვნულობის არსის განმსაზღვრელი ფაქტორების დახასიათების დროს მაგალითები უწინარეს ყოვლისა ებრაელი ხალხის ცხოვრებიდან მოიშველიოს და ამით ნათქვამს მეტი დამაჯერებლობა შესძინოს.

მისი განმარტებით, „პირველი ფაქტორი ეროვნებისა სამშობლოა. სარწმუნოების მიღებამდე ჩვენ არ გვქონდა სამშობლო. თვით სარწმუნოებამ მიგვითითა იმისაკენ, სარწმუნოებამ დაგვისახა საზღვარი იმ ქვეყნებისა და რომ

სამუდამოდ შთანერგილიყოს მისი სიყვარული ისრაელის გულში, უნდა მას „წმინდა ქვეყანა“ ... ამით სარწმუნოება მიადღწია მიზანს. ებრაელი სადაც არ უნდა იყოს, მაინც გული იმის იქითკენ მიიღტვის. თუ მას არ შეუძლია იქ თავის ცხოვრება მოიწყოს, სიყვარული მაინც აქვს შეუწყვეტელი“ (დ. ხანანაშვილის პუბლიკაცია, „მენორა“, 2001 წ. სექტ. №17).

ეროვნების განმსახლრველ მეორე ფაქტორად დ. ბაახოვმა მშობლიური ენა გამოყო. მართალია, სხვადასხვა ქვეყნებში მცხოვრებმა ებრაელებმა, რომლებიც ისტორიულ სამშობლოს მოწყვეტილები იყვნენ, იქაური ენა შეითვისეს, მაგრამ ამაში უჩვეულო, მისი აზრით, არაფერია და, როგორც თავადვე ამბობს, „ეს ასედაც უნდა ყოფილიყო, რადგანაც ყოველი ებრაელის ცხოვრება ეკონომიურად თუ პოლიტიკურად შეკავშირებულია იმ ქვეყნებთან, სადაც მას ბედმა არგუნა დასახლება“.

მაგრამ, ამისდა მიუხედავად, „საერთო ძველი ენა“, როგორც „შემაკავშირებელი ძალა“ ყოველი ებრაელისათვის, მაინც ხელუხლებელი დარჩა და „ამ ენით კვლავაც იწერება ებრაული სალიტერატურო წიგნები, გამოდის ჟურნალები და გაზეთები, ამ ენით ვსწავლობთ ჩვენ „თორას“ და სარწმუნოებას, ... ამ ენით ვლოცულობთ, ვსწავლობთ და კარგად გვესმის“.

ეროვნულობის განმსახლრველ მესამე ფაქტორად დ. ბაახოვმა ჩვეულება გამოყო. მისი თქმით, „სარწმუნოებამ აქაც რკინის გალავანი შემოარტყა ებრაელებს“.

მაგრამ, ამდაგვარი შეუვალი ეროვნული თვითმყოფადობის მიუხედავად, დ. ბაახოვის აზრით, ებრაელებს ქართველ ხალხთან ხანგრძლივი ცხოვრების მანძილზე არანაირი პრობლემა არ შექმნიათ. უფრო მეტიც, ქართველობის გვერდით „ძმურ-ამხანაგური, ათასწლოვანი ცხოვრების“ შედეგად ებრაელმა ხალხმა ქართველი ერის ბევრი ზნე-ჩვეულებაც შეითვისა, მაგრამ ამას ოდნავადაც კი არ შეუბღალავს მისი ეროვნული თავისთავადობა.

ასე გრძელდება ხსენებულ წერილში ეროვნების განმსახლრველი უმთავრესი ნიშან-თვისებების დ.

ბააზოვისეული დახასიათება, რითაც ავტორი დამაჯერებლად უპირისპირდება მისი მოწინააღმდეგეების ასიმილაციურ თეორიას ქართველ ებრაელთა ეთნიკური წარმომავლობის შესახებ.

როგორც ზემოთ უკვე ითქვა, დ. ბააზოვი თანამოაზრეებთან ერთად 1918 წელს ქუთაისში პირველი ქართულენოვანი ებრაული გაზეთი „ხმა ებრაელისა“ გამოსცა, სადაც გამოქვეყნებულ სტატიასში - „ჩვენ და ქართველები“ (№2) ერთხელ კიდევ განსაზღვრა მისი ეროვნული მიზანსწრაფვის ძირითადი პრინციპები.

ხსენებულ წერილში დ. ბააზოვი ისევ დაუპირისპირდა იმ ებრაელ „ასიმილატორებს“, რომლებიც, „აგერ რამდენი ხანია, ჩასახიან ქართველებს და არწმუნებენ მათ, თითქოს ჩვენ წმინდა ქართველები ვიყოთ და ებრაელებთან არავითარი კავშირი არ გვქონდეს გარდა ... სარწმუნოებისა. ისინი ისე შორს წავიდნენ, რომ უნდათ დაამტკიცონ, რომ ჩვენ არამც თუ ეროვნებით, არამედ შთამომავლობითაც ქართველები ვართ და „აბრამ, იცხაკ, იაკობის შთამომავლობაზე“ უარს აცხადებენ. დღეს დღეობით ქართველების ერთი ნაწილი შეიყვანეს შეცდომაში და დაარწმუნეს, რომ მთელი საქართველოს ებრაელობა ვითომც მათი თანამოაზრე იყოს, მხოლოდ ერთი ბააზოვია მათი გამაებრაელებელიო.“

დ. ბააზოვის აზრით, საქართველოში მცხოვრებ ებრაელ ასიმილატორთა ამ თვალსაზრისს თავისი შეფარული ქვეტექსტი ჰქონდა. კერძოდ, ისინი ასე სვამდნენ საკითხს: „ან უნდა ქართველებად გამოვაცხადოთ ჩვენი თავი, ანდა, თუ ებრაელები დავრჩით, ვითომ ჩვენ საქართველოს და ქართველებს ერთგულებას ვეღარ გავუწევთ“. დ. ბააზოვი პრინციპულად ეწინააღმდეგება ასეთ შეხედულებას და ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ „ჩვენდა საბედნიეროდ ქართველები არ არიან შოვინისტები და არც ანტისემისტები არიან მათში.“ ამიტომ ებრაელ ასიმილატორთა ქადაგებანი ქართველ ებრაელთა ქართულ წარმომავლობაზე მას ხელოვნურად შეთხზულ სიყალბედ მიაჩნია. „თუ აქამდე ჩვენს ებრაელობას

არაფერი დაუშავებია ქართველებისათვის, - წერს დ. ბააზოვი.
- ვიმედოვნებთ, რომ არც მომავალში დააშავებენ.“

დ. ბააზოვის გულისტკივილს განსაკუთრებით ზრდიდა ის გარემოება, რომ ებრაელთა ჭირ-ვარამზე მისი „სველიანი ლაპარაკი“ ოპონენტებმა „უსამართლოდ გადააბრუნეს“, წამოყენებული აზრი დაამახინჯეს და ნამდვილი მიზანი კი გოდორში დამარხეს და სიონისტებად ისიზმრეს“. მიუხედავად იმისა, რომ დ. ბააზოვი არასოდეს გამოიხატავდა სიონისტების პატრიოტულ მიზანსწრაფვას, თავისი ეროვნული თვალთახედვით იგი ყოველთვის ცდილობდა ყოველგვარ პარტიულ თუ ჯგუფურ ინტერესებზე მაღლა დამდგარიყო და აქტიურად დაეჭირა მხარი ყველასათვის, ვინც ებრაელი ხალხის თავისუფლებისა და ნათელი მომავლისთვის იღვაწებდა. ასე რომ, მისი ეროვნული მიზანსწრაფვა ამ შემთხვევაში არამც და არამც არაა შებოჭილ-შემოფარგლული მხოლოდ რომელიმე ერთი მოძღვრებით.

როგორც რეალისტურად მოაზროვნე პიროვნება, დ. ბააზოვი რომანტიკულ ილუზიებს არასოდეს აჰყოლია და აქტიურად ეძებდა შექმნილი მდგომარეობიდან გამოსვლის მხოლოდ ყველაზე ოპტიმალურ გზებს. სწორედ ამდგვარი ცხოვრებისეული რეალიზმის შედეგი იყო ის ფაქტი, რომ საბჭოთა ხელისუფლების პირველივე წლებში, ჩვენს ქვეყანაში მცხოვრები სხვა ეროვნებებისაგან განსხვავებით, რომლებიც კადნიერი ფორმით გამოხატავდნენ თავიანთ ნაციონალისტურ ამბიციებს, დ. ბააზოვი მშობელი ხალხის სახელით ხელისუფლებას მხოლოდ იმ საქმეების პრაქტიკულ მოგვარებას თხოვდა, რაც სასიცოცხლოდ აუცილებელი იყო მათი ეროვნული თვითმყოფადობის შესანარჩუნებლად.

დავით ბააზოვის პუბლიცისტიკის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი თემა ქართველი და ებრაელი ხალხების ორთაობას ექვსასწლოვანი მეგობრული თანაცხოვრების გამდიდრებაცაა. ხანგრძლივი დროის მანძილზე ერთმანეთის გვერდიგვერდ მცხოვრები ამ ორი ხალხის ურთიერთგანუთიშველობისა და მეგობრული ერთობის დასტურად პუბლიცისტს მრავალი მაგალითი მოჰყავს საქართველოს ისტორიიდანაც და სხვა ქვეყნების წარსულიდანაც. დ. ბააზოვი ხშირად საუბრობს ხოლმე უდიდესი გულსიტკივილით დროდადრო აღზევებულ ანტიემიტიზმზე, რასაც ათასობით ებრაელის სიცოცხლე შეწირვია მსხვერპლად. ებრაელი ხალხისადმი ამდაგვარი ბარბაროსული დამოკიდებულებების მაგალითები პუბლიცისტს მრავლად მოჰყავს როგორც ისტორიიდან, ისე მისი დროის მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნის ცხოვრებიდანაც.

ამ ფონზე იგი ხაზგასმული სიამაყით აღნიშნავს იმ გამორჩეულ მდგომარეობას, რომელშიც ქართველი ებრაელები იმყოფებოდნენ საქართველოში ისტორიულად. ამის დასტურად აქ მინდა ერთხელ კიდევ მეც გავიხსენო დ. ბააზოვის ფართოდ გახმაურებული გამოსვლა 1913 წელს გერმანიაში, ფრანკფურტში გამართულ ებრაელი ახალგაზრდებისა და სტუდენტების საერთაშორისო კონფერენციაზე, რომელსაც სხვადასხვა ქვეყნიდან მოწვეული 400 დელეგატი დასწრებია. კონფერენციაზე სიტყვით გამოსული დავით ბააზოვი სხდომის თავმჯდომარეს, გენერალ ლიფმონს ამდაგვარად წარუდგენია დელეგატებისათვის: „ძმებო! თქვენ წინ დგას თქვენი ძმა შორეული ქვეყნიდან მოსული. ეს ქვეყანა შორს არის ჩვენგან, მაგრამ იგი უნდა ახლოს იყოს ყველა ებრაელის გულში (კონფერენცია დიდი აღტაცებით ფეხზე წამოდგა, საშინელი სიხუმე ჩამოვარდა). ევროპა დღეს ცდილობს ადამიანის სიყვარულის განხორციელებას. ეს კი ქართველებს 2000 წლის წინათ ჰქონდა შეთვისებული. ამის მოწმეა მცხეთის ქალაქი

და მათი პრეზიდენტი (მამასახლისი), რომელიც დაუხვედა იერუსალიმიდან გამორეკილ ებრაელებს პურ-მარილით, ისტუმრა ძმურად და დღევანდლამდე. თუმცა ბუნებრივი პოლიტიკური ცვლილება მოხდა კეკლუც ერში, მაგრამ თავისი იდეალი ადამიანის სიყვარულისა და ძმური განწყობისა მათში შეუცვლელია.

ქართველ ერს შეუძლია ამაყად წარმოსთქვას: „ჩვენც გვევდა მეფეები, სამღვდლოება, მწერლობა, მაგრამ სხვა ერების დევნა ფიქრადაც არ მოგვსვლია.“

აი, ასეთია ქართველი ერი, საიდანაც ჩვენი სტუმარიაო“. კრებამ საშინელი ტაშის ცემა ასტეხა და ხმამაღლად გაიძახოდა: „გაუმარჯოს ქართველ ხალხს, სიცოცხლე და ბედნიერება ქართველ ხალხსაო“. ბევრის თვალზე ცრემლი გამოჩნდა. საზოგადოება დიდხანს ვერ დამშვიდდა. გენერალმა თავისი სიტყვა ასე დაასრულა: „შვილებო! თქვენ ანდერძად გქონდეთ, ვისაც რით შეგუძლოთ, იმით გამოხატეთ სიყვარული ქართველი ერისაო“. როდესაც კრებას მივესალმე და გავაცანი, რომ დღესაც ძმურად ვცხოვრობთ და მათთან მეგობრობა და ძმობა სულ მუდამ გვექნებაო, საზოგადოება კვლავ აღფრთოვანებით შეხვდა ამ სიტყვებს და უსურვა ქართველ ერს კეთილი წარმატება“ („სამშობლო“, 1915 წ. №125-127).

ეს ვრცელი ამონაწერი აქ იმიტომ მოვიტანე, რომ იგი კარგად გამოხატავს არა მარტო დ. ბააზოვის, არამედ მთელი ქართველი ებრაელობის მადლიერ დამოკიდებულებას ქართველი ერისადმი.

მშობელი ხალხისადმი სიყვარულსა და ეროვნული ინტერესების დასაცავად აქტიურ ბრძოლას, რასაც დ. ბააზოვი მთელი შეგნებული ცხოვრების მანძილზე ეწეოდა, ვიწრო ნაციონალისტური შეზღუდულობის ხასიათი არასოდეს მიუღია და სხვა ერებთან შინაგან დაპირისპირებამდე არ მისულა. ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებული ყურადღება პირველ ყოვლისა იმ ურთიერთობას მინდა მივაქციო, რომელიც დ. ბააზოვს ქართველ ხალხთან ჰქონდა.

დ. ბააზოვის პუბლიცისტური წერილების კითხვის დროს ნათლად ვგრძნობთ იმ სიყვარულიან დამოკიდებულებას,

რომელსაც იგი ქართველი ხალხისადმი იჩენს, ეს არაა კონიუნქტურის კარნახით, ვინმესთან ალიბის შესახებ და თვალის ასახვევად გამოსატული სიყვედურის მადლიერება. თავისი ერისადმი თავდავიწყებამდე მისულ სიყვარულს დ. ბააზოვისათვის არასოდეს შეუშლია ხელი, სიცოცხლის ბოლომდე ქართველი ხალხის დრმად პატივისმცემელ პიროვნებადაც რომ დარჩენილიყო. ამ პატივისცემის საფუძველი პირველ ყოვლისა მადლიერება იმის გამო, მისი თანამემამულეები საუკუნეთა მანძილზე ქართულ მიწაზე ყოველგვარი ეროვნული დევნა-შევიწროების გარეშე რომ ცხოვრობდნენ ქართველ ხალხთან ერთად.

სწორედ ამით უნდა აიხსნას ის ხაზგასმულად პატივისმცემლური დამოკიდებულება, რომელსაც იგი ხშირად გამოხატავს ხოლმე ქართველი ერისადმი თავის წერილებში. „ჩვენ, ქართველი ებრაელობა, - წერდა დ. ბააზოვი 1915 წელს „სამშობლოს“ 18 ნოემბრის წერილში, - გარემოებამ დიდი ხნიდან მტკიცედ შეგვაკავშირა, შეგვაერთა ჭირსა თუ ღზინში ქართველებთან და თუ ქართველი ებრაელობა თავისუფლად ცხოვრობს და ისეთი ტანჯვა არ განუცდია მას, როგორც განიცადეს სხვაგან ჩვენმა მოძმეებმა, სწორედ იმის ბრალია, რომ ქართველი ერი ფსიქოლოგიურად, ბუნებრივად კაცთმოყვარეა, რომელი კაცთმოყვარეობაც მან გამოიჩინა ქართველი ებრაელებისადმი და შეუთვისებია იგი, როგორც მკვიდრი ძმა“ (დ. ხანანაშვილის პუბლიკაცია, „მენორა“, 2001 წ. ივლისი, №13).

ქართველი ერის შემწყნარებლურ ბუნებასა და არაშოვინისტურ დამოკიდებულებას სხვა ეროვნებებისადმი დ. ბააზოვის პუბლიცისტურ წერილებში სხვაგანაც ხშირად ესმება ხოლმე ხაზი. მისი შეფასებით, „ქართველი ერი იმითია ნაკები, რომ არ ცდილობს სხვა ერების გათქვეფას და არც თავად სურს გაითქვიფოს სხვა ერებში“. ამ გარემოებამ არსებითად განაპირობა ის ფაქტი, რომ, სხვა ქვეყნებისაგან განსხვავებით, „ჩვენში ებრაელობა არასოდეს ყოფილა დევნილი და ემიგრაციაც არ ხდებოდა. და თუ საქართველოს რაიმე ბედი ეწეოდა, დ. ბააზოვის თქმით, მაშინ მოძმე ქართველების დახმარებით მათი ცხოვრებაც სულ უკეთ

მტკიცდებოდა“ (დ. ხანანაშვილის პუბლიკაცია, „მენორა“, 2001 წ. სექტ. №18).

დ. ბააზოვის მიერ გამოთქმულ ამ მოსაზრებას განსაკუთრებული ყურადღება იმიტომაც უნდა მივაქციოთ, რომ ისინი ნათლად და ობიექტურად გამოხატავენ ქართველი ხალხის ტოლერანტულ ეროვნულ ბუნებას არა მარტო ებრაელი, არამედ ჩვენს ქვეყანაში მრავლად მცხოვრები სხვა ეროვნებისადმიც. სწორედ ამ გარემოებამ განაპირობა არსებითად ის, რომ მეზობელ ქვეყნებში (მათ შორის საკუთარ სამშობლოშიც!) დევნილ-შევიწროებულმა ბევრმა ადამიანმა საქართველოში ჰპოვა მარადიული თავშესაფარი და მისთვის აქედან წასვლა არავის დაუძალებია.

რაც შეეხება 70-იანი წლებიდან ჩვენს ქვეყანაში მცხოვრებ ებრაელთა უმეტესობის თავის ისტორიულ სამშობლოში გადასახლების ფაქტს, ამ პროცესს სულ სხვა გლობალური საფუძველი ჰქონდა და იგი არამც და არამც არ ყოფილა განპირობებული საქართველოში ებრაელობის ეროვნული დისკრიმინაციით. ეს რომ ნამდვილად ასეა, ამას გამორჩეულად თბილისის ურთიერთობაც ნათლად ადასტურებს, რაც არა მარტო ჩვენი ქვეყნიდან ისრაელში ემიგრირებულ ებრაელებსა და ქართველ ხალხს შორის არის დღეს დამკვიდრებული, არამედ საზოგადოდ ჩვენს ქვეყნებს შორისაც.

ქართველი და ებრაელი ხალხების მეგობრული თანაცხოვრების შეფასების დროს დ. ბააზოვი ცდილობს ამ მოვლენის დამადასტურებელი ისტორიული მასალებიც მოიძიოს და ამ გარემოებას სხვა ქვეყნებში მცხოვრები ებრაელების ტრაგიკულ ბედთან შეპირისპირებით კიდევ უფრო მკვეთრად გაუსვას ხაზი. ნათქვამის დასტურად თუნდაც 1916 წლის 31 აგვისტოს გაზეთ „სახალხო ფურცელში“ გამოქვეყნებული წერილი – „ორი უკიდურესობა“ გავიხსენოთ (დ. ხანანაშვილის პუბლიკაცია, „მენორა“, 2001 წ. სექტ. ოქტ. №18,19), რომელშიც ზემოთ აღნიშნული თვალსაზრისით ბევრ საგულისხმო მოვლენაზეა ყურადღება გამახვილებული.

ევროპისაგან განსხვავებით, სადაც „ბნელმა ძალებმა ებრაელებზე ათასწიერი ცილისწამება გააგრძელეს და იწყეს

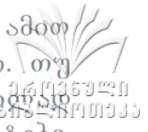
მათი დევნა“, დ. ბააზოვის თქმით, მსგავსი რამ საქართველოში არასოდეს მომხდარა. მიუხედავად იმისა, რომ ამ ექიმებს ღმერთის საუკუნეების საქართველოშიც მიუღწევია, ჰმანს იქვე ხალხების ურთიერთობაზე უარყოფითი ზეგავლენა არ მოუხდენია, რადგანაც „ქართველი ერის სუფთა და ნაზი გული ამდაგვარ უსამართლო ხმებს“ არასოდეს აპყობია.

დ. ბააზოვი სწორედ ამის დასტურად მიიჩნევს იმ მზრუნველ დამოკიდებულებას, რომელსაც ქართველი მეფეები იჩენდნენ ხოლმე მათი ქვეშევრდომი ებრაელებისადმი. ისინი მათ „ყოველთვის დიდი პატივისცემით უყურებდნენ და ცდილობდნენ მათ დაფარვას დევნისაგან“.

დ. ბააზოვი არაერთგზის გამოხატავს თავისი ერის თბილ და სიყვარულიან დამოკიდებულებას ქართული ენისადმი. საუკუნეთა განმავლობაში მისმა თანამემამულეებმა ქართული ენა დედაენად შეითვისეს. თუმცა ეს სულაც არ ნიშნავს იმას, რომ ამით მათ მშობლიური ენის პატივისცემა დაჰკარგეს. დ. ბააზოვი რეალისტი კაცი იყო, ვითარების რეალურად შემფასებელი, და კარგად იცოდა, რომ საქართველოში მცხოვრები ებრაელები „ებრაულ ენაზე მათ ეროვნულ ცხოვრებას ვერ მოაწყობდნენ, რადგანაც ეს ენა მარტო მათთვის იყო ნაცნობი და მას სხვა ერი არ იცნობდა“. ამიტომაც ყოველდღიური ცხოვრებისეული სინამდვილე მათ ლოგიკურად ავალდებულებდათ დედაენად ქართულის შეთვისებას. მაგრამ, ამისდა მიუხედავად, ებრაელი ერის მოწინავე ნაწილს ისიც არასოდეს ავიწყდებოდა, რომ ქართულთან ერთად მათ თავიანთი მშობლიური ენაც უნდა ცოდნოდათ, „ის ენა, რომლის ისტორიაც ებრაელის ისტორიად ითვლება“. დ. ბააზოვის თქმით, პირველ ყოვლისა სწორედ ეს ენა იყო ის ძალა, რომელიც მსოფლიოში მიმოფანტულ 14 მილიონ ებრაელს ერთ ერად ადუღაბებდა.

დ. ბააზოვის „ასიმილატორი“ მოწინააღმდეგეები ეროვნულობისადმი მის ამდაგვარ დამოკიდებულებას ქართველი ერის დაღატად ნათლავდნენ.

ამდაგვარი ცილისწამებით გულნატკენი, იგი თავის ოპონენტებს დასახელებულ წერილში ამ სიტყვებით

მიმართავდა: „მე თუ ჩემს თავს ებრაელად ვადიარებ, ამით თქვენზე ნაკლები ქართველი პატრიოტი ვარ? სცდებით. თუ გადავხედავთ ებრაელთა მოღვაწეებს ევროპაში, ნათქვამია დავინახავთ, რომ გამოჩენილი პოლიტიკოსები, დიპლომატები, მეცნიერები და სხვები 90 პროცენტით მხოლოდ იმნაირი პირები არიან, რომლებსაც თავიანთი ერი არ მიუტოვებიათ. მათ მეტი ღვაწლი მიუძღვით სამშობლოსთან, ვიდრე ასიმილატორებს“.

ასე რომ, დ. ბააზოვის დასკვნით, „კაი ებრაელი კაი ქართველის მოძმეა და კაი მამულიშვილიც იქნება საქართველოსი და არასოდეს ნაკლებად არ შესწირავს თავს საქართველოს ინტერესებს, ვიდრე თვით ქართველი. ქართველი ხალხის კეთილი დღეს ჩვენს კეთილდღეობას ნიშნავს და ამას სრულიად ხელს არ უშლის ჩვენი ებრაელობა და არც ქართველობა შემიშლის ხელს. ხოლო დაერჩი ძველებულად რაც ვარ“.

მიუხედავად იმისა, რომ ეს სტრიქონები თითქმის საუკუნის წინათ დაიწერა, მათში გამოთქმული მოსაზრება დღესაც მთლიანად მისაღებია და უკამათოდ გასაზიარებელი. და ამ შემთხვევაში განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი მაინც ქართველი ხალხისადმი ერთგულების ის ბრძნული ქადაგებაა, რომელსაც სხვა ეროვნების პიროვნება ახდენს, ადამიანი, ვინც საქართველოს თავის ღვიძლ სამშობლოდ მიიჩნევს და მზად არის არა მარტო სიტყვით გამოხატოს მისდამი ერთგულება, არამედ მთელი თავისი ცხოვრებითაც და საქმიანობითაც იღვეს მის სამსახურში.

სამწუხაროდ, მიუხედავად ჩვენს ქვეყანაში სხვა ეროვნებათა მცხოვრებლების დიდი სიმრავლისა, საქართველოსადმი ამდაგვარი პატრიოტული შემართებითა და მადლიერებით განმსჭვალული არაქართველები მაინც სანთლით საძებნი არიან.

დ. ბააზოვის მოქალაქეობრივი ღვაწლი, ჩემის აზრით, ამ თვალსაზრისითაც გამორჩეულად ფასეულია და მნიშვნელოვანი.

დ. ბააზოვის სიყვარული ქართველი ხალხისადმი და მისი

აქტიური თანამონაწილეობა ჩვენი ქვეყნის წინაშე, მდგარი ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი პრინციპების მოგვარების საქმეში განსაკუთრებული ძალით ათიანი წლების მეორე ნახევარში განვითარებული ისტორიული მოვლენების პერიოდში გამოჩნდა. იგი იმთავითვე აქტიურად დადგა იმ ქართველ მამულიშვილთა გვერდით, რომლებიც საქართველოს სახელმწიფოებრიობის აღდგენისათვის იბრძოდნენ.

თავდაპირველად, როცა ისინი რუსეთის შემადგენლობაში საქართველოს ავტონომიის მოთხოვნით გამოდიოდნენ, დ. ბააზოვი არა მარტო პირადად უჭერდა მხარს ამ იდეის აღსრულებას, არამედ თანამემამულეებსაც რაზმავდა საამისოდ.

ეს რომ მართლაც ასე იყო, იმჟამინდელ პრესაში გამოქვეყნებული ინფორმაციებითაც ნათლად ჩანს. მაგალითად, როგორც გაზეთები „საქართველო“ (1916 წ. №117) და „სამშობლო“ (1916 წ. №366) იუწყებიან, ამიერკავკასიის ერობის შემოდების გამო ონში დ. ბააზოვის თავკაცობით ებრაელთა სალოცავში 400 კაცი შეკრებილა. შეკრებილთა წინაშე გამოსვლისას თავის „მგრძნობიარე სიტყვაში“ მან „უღრმესი მადლობა გამოსთქვა ქართველი ერისადმი და დაამტკიცა ისტორიულად, რომ ქართველი ერი ატარებს კაცთმოყვარეობის დროშასაო და ამ დროშის ქვეშ ებრაელი ერიც იყო შეფარებული. ქართველი ერი მათი მფარველია დღემდე. დღესაც ერთგულად ესარჩლებიან მათ ინტერესებს“ (დ. ხანანაშვილის პუბლიკაცია. „მენორა“, 2001 წ. აგვისტო, №16).

თავისი გამოსვლა დ. ბააზოვს ამ სიტყვებით დაუმთავრებია: „უფალო ღმერთო, მოგვასწარი საქართველოს აყვავებას, ქართველი ერის ბედნიერებას. მაშინ ჩვენც ბედნიერი ვიქნებითო“. „ძმებო! მიმართა მან ხალხს: ხელჩართული უნდა წავიდეთ ქართველ ერთან ერთად სამშობლო საქართველოს ასაყვავებლად და ამით უნდა გადავიხადოთ ის ვალი, რაც ჩვენ გვემართა მათ წინაშე“.

რაც უფრო ახლოვდებოდა 1917-18 წლების ცნობილი ისტორიული მოვლენები და იცვლებოდა ვითარება, დ.

ბააზოვის მოქალაქეობრივი აქტიურობა, მიმართული როგორც თავისი ხალხის ეროვნული პრობლემების მოგვარებისადმი, ისე საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენისადმი, უფრო და უფრო ძლიერდებოდა. ეს რომ ნამდვილად ასე იყო, ამას გაზუთ „საქართველოს“ 1917 წლის 13 აპრილის ნომერში გამოქვეყნებული ეს ინფორმაციაც ნათლად ადასტურებს: „14 მარტს ონის (რაჭაში) ებრაელებმა რაბინ დავით ბააზოვის მეთაურობით დ. ონში გამართა ადგილობრივ შეგნებულ ახალგაზრდა ებრაელთა კრება ბ. ა. ჩანაშვილის თავმჯდომარეობით. რაბინმა ბააზოვმა დაუსურათა კრებას ძველი რეჟიმის უსამართლობა ებრაელებისადმი და მიუთითა ძმურ დამოკიდებულებაზე, რომელიც სუფევს საქართველოში ქართველებსა და ებრაელებს შუა. კრებამ მოითხოვა აუცილებლად საქართველოსთვის სრული ავტონომია, სადაც ებრაელთ ექნებათ სრული შეება და თავისუფლება. კრებამ ერთხმად დაადგინა, მიმართოს ქ. პეტროგრადში ებრაელების დეპუტატებს, რომლებსაც დიდი გავლენა აქვთ კადეტთა პარტიაში, მედგრად დაუჭირონ მხარი სამართლიან ქართველი ერის მოთხოვნილებას, როგორც ტანჯულმა ებრაელი ერის შვილმა თანაუგრძნოს ტანჯულ ქართველ ერს და ამით გააძლიეროს ჩვენში ძმობა და ამხანაგობა. დეპეშა. იმ დღესვე იქნა გაგზავნილი“ (დ. ხანანაშვილის პუბლიკაცია, „მენორა“, 2002 წ. თებერვალი, №3).

ჩვენი საზოგადოების პროგრესულად მოაზროვნე ნაწილის მსგავსად, დ. ბააზოვი დიდი სიხარულით შეხვდა 1917 წლის თებერვლის რევოლუციის გამარჯვებას, რამაც რუსეთის იმპერიის ნგრევას მისცა დასაბამი. გარდა იმისა, რომ ეს მოვლენა რეალურ საფუძველს უქმნიდა საქართველოს სახელმწიფოებრიობის აღდგენას, იგი რუსეთის იმპერიაში მცხოვრებ ე. წ. „წვრილ“ ერებსაც უსახავდა თავისუფალი განვითარების პერსპექტივას. როგორც დ. ბააზოვის წერილებიდან ჩანს, ორივე ეს გარემოება მის დიდ აღფრთოვანებას იწვევდა.

ეს რომ ნამდვილად ასეა, ამას 1917 წლის 27 აპრილს

გაზეთ „საქართველოში“ გამოქვეყნებული წერილიც „ებრაელების სიხარულიც“ ნათლად ადასტურებს ხელმოწერის ზემოთ აღნიშნული მოვლენებისადმი დ. ბააზოვის ღრმად ოპტიმისტური დამოკიდებულება ემოციური აღტკინებითაა გამოხატული. რუსეთის მონარქიული ხელისუფლების დამხობას დ. ბააზოვი „ყოველი ადამიანისათვის საინტერესო დროს“ უწოდებს, რადგანაც მისი დამხობით „მისი უსამართლო საქციელიც მოკვდა“.

ამ უსამართლობის უპირველეს გამოვლინებად დ. ბააზოვი იმ გარემოებას თვლის, რომ ძველი ხელისუფლების რეჟიმის პირობებში იმპერიაში „უსამართლოდ იტანჯებოდნენ წერილი ერები, იზაგრებოდნენ, იხრჩობოდნენ ბიუროკრატიის ხელში“. მის გულისტკივილს კიდევ უფრო ამძაფრებდა ის გარემოება, რომ ამდაგვარად დაჩაგრულ ერთა შორის ებრაელებიც იყვნენ.

დ. ბააზოვი სიხარულს არ მალავდა იმის გამო, რომ „ახალი მთავრობა ტანჯულ ერებს თავისუფლებას უქადდა“. როგორც თავად წერდა, მისი ეს სიხარული იმავედროულად მთელი ებრაელი ხალხის სიხარულიც იყო, იმის მოლოდინით განპირობებული, ახალ ვითარებაში ებრაელებიც რომ „ამოისუნთქავდნენ თავისუფლად სხვა ერებთან ერთად“.

ამ შემთხვევაში ხაზგასმით აღსანიშნავი ისიცაა, რომ დ. ბააზოვმა ქართველ ებრაელთა ეროვნული განმტკიცების ეს დიდი მოლოდინი საქართველოს სახელმწიფოებრიობის აღდგენასა და რუსეთის მონობისგან მის განთავისუფლებას დაუკავშირა. ხსენებულ წერილში ეს აზრი ნათლად და მკაფიოდ, ყოველგვარი შენიღბვის გარეშეა გამოხატული. „117 წელიწადია, რაც საქართველო, - წერს იგი, - რუსეთს შეუერთდა! მას შემდეგ იტანჯება... დაჰკარგა თავისი ბედნიერება... ჩვენ, ქართველი ებრაელები, მასთან ერთად და კიდევ უარესად ვიტანჯებოდით... ჩვენდა სასიხარულოდ ქართველმა ერმა გამოიდვიძა, თავის თავი იცნო... სრულწლოვანი შეიქნა და თავისი მამა-პაპის სამკვიდროს ითხოვს... ყველა ჯგუფის პირით გაისმის ავტონომია საქართველოსათ! ეს არის სამართლიანი მოთხოვნილება... და თუკი რუსეთის ახალი მთავრობა სამართლიანობას

ემსახურება, მან უნდა შეასრულოს ქართველი ერის მოთხოვნილება. ქართველი ერი საკმაოდ მომზადებულია, რომ თვით მოაწყოს თავის ტურფა მშვენიერი სამშობლოს საქმეები... ჩვენ ქართველი ებრაელები ვაღდებული ვართ ყოველი ღონისძიებით მხარი დაუჭიროთ მას“ (დ. ხანანაშვილის პუბლიკაცია, „მენორა“, 2001 წ. დეკემბერი. №24).

როგორც დასახელებული წერილიდან ჩანს, დ. ბააზოვი ამ შემთხვევაში მხოლოდ სიტყვიერი მოწოდებებით არ იფარგლებოდა და ცდილობდა მასაც მიეღო აქტიური პრაქტიკული მონაწილეობა საქართველოს სახელმწიფოებრიობის აღდგენისათვის ბრძოლაში. სწორედ ამის დადასტურებად უნდა მივიჩნიოთ ის ფაქტი, რომ მისი ხელმძღვანელობით ონის ებრაელებმა ებრაელ დეპუტატებს: ფრიდმანსა და მის ამხანაგებს ქ. პეტროგრადში სპეციალური დეპეშა გაუგზავნეს იმის თხოვნით, „როგორც დაჩაგრულ ერის შვილთ, ყოველი ღონისძიებით დაეცვათ ქართველი ერის მოთხოვნილება, რადგან კადეტთა პარტიაში მათი გავლენა დიდი იყო“.

დ. ბააზოვი გამოთქვამდა იმედს, რომ ებრაელი დეპუტატები მათი ქართველი თანამემამულეების თხოვნას უყურადღებოდ არ დატოვებდნენ და „ქართველ ერს მხარს დაუჭერდნენ“. ჩვენ, - წერდა დ. ბააზოვი წერილის ბოლოს, - დიდის სიხარულით ველით, რომ საქართველომ ავტონომია მიიღოს! ჩვენ მზად ვართ ქართველ ერთან ამას თავი შევსწიროთ... მხოლოდ საჭიროდ მიმაჩნია, რომ ქართველმა ებრაელებმა თავისი უფლებები სამოქალაქო თუ ეროვნული რელიგიონური, ახლად გამოფარკვიოთ და ყველა მოქმედ პარტიაში წარმოვადგინოთ, დროა, ბატონებო, ის დიდი მშვენიერი მზე, რომელიც ამოუვიდა რუსეთს და რომელიც საქართველოსკენაც მოდის, ჩვენც გვინათებდეს.

მივესალმით განთავისუფლებულ რუსეთს! მივესალმით საქართველოს ავტონომიას, რომელიც მოგვიტანს სრულ ბედნიერებას და ქართველებთან ერთად ჩვენც გვახილინებს ბედნიერ წამს!“

სამწუხაროდ, ქართველ ებრაელთა უდიდესი ნაწილი კვლავ პასიურობას იჩენდა და სათანადოდ ვერ ერკვეოდნენ მდგომარეობაში, რაც დ. ბაახოვის დიდ გულისტკივილს იწვევდა. სწორედ ამ გარემოების შედეგია ის ფაქტი, რომ ზემოთ დამოწმებულ წერილში გამოხატული სიხარული სულ მალე რამდენადმე ცხრება და დ. ბაახოვი კვლავ დაბეჯითებით თხოვს თანამოძმეებს, გამოფხიზლდნენ, სათანადოდ გაერკვნენ ვითარებაში და მეტი ეროვნული აქტიურობა გამოიჩინონ.

პირველ ყოვლისა, სწორედ ამ თვალსაზრისით იქცევეს ყურადღებას გაზეთ „ჩვენ ქვეყანაში“ 1917 წლის 8 ივლისს გამოქვეყნებული წერილი - „საქართველოს ებრაელო! დროა, თქვენც შეგეტყობთ რაიმე „მოძრაობა!“.

რუსეთის იმპერიაში განვითარებული იმედისმომცემი მოვლენების კიდევ ერთხელ შეფასების შემდეგ დ. ბაახოვი გულისტკივილით საუბრობს იმაზე, რომ ქართველი ებრაელები, მათი სხვა თანამოძმეებისაგან განსხვავებით, კვლავაც მიძინებულ მდგომარეობაში იყვნენ. მათ „ვერ უშველა ვერავითარმა ცვლილებამ, ვერავითარმა მოძრაობამ ვერ გამოაღვიძა იგინი, ვერ დაანახვა თავიანთი ნაკლი. ვერ გააგებინა თავიანთი საჭიროება... ნუთუ მხოლოდ საქართველოს ებრაელობა გამოვიდა ასეთი „არსება“, რომ მას არც ჩვენ დროში და არც ახალ დროში არა გამოუჩნდათ რა საერთო?“ - აღშფოთებანარევი გულისტკივილით წერს დ. ბაახოვი და წერილის ბოლოს კიდევ ერთხელ, ვინ იცის, ეს მერამდენედ, ცდილობს მრავალსაუკუნოვანი ბურანისაგან თანამოძმეების გამოყვანას.

„კმარა! კმარა! ღვთის გულისათვის! გაიდვიძეთ ახალგაზრდებო და მოხუცებულნო! რაბინნო და ერის კაცნო! შეიგნეთ, შეუშვით სინათლე თვალში, გონება თავში. ნუ გიპყრობთ ეგოიზმი. ნუ გიპყრობთ ჟინიანობა! თორემ დაიღუპებით!“ (დ. ხანანაშვილის პუბლიკაცია, „მენორა“, 2002 წ. იანვარი, №1).

მრავლისმთქმელია ის ფაქტი, რომ თანამემამულეთა ამდაგვარი მდგომარეობიდან გამოსნის საქმეში დ. ბაახოვს უპირველეს ყოვლისა ქართველი ხალხის დიდი იმედი ჰქონდა.

სწორედ ამ იმედით ძალმიცემული თხოვდა იგი ქართველ ხალხს ეროვნულ თანადგომასა და მხარდაჭერას: „მოგმართებო ქართველნო! დაგვეხმარეთ და ეს დახმარება თქვენთვისაც იქნება სასარგებლო! მოგმართავთ ქართველო სოციალისტებო! თქვენ ებრაელობა რუსეთში ლოცვა-კურთხევით გიხსენებს... საქართველოს ებრაელობასაც უგდეთ ყური! დაგვეხმარეთ, მოვაწყობთ ჩვენი შინაგანი საქმეები ისე, როგორც გვავალებს ჩვენი სარწმუნოება და ეროვნება!“ (იქვე).

სამწუხაროდ, იმჟამინდელი რთული პოლიტიკური ვითარება ხელსაყრელ საფუძველს არ ქმნიდა იმ პრობლემათა გადასაჭრელად, რომელთა მოგვარებაზეც ასეთი დიდი გულისტკივილით წუხდა დ. ბაახოვი. გარდა მეტად გამწვავებული და აბურდულ-დაბურდული საშინაო და საგარეო ვითარებისა, ამ ვარემოებას ის მწვავე შინაგანი დაპირისპირებაც განაპირობებდა არსებითად, რომელიც თავად ქართველ ებრაელებში არსებობდა. როგორც ცნობილია, დ. ბაახოვის პროგრესულ ეროვნულ-საგანმანათლებლო იდეებს იმხანად ებრაელთა შორის მომხრეზე მეტი მოწინააღმდეგე ჰყავდა – კონსერვატორი ებრაელი რაბინები, ასიმილატორთა სახელით ცნობილი ჯგუფის წევრები და სხვები. დიდი საზოგადოებრივი გავლენის მქონე ეს პიროვნებები გააფთრებული ძალით იბრძოდნენ დ. ბაახოვის წინააღმდეგ და ყველაფერს აკეთებდნენ მისი ეროვნულ-საგანმანათლებლო პროგრამის ჩასაფუშად.

როგორც ზემოთ უკვე ითქვა, დ. ბაახოვის მოწინააღმდეგეები ამ შემთხვევაში არც ცილისმწამებელ ბრალდებებს ერიდებოდნენ. მათგან განსაკუთრებით გულსატკენი მაინც ის იყო, თითქოს თავისი ამდაგვარი მოქმედებით დ. ბაახოვი ქართველ ხალხს დაღატობდა და მისი საქმიანობის უმთავრეს მიზანს ქართველებისაგან ებრაელების ჩამოშორება წარმოადგენდა.

ეს ბრალდება განახლებული ძალით საქართველოს სახელმწიფოებრიობის აღდგენის ხანაშიც გაისმა. მხედველობაში მაქვს ის პოლემიკა, რომელიც ამჯერად ი. ხანანაშვილმა გაუმართა დ. ბაახოვს „საქართველოს

რესპუბლიკის“ ფურცლებიდან (1919 წ. 25 ოქტომბერი) მან სიონისტობისა და ჩვენი ქვეყნის დამოუკიდებლობის შესახებ ბრალდებებით დ. ბააზოვი ამჯერად საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ხელისუფლების წინაშე დაასმინა.

თავის საპასუხო წერილში, რომელიც გაზეთ „ერთობის“ 1919 წლის 7 ნოემბრის ნომერში გამოქვეყნდა, დ. ბააზოვმა კონკრეტული ფაქტების მოშველიებით გააქარწყლა ოპონენტის ბრალდებანი და დამაჯერებლად წარმოაჩინა თავისი ღვაწლი ჩვენი ქვეყნის სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენისათვის ბრძოლაში.

დ. ბააზოვი, ადრინდელი წერილებისაგან განსხვავებით, უკვე ცხადად და არაორაზროვნად აცხადებს იმას, რომ სიონიზმის იდეებს არა მარტო იგი ემხრობოდა და იზიარებდა, არამედ ქართველ ებრაელთა უდიდესი ნაწილიც. თუ „ხუთი წლის წინათ ქუთაისში არც ერთი სიონისტი არ იყო, მისი თქმით, დღეს იქ უკვე ძლიერი ორგანიზაცია არსებობს შეგნებულ ამხანაგებიდან, რომელთა რიცხვი 200 აღემატება. სუჯუნა, ახალციხე, ბანძა, ქარელი, ონი, ფოთი, თბილისი - ნუთუ ყველგან არ არსებობს ამ ქვეყნებში ძლიერი სიონისტური ორგანიზაციები?“ (დ. ხახანაშვილის პუბლიკაცია, „მეორა“, 2002 წ. აპრილი, №8).

როგორც ამ ამონაწერიდან ჩანს, სიონიზმთან დამოკიდებულების საკითხში ქვეყანაში ვითარება იმდენად რადიკალურადაა შეცვლილი, რომ დ. ბააზოვი ყოველგვარი შენიღბვის გარეშე, პირდაპირ და აშკარად, გამოდის ამ მოძღვრების მხარდამჭერის როლში. ამ გარემოებამ მის ბრძოლას ძმებ ხანანაშვილებისა და სხვა ასიმილატორების წინააღმდეგ კიდევ უფრო მეტი სიმძაფრე შესძინა, რაც აღნიშნული წერილიდანაც ნათლად ჩანს. ქართველ ებრაელებში სიონიზმის მიმდევართა რაოდენობის ასეთი მკვეთრი ზრდის პარალელურად, დ. ბააზოვის თქმით, ასიმილატორ ებრაელთა რიცხვი იმდენად შემცირებულა, რომ იგი ფაქტობრივად მხოლოდ ძმებ ხანანაშვილებით შემოფარგლულა. „მესამე ვინც გყავდათ, ისიც ქუთაისის

სიონისტების ორგანიზაციაში ჩაწერილა და ამდენი ვისი სახელით ლაპარაკობთო“, - აღშფოთებით მიმართავენ ბააზოვი ოპონენტს.

რაც შეეხება იმის ბრალდებას, თითქოს დ. ბააზოვი საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის წინააღმდეგ მებრძოლი პიროვნება იყო, ამის უარსაყოფად დასახელებულ წერილში მას მრავალი კონკრეტული არგუმენტი მოჰყავს. მეტი სიცხადისათვის მოვიშველიებ რამდენიმე ფრაგმენტს სტატიიდან: „მე თქვენ დაგიმტკიცებთ მრავალი საბუთებით, რომ მე დიდი მომხრე ვიყავ საქართველოს დამოუკიდებლობისა... როცა ავტონომიაზე ლაპარაკი არ შეიძლებოდა, გაზ. „საქართველოს“ ფურცლებზე იყო დაბეჭდილი დიდი ასოებით შინაარსი იმ დეკლარაცია, რომელიც გაგზავნა ონის ებრაელობამ ქ. პეტროგრადში დეკ. ფრიდმანის სახელზე, სადაც ითხოვდა ებრაელების სახელით ყოველი დახმარება გაეწია საქართველოს ავტონომიის განხორციელებისათვის... რომ მე ავტონომიის მომხრე თავიდან ვიყავი, ამას დაამტკიცებს ჩემი წერილები ქართულ გაზეთებში 1915-16-17 წლებში. დაამტკიცებს ჩემი ერთი წლის მუშაობა ქ. ახალციხეში ქართველთა ინტერპარტიულ საბჭოში... დაამტკიცოს შემდგომში ამბავმა. ქ. ახალციხე თათრებიდან ალყაშემორტყმული იყო წასულ წელს. იმ დროს გავიგეთ საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადება. მთელმა ქ. ახალციხის მაცხოვრებლებმა თავი მოიყარა ქალაქის თვითმმართველობაში და იქ რუსეთის სოც. დემებმა გაილაშქრეს ჩვენი ბელადების წინააღმდეგ, დაამტკიცებს იმ დღის მრავალრიცხოვანი კრების ოქმი, როგორ ვიბრძოდი მათ წინააღმდეგ და ვიცავდი ჩვენი დამოუკიდებლობის სამართლიანობას“ (იქვე).

ეს ვრცელი ამონაწერი მე აქ იმიტომაც მოვიტანე, რომ იგი კიდევ ერთხელ გამოხატავს ნათლად და არაორაზროვნად დ. ბააზოვის სახელმწიფოებრივ პოზიციას და მის რეალურ ბრძოლას ჩვენი ქვეყნის დამოუკიდებლობის მოპოვებისათვის.

მისი ამდაგვარი ქმედების მყარი საფუძველი უპირველეს ყოვლისა ქართველი და ებრაელი ხალხების ისტორიული

მეგობრული თანაცხოვრებით იყო განპირობებული. წერილში კიდევ ერთხელ ესმება დაბეჯითებით სადაც ვიცხოვრე, - წერს დ. ბააზოვი სტატიის ბოლოს, - ყველგან დიდი ძმობა, სიყვარულობა სუფევს ქართველებსა და ებრაელებს შორის. ეს ასედაც იქნება შემდეგში. თქვენ კი, - მიმართავს იგი მის ოპონენტს, - ხელოვნურად აგლებთ ამ შურს. თქვენ უნერგავთ ქართველებს გულში ისეთ აზრს, ვითომც ვინც ქართველად არ თვლის თავს, ის საქართველოს და მისი მთავრობის მტერი იყოს... თქვენი ბოროტი ენა ვერ შეძლებს ჩვენი „ორპირობის“ დამტკიცებას“. რასაც ვამბობდით წინათ, იმას ვამბობთ ახლაც, იმას ვიტყვით შემდეგშიაც. ჩვენ ებრაელები ვართ და ვიქნებით კიდევ. ჩვენ, ებრაელებს, გემართებს ვალი საქართველოსი. არ გავკოტრდებით, სახელს არ შევიცვლით იმიტომ, რომ ჩვენ გვწამს ჩვენი ვალი და მას პირნათლად შევასრულებთ საქართველოს წინაშე. ჩვენ გვიყვარს საქართველო - გვეყვარება კიდევ. ჩვენ ძმები ვიყავით ქართველებისა - ვიქნებით კიდევ“ (იქვე).

ჩემის დრმა რწმენით, ციტირებულ ფრაგმენტში გამოთქმული დ. ბააზოვის პოზიცია დღესაც არა თუ მთლიანად სწორია და უყოყმანოდ მისაღები, არამედ იგი ერთგვარად იდეალიზებული ფორმითაც კი გამოხატავს ურთიერთობათა იმ მოდელს, რომელიც ქართველებსა და ჩვენს ქვეყანაში მცხოვრებ სხვა ეროვნებათა წარმომადგენლებს შორის უნდა იყოს დამკვიდრებული. თუ საქართველოს მკვიდრად ქცეული არაქართველი მოსახლეობა ასეთი გულშემატკივრობით არ მოეკიდება ჩვენი საერთო სამშობლოს აწმყოსა და მომავალს და, მსგავსად დ. ბააზოვისა, მის საკეთილდღეოდ ბრძოლას თავის მოქალაქეობრივ მოვალეობად არ ჩათვლის, ისე საქართველოს სახელმწიფოებრივი ძლიერების საფუძველი ყოველთვის სუსტი და მერყევი იქნება.

ოციანი წლებიდან დაწყებული, დ. ბააზოვის სამწერლო-პუბლიცისტური მოღვაწეობა ჯერ მცირდება, შემდეგ კი მთლიანად წყდება. გარდა გაზეთ „მაკაველსა“ და „კომუნისტში“ დასტამბული რამდენიმე წერილისა, ამ

დროიდან მოყოლებული მას პრესაში აღარაფერი გამოუქვეყნებია. თუმცა ეს სრულებითაც არ ნიშნავს იმას, რომ იგი ჩამოშორდა აქტიურ საზოგადოებრივ მოღვაწეობას. რა თქმა უნდა, არა. მაგრამ ამ პერიოდში დ. ბააზოვი უფრო პრაქტიკული საქმიანობით აღმოჩნდა დაკავებული.

აქვე გასათვალისწინებელია ის გარემოებაც, რომ ქვეყანაში დამკვიდრებულმა პოლიტიკურმა ატმოსფერომ იგი, ეტყობა, ისეთი გულგატეხილობითაც შეიპყრო, რომ წერის სურვილი გაუჩნდა. აქვე 30-იან წლებში მისი ოჯახისათვის თავდატეხილი ის რეპრესირებაც არ უნდა დავივიწყოთ, რომელიც საბედისწერო მოვლენად იქცა მისთვისაც და მისი შვილებისათვისაც.

ბოლოოქმა

ასეთია, მოკლედ, დავით ბააზოვის პუბლიცისტიკაში დასმულ პრობლემათა უმთავრესი მიმართულებანი. მიუხედავად იმისა, რომ მათი ჩემუელი ანალიზი შეიძლება რამდენადმე ფრაგმენტულიც ეჩვენოს კაცს და არასაკმარისიც, დაინტერესებული მკითხველი, ვფიქრობ, ერთხელ კიდევ მაინც ნათლად და გამოკვეთილად დაინახავს იმ დიდსა და გამორჩევიტ მნიშვნელოვან დამსახურებას, რომელიც თავისი პუბლიცისტური წერილებითა და აქტიური პრაქტიკული მოღვაწეობით მიუძღვის დავით ბააზოვს ქართველ ებრაელთა ინტელექტუალური გამოღვიძებისა და კულტურულ-საგანმანათლებლო დონის ამაღლების საქმეში.

1994-2002 წწ.

წინათქმა

მოხდა ისე, რომ ქართველმა ებრაელებმა საქართველოში, მათ მეორე სამშობლოდ მიჩნეულ ქვეყანაში, ქართველი ხალხის გვერდით ოცდაექვსსაუკუნოვანი კეთილმეზობლური თანაცხოვრების მანძილზე, სხვადასხვა მიზეზის გამო, ფაქტობრივად, სრულად ვერ შეძლო თავისი დიდი პოტენციის გამოვლინება. ამ თვალსაზრისით არსებითი გარდატეხა მათ სულიერ ცხოვრებაში მეოცე საუკუნის დასაწყისიდან ხდება, როცა სამოღვაწეო ასპარეზზე გამოდის ამ ერის არაერთი სახელოვანი წარმომადგენელი, რომელთაც საგულისხმო წვლილი შეიტანეს ქართული კულტურისა და სახელმწიფოებრიობის ისტორიაში.

ფართოდ ცნობილი ეს ფაქტი აქ იმიტომაც გავიხსენე, რომ ქართველ ებრაელთა ინტელექტუალური შესაძლებლობების გამოვლინების საქმეში თუ ვინმემ შეასრულა განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანი როლი, მათ შორის, პირველ რიგში, ქართული მწერლობის ისეთი აღიარებული ოსტატი უნდა დავასახელოთ, როგორც გერცელ ბააზოვი.

მიუხედავად იმისა, რომ ქართველ ებრაელთა შორის მანამდეც იპოვებიან ლიტერატურული ნიჭით მადლცხებული ისეთი პიროვნებანი, რომელთა მხატვრული და პუბლიცისტური ნაწერები დროდადრო იბეჭდება ხოლმე ქართული პრესის ფურცლებზე, გერცელ ბააზოვი სამართლიანადაა აღიარებული პირველ თვალსაჩინო ქართველ ებრაელ მწერლად.

თავისი ხანმოკლე, მაგრამ მეტად ნაყოფიერი შემოქმედებით მოღვაწეობით მან მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა მეოცე საუკუნის 20-30-იანი წლების ქართული მწერლობის ისტორიაში. მართალია, დრომ, ისტორიული განვითარების პროცესმა, მისი შემოქმედების პრობლემატიკა საგრძნობლად მოაძველა და გააფერმკრთალა, მაგრამ ამ თვალსაზრისით გ. ბააზოვი გამოჩაგლისი არ არის და მან, როგორც მწერალმა

და პიროვნებამ, მთლიანად გაიზიარა ის ტრაგიკული ხვედრი, რომელიც იმ პერიოდში მოღვაწე ჩვენს არაერთ შემოქმედს არგუნა განგებამ.

გ. ბააზოვის ისტორიამ ერთი დიდი მოვალეობის აღსრულებაც დააკისრა: თავისი ცხოვრებითა და შემოქმედებით იგი იმ წმინდა და უღალატო მეგობრული ერთობის კიდევ უფრო განმამტკიცებელ პიროვნებადაც მოგვევლინა, რომელიც ოცდაექვსი საუკუნის მანძილზე მკვიდრდებოდა ქართველ და ებრაელ ხალხებს შორის. აქტიური საზოგადოებრივი საქმიანობითა და ნაყოფიერი ლიტერატურული მოღვაწეობით მან ღირსეულად აღასრულა ეს დიდი ადამიანური მოვალეობა და თავის შემოქმედებაში ორი ერის ერთობლივი თანაცხოვრების არაერთი შთამბეჭდავი და ამადელვებელი მაგალითი გვიჩვენა.

ქართული ლიტერატურის ისტორიაში, ფაქტობრივად, იგი პირველი მწერალია, რომელმაც სიღრმისეულად, მაღალი პროფესიონალიზმითა და დახვეწილი ლიტერატურული ოსტატობით ასახა ებრაული თემა, ნიჭიერი შემოქმედის მახვილი თვალთ დაგვანახა ქართველ ებრაელთა ყოფაცხოვრება, ადათ-ტრადიციები, მათი ეროვნული ფსიქიკისთვის ნიშანდობლივი სპეციფიკური მხარეები, სარწმუნეობრივი და სულიერი ისტორიული სიწმინდეები.

დღეს, როდესაც თავის ისტორიულ სამშობლოში უკუქცეული ქართველი ებრაელობის ცნობიერებაში ახალი ძალით აღზევდა საქართველოსადმი სიყვარულის სათუთი გრძნობა, გ. ბააზოვის შემოქმედებისადმი ინტერესმა სხვა განზომილებაც შეიძინა. კერძოდ, ჩვენს წარმოსახვაში მისი სახელი ორი ხალხის ისტორიული მეგობრობის განმამტკიცებელ სიმბოლოდაც იქცა, რომელიც არა მარტო წარსულსა და დღევანდელობას აკავშირებს ერთმანეთთან, არამედ ჩვენი მომავალი ერთობისთვისაც ქმნის მკვიდრ საფუძველს.

ბიოგრაფიული მსკიზი

გერცელ ბააზოვი დაიბადა 1904 წელს ცნობილი საზოგადო მოღვაწისა და რელიგიური მსახურის, რაბინ დავით ბააზოვის ოჯახში. დავით ბააზოვი ებრაელი ერის სახელოვანი შვილი

იყო, მწერლური ნიჭით მაღლცხებული კაცი, რომელმაც აქტიური საზოგადოებრივი მოღვაწეობითა და პრესაში გამოქვეყნებული მრავალმხრივ საინტერესო პუბლიცისტური წერილებით დიდი როლი შეასრულა ქართველი და ებრაელი ხალხების მრავალსაუკუნოვანი მეგობრობის განმტკიცების საქმეში.

დავით ბააზოვის ქალიშვილის – ფანის თქმით, გერცელი „პირველი შეიჭრა წყვილიდით მოცულსა და შუასაუკუნეობრივ დონეზე გაყინულ საქართველოს ებრაულ დიასპორაში კულტურულ-ეროვნული განმანათლებელი ჩირადნით ხელში“. მისი „მგზნებარე პრაქტიკული მოღვაწეობა და ბასრი პოლემიკური კალამი“ საქართველოს ებრაელთა ცხოვრებაში „ღრმა ძვრებისა და მძლავრი ეროვნული აღორძინების ფაქტორად იქცა... ათეული წლების მანძილზე იგი ეწეოდა ფართო სამწერლო მოღვაწეობას. გარდა ქართული ჟურნალ-გაზეთებისა და ქართულენოვანი გაზეთებისა, თავის პუბლიცისტურ სტატიებს აქვეყნებდა აგრეთვე რუსულ და ებრაულ ენებზე რუსეთში და საზღვარგარეთ გამოშვებულ ბეჭდვით ორგანოებში“ (ფანი ბააზოვი, წინასიტყვაობა წიგნისა - „დავიდ და გერცელ ბააზოვები, კრებული, შეადგინა და დასაბეჭდად მოამზადა ფანი ბააზოვმა, იერუსალიმი,“ 1976 წ. გვ. 6-7).

ასეთი იყო ის ოჯახური გარემო, სადაც გერცელი დაიბადა და აღიზარდა. მამამ მას ეს სახელი მსოფლიოში სიონისტური მოძრაობის მამამთავრის – ჰერცლის საპატივცემულოდ დაარქვა. პირველდაწყებითი განათლება მან ონის სამოქალაქო სასწავლებელში მიიღო, რომელიც შემდგომ გიმნაზიად გადაკეთდა. ამ დროისათვის გერცელი უკვე იჩენდა ლიტერატურით განსაკუთრებულ დაინტერესებას და წერდა ლექსებსა და პატარ-პატარა მოთხრობებს, რომელთაც დროდადრო ბეჭდავდა კიდევ პრესაში. ონის გიმნაზიაში გერცელთან ერთად სწავლობდნენ ცნობილი მხატვარი უნა ჯაფარიძე და თეატრმცოდნე დიმიტრი ჯანელიძე. 1922 წელს მწერლობით გატაცებულმა ახალგაზრდებმა „ცისფერყანწელი“ პოეტის, უნა ჯაფარიძის უფროსი ძმის – გრიგოლის (გრიშას)

თავკაცობით ნაბეჭდი ლიტერატურული აღმანახის („ონის“
გამოცემაც მოახერხეს, სადაც გ. ბააზოვის ნაწარმოებებიც
იყო დასტამბული.

1922 წელსვე გერცელი საცხოვრებლად თბილისში გადავიდა
და სწავლა განაგრძო ჰუმანიტარულ ტექნიკუმში. ტექნიკუმის
დამთავრების შემდეგ, 1924 წელს, იგი თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტში შევიდა სოციალურ-ეკონომიკური
ფაკულტეტის იურიდიულ განყოფილებაზე, რომელიც 1927
წელს დაამთავრა. უნივერსიტეტის დამთავრების შემდეგ,
სხვადასხვა დროს, გ. ბააზოვი მუშაობდა მოსამართლედ,
ჟურნალ „საბჭოთა სამართლის“ რედაქციის მდივნად,
მწერალთა კავშირის დრამატული სექციის ხელმძღვანელად.

გ. ბააზოვის ბიოგრაფიაზე საუბრის დროს ხაზგასმით
უნდა აღინიშნოს მისი აქტიური პედაგოგიური საქმიანობა
თბილისის 102-ე ებრაულ სკოლაში. მიუხედავად იმისა, რომ
იგი ამ სასწავლებელში მცირე დროის მანძილზე მუშაობდა,
ეს დრო მისი ცხოვრების მაინც მეტად საინტერესო პერიოდი.
იქ მას პრაქტიკულად მიეცა შესაძლებლობა ებრაელ ბავშვებში
ეროვნულ-პატრიოტული სულისკვეთების გაღვივებისა. გ.
ბააზოვი გატაცებით ასწავლიდა მოსწავლეებს ებრაელი
ხალხის ენას, ლიტერატურასა და ისტორიას, რითაც
თავიდანვე ცდილობდა მათი ეროვნული თვითშეგნების
ჩამოყალიბებასა და განმტკიცებას.

სამწუხაროდ, მისი ეს პატრიოტული ენთუზიაზმი სათანადო
ორგანოებს შეუმჩნეველი არ დარჩენიათ და 1926 წელს იგი
იძულებული გახადეს სკოლიდან წასულიყო და სამუდამოდ
ჩამოშორებოდა საყვარელ საქმეს.

როგორც მართებულად აღნიშნავს მწერლის და – პოლინა
ბააზოვი, გერცელისადმი, საერთოდ, ეროვნულად განწყობილი
ებრაელი მასწავლებლისადმი, ამდგვარი დამოკიდებულება
იმ პოლიტიკის შედეგი იყო, რომელსაც მაშინდელი ხელი-
სუფლება ატარებდა საბჭოთა იმპერიაში მცხოვრებ ეროვნულ
უმცირესობათა წინააღმდეგ. მაგრამ მთავრობის ეს პოლიტიკა
დიამეტრალურად რომ ეწინააღმდეგებოდა ქართველი ხალხის
ნება-სურვილს, იმ დამოკიდებულებითაც ნათლად ჩანს, რომე-

ლიც სკოლაში მომუშავე ქართველ მასწავლებლებს პრინციპულად ებრაელი ბავშვებთან.

პოლინა ბააზოვის გადმოცემით, ეს დამოკიდებულება იმდენად თბილი და კარგი ყოფილა, რომ პრინციპულად შორს მდგარა ყოველგვარი ანტისემიტიზმისაგან (პ. ბააზოვი, ფურცლები წარსულიდან, ბააზოვების ოჯახი, თელ-ავივი, 2000 წ. გვ. 42).

პ. ბააზოვმა ეს ყველაფერი ასე კარგად იმიტომაც იცოდა, რომ იგი იმხანად თავადაც სწავლობდა 102-ე სკოლაში და უშუალო თვითმხილველი იყო იმ ვითარებისა, რომელიც იქ სუფევდა.

როგორც ცნობილია, ქართველი ხალხის ამდაგვარ მეგობრულ დამოკიდებულებას ბევრი ქართველი უსვამს ხაზს და ამ თვალსაზრისით პ. ბააზოვი გამონაკლისი სულაც არ არის. ამ შემთხვევაში მეტად საგულისხმო და მნიშვნელოვანი ისიცაა, რომ მის მრავალმხრივ საინტერესო წიგნში ბააზოვებისადმი ქართველი ხალხის წარმომადგენელთა ამდაგვარი პატივისცემილი დამოკიდებულება კიდევ უფრო შთამბეჭდავად აღიქმება იმ ადამიანურ ბოროტებათა და ავკაცობათა ფონზე, რომელთაც დავით და გერცელ ბააზოვებისადმი იჩენდა არც თუ იშვიათად მისი ბევრი მოძმე. ამის თაობაზე წიგნში ბევრი უაღრესად საგულისხმო ფაქტობრივი მასალაა მოცემული.

იმისათვის, რომ ნათქვამმა მეტი კონკრეტულობა შეიძინოს, მოვიშველიებ ორიოდე ამონაწერს პ. ბააზოვის წიგნიდან: „საქართველოში უხსოვარი დროიდან ცხოვრობდა სხვადასხვა ქვეყნებიდან ჩამოსახლებული ებრაელობა. ეს ისტორიული ფაქტი უმთავრესად თავად ქართველი ხალხის სჯულთშემწყნარებლობით აიხსნება“ (დასახ. წიგნი, გვ. 136).

ან კიდევ: „საქართველოში ებრაელები არ განიცდიდნენ ჩავგრას რწმენის ან ეროვნული წეს-ჩვეულებების გამო. მათ წმინდად და სრულად შემოინახეს თავიანთი ტრადიციები და რელიგია... საუკუნეთა განმავლობაში ისინი შეეზარდნენ ქართველ ხალხს და მათგან შეითვისეს არა მარტო ენა, ქცევის მანერა და ჩაცმულობა, არამედ შეხედულებათა

მათეზური სისტემა... ქართველი ებრაელები მუდამ იჩენდნენ ერთგულებას თავიანთი ზნე-ჩვეულებებისადმი, ღრმად მოწიწებას თავიანთი რელიგიისა და თვითმყოფადი კულტურისადმი, ებრაელთა ამ თვისებებს ძალიან აფასებდა სხვა ხალხების მიმართ მეტად მომთმენი ქართველი ხალხი“ (იქვე, გვ. 475-476).

გარდა მასწავლებლობისა, 102-ე სკოლაში მუშაობის პერიოდში გ. ბაახოვი აქტიურ კლასგარეშე საქმიანობასაც ეწეოდა. კერძოდ, მისი ინიციატივით დაარსებულ იქნა ბავშვთა დრამატული წრე „კადიმა“, სადაც მოწვეული რეჟისორის - დოდო ანთაძის ხელმძღვანელობით წარმატებით იღვებოდა ებრაელ ავტორთა პიესები.

მაგრამ 1926 წელს სკოლაში ებრაული ენის, ისტორიისა და ლიტერატურის სწავლება აიკრძალა, რამაც მასწავლებელთა და მოსწავლეთა დიდი უკმაყოფილება გამოიწვია. შექმნილი მდგომარეობიდან გერცელმა ის გამოსავალი მოძებნა, რომ ყველაზე მეტად დაინტერესებული ბავშვებისაგან შემდგარ ჯგუფს ამ დროიდან მოყოლებული ებრაული ენის გაკვეთილებს მოსწავლეთა ბინებში უტარებდა არალეგალურად.

გ. ბაახოვის ლიტერატურული გზა 1918 წლიდან იწყება. ამ დროიდან მოყოლებული გარდაცვალებამდე იგი ინტენსიურ შემოქმედებით საქმიანობას ეწეოდა. 1923 წელს მან ძველებრაულიდან თარგმნა და გაზეთ „ტრიბუნაში“ დაბეჭდა პოემა „გალობათა გალობა“, რომელიც 1927 წელს ცალკე წიგნადაც გამოიცა. ოციანი წლებიდან დაწყებული გ. ბაახოვის ნაწარმოებები სისტემატურად იბეჭდებოდა ქართულ პერიოდულ პრესაში. იგი ავტორია არაერთი ლექსისა, პიესისა, მოთხრობისა, რომანისა და პუბლიცისტური წერილისა.

გ. ბაახოვის შემოქმედებითი მოღვაწეობა განსაკუთრებული აღმავლობის ფაზაში შევიდა 1928 წლიდან, როდესაც მკითხველმა მიიღო მის მიერ გადმოქართულებული და ორიგინალურად გააზრებული ცნობილი პოლონელი მწერლის - ბენ-აბრამის პიესა - „დიღლეამარი“. არსებითად, ეს იყო გ. ბაახოვის პირველი ყველაზე მნიშვნელოვანი და

ფასეული განაცხადი დიდ ლიტერატურაში, რასაც ^{ზედისეულ} მოჰყვა მწერლის არაერთი საგულისხმო მხარვეზობა ^{მხარვეზობა} ნაწარმოები.

ამ დროიდან დაწყებული, გ. ბააზოვის ნაწარმოებები სისტემატურად იბეჭდებოდა პრესაში და გამოდიოდა ცალკე წიგნებად, ხოლო პიესები წარმატებით იდგმებოდა ქართული თეატრის სცენაზე.

მაგრამ, სამწუხაროდ, მწერლის ეს ნაყოფიერი შემოქმედებითი მოღვაწეობა მეტად ხანმოკლე გამოდგა. 1938 წელს იგი გახდა ტრაგიკული მსხვერპლი იმდროინდელი სისხლიანი პოლიტიკური რეპრესიებისა.

გ. ბააზოვის დების - ფანისა და პოლინას ზემოთ დამოწმებულ წიგნებში გერცელის ამ ტრაგედიასთან დაკავშირებით ბევრი შემადრწუნებელი ამბავია მოთხრობილი. ისინი უდიდესი სინანულითა და გულისტკივილით საუბრობენ იმის შესახებ, რომ ხალხისა და ქვეყნის მტრად შერაცხული მათი ძმის საბრალდებო საქმე თითქმის მთლიანად ცარიელი იყო და მასში ერთი დოკუმენტიც კი არ აღმოჩნდა ისეთი, რაც მისი დასჯის საფუძველი უნდა გამხდარიყო. ქ-ნ პოლინას თქმით, „საქმე იყო ცარიელი, ე. ი. ვიღაცას სჭირდებოდა, რომ გერცელი ცოცხალი აღარ ყოფილიყო. ასეთად ჩვენს ოჯახში მიაჩნდათ იმა ქვეყნისა ძლიერი გამგებელი - სატანა - ბერია. ამ უკანასკნელს გამოუყენებია შეთითხნილი და ანონიმური წერილები გერცელის წინააღმდეგ, რომელთა ავტორებიც, ჩვენდა სავალალოდ, იყვნენ ქართველი ებრაელები. ყველას სახელები ვიცი, მაგრამ ახლა არ დავასახელებ - შეგნებულად“ (გ. ბააზოვი, ფურცლები წარსულიდან, ბააზოვების ოჯახი, თელ-ავივი, 2000 წ. გვ. 164). დაწყებული 1938 წლიდან, გ. ბააზოვის ტრაგიკული დაღუპვიდან საკმაოდ დიდი ხნის განმავლობაში, გ. ბააზოვის, როგორც ხალხის მტრად შერაცხული პიროვნების, სახელის ხსენებას უშკაცრესი ტაბუ ჰქონდა დადებული. მისი რეაბილიტაცია 1955 წელს მოხდა და ამ დროიდან მოყოლებული გ. ბააზოვის შემოქმედებითი მემკვიდრეობა თანდათანობით იმკვიდრებს კუთვნილ ადგილს მეოცე საუკუნის ქართული ლიტერატურის ისტორიაში.

რეაბილიტაციის შემდეგ გ. ბააზოვის ლიტერატურულ-თეატრალური ღვაწლის პირველ დიდ აღიარებად 1964 წელს გამართული ის იუბილე იქცა, რომელიც მისი დაბადების 60 წლისთავთან დაკავშირებით აღინიშნა მთელს საქართველოში. საგანგებოდ შექმნილმა საიუბილეო კომისიამ, რომლის შემადგენლობაში იმჟამინდელი ქართული კულტურისა და ლიტერატურის თვალსაჩინო წარმომადგენლები შედიოდნენ, ბევრი რამ გააკეთა ტრაგიკულად დაღუპული ამ ნიჭიერი მწერლისა და საზოგადო მოღვაწის დამსახურების ღირსეულად წარმოსაჩენად. კერძოდ, საიუბილეო საღამოები ჩატარდა თბილისში, ქუთაისსა და ონში, ქართული თეატრის სცენაზე ისევ დაიდგა მისი პიესები, გამოიცა რჩეული ნაწერები ქართულ და რუსულ ენებზე, მნიშვნელოვანი ნაბიჯები გადაიდგა მწერლის შემოქმედებითი მემკვიდრეობის შესწავლის გზაზე და ა. შ.

კიდევ უფრო ფართოდ და მასშტაბურად აღინიშნა გ. ბააზოვის დაბადების 80 წლის იუბილე 1984 წელს. გარდა საქართველოსა, ეს თარიღი ქართველმა ებრაელებმა ისრაელშიც აღნიშნეს დიდი ზეიმით და სათანადო პატივი მიაგეს უდროოდ დაღუპული ამ მრავალმხრივი შემოქმედის ღვაწლს ებრაელი და ქართველი ხალხების ისტორიაში.

1998 წელს კი თბილისში მდებარე იმ სახლზე, რომელშიც 1933-38 წლებში ცხოვრობდა გერცელ ბააზოვი (ბარათაშვილის ქ. №5) საზეიმოდ გაიხსნა მემორიალური დაფა.

როგორც ფ. ბააზოვის წიგნიდან ვგებულობთ, 1938 წლის ტრაგედიამ არა მარტო გ. ბააზოვის სიცოცხლე შეიწირა, არამედ მისი გამოუქვეყნებელი ნაწერების მნიშვნელოვანი ნაწილიც. აი, რას წერს ამასთან დაკავშირებით იგი: „გერცელის მდიდარი ლიტერატურული არქივი (სადაც, გარდა უამრავი ლექსებისა, ისტორიული პიესებისა და რომანებისა, გამოსაცემად გამზადებული „ფეთხაინის“ მეორე წიგნისა, ბევრი დაუმთავრებელი ნაწარმოები და ჩანაფიქრის ხორცშესახემლად შეგროვილი მასალები და მისი ცხოვრებისა და შემოქმედების ამსახველი დოკუმენტი იყო), მოსკოვში მისი დაპატიმრების უმალ, თბილისში მისსავე ბინაზე განუკითხავად

განადგურებულ იქნა მათი გადარჩენის ყოველგვარი ცდის გარეშე“ (ფანი ბააზოვი, წინასიტყვაობა წიგნისა და გერცელ ბააზოვები“ გვ. 6).

როგორც ითქვა, გ. ბააზოვის რეაბილიტაცია 1955 წელს მოხდა. ამ დროიდან მოყოლებული, მის შემოქმედებას კვლავ გაეხსნა გზა მკითხველთა ფართო საზოგადოებისაკენ. რამდენჯერმე გამოიცა მწერლის ნაწარმოებები. დაიბეჭდა წერილები და გამოკვლევები მის ცხოვრებასა და შემოქმედებაზე.

მაგრამ, ამის მიუხედავად, ამ მიმართულებით უფრო დიდი სამუშაო სამომავლოდაა შესასრულებელი. გარდა იმისა, რომ მწერლის ნამოღვაწარი სრულყოფილი სახით ჯერაც არ არის ხელმისაწვდომი დაინტერესებულ პირთათვის და მრავალი მასალა სახვადიოდაა მოსაპოვებელ-გამოსამზეურებელი, აქვე ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ იდეოლოგიური შტამისა და დოგმატიზმის ხუნდების მსხვერველამ გ. ბააზოვის შემოქმედების ახლებური თვალთახედვით გაანალიზებისა და შეფასების საკითხიც აქტიურად დასვა დღის წესრიგში.

შემოქმედება

გერცელ ბააზოვის შემოქმედება, სხვა მნიშვნელოვან ფაქტორებთან ერთად, დღევანდელი მკითხველისათვის განსაკუთრებული დაინტერესების საგანი, პირველ ყოვლისა, იმითაც ხდება, რომ მასში სიღრმისეულად, ნიჭიერი მწერლის თვალთაა დანახული ქართველ ებრაელთა ყოფა-ცხოვრებისა და სარწმუნოების სპეციფიკური მხარეები. ამ თვალსაზრისით მას ჩვენი ლიტერატურის ისტორიაში, ფაქტობრივად, ვერავინ შეედრება.

ღვთით ბოძებულ შემოქმედებით ნიჭთან და თავისი ერისადმი განსაკუთრებულ სიყვარულთან ერთად, ამ გარემოებას არსებითად განსაზღვრავდა ისიც, რომ მწერალი საფუძვლიანად იცნობდა ებრაელი ხალხის ფსიქიკას, ყოველდღიურ ყოფას, ეროვნულ და სარწმუნოებრივ

ტრადიციებს, კარგად იყო დაუფლებული ებრაულ ენას. ეს ყველაფერი გ. ბააზოვის შემოქმედებაში უდიდესი სიყვარულითაა ასახული; თუმცა აქვე ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ მწერალი არასოდეს ექცევა ეროვნული კარჩაკეტილობისა და განკერძოებულობის ჩარჩოებში, მშობელი ერის ადამ-ტრადიციათაგან ბევრ რაიმეს კრიტიკული თვალითაც ხედავს და იმ ნაკლოვანებასაც დაუფარავად წარმოაჩენს, რაც, მისი აზრით, ბოჭავდა და აფერხებდა ებრაელი ხალხის გონებრივ და სოციალურ განვითარებას.

გ. ბააზოვის ლიტერატურული შთავონების უმთავრესი საგანი თანამედროვეობა იყო. მწერალმა თავისი შემოქმედების ძირითად თემად იმ სოციალური ძვრებისა და გარდაქმნების აღწერა აქცია, რომლებიც 20-იანი და 30-იანი წლების ჩვენი ცხოვრების სახეს განსაზღვრავენ. მის მიერ დახატული პერსონაჟები, პირველ ყოვლისა, ამ უმნიშვნელოვანესი სოციალური მოვლენების ცენტრში არიან მოქცეულნი და აქტიურად მონაწილეობენ საზოგადოებრივ-პოლიტიკური გარდაქმნების პროცესში.

ამდენად, ყოველივე ზემოთქმულის გათვალისწინებით, შეიძლება გადაუჭარბებლად ითქვას, რომ „გერცელ ბააზოვის შემოქმედებით ცხოვრებას ორი უმთავრესი მომენტი განსაზღვრავდა და წარმართავდა – მისი ეროვნული ფესვები და დრო, რომელშიც სალიტერატურო ასპარეზზე გამოსვლა და მოღვაწეობა მოუხდა. მთელი მისი შემოქმედება ამ ორი ფაქტორის პროდუქტია“ (გურამ ბათიაშვილი, „გერცელ ბააზოვი“, „მნათობი“, 1986 წ. №10).

მაგრამ ეროვნული ფაქტორისთვის ამდაგვარი მნიშვნელობის მინიჭება, როგორც ითქვა, ისე არამც და არამც არ უნდა გავიგოთ, თითქოს გ. ბააზოვის ნაწარმოებები ეროვნული განკერძოების ჩარჩოებით იყოს შებოჭილი. ასეთი საშიშროება, უიშვიათესი გამონაკლისის გარდა, გ. ბააზოვის შემოქმედებაში, ფაქტობრივად, არც იგრძნობა.

მწერლის ნაწარმოებთა პერსონაჟები, ჩვეულებრივ, სხვადასხვა ეროვნების წარმომადგენლები, უწინარეს ყოვლისა

კი ქართველები და ებრაელები არიან და მათ ყოველთვის ყოფით ურთიერთობებში შეუღამაზებლად და რწმუნებულად ვლინდება ამ ორი ერის მეგობრობისა და თანაცხოვრების მრავალსაუკუნოვანი ტრადიციები.

მიუხედავად იმისა, რომ გ. ბააზოვის შემოქმედებაში, ამგვარი გულთადი მეგობრობისა და ნაციონალური განუთიშველობის გვერდით, შიგადაშიგ, თითქოსდა ეროვნული წინააღმდეგობანიც იხევენ ხოლმე თავს, მწერალი მკითხველის ყურადღებას ყოველთვის მიაპყრობს იმას, რომ ამ დაპირისპირებისა და შეჯახების საფუძველად, ფაქტობრივად, კლასობრივ-სოციალური კონფლიქტებია ქცეული და არა ეროვნული წარმომავლობა.

ასე რომ, გ. ბააზოვის შემოქმედებაში აღწერილი წინააღმდეგობანი ძირითადად კლასობრივ და სოციალურ ნიადაგზეა აღმოცენებული და მწერლის მიერ დახატული პერსონაჟებიც ერთმანეთს, პირველ ყოვლისა, სწორედ ამ თვალსაზრისით ემიჯნებიან და უპირისპირდებიან.

აქვე იმასაც ვიტყვი, რომ ებრაული ყოფისა და ადათ-ტრადიციების აღწერას გ. ბააზოვის შემოქმედებაში მეტ კოლორიტურობასა და შთამბეჭდაობას სძენს ავტორის მიერ ებრაული ლექსიკისა და ებრაელთა ყოფით-სარწმუნოებრივ ტრადიციებთან დაკავშირებული სპეციფიკური სიტყვა-გამოთქმების ზომიერი გამოყენება. ამდენად, მწერლის ნაწარმოებების გაცნობა მკითხველისათვის ამ თვალსაზრისითაც უაღრესად საინტერესოა და მრავლისმთქმელი.

პერსონაჟთა პიროვნული ინდივიდუალობის დახატვის დროს გ. ბააზოვი მათ მეტყველებასაც დიდ დატვირთვას სძენს. ეს განსაკუთრებით მის დრამატურგიულ ნაწარმოებებში იგრძნობა. გმირის დახასიათების ამდაგვარი ხერხი „წითელ ზოლად გასდევს“ გ. ბააზოვის მთელ შემოქმედებას (შალვა წიწუაშვილი, მხატვრული სახეების გახსნისა და სიტუაციის გაშლის ხერხები გერცელ ბააზოვის დრამატურგიაში, „მაცნე“ ენისა და ლიტერატურის სერია, 1989 წ. №4, გვ. 70-71). პერსონაჟთა მეტყველებაში ავტორი ხშირად გამოკვეთდა ხოლმე იმდაგვარ სპეციფიკურ გამოთქმებს, რომლებიც ღრმად

აღიბეჭდებიან მკითხველის მეხსიერებაში. მათ ემოციურ დატვირთვას, თავის მხრივ, კიდევ უფრო ზრდიდა მწერლის პიესების მიხედვით შექმნილ სპექტაკლებში მსახიობების მიერ ამგვარ გამოთქმათა მოხერხებული გამოყენება პერსონაჟის პიროვნული ინდივიდუალობის ეფექტური ფორმით წარმოსახენად.

აქვე აღსანიშნავია ისიც, რომ გ. ბააზოვის გმირებისათვის ფართოდ დამახასიათებელი ამდაგვარი სიტყვიერი „ახემებები“ ხშირად კუთხური თუ ყოფით-ეთნოგრაფიული ნიუანსებითაცაა ხოლმე აღბეჭდილი.

პერსონაჟთა მეტყველებისთვის დამახასიათებელი ზემოთ ხაზგასმული სპეციფიკა მკაფიოდ შეინიშნება, მაგალითად, მწერლის გახმაურებულ პიესებში - „მუნჯები ალაპარაკდნენ“ და „იცკა რიჟინაშვილი“. გაეიხსენოთ დანიელის გაუთავებელი „იანგარიშე, ყაზარია“, იოხაბედის ქმრისადმი სისტემატიურად მიმართული სიტყვები - „ჩემო კაცო“, ხანანიას - „აწონდაწონე... ეს ქვეყანა სასწორია“, ნადელის - „სასიკეთოა, ყველაფერი სასიკეთოა“, პოლიციელ აბრამიას გლახაჭრიაშვილისებური უთავბოლოდ აზრდაბნეული მეტყველება და ა. შ.

როგორც ვხედავთ, პერსონაჟთა ლიტერატურული ინდივიდუალობის ამ ხერხს, განსაკუთრებით ფართოდ გაერცვლებულს იმდროინდელ ქართულ დრამატურგიაში, გ. ბააზოვიც მოხერხებულად იყენებს და ამ თვალსაზრისით მხოლოდ დასახელებული პიესები როდი გამოირჩევიან.

როგორც ითქვა, გ. ბააზოვის შემოქმედებაში ხაზგასმულადაა წინა პლანზე წამოწეული ქართველი და ებრაელი ხალხების მრავალსაუკუნოვანი თანაცხოვრების ტრადიციები. მწერალი მხატვრული დამაჯერებლობით უჩვენებს მკითხველს ამის შთამბეჭდავ მაგალითებს და მის ნაწარმოებებში აღწერილი სიუჟეტური წინააღმდეგობებისა და კონფლიქტური სიტუაციების წარმოქმნის საფუძვლად არასოდეს არაა ქცეული ეროვნული გათიშულობა.

თუმცა აქვე უნდა ითქვას ისიც, რომ გ. ბააზოვი არც ეროვნულ ურთიერთობათა რომანტიკულ იდეალიზებას

ახდენს და მის შემოქმედებაში იმდაგვარ პიროვნებათა მხატვრულ სახეებსაც კმნის, რომლებიც ცდილობდნენ ეროვნული შუღლისა და დაპირისპირების გაღვივებას. ესენი ხშირად ქართველი და ებრაელი ხალხების იმ ბნელ წარმომადგენლებს განასახიერებენ, ქვეყნად დატრიალებულ სოციალურ კატაკლიზმებს უფსკრულის პირამდე რომ მიუყვანიათ და კლასობრივი ბრძოლის სიმწვავის შესანიღბად ყველანაირად ცდილობენ საზოგადოების ყურადღება ეროვნულ და სარწმუნოებრივ დევნა-დისკრიმინაციას მიაპყრონ.

ასე შემოდის გ. ბააზოვის შემოქმედებაში, მაგალითად, ებრაელთა ერთი ნაწილის მიერ აშკარად გამოხატული ანტიქრისტიანული განწყობილება. მაგრამ მწერალი ყოველთვის დამაჯერებლად გვიჩვენებს იმას, რომ ამდაგვარი ანტიქრისტიანული და ანტიქართული დაპირისპირების გამოვლენებებს სინამდვილეში დრმა კლასობრივ-სოციალური ფესვები მოეპოვებათ და ამ შემთხვევაში ეროვნული განთიშულობა არაფერ შუაშია. გ. ბააზოვის შემოქმედებაში გამოყვანილი ე. წ. პრივილეგირებული ფენის წარმომადგენელი, რომელთა ცხოვრებისეულ უპირატესობასა და კეთილდღეობას ახალი სოციალური ვითარება ანგრევდა და აცამტვერებდა, ყველანაირად ცდილობდნენ ხალხის განწყობილება მათთვის სასურველი კუთხით წარემართათ და მოვლენათა არსში გაუცნობიერებელი ებრაელობა იმაში დაერწმუნებინათ, რომ ბოლშევიკური ძალაუფლების დამყარება და წერა-კითხვის უცოდინარობის ლიკვიდაცია მამაპაპურ სარწმუნოებაზე ხელის ადებასა და გაქრისტიანებას ნიშნავდა. ამის დამადასტურებელ მაგალითებს უხვად იპოვის დაინტერესებული მკითხველი გ. ბააზოვის შემოქმედებაში.

იგივე უნდა ითქვას ებრაელთა მიმართ სიტყვა „ურის“ ხმარების შესახებაც. უნაპირო ზიზღით, გესლითა და დამცინავი ინტონაციით ამ სიტყვას ხშირად წარმოთქვამენ ხოლმე გ. ბააზოვის პერსონაჟები — ქართველებიცა და ებრაელებიც. მაგრამ მწერალი ამ შემთხვევაშიც დამაჯერებლად გვარწმუნებს იმაში, რომ ეროვნული

დაპირისპირება აქ არაფერ შუაშია.

გ. ბააზოვის მთელ შემოქმედებას ხაზგასმულად მსჭვალავს ავტორის ღრმა და ფაქიზი სიყვარული მშობელი ებრაელი ხალხისადმი. როგორც ითქვა, იგი პირველი მწერალი იყო, რომელმაც ქართულ ლიტერატურაში ფართოდ დაამკვიდრა ებრაულ თემასთან განუყოფელად შესისხლხორცებული ეს სიყვარული. თუმცა აქვე უნდა აღინიშნოს ის გარემოებაც, რომ ამ სიყვარულის გამოვლინების დროსაც მწერლის მსოფლმხედველობა აშკარად პოლიტიზებულია და ებრაელი ხალხის ბედნიერ მომავალზე ოცნება საბჭოთა ეპოქის ეროვნულ პოლიტიკასთანაა დაკავშირებული.

მწერალი ამჯერადაც, ისევე როგორც სხვა შემთხვევებშიც, ბევრ რაიმეს რომანტიკული თვალთახედვით იაზრებს და, ნებისთ თუ უნებლიედ, ეროვნული თავისთავადობის არსებითად განმსაზღვრელ ზოგ ფაქტორთანაც კი გამოდის დაპირისპირებული.

ასეთია, მაგალითად, გ. ბააზოვის შემოქმედებაში, პირველ ყოვლისა კი „ფეთხაინში“, გამოვლენილი ანტისარწმუნოებრივი განწყობილება. ავტორი, უნდოდა მას ეს თუ არა, ფაქტობრივად, ერთმანეთისაგან თიშავს ებრაელი ხალხის ეროვნულ ცნობიერებასა და სარწმუნოებას და ებრაელი ხალხის ბედნიერი მომავლის გარანტიად, იმუამინდელი სოციალისტური იდეოლოგიური პოლიტიკის შთაგონებით, სარწმუნოებაზე უარის თქმას მიიჩნევს.

ამ შემთხვევაში, იქნებ უნებურადაც და შემთხვევითაც კი, დავიწყებული და უგულვებელყოფილია ის განმსაზღვრელი როლი, რომელიც ებრაულმა სარწმუნოებამ შეასრულა ისტორიულად ამ ხალხის ეროვნული თვითმყოფადობის გადარჩენის საქმეში. მთელ მსოფლიოში მიმოფანტულმა, ათასგზის დევნილმა, დარბეულმა და აწიოკებულმა ებრაელობამ თუ მაინც მოახერხა თავისი ეროვნული ცნობიერების შენარჩუნება, ეს ხომ, პირველ ყოვლისა, სარწმუნოებისადმი მათი უღალატო ერთგულების შედეგია, იმ სარწმუნოებისა, რომელიც მათ მარტო ღვთის რწმენას კი არ უნერგავდა, არამედ ეროვნული ისტორიის ყველაზე

შთამბეჭდავ ეპიზოდებსაც უმკვიდრებდა მარადიული დღეებისა და თაყვანისცემის საგნად.

იმ შინაგანი წინააღმდეგობისა და გაორებული შიდაგომის დასტურად, რასაც გ. ბააზოვი იჩენდა ზემოთ აღნიშნული პრობლემისადმი, მინდა ერთი ფრიად საგულისხმო ეპიზოდი გავიხსენო „ფეთხაინიდან“. ცხრა აბის ღამეს, რომელიც ებრაელთათვის ეროვნული გლოვის ღამეს წარმოადგენს და ყოველწლიურად აღინიშნება მთელი მსოფლიოს მორწმუნე ებრაელობის მიერ, რომანის მთავარი გმირი – ნათან ჯანაშვილი მამასთან ერთად სალოცავში მიდის. მიუხედავად იმისა, რომ ნათანის მთელი ცხოვრებისეული მიზანწრაფვა მშობელი ერისადმი, მისი წარსულის, აწმყოსა და მომავლისადმი უწმინდესი სიყვარულითაა განსაზღვრული, ებრაელთა ისტორიის ეს ერთ-ერთი ყველაზე წმინდა და თაყვანსაცემი მოვლენა მას სარწმუნოებრივი სიბრძავისა და უმეცრების გამოვლინებად მიაჩნია.

სალოცავში მიმავალი ნათანი უკმაყოფილოდ ფიქრობდა, რისთვის მიდიოდა იქ, ვინ უნდა ეტირა და რატომ. მიდიოდა და ვერ აეხსნა, რა იყო ეს, „მამის სიყვარული? დაბრუნება ბავშვობასთან? ნათანს ეშინოდა განსაზღვრის, ეშინოდა ფიქრებში ჩაღრმავების, უკან მისდევდა უშედეგო ბრძოლა, წინ – ბუნდოვანი მომავალი. აწმყოს მიჰყავდა მის მიერ უარყოფილ სალოცავთან“.

როგორც ამ პატარა ფრაგმენტითაც დაინახავს მკითხველი, აქ ყველაფერზეა დაფიქრება, გარდა იმ უმთავრესისა, რამაც ეროვნული გლოვის ეს ღამე საუკუნეების მანძილზე გაუნელებელი გოდების საგნად დაამკვიდრა ებრაელთა ცნობიერებაში.

მწერალი თავადვე განუმარტავს მკითხველს ამ რიტუალის საკრალურ შინაარსს. მიუხედავად იმისა, რომ ამ განმარტებას იგი, ფაქტობრივად, თავისივე ხალხის წინააღმდეგ ამხედრებული და ბნელი ადამიანური ზრახვებით გონებაადრეული რელიგიური მსახურის – მეღამედის პირით გვაწვდის, ამით ცხრა აბის ღამის ტრაგიკული მნიშვნელობა ებრაელთა ისტორიაში მაინც შთამბეჭდავი ემოციურობით

აღიბეჭდება მკითხველის ცნობიერებაში. სალოცავის ტრიბუნიდან მელამედი ხალხს მოუთხრობდა იმაზე, როგორ დაჰკარგა ამდამინდელ დამეს ებრაელმა ერმა „თავისუფლება, სამშობლო, დამოუკიდებლობა და მონა გახდა ძლიერი თვითმპყრობელისა“. მელამედი ექსტაზში შესულ მორწმუნეებს მოუწოდებდა ეგლოვათ თავიანთი სივაგლახის, გაოხრებული საყვარელი ქვეყნისა და „მთელ ყოლამზე“ უსამშობლოდ ახეტიალებული ებრაელობის ტრაგიკული ხვედრის გამო. მლოცველთა ამ დმუილმა, არაადამიანურმა გლოვამ და უახრო ქვითინმა ნათან ჯანაშვილი მოულოდნელად „ფეხზე წამოაგდო“ და „დაკლული პირუტყვივით სულგამწარებულმა სახარელი ხმით შეჰყვირა:

- გახუმდით! ნუ სტირიხართ, საცოდავებო!“ და პროტესტის ნიშნად დაუყოვნებლივ დატოვა სალოცავი, სადაც იგი თავიდან იმ განზრახვით იყო მისული, როგორმე რიტუალის დასასრულამდე გაეძლო და მამის ხათრითა და სიყვარულით „ბოლომდე შეესვა ეს სიმწრის ფილა“.

გვიქრობ, მკითხველი უსათუოდ დამეთანხმება იმაში, რომ თავისი ამდაგვარი მოქმედებით, სურდა ეს მას თუ არა, ნათანმა, პირველი ყოვლისა მშობელი ერის წარსულს მიაყენა შეურაცხყოფა და აქ სარწმუნოებრივი ფანატიზმი არაფერ შუაშია.

აღბათ არ შევცდები, თუ ვიტყვი, რომ გ. ბაახოვის რომანში გამოსატული ეს თვალსაზრისი იდეოლოგიზებული გამოძახილია იმდროინდელი სოციალ-პოლიტიკური ვითარებისა და არსებითად უპირისპირდება მწერლის ადრინდელ ეროვნულ და სარწმუნოებრივ თვალდახედვას. ეს რომ ნამდვილად ასეა, ამის დასტურად აქ 1923 წელს დაწერილი მისი ლიტერატურული ესე - „დამე ცხრა აბის“ მინდა გავიხსენო, რომელშიც რომანტიკული გზნებითაა დახასიათებული ებრაელი ხალხის ისტორიის ამ ერთ-ერთი ყველაზე დიდი ტრაგედიის თვითგანცდის შედეგად წარმოქმნილი განწყობილება.

როგორც ცნობილია, უძველესი დროიდან მოყოლებული ამ ტრაგიკულ მოვლენას ყოველწლიურად უდიდესი გლოვითა

და წუხილით აღნიშნავს ყოველი ჭეშმარიტი ებრაელი გ. ბააზოვის ესეც ამის ნათელი დადასტურებაა. მწერალი ემოციური შთამბეჭდაობით აღწერს ცხრა აბის ღამეს ამ ტრაგედიის მოსაგონებლად შეკრებილი 12 ებრაელის მწუხარებას. „მათ თვალებში კრთის რაღაც იდუმალება. მათი თვალები ცვეხლივით ეღვარებენ. მათ თვალებში შეიძლება კაცმა წაიკითხოს ისტორია ორი ათასი წლისა. მათი თვალები ლაპარაკობენ, მეტყველებენ, ენა კი დადუმებულია. მათ თვალებში გამოსჭვივის საოცარი მწუხარება, ანარეკლი წინაპართა წამების.“

ერთი შეხედვით შეიძლება ისინი უსულო, გაქვავებულ არსებებს ჰგავდნენ, მაგრამ მათი თვალები მოძრაობენ...
 ცრემლები.

ამაღამ დაიდვრება ცრემლების ოკეანე.

აგარაკის 12 ებრაელი შეუერთებს თავის ცრემლებს თოთხმეტი მილიონი მოძმეების ცრემლებს!...

ამაღამდელ ღამეს ერმა დაჰკარგა თავისუფლება, სამშობლოს დამოუკიდებლობა და მონა გახადა ძლიერი თვითმპყრობელობისა“ (ფ. ბააზოვი, დასახ. კრებული, გვ. 214).

ვფიქრობ, ციტირებული ფრაგმენტითაც ნათლად დაინახავს მკითხველი, რა დიდი ზღვარი ძვეს გ. ბააზოვის დამოწმებული ესეც ეროვნულ სულისკვეთებასა და „ფეთხაინის“ მთავარი პერსონაჟის ზემოთ აღწერილ საქციელს შორის.

როგორც ითქვა, გ. ბააზოვის შემოქმედება მწერლის თანამედროვეებმა 20-30 –იანი წლების ქართული მწერლობისა და თეატრალური ხელოვნების ერთ-ერთ საგულისხმო შენაკადად აღიარეს. სწორედ ამ აღიარების დადასტურებად უნდა მივიჩნიოთ ის ინტერესიც, რომელიც მისი დრამატურგიისადმი ქართული თეატრალური ხელოვნების ცნობილმა ოსტატებმა გამოიჩინეს. გ. ბააზოვის პიესების მიხედვით შექმნილი სპექტაკლების წარმატებას ხელი მნიშვნელოვანწილად იმ გარემოებამაც შეუწყო, რომ მათში იმჟამინდელი ქართული სცენის ისეთი ცნობილი ოსტატებიც ასრულებდნენ მთავარ როლებს, როგორებიც ვერიკო ანჯაფარიძე, შალვა ღამბაშიძე, პიერ კობახიძე და სხვა მსახიობები იყვნენ.

ა) „გელათის ქუჩის დასასრული“

გერცელ ბააზოვის პირველი თვალსაჩინო პროზაული ქმნილება, რომლითაც მკაფიოდ გამოვლინდა ავტორის, როგორც ბელეტრისტის, შემოქმედებითი ნიჭი, 1929 წელს დაწერილი მოთხრობა „გელათის ქუჩის დასასრული“ იყო (ნაწარმოები იმავე წელს დაიბეჭდა ჟურნალ „ქართულ მწერლობაში“ „ოქროს საათის“ სათაურით). გ. ბააზოვმა მასში პროლეტარული იდეოლოგიის პოზიციებიდან ცადა დაენახა და გაეაზრებინა ის რთული სოციალური მოვლენები, რომლებიც საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების პირველ წლებში ხდებოდა ჩვენში. მწერლის მიზანია სიდრმისეულად წარმოაჩინოს ამ მოვლენათა ფართო მასშტაბები და ის მძაფრი კლასობრივი ბრძოლა, რომელიც რევოლუციის მიერ ორ ბანაკად გაყოფილ საზოგადოებაში მიმდინარეობდა იმხანად. იგი ენერგიას არ იშურებს იმ დიდი ფსიქოლოგიური და მსოფლმხედველობრივი ძვრების საჩვენებლად, რის შედეგადაც ინგრეოდა ადამიანთა ძველი ფსიქიკა და საფუძველი ეყრებოდა თვისებრივად სრულიად ახალ ცნობიერებას.

ეს ყველაფერი გ. ბააზოვის მოთხრობაში აშკარა იდეოლოგიური ტენდენციურობით ვლინდება. მწერალი სწორხაზოვნად, იმჟამინდელი პარტიულ-რევოლუციური პრინციპების ერთგულებით, აღწერს ამ მოვლენებს და ერთნიშნა, დადებით შეფასებას აძლევს მათ. ამ თვალსაზრისით დასახელებულ მოთხრობაში, ისევე როგორც მის მთელ შემოქმედებაში, გამოკვეთილად იგრძნობა მოვლენათა პროპაგანდისტული, ცალმხრივი გააზრების ტენდენცია.

სწორედ ამის მიზეზია ის გარემოება, რომ, როგორც გ. ბათიაშვილი წერს, მწერლის პერსონაჟთა ქცევასა და აზროვნებაში ბევრი რამ დღევანდელ მკითხველს შეიძლება „გულუბრყვილოც კი ეჩვენოს, მაგრამ თუ ჩვენ გერცელ ბააზოვის მიერ შექმნილ მხატვრულ პროდუქციას შევხედავთ იმ დღეებისა და მათი მოთხოვნების თვალთ, რომელშიც

ისინი იწერებოდნენ, ხოლო ამას კიდევ დავეუმალოთ, რომ მწერალს არ ჰქონია საშუალება გარკვეული დროის მქონე დაემუშავებინა ისინი, რედაქტირება გაეწიათ მათთვის ნაწარმოებებისათვის, მაშინ დავრწმუნდებით, რომ გ. ბააზოვი სამართლიანად ითვლებოდა პირველხარისხოვან შემოქმედთა შორის“ (გ. ბათიაშვილი, სიცოცხლე წიგნებში, ჟურნალი „საბჭოთა ხელოვნება“, 1965 წ. №10, გვ. 61).

ქვემოთ შევეცდები, ყოველივე ზემოთქმულის გათვალისწინებით, მკითხველის ყურადღება გ. ბააზოვის მოთხრობის სწორედ იმ მხარეებს მივაპყრო, რომლებიც პირველ ყოვლისა დღევანდელი თვალთახედვითაა საინტერესო და ჩვენს წარმოსახვაში ემოციური სიმძაფრით აცოცხლებს ოციანი წლების რთულ სოციალურ-პოლიტიკურ ვითარებას. მართალია, ბევრი მოვლენა ნაწარმოებში აშკარად გამოხატული კლასობრივ-იდეოლოგიური ტენდენციურობითაა დანახული, მაგრამ, ამისდა მიუხედავად, „გელათის ქუჩის დასასრული“, როგორც იმდროინდელი სინამდვილის ამსახველი მხატვრული ნაწარმოები, მაინც რჩება გ. ბააზოვის შემოქმედების საინტერესო ნიმუშად.

დავიწყებ იმის აღნიშვნით, რომ მოთხრობის ცენტრალურ სამოქმედო ადგილად შერჩეული გელათის ქუჩა – ქუთაისში ებრაელთა ფართოდ ცნობილი საცხოვრებელი უბანი – მწერლის მიერ დახატულია როგორც სიმბოლო ძველი, ყავვლასული ყოფისა. ძირითადად ებრაელებით დასახლებული გელათის ქუჩა გ. ბააზოვმა დახაზვებული ცხოვრების სწორედ ასეთ სიმბოლოდ წარმოადგინა, ახალ ცხოვრებას დაუპირისპირა და მისი გარდაქმნა-განახლების პროცესი რევოლუციური გარდაქმნების ბუნებრივ შემადგენელ ნაწილად მიიჩნია.

ამ შემთხვევაში მწერალმა, სხვა მნიშვნელოვან ფაქტორებთან ერთად, მოხერხებულად გამოიყენა ქუთაისში, ებრაელთა უბანში, 1928 წელს გრანდიოზული ხანძრის გაჩენის ფაქტი, რის შედეგადაც ქალაქის ეს ნაწილი თითქმის მთლიანად გადაიწვა. გ. ბააზოვმა ეს ტრაგიკული მოვლენა სიმბოლური მნიშვნელობის ფაქტადაც გაიაზრა და მას ერთგვარი

იდეოლოგიური დატვირთვაც შესძინა - ყოველივე ძველი, დახავსებული, ყოფით სიდუხჭირესთან ჩამორჩენილობასთან დაკავშირებული, უნდა მოისპოს, ერთიანად აღიგავოს პირისაგან მიწისა და მის ადგილზე ახალი, ძლევამოსილი ცხოვრება დამკვიდრდეს - ასეთია ავტორის აზრი.

გელათის ქუჩაზე განხნილმა ხანძარმა არა მარტო ებრაელთა დუხჭირი ყოფის ნაშთი გაანადგურა მატერიალურად, არამედ აქაურთა ბნელ ზრახვებსაც ჩასცა სასიკვდილო ღახვარი. მწერალი მკვეთრად მიჯნავს ერთმანეთისაგან სიკეთესა და ბოროტებას, სინათლესა და სიბნელეს. გელათის ქუჩა ამ შემთხვევაში ამ ორ ძალას შორის გამართული უკომპრომისო ჭიდილის სიმბოლურ ასპარეზადაა ქცეული.

როგორც ცნობილია, ახალი, რევოლუციური პრინციპების დამკვიდრებამ ორ ნაწილად გააყო საზოგადოება. კლასობრივი იდეოლოგია იმდენად შეიჭრა ადამიანთა ცნობიერებაში, რომ ზოგჯერ მამა-შვილიც კი გადააჰკიდა ერთმანეთს სამკვდრო-სასიცოცხლოდ. ამ თვალსაზრისით გ. ბააზოვის მოთხრობა უაღრესად საინტერესო მასალას გვაწვდის. მართალია, დღევანდელი მკითხველისათვის საესებით მიუღებელია ის მსოფლმხედველობრივი თვალთახედვა, რომლის საფუძველზეც მწერალი ამ იდეოლოგიურ და კლასობრივ ბრძოლას წარმოაჩენს, მაგრამ ნაწარმოების გაცნობით მაინც ნათელი წარმოდგენა გვექნება იმაზე, როგორ ბარბაროსულად ანგრევს რევოლუციური ცნობიერება ტრადიციულ ზნეობრივ ნორმებს, ადამიანს ადამიანურ სახეს უკარგავს და მას იდუის მონად, მის ფანატიკურ მსახურად აქცევს.

ქვემოთ შევეცდები სწორედ ამ თვალსაზრისით მივაქციო ყურადღება იმ დაუნდობელ ბრძოლას, რომელსაც ლევი კაკიაშვილი - მოთხრობის ერთ-ერთი მთავარი პერსონაჟი - უცხადებს არა მარტო მამამისს - რეუბენს, არამედ ფაქტობრივად მთელ თავის ოჯახს.

რევოლუციური იდეებით გატაცებულმა ლევიმ მამის ოჯახი მიატოვა და რუსეთში გაჰყვა შემთხვევით გაცნობილ რუს ბოლშევიკს - „ამხანაგ ვასილს“. მამა-შვილს შორის თავჩენილ

კონფლიქტს მწერალი თავიდანვე, მოთხრობის დასაწყისიდანვე, მიაქცევს მკითხველის ყურადღებას. გენდერული ლევი, რევოლუციურ იდეებს ნაზიარები და სოციალურ სამართლიანობაზე მეოცნებე ჭაბუკი, პრინციპულად ვერ ურიგდება კულაკი მამის მიერ მშრომელი ხალხის ჩაგვრა-შევიწროებას და კლასობრივი დაუნდობლობით ამხელს მას.

იმის ნათელსაყოფად, როგორი იდეოლოგიური ქედრადობა აქვს შექმნილი ლევის დაპირისპირებას მშობელ მამასთან, გავიხსენოთ ფრაგმენტი მოთხრობიდან: ნაჩუქარი ოქროს საათის გასხვისების გამო უკიდურესად აღშფოთებულმა რეუბენმა შეიღს ქურდობაც დააბრალა. ამაზე ლევიმ, თითქოს არც არაფერი მომხდარაო, მამას მშვიდად მიუგო: „ჩვენ ორივე ქურდები ვართ, დიახ, მამაჩემო, მომისმინე და განსხვავებასაც გეტყვი. შენ კპარავ აშკარად მთელ ქვეყნიერებას და მათ შორის მოკპარე საწყალ ღარიბ ისრაელსაც... შენ იპარავ, რადგანაც შენი მიზანია სხვის ხარჯზე ააგო შენი სიმდიდრე. მე კი, თუმცა მოვიპარე ფარულად, მაგრამ ჩემი მიზანი იყო გადამერჩინა დაღუპული და დაქცეული ოჯახი შენისთანა ადამიანის და შენი მეგობრის ვანოს კლანჭებიდან“.

ასეთი კლასობრივი სწორხაზოვნებით ავლენს მწერალი მოთხრობაში სათქმელს. ამ დროიდან მოყოლებული, ლევის „ბოლშევიკური შეგნება“ და „რევოლუციური სიმტკიცე“ უფრო და უფრო იზრდება. იგი თანდათანობით ყალიბდება, როგორც კლასობრივი, რევოლუციური პრინციპების ბრძად მონა-მორჩილი ფანატიკოსი, რომელსაც მთლიანად აქვს დაკარგული პიროვნული ინდივიდუალობის გრძნობა.

ამ თვალსაზრისით მრავალი საინტერესო ეპიზოდი შეიძლება გავიხსენოთ ნაწარმოებიდან. მაგალითად: საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებიდან კარგა ხნის გასვლის შემდეგ ლევი რუსეთიდან საქართველოში, კერძოდ ბათუმში ბრუნდება. წითელარმიელის მაზარაში გამოხვეულ ამ ახალგაზრდა კაცს ერთი შეხედვითვე ეტყობა, რომ რევოლუციონერის რთული გზა გაუვლია. ახლა იგი კონტრაბანდით ვაჭრობის წინააღმდეგ ბრძოლას ჩადგომია სათავეში და ბათუმშიც ამ მიზნით იმყოფება. იმის გასარკვევად, რა შეცვალა დრომ ლევის

არსებაში ამ ხნის მანძილზე, მეტად საინტერესოა ეს ავტორისეული კომენტარი: „იგი არ ცხოვრობდა პირადი სიამოვნებისთვის. იდი ხანია მას გამოესალმა. ეს უნდა როდესაც სიზმარივით გაქრა. ახლა იგი ცხოვრობდა საერთო ინტერესებით, სახელმწიფო ინტერესებით. ყოველთვის, როდესაც მას შეატყობინებდნენ, რომ დაჭერილია კონტრაბანდისტთა ესა თუ ის ჯგუფი, მის სიხარულს საზღვარი არ ჰქონია. იგი მთელი თავისი არსებით გატაცებული იყო მხოლოდ ამ საქმით. იგი სხვაზე არ ფიქრობდა, უფრო სწორად, ცდილობდა არ ეფიქრა“.

ასე ჩაკლა რევოლუციამ, საბჭოთა იდეოლოგიისადმი ფანატიკურმა ერთგულებამ, ადამიანში პიროვნება და იგი პოლიტიკური იდეის ბრმა მსახურად აქცია.

ლევისთან დაკითხვაზე მიყვანილ კონტრაბანდისტთა შორის ერთ-ერთი მისი ღვიძლი ძმაც აღმოჩნდა – ისაკი. წლობით უნახავი ძმის ნახვამ თავდაპირველად ლევის გულში ადამიანური გრძნობა გააღვიძა, მაგრამ ეს იყო მხოლოდ წუთით. ლევი მალე გამოერკვა მდგომარეობიდან, მთელი მისი მოქმედება „მოვალეობის გრძნობასა და გონებას დაუმორჩილა“ და ძმას ხელიც კი არ ჩამოართვა, პირდაპირ შეუდგა დაკითხვას: „ნუთუ, ისაკ, - მკაცრი ხმით ეუბნება იგი ძმას, - საბჭოთა ხელისუფლებამ და შვიდმა წელიწადმა ვერაფერი გასწავლა? ნუთუ ამდენ ხანს ვერ მიხვდი, რომ წავიდა ძველი დრო, რომ დღეს იოლად და უსინდისოდ აღარავის შეუძლია იცხოვროს, რომ დღეს ყოველი პატიოსანი მოქალაქე ვალდებულია იშრომოს, იშრომოს და მხოლოდ იშრომოს?“

ასე პოლიტიკებულია ამ „კაცი-იდეის“ მთელი ადამიანური ბუნება. იგი „ბოლშევიკური“ გულგრილობით ისმენს ძმისგან მამამისის ოჯახის დაქვევა-განადგურების ამბავს და ცივი ხმით ეუბნება ისაკს: „ტყუილად ნუ მიცქერი საცოდავი თვალებით. მე არ შემიძლია შენი გადარჩენა. მე გული მკვდარი მაქვს, გესმის, ისაკ? მე აღარ ვცხოვრობ დღეს ოჯახისათვის, მე ვცხოვრობ დღეს მშრომელი ხალხისათვის. ბევრი რამ გადავიტანე ამ შვიდი წლის განმავლობაში. სულ ცოტა ხანია

რაც ჩამოვედი რუსეთიდან. არ მეგონა, რომ საქართველოში ჩამოსვლისთანავე დამჭირდებოდა ჩემი საკუთარივეს გასამართლება. მაგრამ აუცილებლობას ვერაფერ ვერ ვაქცევდი. პროლეტარიატის კანონები უღმობელია. ნათესაური გრძნობა უნდა დაემორჩილოს კლასობრივ ინტერესს“.

ამ სიტყვებით მწერალი წარმოაჩენს კლასობრივი ცნობიერების ტყვეობაში მოქცეული კაცის ფსიქოლოგიას. ლევის მხატვრული სახისადმი ინტერესს დიდად ზრდის ის გარემოებაც, რომ მისი რევოლუციური ფანატიზმი ერთი ადამიანის კლასობრივი ავადმყოფობა კი არ იყო, არამედ ახალი ეპოქის სამსახურში ბრმა ერთგულებით ჩამდგარი ასობით რევოლუციონერის პიროვნული დეგრადაციის გამოხატულებაც. ასეთ პიროვნებათა სახეები მრავლად შექმნა 20-30-იანი წლების ჩვენმა მწერლობამ და მათ მიმართ ორი განსხვავებული მსოფლმხედველობრივი პოზიცია გამოიკვეთა. ახალი იდეოლოგიის მსახურნი მათ აფეტიშებდნენ და სამაგალითო გმირებად უსახავდნენ საზოგადოებას, ეროვნული ინტერესების დამცველი მწერლები კი, რამდენადაც დრო და ვითარება იმხანად ამის შესაძლებლობას იძლეოდა, ამგვარ ზნეობრივ გადაგვარებას ამხელდნენ და უპირისპირდებოდნენ. სამწუხაროდ, გ. ბააზოვი პირველი კატეგორიის მწერალთა რიგს უფრო მიეკუთვნება, რისი დადასტურებაცაა არა მარტო ეს მოთხრობა, არამედ მისი სხვა ნაწარმოებებიც.

გარდა ლევისა, მოთხრობაში რევოლუციის სამსახურში ჩამდგარი სხვა პიროვნებანიც დახატა მწერალმა. მათგან, პირველ ყოვლისა, ყურადღებას ლევის მეგობრები - ნეთანელი და ლევანი იქცევენ, რომელთა ცხოვრებისეულ მიზანსწრაფვას რევოლუციურ მსოფლმხედველობაზე დაფუძნებული პოლიტიკური რომანტიზმი უდევს საფუძვლად. მწერალი ლოზუნგურ-პროპაგანდისტული პათეტიზმით წარმოაჩენს მათ კლასობრივ ინტერესებს და აქტიური საზოგადოებრივი საქმიანობისაკენ დაუოკებელ სწრაფვას. „მტკიცე კლასობრივი ხაზის“ ერთგულად გამტარებელი ეს ფანატიკოსი ენთუზიასტები იდეოლოგიური აგრესიულობით უპირისპირდებიან ყოველივე ძველსა და, ამათი აზრით,

დრომოჭმულს. ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებულ რევოლუციურ რადიკალიზმს მაინც ლევანი იჩენს, რომლის პოლიტიკური მაქსიმალიზმი არაფრით ჩამოუვარდება ლევის პარტიულ პრინციპულობას. მას დაუეჭვებლად სწამს, რომ „ისტორიას მხოლოდ ორი გზა აქვს: ან ბურჟუაზიასთან, ან პროლეტარიატთან. არ არსებობს მესამე გზა, და ისინი, ვინც ეძებს ან ეპოტინება მესამე გზას – ებრძვის პროლეტარიატს“.

კლასობრივი პრინციპებისადმი ერთგულება იმდენად ბოჭავს და ზღუდავს ლევანის მსოფლმხედველობას, რომ იგი ადამიანის, მათ შორის, უახლოესი მეგობრის, საზოგადოებრივ როლსა და დანიშნულებას მისი სოციალური წარმომავლობის მიხედვით აფასებს. „მიუხედავად იმისა, რომ შენ მთელი არსებით მუშათა კლასის მხარეზე ხარ, - ეუბნება იგი ლევის, - შენ მაინც გამოსული ხარ ბურჟუაზიის წრიდან. შენ გჭირია ასპროცენტიანი გადახარშვა პროლეტარულ სამზარეულოში. დღეს, როდესაც ძალაუნებურად გაწყდა კავშირი შენსა და შენს მშობლებს შორის, მე საშუალება მეძლევა გელაპარაკო ამ საკითხზე“.

ასე იქცევა კლასობრივი დოგმატიზმით შებოჭილი ეს ფანატიკოსი ენთუზიასტი ხელისუფლების ასპარეზზე აღზევებულ იმ რევოლუციონერთა ერთ-ერთ ტიპურ წარმომადგენლად, რომელთაც ღრმად სწამდათ, რომ რევოლუციური საქმის კეთება მხოლოდ დაბალი სოციალური წრიდან გამოსულთ შეეძლოთ. ესენი ის ადამიანები იყვნენ, რომელთა იდეოლოგიური სულისკვეთება მოგვიანებით ასე გამოხატა კონსტანტინე ლორთქიფანიძემ: „თუ მშვიდობა და ახალი ქვეყნის აშენება გვწყურია, თავადაზნაურობის ერთი პროცენტიც არ უნდა დარჩეს საქართველოში“ (მოთხრობა „სიტყვა იყო ღმერთი“).

მართალია, გ. ბააზოვის მოთხრობის პერსონაჟი ასეთ უკიდურეს რადიკალიზმამდე არ მიდის, მაგრამ ზემოთ ციტირებულ მის სიტყვებში, ვფიქრობ, იმასაც უთუოდ იგრძნობს მკითხველი, რომ მას, თუ საამისო გარემოება შეიქმნებოდა, არც ამ თვალსაზრისამდე „ამაღლება“ გაუჭირდებოდა.

ასე მკვეთრად იმიჯნება მოთხრობაში ერთმანეთს ან
ორი განსხვავებული კლასობრივი ბანაკი. ერთ-ერთი მათგანი
დგანან „დიდცხვირა კლერიკალი“ რეუბენი და ვაჭარი ვანო,
რომელთა სამოქმედო ასპარეზად ქცეულა „ღმერთითა და
არშინით შეზავებული საკუთარი იდეოლოგიით“
დაბნელებული გელათის ქუჩა – ეს „საუკუნეების სიმძიმისაგან
დანოტივებული, სიდატაკის, უმეცრების და სიბნელის სიმბო-
ლო, ანტისანიტარიის საბუდარი და სხვადასხვა ჯურის
ორფეხა პარაზიტების სათარეშო“, მეორე მხარეს კი ახალი
ცხოვრების დასამკვიდრებლად მებრძოლი ღვევი, ღვეანი,
ნეთანელი და მათი თანამოაზრენი დგანან. მწერლის
შეფასებით, ამ ორ ბანაკს შორის საერთო ენის გამონახვა
ყოველად შეუძლებელია. ესაა კლასის ბრძოლა კლასთან.
საზოგადოების „სხვაგვარი დაყოფა, გ. ბაახოვის რწმენით,
აღარ არსებობს“.

მოთხრობაში მწერალმა ცადა მკითხველისთვის ბარიკადის
იქით მდგომთა კლასობრივ თვალსაზრისზეც შეექმნა ნათელი
წარმოდგენა. ამ მხრივ ყურადღება, პირველ ყოვლისა,
რეუბენისა და ვანოს მხატვრულ სახეებს უნდა მივაქციოთ.
ბოლშევიზმი უდიდესი ტრაგედია გამოდგა მათთვის.
საქართველოს „გაწითლებაში“ მათი ცხოვრების ჩარხი უკუღმა
დაატრიალა. ხელისუფლების სათავეში მოსულმა
ბოლშევიკებმა კულაკებად და ხალხის მხაგრულ-
მყვლეფელებად შერაცხულ ამ კლასობრივ მტრებს უბოდიშოდ
წაართვეს ყველაფერი, რისი წაღებაც შეიძლებოდა. დარჩა
მხოლოდ „მომავალი უიმედობა... გაბზარული გული და...
მოგონება ძველისა“... კოშმარად ქცეულ ამ ახალ სინამდვილეს
ასე ახასიათებს რეუბენი ერთგან: „სინაგოგები და ეკლესიები
დაღეწეს... რაბინები და მღვდლები საჯაროდ ჩამოახრჩვეს...
ვაჭრებისათვის გარეთ გამოსვლა აკრძალულია... სანოვაგე
აღარ იშოვება... გირვანქა პური ღირს ხუთი მილიონი მანეთი...
ქრისტიანები იძახიან მეორედ მოსვლაა... ისრაელები ამბობენ
მაშიახის (მესიის) მოსვლის ნიშნებიაო“...

მამები შეძრწუნებული ხედავენ, როგორ დაუნდობლად
ხელყოფენ წინაპრების მიერ დამკვიდრებულ ზნეობრივ,

ეროვნულ და რელიგიურ სიწმინდეებს მათი შვილები, რომელთაც ქრისტესა და აღონაის „სამაგიეროდ ლენინი და სტალინი გაუღმერთებიათ“. ახალმა ვითარებამ მამაშვილები და დედამამიშვილურ სიყვარულსაც გამოუთხარა ძირი. „ვის გაუგონია, ვის მოსწრებია, რომ ძმას დაეკლას თავისი ღვიძლი ძმა ვიდაც ურჯულ ბოლშევიკების გულისათვის?“ - თავზარდაცემული ფიქრობს ამის გამო რეუბენი, კაცი, ვის ოჯახსაც პირადად დაატყდა თავს ასეთი უბედურება.

ჩემის აზრით, ამ არასრული ანალიზითაც ნათლად შეიგრძნობს მკითხველი იმ რთული სოციალური ვითარების არსს, რომელსაც მძაფრი მხატვრული შთამბეჭდაობით აღწერს ბ. ბააზოვი.

გარდა სათქმელის პირდაპირი ფორმით გამოხატვისა, მოთხრობაში იგი მარტივ, ადვილად შესაცნობ აზრობრივ ალგორითმსაც იყენებს ხოლმე. ასეთია, მაგალითად, რეუბენის ოქროს საათი და მასთან დაკავშირებული სიმბოლური ქვეტექსტის მრავალგზისი აქცენტირება ნაწარმოებში. რეუბენის საათი - სიმბოლო პატრონის ადრინდელი მატერიალური სიმდიდრისა და კეთილდღეობისა - ახალმა ეპოქამ მისი მფლობელისათვის უსარგებლო ნივთად აქცია. საათთან დაკავშირებული სიმბოლიკის არსი ნათლად ვლინდება ცხოვრებასთან ჭიდილში საბოლოოდ ხელმოცარული რეუბენის ამ სასოწარკვეთილ მიმართვაში ცოლისადმი: „არაფერია, სარა... ჩემი ოქროს საათი დადგა... გაჩერდა... და აღარ მუშაობს“. საათთან დაკავშირებული სიმბოლიკა მოთხრობის ბოლო სტრიქონებშიც გაიჟღერებს, როცა მომაკვდავი რეუბენი უკანასკნელად გადაეხვევა შვილს, ოქროს საათი ხელიდან გაუვარდება და ეტყვის: „ჩემი დრო გათავდა... მომავალი შენია“...

ამ მომავალს, მოთხრობის მიხედვით, ბედნიერებასთან და სინათლესთან ერთად, დიდი უბედურებაცა და ტრაგედიებიც მოჰყვება თან. თუ, ერთის მხრივ, ესაა ბრძოლა უწიგნურობასთან, სიღარიბესთან, სოციალურ უსამართლობასთან, მეორეს მხრივ, რევოლუციური ფანატიზმით შეპყრობილი პიროვნებანი ახალი დროის განდაღებიც ხდებიან, რომლებიც კლასობრივი

დაუნდობლობით ებრძვიან საუკუნეობით დამკვიდრებულ ეროვნულ, სარწმუნეობრივ და ტრადიციულ ზნეობრივ ადამიანურ ნორმებს. „არაფერია, მამავ! ამ უბედურებას გადავაქცევთ ბედნიერებად. გელათის ქუჩის ნაცვლად ჩვენ გავაშენებთ ახალ ქუჩას, ახალ სახლებს და რასაც ჩვენ გავაშენებთ, იმას უკვე ცეცხლი ვერ დასწავავს, იმას უკვე ხანძარი ვერას დააკლებს“, - ეუბნება ღვევი მის მიერვე „მოსისხლე კლასობრივ მტრად“ შერაცხულ მომაკვდავ მამას გელათის ქუჩაზე გაჩენილი გრანდიოზული ხანძრის ჩაქრობის შემდეგ.

მაგრამ მის ამ ხმამაღალ ოპტიმიზმს და თვითდაჯერებულ რწმენას, ნებსით თუ უნებლიედ, თითქოს ერთგვარ სიმბოლურ ჩრდილად ეფინება მოთხრობის ბოლო წინადადებით აქცენტირებული აზრი: „დაღამდა, დამწვარ ქუჩას გადაეფარა შავი ნისლი“.

მიუხედავად იმისა, რომ გადამწვარ ქუჩაზე ჩამოწოლილი ეს შავი ნისლი ხანძრის ჩაქრობის შედეგად დარჩენილი კვამლია, ნუ გამოვრიცხავთ იმასაც, რომ მწვერალმა, ცნობიერად თუ ქვეცნობიერად, ამით ნაწარმოებში დასმული სოციალური პრობლემებისადმი თავისი პროტესტანტული დამოკიდებულებაც გამოხატა სიმბოლურ-ალეგორიული ფორმით.

აქვე მინდა მოთხრობის ერთ, თითქოსდა უმნიშვნელო დეტალსაც მივაქციო ყურადღება: რუსი ბოლშევიკის - „ამხანაგ ვასილის“ შესახებ მწვერალი გვეუბნება, რომ იგი რუსეთიდან საგანგებო დავალებით იყო საქართველოში გამოგზავნილი პარტიის მიერ და იქვე განმარტავს, რა დავალებაზეცაა საუბარი - საქმე ეხება 1921 წლის თებერვალში ჩვენთან დატრიალებულ ტრაგიკულ მოვლენებს. „საქართველოში მალე უნდა მომხდარიყო საბჭოთა გადატრიალებაო“, - გვამცნობს ავტორი და ამით ნათლად მიგვანიშნებს იმაზე, თუ სად და ვის მიერ იყო დაგეგმილი ჩვენი ქვეყნის „გაწითლება“ - რუსეთის მიერ საქართველოს ხელახალი ანექსიის ეს ბოლშევიკური ვარიანტი.

ბ) „შემარიას უკანასკნელი სიტყვა“

როგორც აღინიშნა, გერცელ ბააზოვის შემოქმედებით პრობლემატიკას, პირველ ყოვლისა, ის მოვლენები განსაზღვრავენ, რომლებიც 20-30-იან წლებში ხდებოდა ჩვენში. მათგან მწერალმა განსაკუთრებით დიდი დაინტერესება გამოიჩინა საკოლმეურნეო მოძრაობისადმი და ამ თემას ორი ფართოდ გახმაურებული ნაწარმოები მიუძღვნა - პიესა „მუნჯები ალაპარაკდნენ“ და მოთხრობა „შემარიას უკანასკნელი სიტყვა“.

ორივე მათგანი ერთსა და იმავე დროს - 1931 წელსაა დაწერილი და რომანტიკული გზნებით მოგვითხრობს საკოლმეურნეო მშენებლობის გარდამქმნელ როლზე ღარიბებრავლთა დუხჭირი ყოფის გაუმჯობესების საქმეში. ნიჭიერი მწერლის ხელით დაწერილმა ამ ნაწარმოებებმა იმთავითვე მიიპყრეს ლიტერატურული საზოგადოების ყურადღება. განსაკუთრებული წარმატება ხვდა წილად პიესას - „მუნჯები ალაპარაკდნენ“, რომლის მიხედვით დოდო ანთაქემ შესანიშნავი სპექტაკლიც შექმნა.

და მაინც, მიუხედავად ამგვარი მაღალი ლიტერატურული დონისა, მხატვრულ სახეთა კოლორიტულობისა და ღრმა შთამბეჭდაობისა, გ. ბააზოვის ამ ნაწარმოებთა პრობლემატიკა დღეს უკვე იმდენადაა ყავღვასული და მოძველებული, რომ მათ მხოლოდ წმინდა ისტორიული თვალთახედვით თუ გავიაზრებთ და შევაფასებთ. ეს გარემოება ორი უმთავრესი მიზეზითაა განპირობებული: ჯერ ერთი, იმით, რომ საკოლმეურნეო ცხოვრება კარგა ხანია იქცა ჩვენი ცხოვრების განვლილ და საკმაოდ უსიამოვნო მოგონებათა აღმძვრელ მოვლენად, რომელმაც ოდნავადაც კი ვერ გაამართლა ის იმედები, რითაც საზოგადოების მნიშვნელოვანი ნაწილი იყო თავდაპირველად ამ მოძრაობისადმი განწყობილი. პარტიული ღირეპტივებითა და ადმინისტრაციული ძალადობით შექმნილი კოლმეურნეობები ფაქტობრივად ხალხის ორგანიზებული ყვლეფის, ჩაგვრა-შევიწროებისა და სოციალური დაბეჩავეების ხელსაყრელ საშუალებად იქცა.

მეორეც, გ. ბააზოვის ნაწარმოებებში, როგორც ვიცით, ებრაელთა კოლმეურნეობის შექმნისა და მის პიროვნულ-ეკონომიკურ წარმატებებზეა საუბარი. მიუხედავად იმისა, რომ იმ დროისათვის მართლაც იყო ამგვარი მცდელობა, ამ საქმეს არავითარი წარმატება არ მოჰყოლია და მკაფიო ეროვნული ნიშნით გამოკვეთილი ასეთი კოლმეურნეობის შექმნის იდეაც კი იმთავითვე აღმოჩნდა განწირული.

ყოველივე ამის შესახებ დღეს იოლია მსჯელობა, რადგანაც დრომ, მოვლენათა ისტორიული განვითარების პროცესმა, ნათლად დაგვანახა დასახელებულ სოციალურ მოვლენათა თვითმიზნურობა და არაპერსპექტიულობა. მაგრამ გ. ბააზოვისა და მის თანამედროვეთა იდეოლოგიური მრწამსი, თუ გვსურს ჩვენი საუბარი ობიექტური განსჯის ფარგლებში მოექცეს, მხოლოდ დღევანდელობის პოზიციებიდან არ უნდა დავინახოთ და მაშინდელი სოციალ-პოლიტიკური ვითარებაც უსათუოდ უნდა გავითვალისწინოთ.

ალბათ, არ შევცდები, თუ ვიტყვი, რომ გ. ბააზოვი იმ პიროვნებათა რიგში დგას, რომელთაც იმხანად მართლაც სჯეროდათ გულწრფელად და მიაბიტურად იმ სასიკეთო სოციალური გარდაქმნებისა, რაც საკოლმეურნეო მშენებლობას უნდა მოჰყოლოდა ჩვენში. მწერალი, ეტყობა, ნამდვილად იყო დარწმუნებული იმაში, რომ სიღარიბით გაწამებული მისი თანამემამულეების დახსნა დუხჭირი ეკონომიკური მდგომარეობიდან კოლმეურნეობების შექმნით შეიძლებოდა. ეს ილუზიური რწმენა და რომანტიკული მოლოდინი ბედნიერი მომავლისა, სამწუხაროდ, გ. ბააზოვის მხოლოდ დასახელებულ ნაწარმოებებს როდი მსჭვალავს.

მწერლის მიერ დახატული პერსონაჟები, მოქალაქეობრივი თავგანწირვით მეგრძოლნი პარტიისა და ხელისუფლების მიერ დეკლარირებული იდეების ხორცშესახსმელად, ფანტაზიით წარმოსახული პიროვნებანი კი არ არიან, არამედ რეალური ადამიანები, მკვეთრად გამოხატული კლასობრივ-რევოლუციური თვალთახედვით რომ ასახავენ იმდროინდელ სინამდვილეს და ნათელ წარმოდგენას გვიქმნიან საზოგადოების მნიშვნელოვანი ნაწილის სოციალ-პოლიტიკურ მისწრაფებებზე.

ამდენად, გ. ბააზოვის შემოქმედებას, მიუხედავად იმისა, რომ იდეოლოგიური თვალსაზრისით მასში დღეს ბევრი რამე მოძველებული და ყავლგასული, მაინც ინტერესით გაეცნობა მკითხველი თუნდაც იმის გამოც, რომ იგი ისტორიული სიმართლითა და ემოციური შთამბეჭდაობით აცოცხლებს 20-30-იანი წლების საქართველოს არსებულ სოციალ-პოლიტიკურ ვითარებასა და საზოგადოებრივ განწყობილებას.

გ. ბააზოვის შემოქმედებაში კონტრასტული სწორხაზოვნებით იმიჯნება ერთიმეორისაგან სიკეთე და ბოროტება. საბჭოთა ხელისუფლების მიერ გაფეტიშებული კლასობრივ-რევოლუციური მსოფლმხედველობრივი პრინციპების ერთგული მწერალი, ჩვეულებრივ, სწორედ ასეთი სწორხაზოვნებით თიშავს ხოლმე თავის პერსონაჟებს ერთმანეთისაგან. მის შემოქმედებაში გამოყვანილი ყველა მდიდარი ადამიანი, როგორც წესი, ბოროტ, გულქვა, უსამართლო, ხალხის მყვლეფელ და სოციალური ძალმომრეობით აღზევებულ პიროვნებადაა წარმოსახული.

ასე რომ, მწერლის ნაწარმოებების მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ, ბოროტება სიმდიდრის, მატერიალური კეთილდღეობის დამახასიათებელი თვისებაა. რაც შეეხება სიკეთეს, იგი, ჩვეულებრივ, სიღარიბესთანაა ასოცირებული. მართალია, გ. ბააზოვს ღარიბთა შორისაც გამოჰყავს ზნედაცემული, მოდალატე, შურიანი და სხვა ადამიანური სიმდაბლეებით სულდამძიმებული პიროვნებები, მაგრამ ეს გარემოება ზემოთ ხაზგასმული დაპირისპირების არსს არსებითად ვერ ცვლის.

აზროვნების ამდაგვარი სწორხაზოვნება პირდაპირი შედეგი იყო იმ კლასობრივი იდეოლოგიური პოლიტიკისა, რომელიც იმხანად ტარდებოდა ჩვენში. სამწუხაროდ, ბევრი იმდროინდელი მწერლის მსგავსად, ვერც გ. ბააზოვი აცდა ამგვარ ტენდენციურობას და მის შემოქმედებაში დასმული სოციალური პრობლემები სწორედ ასეთი მსოფლმხედველობრივი ცალმხრივობით იქნა განსჯილი.

„შემარიას უკანასკნელი სიტყვაც“ ამის ნათელი დადასტურებაა. მასში ზემოთხაზგასმული კონტრასტულობით

უპირისპირდებიან ერთმანეთს სოციალისტური კლასის და მამაკვიდრებელნი და მათი მოწინააღმდეგე ცხოვრების გამარჯვების მთავარ პირობად მოთხრობაში კოლმეურნეობის შექმნაა მიხნეული. ამ საქმის პრაქტიკული განხორციელებისათვის თავდადებით იბრძვიან სერგო იაშვილი, მიშაელ თეთრუაშვილი და ერთ პროვინციულ დაბაში მცხოვრებ დარიბ ებრაელთა მრავალრიცხოვანი წარმომადგენლები, უდიდესი ენთუზიაზმით რომ ჩაებნენ საკოლმეურნეო შრომაში. მათ წინააღმდეგ გააფთრებული ბრძოლა აქვს გაჩაღებული მთელს დაბაში სიმდიდრით განთქმულ ებრაელ კულაკს შემარია შაფთოშვილს.

მწერალი დაწვრილებით აღწერს მძაფრი კლასობრივი წინააღმდეგობით აღბეჭდილ ამ ბრძოლას და მკაფიოდ გამოვლენილი ტენდენციურობით გვიჩვენებს საკოლმეურნეო მშენებლობის უმნიშვნელოვანეს როლს ძველი, დუხჭირი ცხოვრების გარდაქმნის საქმეში.

მოთხრობის სიუჟეტურ ხლართს, პირველ ყოვლისა, კლასობრივ-სოციალურ ნიადაგზე აღმოცენებული ის მწვავე დაპირისპირება წარმოქმნის, რომელიც შემარიასა და მიშაელს შორის ჩნდება. ამ დაპირისპირების განმსაზღვრელ ფაქტორად მწერალმა ებრაელთა კოლმეურნეობის ჩამოყალიბების ფაქტი აქცია. მოთხრობის მთავარი პერსონაჟი - მიშაელ თეთრუაშვილი - ფანატიკური ენთუზიაზმით გულანთებული ახალგაზრდა ებრაელი კაცი, რომელიც უკიდურეს გაჭირვებაში ჩავარდნილ თავის დიდ ოჯახს ძლიერდევობით არჩენდა ვაჭრობა-მეწვრილმანეობით, კოლმეურნეობის ჩამოყალიბების აქტიური თავკაცი ხდება. შემარია, რომელიც ხალხის ყველფით ცხოვრობდა, ბუნებრივია, ვერ შეურიგდებოდა ამ ფაქტს, რადგანაც ამით საფუძველი ეცლებოდა მის ეკონომიკურ ძლიერებას.

როგორც აღინიშნა, კლასობრივ-სოციალურად დაპირისპირებული ამ ორი პიროვნების მხატვრული სახის გააზრების დროს გ. ბააზოვი ბოლომდე ერთგული რჩება სიკეთისა და ბოროტების ერთმანეთისაგან კონტრასტული გამიჯვნის პრინციპისა. ასე რომ შემარიას ბოროტი ადამიანური ბუნება, რომლის გამოვლენის უმთავრეს ასპარეზად საკოლმეურნეო მოძრაობასთან და მის დამამკვიდრებლებთან გაჩაღებული მწვავე კლასობრივი ბრძოლაა ქცეული, მთლიანად შეესაბამება ჩვენს ცნობიერებაში განზოგადებულად დამკვიდრებული ბოროტების ცნების შინაარსს.

ასეთივე იდეოლოგიური ცალმხრივობითაა გააზრებული მიშაელის სახეც, როგორც პიროვნული სიკეთის, პატიოსნებისა და საქვეყნო საქმისადმი თავდადების გამოვლინება. თუმცა აქვე უნდა ითქვას ისიც, რომ მიუხედავად ამგვარი იდეოლოგიური სქემატიზმისა და ზედაპირულობისა, ნაწარმოების სიუჟეტი მაინც საკმაოდ დრამატულად ვითარდება.

ცენტრიდან რაიონში სამუშაოდ გამწესებულმა სერგო იაშვილმა თავისი გულითადი დამოკიდებულებით მალე მოიპოვა მიშაელის ნდობა და იგი ახალი ცხოვრების აქტიურ მსახურად აქცია. მიშაელმა თავი დაანება ვაჭრობას, „სალოცაეში სიარულს უკლო“ და სადამოლობით კლუბში მისვლა დაიწყო. მორწმუნე ებრაელთა დიდი ნაწილი თავდაპირველად უკმაყოფილოდ შეხვდა ამ ამბავს, რადგანაც მიშაელის ამდაგვარი მოქმედება მის „გაქრისტიანებად“ და მამაპაპური რჯულის უარყოფად მიიჩნიეს. მაგრამ მიშაელმა მალე დაარწმუნა თანასოფლელები იმაში, რომ ეს ასე არ იყო და მისი თავკაცობით დაბაში საფუძველი ჩაეყარა ებრაელთა კოლმეურნეობის ჩამოყალიბებას.

მიშაელის ენთუზიაზმი და შემართება სხვებმაც გაიზიარეს და მის მიერ დაწყებულმა საქმემ თანდათანობით ფართო მასშტაბები შეიძინა.

რა გზით არ ეცადა შემარია წინ აღდგომოდა მიშაელსა და მის თანამოაზრეებს, მაგრამ ამაოდ. მის ძახილს, ებრაელს

არასოდეს მიწა არ უთოხნია, მისი ხელობა ვაჭრობა იყო და არისო, შედეგი არ მოჰყოლია. მაშინ შემარიამ უცნაურად მიშაელისათვის სიკვდილით გაესწორებინა ანგარიში და ამ მიზნით კოლმეურნეობაში გაერთიანებული ერთ-ერთი ღარიბი ებრაელის მოსყიდვაც მოახერხა, მაგრამ მისი ყოველგვარი ცდა განწირული აღმოჩნდა.

საბოლოოდ იგი, კლასობრივადაც დამარცხებული და ეკონომიკურადაც საფუძველგამოცლილი, თავადვე წარმოთქვამს იმ სიტყვებს ხმამაღლა, მისივე ცხოვრების საბედისწერო განაჩენად რომ აქცია საბჭოურმა ყოფამ. „კოლექტივი იმარჯვებს“ – ეს იყო შემარიას უკანასკნელი სიტყვები, რომელთა აქცენტირებითაც კიდევ უფრო ნათლად მიგვანიშნებს მწერალი ნაწარმოების უმთავრეს სათქმელსა და სულისკვეთებას.

გ) ანტისემიტის მამხილებელი მოთხრობები

გერცელ ბააზოვის როგორც მხატვრული, ისე პუბლიცისტური შემოქმედების ერთ-ერთი მთავარი თემა ანტისემიტის მხილება და დაგმობაა. თავის ერზე უსაზღვროდ შეყვარებულ მწერალს გულს უკლავდა ის გარემოება, რომ მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში, ძველადაც და მის დროსაც, რეაქციული ძალები დაუნდობლად არბევდნენ და აწიოკებდნენ ებრაელობას. მშობლიურ ფესვებს მოწყვეტილი და სხვა სახელმწიფოთა ხიზნებად ქცეული ამ ტანჯული ერის უდანაშაულო შვილების სისხლი, უწყვეტ ნაკადად მომდინარე საუკუნეთა წიაღიდან, დაუცხრომელი ტკივილით უვსებდა და უფორიაქებდა მწერალს სულს. ამიტომაც იყო, რომ ეს მძაფრი შინაგანი ნალველი უღრმესი წუხილით ავსებდა მთელ მის შემოქმედებას.

სწორედ ამის ნათელი დადასტურებაა გ. ბააზოვის ნაკლებად ცნობილი მოთხრობები – „ალვარ როდრიგო“ (1924 წ.) და „ნიკანორ ნიკანორიჩი“ (1930 წ.). ფანი ბააზოვის მიერ შედგენილ და გამოცემულ ზემოთ დასახელებულ კრებულში შეტანილი ეს ნაწარმოებები იმდროინდელ პრესაში

გამოქვეყნების შემდგომ აღარ დაბეჭდილა. მიუხედავად იმისა, რომ მათგან „აღვარ როდრიგო“ დაუსრულებელიც დასრულებულიც მოთხრობის ჩვენამდე მოღწეული ვარიანტიც საკმარისი სიღრმისა და დამაჯერებლობით ნათელყოფს ავტორისეული სათქმელის მთავარ სულისკვეთებას.

ამ ისტორიულ მოთხრობაში გ. ბააზოვიჩი ჩვეული სიუჟეტური დრამატიზმით მოგვითხრო შუა საუკუნეების ერთ-ერთ ევროპულ ქვეყანაში – პორტუგალიაში ებრაელთა ბარბაროსული დევნისა და აწიოკების სისხლიანი ამბავი. ნაწარმოების მთავარი გმირების – აღვარ როდრიგოსა და დონნა როზას ტრაგიკული თავგადასავალი ესაა იდეალიზებული ნიმუში ამაღლებული სიყვარულისა, ურთიერთისადმი ერთგულებისა და ეროვნულ-სარწმუნოებრივი გრძნობისადმი უღალატობისა. თავიანთი გმირული თავგანწირვით ისინი მწერალმა წმინდანთა შარავანდედით ნათელმოსილ და ციურ ღვთაებრიობასთან ზიარებულ იდეალურ პიროვნებებად წარმოსახა. მიუხედავად იმისა, რომ ავტორისეული რომანტიზმი და ნაწარმოების მთავარ გმირთა იდეალიზება შიგადაშიგ სიუჟეტურ არადამაჯერებლობასაც და გულუბრყვილობასაც არაა მოკლებული, ვფიქრობ, მწერლის ამაღლებული პატრიოტული განწყობილება მკითხველის სულის ნაწილადაც იქცევა და მოთხრობის უმთავრესი სათქმელის არსი ჩვენთვისაც ხდება მახლობელი და მისაღები.

დონ აღვარისა და დონნა როზას ცხოვრების მაგალითზე მწერალმა განზოგადებულად გვიჩვენა ტრაგიკული ხვედრი მთელი ებრაელობისა. ებრაელობა, როგორც ერთსა და იმავე დროს, ღვთის სასჯელიცა და წყალობაც, უმაღლესი ტრაგიზმიცა და ადამიანური ზნეკეთილობის იდეალური გამოვლინებაც – ასეთია, გ. ბააზოვის შეფასებით, ამ წმინდა სიტყვის საკრალური შინაარსი ყოველი ჭეშმარიტი ებრაელისათვის.

მოთხრობა იწყება იმის აღწერით, რომ პორტუგალიაში, ლისაბონის მახლობელ ერთ-ერთ ქალაქში, ახალგაზრდა ებრაელები – როდრიგო და როზა თავდავიწყებით ეფიცებიან ერთმანეთს სიყვარულს და იმ დღეზე ოცნებობენ, როცა

სჯულისმთავარი ცოლ-ქმარი გახდებიან. ეს დროც მალე დადგა. მთელს პორტუგალიაში თავისი სიმდიდრით განთქმული როდრიგო, სამეფო კარზე დაწინაურებული და დიდ პატივდებული „სამაყო გმირი“, ჯვარს იწერს მშვენიერ როზაზე. ქალაქში გრანდიოზული ზემოთა გამართული. მთელი კვირა გაგრძელდა სახალხო დღესასწაული და მხიარულება. ასეთია ნაწარმოების პირველი ორი თავის სიუჟეტური ქარგა, დიად ხილული მხარე მწერლის მიერ აღწერილი მოვლენებისა.

მაგრამ ეს ყველაფერი მხოლოდ ექსპოზიციური ნაწილია მოთხრობისა. მთავარი სათქმელი, რის შედეგადაც მკითხველის თვალწინ რომანტიკული გზნებით უნდა გადაიშალოს როდრიგოსა და როზას ადამიანური ტრაგედია და ამდლებული სულიერი სამყარო, ჯერ წინაა. სწორედ ამის შემდეგ ხდება ცხადი, რომ ნაწარმოების მთავარი გმირები ებრაელები არიან, რომ მთელს ქვეყანაში ინკვიზიციის ცოდვილი ცეცხლი გიზგიზებს და ყოველ ებრაელს, მით უფრო, თუ იგი წარჩინებული პიროვნებაა, უმკაცრესად სჯიან და მოწამეობრივი სიკვდილით უსწორდებიან.

ამ ბრძოლის თავკაცებად გ. ბააზოვის მოთხრობაში სასულიერო პირები არიან გამოყვანილნი. ინკვიზიტორთა იმ ჯგუფს, რომელიც ახალდაქორწინებულთა საგულდაგულოდ დაფარულ ეროვნულ-სარწმუნოებრივ წარმომავლობას გაარკვევს და მათი დასჯის პრაქტიკული აღმსრულებელი ხდება, მამა ბერნარდო თავკაცობს. მის მხატვრულ სახეში მწერალმა უდიდესი ზიზღითა და ანტიპატიურობით გამოავლინა ადამიანური ბოროტების, მზაკვრობისა და ავსულობის შემადრწუნებელი ნიშან-თვისებები.

მამა ბერნარდოს თავგამოდებული მცდელობის შედეგად სატუსაღოში გამომწყვდეული და სასიკვდილო განაჩენის მომლოდინე როდრიგოს წინაშე მძიმე არჩევანი დგება: თუ იგი მოინანიებს თავის წარსულს და უარყოფს საკუთარ რწმენასა და ეროვნულობას, მძიმე სასჯელსაც აიცდენს, წინააღმდეგ შემთხვევაში კი წამებით მოუსწრაფებენ სიცოცხლეს. გ. ბააზოვის მოთხრობის ერთ-ერთი უმთავრესი მიზანსწრაფვა როდრიგოს სულიერი სიმტკიცის ჩვენებაა.

მწერალი რომანტიკული გზნებით აღწერს უმწვავესი დიღების წინაშე მდგარი როდრიგოს შინაგან განცდებს. სანტიმენტალური პათეტიზმით გვიჩვენებს თავისი გმირის სულიერ სიმტკიცეს: „დონ ალვარმა კარგად იცოდა, რომ თუ ის თავის ცოდვებს შეინანებდა, მეფე სასჯელს აპატიებდა. მაგრამ ამას დონ ალვარს ახლა ერჩია სიკვდილი მამაპაპური სარწმუნოებისათვის, ვიდრე ეცოცხლა ტკბილად სხვა სარწმუნოების ნიღაბქვეშ.“

და მან ძიილო ურყევი და მტკიცე გადაწყვეტილება: „ყოველი ისრაელისათვის სანეტაროა ის წამი, როცა „ეხადის“ თქმით კისერს მიუშვებს ჯაღათს. ახლა, როდესაც ჩემი საიდუმლო გამოძვლავნებულია, არაფრის გულისათვის მე აღარ უარყოფ მას და სიკვდილის უკანასკნელ წუთამდე ისრაელი დავრჩები. ვიცი და ვგრძნობ, რომ ერთ კვირაში მომელის საშინელი აუტო-და-ფე, მაგრამ ეს მხოლოდ სხეულისთვისაა საშინელება, სულისთვის კი უკვდავებაა“.

ასეთია ამ რომანტიკოსი გმირის ეროვნულ-მამულიშვილური შეგნება, მიწიერ ცდუნებათაგან პიროვნების განმწმენდელ-ამამაღლებელი და გამაკეთილშობლებელი.

ჩემი ღრმა რწმენით, დონ ალვარისათვის დამახასიათებელი გმირული პატრიოტული თვითშეგნება და სარწმუნოებრივი თავგანწირვა თავისი შინაგანი არსით, სულისკვეთებითა და მიზანდასახულებით შეიძლება ქართული აგიოგრაფიული მწერლობის მიერ იდეალიზებული გმირის ეროვნულ და რელიგიურ ფანატიზმსაც შევადაროთ. პირადად მე სავსებით შესაძებლად მიმაჩნია იმის თქმაც, რომ შემოქმედებითი იმპულსი თავისი მოთხრობისათვის გ. ბაახოვმა ებრაელი ხალხის ტრაგიკულ ისტორიულ წარსულთან ერთად ქართული აგიოგრაფიული მწერლობის წიაღშიც კპოვა.

მსგავსად ჩვენი აგიოგრაფიული მწერლობის მიერ იდეალიზებული გმირებისა, გ. ბაახოვის მოთხრობის მთავარი პერსონაჟებიც სარწმუნოებისა და ერისთვის თავიანთი თავგანწირვით შთამომავლობას სულიერი წმინდანობისა და პატრიოტობის ამადელვებელ მაგალითებს აძლევენ.

ანტისემიტიზმის პრობლემას სვამს, აგრეთვე, მწერალი

1930 წელს დაწერილ ნოველაშიც – „ნიკანორ ნიკანორიჩი“ არყის გამუდმებული სმით გონებაარეული და გაბრუნებული ნიკანორ ნიკანორიჩი გ. ბააზოვმა რუსი ანტისემიტების „ღირსეულ“ მემკვიდრედ წარმოგვიდგინა. მართალია, ებრაელობისადმი უსაზღვრო სიძულვილით განწყობილი ნიკანორი რამდენადმე თითქოს განმარტავს კიდევ ამ სიძულვილის გამომწვევ ძირითად მიზეზს (როგორც თავადვე ამბობს, ებრაელები მას იმიტომ სძულს, რეველუცია რომ მოაწყვეს), მაგრამ სინამდვილეში ეს იმ გაუცნობიერებელი შინაგანი ზიზღის გამოვლინებაა, რომლითაც შეპყრობილი პიროვნებანი არასოდეს ყოფილან საძებარნი რუსეთის იმპერიაში.

ნაწარმოებიდან, თუმცა ფრაგმენტულად, მაგრამ მაინც, კარგად ჩანს, ნიკანორ ნიკანორიჩისა და მისი თანამოაზრე ანტისემიტების წყალობით რამდენი უმწეო და უდანაშაულო ებრაელის ცხოვრება დასრულდა ტრაგიკულად. ნიკანორ ნიკანორიჩი, მოსკოვში რიგელ მეჩექმედ ცნობილი კაცი, სინამდვილეში ვასილ გრომკობოვეი გამოდგა, უკრაინაში ებრაელთა მხეცური რბევა-ჟლეტის ერთ-ერთი აქტიური მონაწილე, რომლის სადისტური ბუნების ტიპურად წარმომჩენ მაგალითად ნოველაში ის ფაქტია დასახელებული, როგორ ამოჭრა მან ერთ-ერთ ებრაელს, ჯერ კიდევ ცოცხალს, სხეულზე თავისი სახელი და მხოლოდ შემდეგ ამოხადა წამებით სული. ასეთია ამ „კაციჭამია ანტისემიტის“ ნიღაბახდილი სახე.

დ) „ფეთხაინი“

1929-33 წლებში გერცელ ბააზოვმა შექმნა პირველი წიგნი ვერცელ ეპიკურ ტილოდ ჩაფიქრებული რომანისა – „ფეთხაინი“. მიუხედავად იმისა, რომ ნაწარმოები დასრულებული არ არის და, ამდენად, მასში დასმული პრობლემებიც ბოლომდე გაუაზრებელია, „ფეთხაინი“ მაინც უნდა შეფასდეს, როგორც ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ქმნილება გ. ბააზოვი შემოქმედებაში. მართალია, რომანში

აღწერილი ბევრი სოციალური პრობლემა ისტორიული განვითარების პროცესში მოაქველა და გააფერმკრთალა, მაგრამ ნაწარმოებისადმი თანამედროვე მკითხველის ინტერესი მაინც საკმაოდ დიდია.

აღბათ, არ შეეცდები, თუ ვიტყვი, რომ „ფეთხაინი“ მთელი ჩვენი ლიტერატურის ისტორიაში ერთ-ერთი ყველაზე საყურადღებო მხატვრული ქმნილებაა, თითქმის ენციკლოპედიური ყოველისმომცველობით რომ გვაცნობს ქართველ ებრაელთა ყოფას, სარწმუნოებას, ზნე-ჩვეულებებსა და ადათ-ტრადიციებს.

და ამ შემთხვევაში განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ის გარემოება, რომ ეს ყველაფერი რომანში აღწერილია ცოცხლად, იმჟამინდელ მოვლენებთან ორგანულ კავშირში და არა თვითმიზნურად, მშრალად და განყენებულად. მეორეც, მანამდელი ქართული ლიტერატურისათვის არსებითად სრულიად უცნობი ეს ყოფით-ეთნოგრაფიული და რელიგიური სამყარო დახატულია არა გარეშე კაცის მიერ, არამედ თავად ამ სამყაროში აღზრდილი და მისი ყოველი წვრილმანის ზედმიწევნითი სიზუსტით მცოდნე ნიჭიერი მწერლის მიერ.

ასე რომ, „ფეთხაინის“, ისევე როგორც გ. ბააზოვის სხვა ნაწარმოებების, წაკითხვის შემდეგ მკითხველი უფრო სიღრმისეულად და გააზრებულად ხედავს და შეიგრძნობს ქართველ ებრაელთა ყოფა-ცხოვრებას.

აქვე ხაზგასმითაა, აგრეთვე, აღსანიშნავი ერთი გარემოებაც: მიუხედავად იმ განსაკუთრებული სიყვარულისა, რითაც გ. ბააზოვი იყო შესისხლბორცეული თავის ხალხთან, ებრაელთა ადათ-ტრადიციების აღწერა-დახასიათების დროს მწერალი რომანტიკოსის, გამაიდვალების როლში არ გამოდის და იმავდროულად მოვლენათა კრიტიკული თვალთახედვით აღქმის უნარსაც საკმაოდ ხშირად ავლენს ხოლმე. ამდენად, გ. ბააზოვის ნაწარმოებების მკითხველი არა მარტო უბრალო ინფორმაციას იღებს ებრაელთა ყოფა-ცხოვრების შესახებ, არამედ არაორაზროვნად ხედავს იმასაც, რაც, მწერალის შეხედულებით, საუკუნეებით დამკვიდრებულ ტრადიციათგან გასაფრთხილებელ-დასაცავია ან დასაგმობ-უარსაყოფი.

ეროვნულ-სარწმუნოებრივი ფაქტორისათვის ხაზგასმით რომანზე საუბარი იმიტომაც დავიწყე, რომ „ფეოდალიზმი“ უწინარეს ყოვლისა, სწორედ ებრაელთა ყოფა-ცხოვრებაა აღწერილი, თავად განსაჯეთ: ნაწარმოების მრავალრიცხოვან პერსონაჟთაგან მხოლოდ ორი პიროვნებაა (და ისიც ეპიზოდური) არაებრაელი – ირაკლი გორგაძე და პროფესორი მელიტონ გობეჯიშვილი. დანარჩენები კი ებრაელები, უპირატესწილად ქართველი ებრაელები არიან.

სხვადასხვა მრწამსისა და მისწრაფების გამომხატველ მრავალრიცხოვან პერსონაჟთაგან რომანში პირობითად სამი მთავარი მსოფლმხედველობრივი ჯგუფი შეიძლება გამოვყოთ.

პირველის წარმომადგენლებად ცხოვრების ძველი წესის შენარჩუნებისთვის გააფთრებით მეზრძოლი ბნელი ძალები გვევლინებიან. თავიანთი სოციალური და სარწმუნოებრივი მდგომარეობით საზოგადოების პრივილეგირებულ ფენად ქცეული ამ ჯგუფის წარმომადგენლები ყველაფერს აკეთებენ იმისათვის, რომ წინ აღუდგნენ ყოველგვარ ცხოვრებისეულ პროგრესს და კვლავაც შეინარჩუნონ თავიანთი გაბატონებული დამოკიდებულება დუხჭირი ყოფითა და უმეცრებით დათრგუნულ-დაბეჩავებულ თანამოქმედებში.

ეკონომიკური, სარწმუნოებრივი და ზნეობრივი ხუნდებით შებოჭილ და ილაჯგაწყვეტილ მათ თანამემამულეებს ისინი ყურებს უჭედავენ და გონებას ურევენ იმის გამუდმებული ქადაგებით, რომ „ქვეყნად არსებობს მხოლოდ შემდეგი დაყოფა: ებრაელები და არა ებრაელები. რაც შეეხებათ ებრაელებს, არ არსებობს არავითარი დაყოფა, ვინაიდან ნათქვამია: „ქოლ ისრაელ ხაბერიმ“ („ყველა ებრაელი ამხანაგები არიან“).

რომანში ამ ბნელი ძალების აქტიურ სამოქმედო ადგილად ფეთხაინია ქცეული – ებრაელთა ძველისძველი უბანი, დახავსებული და ყაველგასული ადათ-ტრადიციებით შებოჭილი და გზადახშული. წინათ აქ ებრაელთა სასაფლაო ყოფილა, მაგრამ შემდეგ ხალხი დასახლებულა, ძველებრაული სახელი - ბეთ-ხაიმი ფეთხაინად გადაკეთებულა და ებრაელთა ერთ-ერთ მთავარ საცხოვრებელ უბნად ქცეულა მთელ თბილისში.

მეწვრილმანე ვაჭრებითა და ღარიბ-ღატაკი მცხოვრებლებით

დასახლებული უბნის მმართველობის სადავეები მოხერხებულად ჩაუგდია ხელთ თანამოძმეთა ძარცვა-გლეჯივით გაღალატებულ რამდენიმე კაცს, ერისა და თანამოძმეების ბუნებრივ უანგაროდ მზრუნველ და მოჭირნახულე პიროვნებათა ნიღბები რომ მოურგიათ, სინამდვილეში კი დაუფიქრებლად გაწირავენ ყველას, ვინც მათი ბნელი ზრახვების აღსრულებას ოდნავადაც კი გადაეღობება წინ. ესენი არიან ბენიამინ ბერიძე, ყუბრა შათაშვილი, კოჭლი მელამედი, მენაშე...

გ. ბაახოვი 20-30-იანი წლების ბევრი ე. წ. საბჭოთა მწერლისათვის დამახასიათებელი იდეოლოგიური ტენდენციურობით აღწერს ამ პიროვნებათა ადამიანურ ბოროტებას და მკვეთრად უარყოფითი თვალთახედვით წარმოაჩენს მათ ბუნებას. მათი ცხოვრებისეული თავგადასავლების მოთხრობა მწერალმა ორგანულად დაუკავშირა იმ რთულ სოციალურ და პოლიტიკურ მოვლენებს, რომლებიც ოციანი წლების დასაწყისში - საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვების პირველ ხანებში - ხდებოდა საქართველოში.

ამ მოვლენებთან დამოკიდებულების დროს, როგორც მართებულად შენიშნავს გ. ბათიაშვილი, გ. ბაახოვისათვის „არსებობდა მხოლოდ ორი ფერი“: შავი და თეთრი, შავი – ეს იყო ბურჟუაზია, ჩარჩულ-მევახშური საზოგადოება, რომელსაც მტკიცედ გაუდგამს ფესვები რევოლუციამდელ და რევოლუციის შემდგომ ქართველ ებრაელთა ყოფაში. ხოლო თეთრი – ეს იყო ფიქრი ნათელ მომავალზე, რომელსაც ბადებდა ქართველ ებრაელობაში ხალხის რევოლუციური სულისკვეთება, ბრძოლა რევოლუციისათვის, თავგანწირვა მისი იდეების გამარჯვებისათვის („მნათობი“, 1986 წ. №10, გვ. 137-138).

სახელწოდება „ფეთხაინი“ მწერლის მიერ მოაზრებულია, როგორც განზოგადებული და სიმბოლური მნიშვნელობის მატარებელი სიტყვა. მისი შეფასებით, ესაა სილატაკისა და სიბნელის საუფლო, რომელიც უსათუოდ უნდა დაინგრეს და აღიგავოს პირისაგან მიწისა.

როგორც ზემოთ უკვე აღინიშნა, უფრო ადრე ამგვარი

სიმბოლური დატვირთვა გ. ბააზოვმა გელათის ქუჩის მუხრანის ცნობილ მოთხრობაში „გელათის ქუჩის დასასრულში“ ფეთხაინი – წინაპართა საფლავებზე დამკვიდრებული ღარიბი ებრაელობის დუხჭირი ყოფით შეჭირვებულ ებრაელთა უბანი – ძველებური ცხოვრების წესით აღარ შეიძლება განაგრძობდეს არსებობას. ამიტომაც იგი უნდა განახლდეს და გარდაიქმნას – ასეთია მწერლისა და მისი რომანის ე. წ. დადებით პერსონაჟთა უღალატო მსოფლმხედველობრივი თვალთახედვა.

„ფეთხაინის“ ამ „ბნელ სამყაროს“ მწერალმა ძველი ცხოვრების გარდასაქმნელად აქტიურად მებრძოლ პიროვნებათა ორი განსხვავებული ჯგუფი დაუპირისპირა. მიუხედავად იმისა, რომ ორივენი ქვეყნის გარდაქმნა-აღორძინების პროცესს ახალი ხელისუფლების დამკვიდრებას უკავშირებენ მეტ-ნაკლები ძალით, მათ შორის მაინც საკმაოდ დიდი განსხვავება და შინაგანი წინააღმდეგობაა. ერთი მსოფლმხედველობრივი თვალთახედვის თავკაცად რომანში აქტიური ბოლშევიკი შაულ ათანელაშვილია გამოყვანილი, მეორისა კი ნაწარმოების ცენტრალური პერსონაჟი ნათან ჯანაშვილი.

გ. ბააზოვის რომანის უმთავრეს იდეურ-მსოფლმხედველობრივ მიზანსწრაფვად ამ სამ დაპირისპირებულ ძალას შორის უკომპრომისო ჭიდილია ქცეული. ასე რომ, „ფეთხაინში“ ერთმანეთის პირისპირ დგანან, ერთის მხრივ, ძველი ცხოვრების გადასარჩენად მებრძოლი ბნელი ძალები, მეორეს მხრივ, სოციალისტური იდეოლოგიური პრინციპებისადმი ბრმად და ფანატიკურად ერთგული შაულ ათანელაშვილი და მისი მომხრეები, მესამეს მხრივ კი ნათან ჯანაშვილი, რომლის მსოფლმხედველობრივი თვალთახედვა მწვავე შინაგანი წინააღმდეგობებითა და არათანმიმდევრულობით ხასიათდება.

რომანის მრავალრიცხოვან პერსონაჟთაგან მწერლის ყურადღების ცენტრში, პირველ ყოვლისა, ნათანი და მისი წინააღმდეგობრივი ადამიანური ბუნების ჩვენებაა მოქცეული. ნაწარმოებში მოქმედება იმდაგვარად ვითარდება, რომ

მკაფიოდ იკვეთება ავტორის მიზანსწრაფვა - ბოლოს და ბოლოს, რომანის ცენტრალურმა პერსონაჟმა უნდა დაძლიოს მის ცნობიერებაში არსებული ყოველგვარი კლასობრივ-მსოფლმხედველობრივი წინააღმდეგობა და არა თუ უბრალოდ მივიდეს რევოლუციასთან, სოციალისტურ ეპოქასთან, არამედ მისი აქტიური თანამდგომიც გახდეს.

მართალია, გ. ბაახოვის რომანი ფაქტობრივად დაუსრულებელია და ავტორისეული ჩანაფიქრი ბოლომდე არაა სრულყოფილი სახით გამოხატული, მაგრამ, ამისდა მიუხედავად, ერთი რამ, ვფიქრობ, მაინც შეიძლება დაუეჭვებლად ითქვას: ნაწარმოებში მოქმედების განვითარების ლოგიკა იქითკენ მიემართება, რომ ნათან ჯანაშვილი უსათუოდ მივიდეს ახალ ეპოქასთან და გაითავისოს მისი კლასობრივ-პარტიული პრინციპები.

ამდაგვარი დასკვნის გამოტანის საფუძველს იძლევა არა მარტო „ფეთხაინში“ აღწერილი სოციალური მოვლენების განვითარების პერსპექტივა, არამედ, საერთოდ, მწერლის მთელ შემოქმედებაში ნათლად გამოსატული კლასობრივ-სოციალური თვალთახედვა.

აქვე ხაზგასმით უნდა ითქვას ისიც, რომ, შიგადაშიგ, თუმცა სუსტად, მაგრამ მაინც, გ. ბაახოვის რომანში მოვლენებისადმი ავტორის ოპოზიციური დამოკიდებულებაც პოულობს გამოვლინებას და, ცნობიერად თუ ქვეცნობიერად, სოციალისტური ყოფის არაერთი მხარეა ქცეული კრიტიკული განსჯის საგნად.

რა თქმა უნდა, ამით სრულებითაც არ ვაპირებ იმის მტკიცებას, თითქოს გ. ბაახოვის შემოქმედების მთავარი მიზანი ახალი ეპოქის კრიტიკა იყოს, მაგრამ მწერლის ნაწარმოებებზე საუბრის დროს არც ეს კრიტიკულ-ოპოზიციური გამოვლინებანი უნდა დარჩეს ყურადღების მიღმა.

მართალია, იმჟამინდელი სოციალური მოვლენების ბაახოვისეული აღქმა ხშირად აშკარად რომანტიზებულიცაა და მკაფიოდ გამოსატული იდეოლოგიური ტენდენციურობითაც აღბეჭდილი, მაგრამ მწერალს არც სინამდვილის კრიტიკული განსჯის უნარი დაღატობს, რის

შედგებადაც მის შემოქმედებაში, შიგადაშიგ, არაპირდაპირი გზით, საბჭოთა ხელისუფლების პირველი წლებიდან და მასთან დაკავშირებული კლასობრივ-სოციალური, ეროვნულ-სარწმუნოებრივი და ზნეობრივი წინააღმდეგობანიც იკვეთება ხოლმე საკმაო სიღრმით.

აქვე ერთ მნიშვნელოვან გარემოებასაც უნდა მიექცეს განსაკუთრებული ყურადღება: მწერლის მიერ იდეოლოგიური ტენდენციურობით შექცებულ-განდიდებული ბევრი სოციალური მოვლენა დრომ, ისტორიული განვითარების პროცესმა, სულ სხვა კუთხით წარმოაჩინა, რის გამოც რადიკალურად შეიცვალა მათი შესაფასებელი კრიტერიუმები. ასე რომ, გ. ბააზოვისა და მისი ბევრი თანამედროვის შემოქმედებაში გამოვლენილი სოციალ-პოლიტიკური თვალთახედვის მრავალი ასპექტი პრინციპულად მიუღებელია დღევანდელი მკითხველისათვის.

და მაინც, ამისდა მიუხედავად, 20-30-იანი წლების ქართული მწერლობის ის ნიმუშები, რომლებიც იდეოლოგიური ტენდენციურობით ხატავენ იმდროინდელ სინამდვილეს, კვლავაც რჩებიან ჩვენი ლიტერატურის საგულისხმო ძეგლებად თუნდაც იმიტომაც, რომ არაპირდაპირი ფორმით წარმოაჩენენ მაშინდელი საზოგადოების დიდი ნაწილის პოლიტიზებულ სულისკვეთებას.

ასეთია, მაგალითად, სოციალისტური ეპოქის სამსახურში ჩამდგარი ბევრი ფანატიკოსის მიერ განდიდებული ეროვნული ნიჰილიზმი, სარწმუნოებრივი სიწმინდეებისადმი მტრული დამოკიდებულება და შეურიგებლობა, კლასობრივი პრინციპების დაპირისპირება ტრადიციულ ზნეობრივ ნორმებთან და ა. შ. ყოველივე ამაზე იმიტომაც ვამახვილებ ყურადღებას, რომ გ. ბააზოვის შემოქმედებაში ეს მოვლენები საკმაოდ ფართოდ და შთამბეჭდავადაა ასახული.

კვლავ დავუბრუნდეთ „ფეთხაინის“ პერსონაჟთა მსოფლმხედველობრივ მიმართულებებზე საუბარს. როგორც ითქვა, რომანის ცენტრალურ გმირად მწერალს ახალგაზრდა ებრაელი კაცი ნათან ჯანაშვილი ჰყავს გამოყვანილი. „პროვინციულურ დაბაში“, ღარიბი მეწვრილმანე ებრაელი ვაჭრის

ოჯახში, დაბადებულმა და აღზრდილმა ნათანმა, რომელსაც ნიჭიერების გამო „ისრაელის ერის ამომავალ ვარსკვლავად“ უწოდებდნენ, ცხოვრების რთული და წინააღმდეგობებით სავსე გზა განვლო. უმაღლესი განათლების მისაღებად თბილისში ჩასული ნათანის ცხოვრება არსებითად განსაზღვრეს იმ მოვლენებმა, რომლებიც ბოლშევიკური ხელისუფლების დამყარების შედეგად განვითარდა საქართველოში. მისი ცხოვრება, ეკონომიკურ სიდუხჭირესთან და სიბენავესთან ერთად, ბავშვობიდანვე შებოჭა ეროვნული შეურაცხყოფის მტანჯველმა გრძნობამაც. იგი დიდი შინაგანი წუხილით ისმენდა ებრაელთა მიმართ არცთუ იშვიათად გამოთქმულ „ბრალდებებს“ იმის შესახებ, თითქოს ისინი „განმარტოებული ცხოვრების მოტრფიალენი და რელიგიური ფანატიზმით დაავადებულნი“ იყვნენ.

ნათანის ერთ-ერთ უმთავრეს ცხოვრებისეულ მიზანსწრაფვად მშრომელი ერის პრესტიჟის შემლახველი ამ უსაფუძვლო ბრალდებების გაქარწყლება იქცა. მას სურდა, ერთის მხრივ, თავისი პირადი ცხოვრებით დაემტკიცებინა ყველასთვის ამდაგვარი თვალსაზრისის სრული უნიადაგობა, მეორეს მხრივ კი ყველაფერი გაეკეთებინა იმისათვის, რომ უმცირესის ბურჟუზიდან დაეხსნა თანამოძმეები და თავისი წვლილი შეეტანა სამომავლო ეროვნული პერსპექტივების დასახვის საქმეში.

ნათანი ძალასა და ენერგიას არ იშურებს ამ კეთილშობილური მიზნის მისაღწევად, თუმცა მისი ცხოვრებისეული იდეალები და მათი პრაქტიკული რეალიზების გზები, ფაქტობრივად, გამიჯნულია ერთმანეთისაგან. მართალია, თავისი ცხოვრების გარკვეულ პერიოდში ნათანმა შეძლო მის ირგვლივ შემოეკრიბა თანამოაზრეთა მცირერიცხოვანი წრე, მაგრამ მალე აღმოჩნდა, რომ მათი ჯგუფი მსოფლმხედველობრივ თანამოაზრეობას მოკლებული გაერთიანება იყო, ამიტომაც მალე დაიშალა და მშობელი ხალხის ბედნიერ მომავალზე მეოცნებე ეს რომანტიკოსი გმირი სრულიად მარტო აღმოჩნდა თავისი ამაღლებული იდეალებისა და დიდი მიზანსწრაფვის პირისპირ.

რომანში ღრმა ფსიქოლოგიური წიაღსველებითა და რეალისტური დამაჯერებლობითაა ნაჩვენებების გაორებული ადამიანური ბუნება, მისი ბრძოლა იდეურ მოწინააღმდეგეებთანაც და საკუთარ თავთანაც.

ცხოვრებამ, შექენილმა ცოდნამ, ის ღრმად დაარწმუნა იმაში, რომ „ძველი გზით სიარული“ აღარ შეიძლებოდა და „იგი ისტორიას უნდა ჩაბარებოდა“. მაგრამ როგორ უნდა მომხდარიყო ეს, მისთვის ფაქტობრივად ბოლომდე რჩება გაურკვეველი. ნათანი რომანტიკულად ოცნებობს იმაზე, რომ „დაანთოს დიდი, დიდი, ძალიან დიდი ლამპარი, ხანძარი, კოცონი, რომელიც შეუბრალებლად გადასწავს წარსულ საუკუნეთა წყეულ ნაშთებს და გამოგვიყვანს ახალ, ფართო შარავზაზე“, მაგრამ ამ ოცნების აღსრულების რეალურ გზას, არსებითად, ვერ პოულობს. მართალია, ნაწარმოების პირველი ნაწილის ბოლოს იგი ასეთ გზად ბოლშევიკებთან და მათ ერთ-ერთ ფანატიკოს წარმომადგენელთან – შაულ ათანელაშვილთან თანამშრომლობას მიიჩნევს, მაგრამ ბევრი რამ მის ცხოვრებაში მაინც რჩება ბურუსით მოცული და გაურკვეველი.

ძიების ეს პროცესი მეტად რთულიც აღმოჩნდა და დახლართულიც. რაც უფრო მძაფრდება საკუთარი ცხოვრებისეული საზრისის მიგნების ინტერესი, მით უფრო იზრდება და ამ პროცესის განუყოფელ, განმსაზღვრელ ნაწილად იქცევა საქვეყნო საზრუნავით ნათანის გატაცება. მის გულში ღრმად იჭრება მშობელი ხალხის სამსახურში აქტიურად და უანგაროდ დგომის ამადლებული ადამიანური გრძნობა.

ასე იქცევა მისთვის ცხოვრება უზარმაზარ ბრძოლის ველად. მიუხედავად იმისა, რომ ნათანი ამ ბრძოლაში ხშირად მარტოდმარტოდაცაა დარჩენილი და ზოგჯერ არა თუ გამარჯვების, არამედ ვითარებიდან თავის დახსნისა და გამოსავლის მოძებნის არანაირი პერსპექტივა არ ჩანს, იგი მაინც არ ეცემა სულით, სასოწარკვეთილებას არ ეძლევა და ბრძოლის ველიდან რწმენადამსხვრეული კაცივით არ გარბის.

მართალია, ნათანის მსოფლმხედველობრივი ევოლუციის

გზა რევოლუციისაკენ, ბოლშევიზმისაკენ მიემართება, მაგრამ
გ. ბაახოვმა თავისი რომანის ცენტრალური პერსონაჟი
კლასობრივი სიბრმავეთ გონებადანისლულ პიროვნებად
არ დაგვიხატა, არამედ ისეთ ადამიანად, რომელიც ცდილობს
ხელაღებით არ უარყოს მოვლენებთან ინდივიდუალური,
მისეული დამოკიდებულების პრინციპები. ასე რომ, მწერალი
ნათანს მექანიკურად არ უკავშირებს პროლეტარულ
იდეოლოგიას და ღრმა ფსიქოლოგიზმით გვიხვენებს მისი
მოქალაქეობრივი მრწამსის ჩამოყალიბების რთულად
მიმდინარე პროცესს.

რომანის პირველ ნაწილში განსაკუთრებული ყურადღება
ექცევა ნაწარმოების მთავარი გმირის მსოფლმხედველობრივი
გაორებიდან თავდასახსნელ გზათა ძიებას. მწერლის
სასახელოდ უნდა ითქვას, რომ ნათანის სულიერი ევოლუციის
ჩვენება ფართო მასშტაბებს მოიცავს, მარტივი
სწორხაზოვნებით არ ხასიათდება და პირდაპირ თუ
არაპირდაპირ რომანში არაერთი ისეთი საკითხიც დგება
ექვექვეშ, ბოლშევიკური იდეოლოგიური პოლიტიკის
უმნიშვნელოვანეს საყრდენებად რომ იყო იმხანად ქცეული.

ასეთია, მაგალითად, ის ნიჰილისტური დამოკიდებულება,
რომელსაც ახალი იდეოლოგიის ბევრი წარმომადგენელი
ინჰენდა ოციან და იცდაათიან წლებში სარწმუნოებისადმი,
ეროვნული პრობლემისა თუ ინტელიგენციისადმი. ნათქვამმა
რომ მეტი კონკრეტულობა შეიძინოს, გავიხსენებ ერთ ფრაგ-
მენტს რომანიდან, სადაც ნათანსა და შაულს შორის
გამართული საუბარია აღწერილი.

შაულ ათანელაშვილი, როგორც უკვე აღინიშნა,
იდეოლოგიური ფანატიზმით შეპყრობილი პიროვნებაა,
ვისთვისაც ახალი ეპოქის სამსახური ცხოვრების ერთადერთ
მიზნად ქცეულა. იგი შიშველი კლასობრივი სწორხაზოვნებით
სჯის მოვლენებს. მიუხედავად იმისა, რომ მწერალს
ნაწარმოების პირველ ნაწილში შაულის მხატვრული სახე
მოქმედების განვითარების ცენტრში არა ჰყავს მოქცეული,
ავტორის მრწამსის გასაზრებლად, პირველ ყოვლისა, სწორედ
მისი პიროვნებაა ყველაზე მნიშვნელოვანი. რომანში

მოქმედების განვითარების ლოგიკური გზა მიემართება, რომ შაულ ათანელაშვილის მსოფლმხედველობა იქნას დასახული ყველაზე პერსპექტიულ და ახალი ეპოქისათვის მისაღებ თვალთახედვად.

ოციანი წლების საბჭოური იდეოლოგიური დოგმებით შებოჭილ ამ ახალგაზრდა კაცს სხვა ცხოვრება, გარდა ახალი ეპოქის სამსახურში ფანატიკური ერთგულებით დგომისა, ფაქტობრივად, არც გააჩნია. მის ცნობიერებაში ყველანაირი საკითხი, იქნება ეს ეროვნული, სარწმუნოებრივი თუ სულაც პირადინტიმურიც კი, მხოლოდ და მხოლოდ ერთი საზომით ფასდება – კლასობრივ-იდეოლოგიური თვალთახედვით. შაულს საფუძველშივე განწირულად მიაჩნდა ნათანისა და მისი სტუდენტი მეგობრების კეთილშობილური განზრახვა - თავდადებით იღვაწონ ღარიბი ხალხის სოციალური და ეროვნული ინტერესების დასაცავად – მხოლოდ იმიტომ, რომ ისინი ინტელიგენტები არიან.

იგი შეუვალი თვითდაჯერებით უმტკიცებს ნათანს, რომ „ინტელიგენცია ხშირად დაბნეული გზებით დადის“. თავისი ხალხის ბედნიერი მომავლის დამკვიდრების ერთადერთ საშუალებად შაულს იმ ეტაპზე „ებრაელთა შორის მუშათა რიცხვის მომრავლება და კომუნისტური უჯრედის ჩამოყალიბება“ მიაჩნდა. ყოველგვარი სტუდენტური და ინტელიგენტური ჯგუფი კი, მისი აზრით, უნდა დაიშალოს, როგორც ნათელ კლასობრივ მიზანსწრაფვას მოკლებული გაერთიანებანი. „ინტელიგენტური ჯგუფები და ორგანიზაციები მე არ მწამს... მათ ჩხუბისა და კინკლაობის მეტი არსად და არასოდეს არაფერი გაუკეთებიათ“, - ამტკიცებს შაული და ამის მიზეზად იმას ასახელებს, რომ ინტელიგენცია მოწყვეტილია ხალხს, არა აქვს მტკიცე ფესვები, მისი არსებობა არ ემორჩილება არავითარ აუცილებლობის კანონებს და იგი შემთხვევითი მოვლენაა, რომელიც ერთ მშვენიერ დღეს საპნის ბუშტივით გასკდება“.

რასაკვირველია, დღეს ამგვარი მსჯელობის უაზრობაზე საუბარი ზედმეტია, მაგრამ თუ მაინც ვაქცევ მას ყურადღებას, მხოლოდ იმიტომ, რომ ახალი ქვეყნის ბევრი მშენებელი

იმხანად სწორედ ასე ფიქრობდა და მათმა ასეთმა ნიჰილიზმმა და კლასობრივმა სიბრმავემ უდიდესი ვნება მოუტანა ჩვენს მაშინდელ საზოგადოებას.

შაულ ათანელაშვილი, შეიძლება ითქვას, ტიპურად გამოხატავს ოციანი წლების კლასობრივ-იდეოლოგიური ფანატიზმით შებოჭილი საბჭოთა ადამიანის სახეს. ფეთხანში, ლტაკ ებრაელთა წრეში, განვლო შაულმა გზა ცხოვრებით დაბეჩავებული ადამიანის ყოფიდან ახალი ეპოქის აქტიურ მშენებლად ჩამოყალიბებამდე. საბჭოთა ხელისუფლებამ მის ცნობიერებაში სამკედრო-სასიცოცხლოდ დაუპირისპირა ერთმანეთს „პარტია და ფეთხანი, ტრამვაი და ღმერთი“ და მან ამ დაპირისპირების დროს უყოყმანოდ გააკეთა არჩევანი – პარტია და ტექნიკა.

სწორედ შაულის ინიციატივით ყალიბდება ფეთხანში ღარიბ ებრაელთა პირველი კოლექტიური არტელი – ფეხსაცმელების სახელოსნო. რაც დრო გადიოდა, არტელში დასაქმებულთა რაოდენობა უფრო და უფრო იზრდებოდა, შესაბამისად მატულობდა შაულის ავტორიტეტიცა და პოპულარობაც ღარიბ მოსახლეობაში. ეს მაშინ, როცა მასთან ფარულ იდეოლოგიურ ჭიდილში ჩაბმულ ნათანს უფრო და უფრო იპყრობდა ხელმოცარულობისა და სასოწარკვეთის განცდა. მწერლის სიტყვით, ბრძოლის ველზე დიდის შემართებით გამოსული ნათანი სულ მალე მარტოდმარტო აღმოჩნდა ურიცხვი მტრის პირისპირ, „არც ჯარი ჩანდა სადმე და არც სარდალი“.

გ. ბააზოვი ნათანის ხელმოცარულობისა და შინაგანი წინააღმდეგობების ფონზე რომანტიკული პათოსით აღწერს შაულისა და მისი თანამოაზრეების შრომით ენთუზიაზმსა და პარტიულ მისწრაფებებს, რასაც ბოლშევიზმი ე. წ. ახალი ადამიანის ჩამოყალიბების აუცილებელ იდეოლოგიურ პირობად მიიჩნევდა. ასე რომ, რომანში იმდროინდელი კლასობრივი პოზიციებიდანაა ნაჩვენები ადამიანთა ძველი ფსიქიკის რღვევისა და ახალი „სოციალისტური შეგნების“ ჩამოყალიბების პროცესი.

მიუხედავად იმისა, რომ ნათანი, როგორც ითქვა,

მრავალმხრივ წინააღმდეგობათა რკალში მოქცეული პიროვნებაა. იგი მაინც არ თმობს პოზიციებს და უფრო მისი ცხოვრება მსოფლმხედველობრივი კრიტიკის განმოსავლისა და სამომავლო გზის ძიებაა. სწორედ ძიების ერთ-ერთ ასეთ რომანტიკულ ეტაპად იქცა მისთვის მისივე ინიციატივით ჩამოყალიბებული სტუდენტური ჯგუფი „დავიდის ფარი“, რომელსაც ამდღეობული ეროვნული იდეალები დაუსახა მიზნად.

ნათანის რწმენით, „დავიდის ფარის“ იდეალად „ებრაული კულტურის უმაღლეს საფეხურზე აყვანა“ უნდა ქცეულიყო. მისი ეს მიზანსწრაფვა რადიკალურად განსხვავდებოდა შაულის საქმიანობისაგან. რადგანაც, ნათანისავე შეფასებით, „შაული აკეთებდა პატარა საქმეს და მისი დიაპაზონი ვერასოდეს ვერ მიაღწევდა“ ნათანის იდეალამდე, მის საწარმოს „გარდამავალი მნიშვნელობა“ ჰქონდა, ხოლო ნათანის „იდეალებსა და პრინციპებს მარადიული, საისტორიო“. შაულისადმი ამდაგვარ აგრესიულ დამოკიდებულებას დიდად განსაზღვრავს აგრეთვე ის გარემოებაც, რომ ათანელაშვილი იმ მოძრაობის წარმომადგენელია, რომელიც „ძირშივე სპობს ყოველივე ეროვნულს“ და საზოგადოებას მხოლოდ ერთი ნიშნის მიხედვით ყოფს – მდიდრებად და ღარიბებად.

„დავიდის ფარში“ გაერთიანებული ყველა სტუდენტი ებრაელია და მათი მიზანსწრაფვის უმთავრესი საგანიც ებრაელთა, პირველ ყოვლისა ქართველ ებრაელთა, კულტურული და მატერიალური დონის ამდღეობისთვის ბრძოლაა ქცეული. „ჩვენი ხალხი, - ამბობს ერთგან ნათანი, - ჯერ კიდევ ძილს შეუპყრია, სძინავს მას ათეული საუკუნეები. ჩვენი ვალია გავაღვიძოთ სამკითხველოებით, სკოლებით, გაზეთებით, კულტურის ათვისებით“. ასე ცდილობს იგი, თანამოაზრეებთან ერთად, „კულტურული რევოლუციის მოხდენას“ და ამაში ხედავს ქართველ ებრაელთა ეროვნულ ხსნას.

როგორც აქედანაც ნათლად ჩანს, ნათანიცა და მისი თანამებრძოლებიც, პირველ ყოვლისა, ებრაელთა ეროვნული ინტერესების დასაცავად იბრძვიან და მათი მთელი

მოდვაწეობა ამ თვალსაზრისით თითქმის მთლიანად
 მოწყვეტილი გარემომცველი ქართული სამყაროსა და
 ეროვნული განკერძოების ეს ტენდენცია მარტო ნათანის
 საქმიანობის მთავარ მიმართულებად როდია ქცეული.
 განსხვავებით გ. ბააზოვის სხვა ნაწარმოებებისაგან,
 „ფეთხაინში“ ეს ტენდენცია სხვა პერსონაჟთა ცხოვრებაშიც
 განმსაზღვრედ აღვიღს იკავებს. როგორც უკვე ითქვა, რომანის
 მრავალრიცხოვან მოქმედ პირთაგან მხოლოდ ორი არამთავარი
 პერსონაჟია ქართველი. ყველა დანარჩენი კი ებრაელია და
 ნაწარმოების მიხედვით შეიძლება ისეთი შთაბეჭდილებაც
 შეგექმნეს კაცს, თითქოს მოქმედება მხოლოდ ებრაელებით
 დასახლებულ ქვეყანაში მიმდინარეობდეს. მართალია, რომანის
 ძირითადი სამოქმედო სივრცე ფეთხაინად წოდებული
 ებრაული უბნითაა შემოფარგლული, მაგრამ ეროვნული
 იზოლირების ზემოთ ხაზგასმული ტენდენცია, ჩემის აზრით,
 აშკარად აცალმხრივებს სინამდვილეს.

ეროვნული განკერძოების საფრთხე ვლინდება არა მარტო
 ფეთხაინელებსა და „დავიდის ფარის“ წევრთა ცნობიერებაში,
 არამედ რომანის ყველაზე აქტიური ბოლშევიკის – შაულ
 ათანელაშვილის მოქმედებაშიც. ამაზე მეტყველებს, მაგალი-
 თად, ის ფაქტი, რომ მის ირგვლივ შემოკრებილ
 პიროვნებათაგან ყველა, გარდა ირაკლი გორგაძისა, ებრაელია.
 შაულის მიერ დაარსებული არტელის წევრებიც – უკლებლივ
 ყველანი – მხოლოდ ებრაელები არიან.

ბოლშევიკური იდეოლოგიის გამომხატველ პიროვნებათაგან
 რომანში განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევენ, აგრეთვე,
 ირაკლი გორგაძე და იულია ბერგერი. შაულ ათანელაშვილთან
 ერთად, ისინი მკვეთრად გამოხატული ფორმით ავლენენ
 კლასობრივი პრინციპებისადმი ფანატიკურ ერთგულებას.
 მსგავსად 20-30-იანი წლების ჩვენს მწერლობაში დახატული
 იდეალიზებული საბჭოთა ადამიანებისა, ისინი ხშირად
 მხოლოდ შიშველი კლასობრივ-იდეოლოგიური პოზიციებიდან
 სჯიან და აფასებენ მოვლენებს.

ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებით საინტერესო მაინც
 ირაკლი გორგაძის მხატვრული სახეა. მართალია, მისი

შეხედულებანი დღევანდელი მკითხველისათვის ქვეყნის მიუღებელიცაა და გაუგებარიც, მაგრამ ქვემოთ ვიტყვი მათზე რამდენიმე სიტყვას, მხოლოდ იმიტომ, რომ ირაკლი გორგაძის მხატვრული სახე გარკვეულ წარმოდგენას გვიქმნის ოციაანი წლების ჩვენი საზოგადოების იმ წარმომადგენლებზე, რომელთა პოლიტიზებულ ცხოვრებას ბრმა რევოლუციური ფანატიზმი ედო საფუძვლად. ამგვარად მოაზროვნე ადამიანები, მოგვწონს თუ არა დღეს ჩვენ ისინი, რეალურად არსებობდნენ 20-30-იან წლებში და ბევრი იმჟამინდელი ჩვენი მწერალი სწორედ მათდაგვარ ტიპებს უსახავდა საზოგადოებას იდეალურ გმირებად.

სამწუხაროდ, ამ იდეოლოგიურ სტერეოტიპს ვერც გ. ბააზოვი აღწევს თავს, რის დასტურადაც ირაკლი გორგაძისა და იულია ბერგერის მხატვრული სახეების გახსენებაც იქნება საკმარისი.

მოულოდნელი შემთხვევის წყალობით გაცნობილ იულიასთან სტუმრად წვეული ირაკლი ერთბაშად უცნაურ პოლიტიკურ გარემოში აღმოჩნდა. მარტოხელა ახალგაზრდა ქალის ოთახის კედლები მარქსის, ლენინისა და სტალინის სურათებით იყო დამშვენებული. აქვე შეიტყო მან ისიც, რომ იულიას ყველა ახლობელი პეტლიურასა და დენიკინის მიერ ებრაელთა დარბევის დროს დაღუპულიყო და შემთხვევით გადარჩენილ ქალიშვილს თბილისისათვის შეეფარებინა თავი.

მშობლიური უკრაინიდან უცხო გარემოში გადმოსხვეწილმა იულიამ, რომელსაც არათუ ახლობელი ადამიანი, არამედ უბრალო ნაცნობ-მეგობარიც კი აღარვინ გადაურჩა, მარტოობის სატანჯველს იმით დააღწია თავი, რომ, როგორც თავად ამბობს, ახალი „კოლექტიური ნათესავი“ გაიჩინა: „მე ახლა პარტიის წევრობის კანდიდატი ვარ და როდესაც ვმუშაობ უდიდესი მიზნებისათვის, ვიცი, რომ სიცოცხლე ღირს, უკეთ რომ ვთქვა, ჩემი სიცოცხლე საჭიროა“, - ეუბნება იგი ირაკლის. მას ღრმად სწამს, რომ „საბჭოთა სისტემა ეს არის ერთადერთი სისტემა, რომელსაც შეუძლია მოსპოს მთელ მსოფლიოში უსამართლობა ეროვნული ჩაგვრისა და მდიდართა ექსპლოატაციისა“.

გვიქრობ, იულიას ამ სიტყვებიდანაც ნათლად დაინახავს მკითხველი, რაოდენ მძაფრია რომანის პოლიტიკური სულისკვეთება. იულია რომანტიკული აღტკინებით უმტკივნეულო ირაკლის, რომ პარტია მისთვის სიცოცხლის აზრისა და რწმენის მიმნიჭებული ძალაა. „რომ არ ყოფილიყო პარტია, მაშინ ჩემი უნუგეშო ისტორია დამთავრდებოდა ჩვეულებრივი თვითმკვლელობით“, - ეუბნება იგი ირაკლის და თავისი ამ პოლიტიკური აღსარებით, ფაქტობრივად, ირაკლის ბედიც გადაწყვიტა - ისიც მოაქცია „ბოლშევიკების მაგნიტური ძალის“ ტყვეობაში.

ამ დღიდან მოყოლებული, იულია ირაკლისთვის იქცა მასწავლებლად, რომელმაც ძირფესვიანად შეცვალა მისი მთელი ცხოვრება. „ამიერიდან ირაკლიმ იცოდა რა იყო მიზანი, სად იყო ბედნიერება, რისთვის უნდა ებრძოლათ“, - გვამცნობს მწერალი და ამ მიზნის სიცხადე განუყოფელად დაუკავშირა ღენინსა და საბჭოთა ხელისუფლებას. როგორც ითქვა, პოლიტიკური პროპაგანდისა და აგიტაციის გამომხატველი ამდაგვარი ეპიზოდები საკმაოდ მრავლად გვხვდება ნაწარმოებში. აქვე ვიტყვი იმასაც, რომ ამ თვალსაზრისით გ. ბაახოვის რომანი გამონაკლისი არ არის და ეს ტენდენცია ფართოდ დამახასიათებელი მოვლენაა 20-30-იანი წლების მთელი ჩვენი ლიტერატურისა.

გ. ბაახოვის რომანში გარკვეულწილად კლასობრივ ნიადაგზე წარმოქმნილი ის კონფლიქტური დამოკიდებულებაც აისახა, რომელმაც ახალ ეპოქაში იზინა თავი უახლოეს ადამიანებს, თვით შეიღებესა და მშობლებს შორისაც კი. ამის დამადასტურებელ მაგალითებს საკმაოდ იპოვის დაინტერესებული მკითხველი 20-30-იანი წლების ჩვენს ლიტერატურაში. ბოლშევიკური იდეოლოგია მწერლობას, საერთოდ, მთელ საზოგადოებას, იდეალად უსახავდა ისეთ ადამიანს, რომლის ცნობიერებაში კლასობრივ-რევოლუციური ფანატიზმი უფრო მაღლა იდგა, ვიდრე დვიძლი ადამიანებისადმი სიყვარული. ასე შექმნა ჩვენმა ე. წ. პროლეტარულმა მწერლობამ ახალი ეპოქის სამსახურში ჩამდგარ ისეთ პიროვნებათა სახეებიც, რომელნიც

რევოლუციასა და კლასობრივი სამართლიანობის სახელმძღვანელო
 საკუთარი მშობლების წინააღმდეგ მებრძოლი დაუძინებელი
 მტრები ხდებიან.

მართალია, გ. ბაახოვის რომანში ამ დაპირისპირებას არც
 ასეთი მასშტაბები შეუძენია და არც ამდაგვარი მკვეთრად
 გამოვლენილი კლასობრივ-სოციალური შინაარსი, მაგრამ
 ნაწარმოებში ამ თვალსაზრისითაც ირეკლება იმჟამინდელი
 იდეოლოგიური ვითარება.

ამის დასტურად ყურადღება მინდა მივაქციო ესთერის
 კონფლიქტს მამასთან – ბენიამინ ბერიძესთან. მიუხედავად
 იმისა, რომ მამა-შვილს შორის თავჩენილი წინააღმდეგობა
 კლასობრივ დაპირისპირებამდე არ დაიყვანება, გაცილებით
 უფრო ღრმაა და სულ სხვა საფუძველზეა წარმოქმნილი,
 მწერალი ამ დაპირისპირების დროს იდეოლოგიურ მომენტსაც
 რომ არ გამორიცხავს, ეს, ვფიქრობ, ნათლად ჩანს რომანიდან.
 ნათქვამმა რომ მეტი სიცხადე შეიძინოს, გავიხსენოთ
 ზოგიერთი დეტალი ნაწარმოებიდან.

ესთერის მამა – ბენიამინი – ფეთხანის ერთ-ერთი ყველაზე
 ავტორიტეტული თავკაცი და შეძლებული პიროვნება – თავის
 თანამოაზრეებთან ერთად გააფთრებით იბრძვის ცხოვრების
 ძველი წესის შესანარჩუნებლად. რევოლუცია მის სახელ-
 დიდებასა და წლობით ნაგროვებ სიმდიდრეს დაღუპვა-
 განიავებით ემუქრება. ამიტომაც, სავსებით ბუნებრივია,
 მისთვის სრულიად მიუღებელია ძველი წეს-ჩვეულებების
 შეცვლა და იგი მთელი თავისი შესაძლებლობებით
 ეწინააღმდეგება ახალი ცხოვრების დამკვიდრების პროცესს.
 ბენიამინს მტკიცედ აქვს გადაწყვეტილი თავისი ერთადერთი
 ქალიშვილი მასავით პრივილეგირებულ და შეძლებულ კაცს
 – ყებრა შათაშვილს მიათხოვოს. მაგრამ მამის სურვილს
 კატეგორიულად აღუდგა წინ ესთერი, რომელსაც გატაცებით
 უყვარს ნათან ჯანაშვილი. მამასა და შვილს შორის
 კონფლიქტი, პირველ ყოვლისა, სწორედ ამ საფუძველზე
 წარმოიქმნება, მაგრამ შემდგომში მათი ეს დაპირისპირება
 თანდათანობით იდეოლოგიურ ხასიათსაც იძენს.

ესთერის დახასიათებით, მამამისი „შეძლებული კაცია, თან

მეტად თავისებური. მოსწონს ძველი ცხოვრება, ახალს ვერ
 ეუება. კოსტუმი გამოიცვალა და წვერი გაიპარსა. ესაა
 მთელი მისი პროგრესი. შინაარსი კი ძველი დარჩა. ამგვარად
 მათი ოჯახი ნახევრად გაევროპიელებულია და ნახევრად
 ისევ გაველურებული“.

მამა-შვილს შორის თავჩენილი წინააღმდეგობა უფრო და
 უფრო ღრმავდება იმის გამო, რომ ესთერს უნდა დაარღვიოს
 ძველებრალი დახავსებული ტრადიცია, თავი დააღწიოს
 პიროვნულ მონობას და საკუთარი ნება-სურვილით მიღებული
 გადაწყვეტილებების მიხედვით იმოქმედოს. მამისთვის კი ეს
 ყველაფერი პრინციპულადაა მიუღებელი. ამ დაპირისპირების
 არსს კარგად გამოხატავს სიყვარულით გულანთებული ქალის
 მიერ შეყვარებულისადმი გაგზავნილი წერილის თუნდაც
 შემდეგი ფრაგმენტი: „იცი, ნათან, რას ნიშნავს ებრაელი
 ქალი! გიფიქრია ამ საკითხზე? ძნელია ამ პატარა წერილში
 გადაგიშალო სრული სურათი იმ ტრაგედიისა, რომლის
 გმირებიც ჩვენ ვართ. ჩვენი ქალი უბრალო ნივთია, რომელსაც
 მამაკაცი, ოჯახის უფროსი ისე ატრიალებს, როგორც მას
 მოესურვება. საუკუნეებმა განამტკიცეს ეს ჩვეულება.
 ფოლადის კედელივით აღმართულია გარდაუვალი ზღუდე
 ჩვენს წინაშე. ჩვენი ქალი დაემორჩილა თავის ბედს. უფრო
 მეტიც: მათ არც კი წარმოუდგენიათ სხვანაირი ბედი“.

და აი, ამ ჩვეულების წინააღმდეგ ამხედრებულმა ესთერმა
 გადაწყვიტა მის წინ აღმართული ეს „ფოლადის კედლის
 ზღუდე“ გაეხრია, თავი დაედწია სულიერი მონობისათვის
 და თავადვე ქცეულიყო საკუთარი თავის ბატონ-პატრონად.
 მისი ეს მისწრაფება სამკვდრო-სასიცოცხლოდ ეწინააღმდეგება
 მამის ნებას და ამ დაპირისპირებამ, როგორც ითქვა,
 გარკვეულწილად, იდეოლოგიური დატვირთვაც შეიძინა.

ასე გადაწყვიტა ესთერმა „თავისი მამისათვის ნიღაბის
 ახდა და მისი ნამდვილი სახის გამოჩენა“. მიუხედავად იმისა,
 რომ სიმართლე ამ შემთხვევაში ესთერის მხარეზეა, მამასთან
 მის დამოკიდებულებაში ანტიზნეობის ელემენტებიც საკმაოდ
 იჭრება და სამართლიანობისათვის ბრძოლის მისეული გზა
 ყოველთვის როდია მისაღები და გამართლებული. ამის

დადასტურებაა, თუნდაც, საკუთარი მამის ამდგომი დახასიათებაც: „ამასაც მოვესწარ, ჩემმა განათლებულმა მცემა. გასელისას საყელო გაისწორა. ევროპული ბანტი აქვს დაკიდებული... გველი... ენა აქვს მარტო გამოცვლილი, რომ ქვეყანა ატყუოს... გულით ისევ აზიეღია, ბარბაროსია, განდაღია...“

მამისადმი ამგვარი დამოკიდებულება რომ აფექტური აფეთქების შედეგი არ არის და კარგად გაცნობიერებული თვალსაზრისია, ეს ნათლად ჩანს რომანის სხვა ეპიზოდებიდანაც. გავიხსენოთ, მაგალითად, ის სიტყვები, რომლებითაც ესთერი უხასიათებს საკუთარ მამას ქალაქში ახლადჩამოსულ და ქუჩაში სრულიად შემთხვევით შეხვედრილ მისთვის მანამდე უცნობ ნათანის მშობლებს: „ბენიამინ ბერიძეს ჯავრისა და ბოღმის მეტი აღარაფერი დარჩენია. ამიტომაც არის, რომ ასე იკბინება შემოდგომის ბუზივით...“

მოკლედ, ასეთია „ფეთხანის“ ტიპაჟი და პრობლემატიკა. მიუხედავად იმისა, რომ დრომ, ისტორიული განვითარების პროცესმა, რომანში დასმულ პრობლემათა ავტორისეულ გააზრებაში, როგორც უკვე ითქვა, დღევანდელი თვალთახედვით ბევრი რამ მოაძველა და გააუფასურა, გ. ბააზოვის რომანი მაინც რჩება ცოცხალ ლიტერატურულ ფასეულობად და მრავალ ისეთ საკითხსაც წამოჭრის, რომელნიც მხოლოდ ისტორიული თვალსაზრისით როდია საგულისხმო და საინტერესო.

დრამატურბია

ა) „დილლუამარ“

გერცელ ბააზოვის პირველი მნიშვნელოვანი მხატვრული ქმნილება, რომელმაც ლიტერატურული საზოგადოებრიობის დიდი დაინტერესება გამოიწვია, პიესა „დილლუამარი“ იყო. ამ ნაწარმოების მხატვრულ სრულყოფას მწერალმა საკმაოდ დრო მოანდომა. როგორც შალვა დადიანისადმი გაგზავნილი წერილით ირკვევა, „დილლუამარის“ წერას იგი 1925 წელს შედგომია და 1928 წელს დაუსრულებია. 1929 წელს კი პიესა ცალკე წიგნად გამოქვეყნდა.

„დიღლეამარ“ ორიგინალური ნაწარმოები არ არის ამ სიტყვის პირდაპირი მნიშვნელობით. ესაა პოლონური ებრაელი მწერლის - ბენ-აბრამის მისტერიის - „ამბავი უძველეს კოშკში“ გადმოკეთებული ვარიანტი. პიესის ქართულ ვარიანტში გ. ბააზოვმა რამდენადმე შეცვალა ნაწარმოების სიუჟეტი, „გაამრავალფეროვნა შინაარსობრივად და მიანიჭა თანამედროვეობის შესატყვისი ჟღერადობა. თამამად შეიძლება ითქვას, რომ გ. ბააზოვმა ფაქტობრივად შექმნა ახალი ნაწარმოები, რომელსაც დაარქვა პიესაში მის მიერვე შეყვანილი გმირის დიღლეამარის სახელი“ (შ. წიწუაშვილი, გერცელ ბააზოვის პერსონაჟები, „კრიტიკა“, 1988 წ. №5, გვ. 47).

ბ. უღენტის აზრით, სწორედ ეს ფაქტი - დიღლეამარის მიერ „მიწიერი ბედნიერების ძიება და ხალხის საბრძოლო აღფრთოვანება“ - უნდა იქნეს მიჩნეული „იმ დიდ უპირატესობად, რომელიც გ. ბააზოვის პიესას ახასიათებს მის ლიტერატურულ პირველწყაროსთან შედარებით“ (გ. ბააზოვი, პიესები, 1962 წ. გვ. 310).

მართალია, სალიტერატურო კრიტიკა თავიდანვე ინტერესით შეხვდა გ. ბააზოვის პიესას, მაგრამ ნაწარმოების ლიტერატურულ ღირსებებზე საუბარს ხშირად ახლდა ხოლმე საყვედურნარევი ხაზგასმაც იმისა, რომ მწერალი აბსტრაქტულად, დროსა და სივრცეში დაუკონკრეტებლად აღწერდა მოქმედებას. ამასთან, ზოგიერთმა კრიტიკოსმა კამათის საგნად აქცია „დიღლეამარის“ „მხატვრულ ფორმაც, ჩანაფიქრის მხატვრული გადაწყვეტის ხასიათიცა და ხერხებიც“ და ისინი ოციანი წლების დამლევის საბჭოთა ლიტერატურისათვის დამახასიათებელ სტილთან და ფორმასთან მიმართებაში ანაქრონიზმად მიიჩნია. ამ გარემოების განმაპირობებელ უმთავრეს ფაქტორად იმას ასახელებდნენ, რომ გ. ბააზოვის პიესა იმ პერიოდისათვის უკვე „სრულიად მოძველებული სიმბოლისტური დრამის აქსესუარებისა და ხერხების გამოყენებით“ იყო შესრულებული.

ასე რომ, კრიტიკოსთა ერთი ნაწილის შეფასებით, „გ.

ბააზოვმა საკითხის ახლებური იდეური გაშუქება იმ ხანისათვის უკუგდებულ და დრომოჭმულ ფორმებში დააბრუნა და ამიტომ მისი ნაწარმოებიც თანადროული ლიტერატურული პროცესისაგან განსუე გაირიყა, იმ პერიოდის საბჭოთა ლიტერატურის მაგისტრალური გზის მიღმა დარჩა.

ფორმის შეუსაბამობამ „დილლემარს“ აბსტრაქტული იერ მისცა და მეტისმეტი ფილოსოფიური სიმშრალე შესძინა. ეს განყენებულობა ვნებს პიესას და მას რაღაც წმინდა რაციონალურ ხასიათს სძენს (გ. ციციშვილი, ქართული საბჭოთა დრამატურგია, 1962 წ. გვ. 539-540). თუმცა, ამდაგვარი შეფასების მიუხედავად, გ. ციციშვილი იქვე იმასაც ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ „დილლემარი“ „თავისი არსით რეალისტური ნაწარმოებია“.

მკითხველისათვის ადვილად გასაგები მიზეზების გამო, საბჭოთა პერიოდის ლიტერატურულმა კრიტიკამ გ. ბააზოვის შემოქმედების განხილვა-შეფასების დროს გამორჩეული ყურადღების საგნად, პირველ ყოვლისა, ის ნაწარმოებები აქცია, რომლებიც იმ პერიოდის კლასობრივ-სოციალური პრობლემებისადმია მიძღვნილი. ამ გარემოებამ რამდენადმე შებოჭა და ცალმხრივი გახადა „დილლემარისადმი“ კრიტიკოსთა დამოკიდებულება, რის გამოც, ჩემის აზრით, ბოლომდე სრულფასოვნად ვერ შეფასდა ამ ფრიად საინტერესო პიესის ადგილი და მნიშვნელობა მწერლის ლიტერატურულ მემკვიდრეობაში.

როგორც ქვემოთ შევეცდები ვაჩვენო, გ. ბააზოვის ეს პიესა არა მარტო მისი შემოქმედების თვალსაჩინო ნიმუშია, არამედ ოციანი წლების ქართული დრამატურგიის ერთ-ერთი საგულისხმო ქმნილებაც. ასეთი დასკვნის გაკეთებისათვის მყარ საფუძველს იძლევა ნაწარმოების პრობლემატიკაცა და მხატვრული ოსტატობის დამაკმაყოფილებელი დონეც.

პიესა არაა შებოჭილი კონკრეტული დროული ლოკალითა და მოქმედების ადგილით და ავტორისეული ჩანაფიქრი სიმბოლურ-ალეგორიული განხოგადებულობითაა გამოვლენილი. ამ ფაქტორმა დიდად განაპირობა ის გარემოება, რომ, განსხვავებით მწერლის სხვა ნაწარმოებთაგან, რომლებიც

კონკრეტული მოვლენებისადმი მიძღვნილი, „დიღლეამარის“ და მასში დასმული პრობლემებისადმი მკითხველის ინტერესს დრომ, ისტორიული განვითარების პროცესმა, ვერ მოაძველა და ვერ გადააფასა.

მართალია, ნაწარმოებში იმდროინდელი კლასობრივი იდეოლოგიის გამოძახილიც ისმის, მაგრამ ეს გარემოება მწერალს ხელს არ უშლის, პიესაში დასმულ პრობლემებს გააზრების ზოგადადამიანური მასშტაბები შესძინოს და ისეთი მოვლენების მიმართაც გამოამჟღავნოს ფარული კრიტიკული დამოკიდებულება, რომელთა დამკვიდრებისთვისაც აქტიურად იბრძოდა იმხანად ხელისუფლება.

აქვე უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ „დიღლეამარის“ ავტორი არ იზღუდება თავისი ნაწარმოების უანრობრივი სპეციფიკით და პიესაში გაბედულად შემოაქვს წმინდა ბელეტრისტული ელემენტებიც, რომლებიც ნააზრვეის გამოხატვას უფრო მეტ სიმძაფრესა და ემოციურ შთამბეჭდავობას სძენენ. გ. ციციშვილის შეფასებით, მხატვრული პროზის ამდაგვარი „ნიშანდობლიობა განსაკუთრებით ემჩნევა რემარკებს, რომელთა გამოყენება „დიღლეამარში“ სცილდება მათ ვიწრო დანიშნულებას და ისინი მხატვრულ დეტალებამდე, მხატვრულ საშუალებამდე მალდებიან“ (გ. ციციშვილი, დასახ. წიგნი, გვ. 540).

როგორც აღინიშნა, გ. ბააზოვის პიესის ძირითადი საქმელი სიმბოლურ-ალეგორიული ფორმითა და ფართო მხატვრული განზოგადებულობითაა გააზრებული და სწორედ ესაა მისი უმთავრესი ღირსება.

„დიღლეამარის“ ძირითადი პრობლემა - იდეალად დასახული მიზნის ვერმიწვდენა და იმედგაცრუება - სხვადასხვა დროისა და ქვეყნის არაერთ მწერალს უქცევია შემოქმედებითი შთაგონების მთავარ თემად. ეს პრობლემა რომ არც ქართულ მწერლობას დაუტოვებია უყურადღებოდ, ამის დასტურად საკმარის მაგალითების დასახელება შეიძლება ჩვენი ლიტერატურის ისტორიიდანაც.

გ. ბააზოვი პოეტურ-რომანტიკული ფორმით, მძაფრი სიუჟეტური დრამატიზმითა და ზეაწეული პათეტიზმით

მოგვითხრობს ხალხის ბედნიერებისათვის გულანთებული პიროვნებების დაუოკებელ სწრაფვას ოცნებით წინსვლისაკენ. მათი ცხოვრების უმთავრეს მიზანსწრაფვად მოყვასის ბედნიერებასა და კეთილდღეობაზე უანგარო ზრუნვა, მოძმისათვის თავდადებისა და თავგანწირვის ამადღებული კეთილშობილური ჰუმანისტური გრძნობაა ქცეული.

სასახლის მოედენაზე შეკრებილი ხალხი მთავრის დღესასწაულს ზეიმობს. თავად მთავარი – ხალხში ჯადოსნის სახელით ცნობილი – ძველისძველ კომპოზია გამოკეტილი და იქიდან მართავს ქვეყანას. ყოველწლიურად გამართულ ასეთ დღესასწაულზე უამრავი ადამიანი იკრიბება და მოწიწებით შეთხოვს ჯადოსნის შეველას. მათი რწმენით, ჯადოსანი ყოვლისშემძლეა და ყოვლისმცოდნე. მართალია, მისთვის არავის მოუკრავს ოდესმე თვალი და სასახლეცა და კოშკიც, სადაც იგი ბინადრობს, მუდამ ისეა კარდახშული, რომ შიგ სიცოცხლის ნასახიც კი არ იგრძნობა, მაგრამ, ამის მიუხედავად, ხალხი ყოველთვის დიდი რწმენითა და სასოებით შეჰყურებს ჯადოსნის საუფლოს და სწამს, რომ მათი პატრონი უნუგეშოდ არ დატოვებს ადამიანებს.

დღესასწაულზე შეკრებილთა შორის მრავლად არიან ბრმები, მუნჯები, კოჭლები, ყრუები და ათასგვარი სნეულებით დაუძღურებული ავადმყოფები. მათ წინაშე გამოსული და ქადაგად დავარდნილი კარისკაცთა უფროსი – იოაკიმი ხალხს განუმარტავს მთავრის დღესასწაულის დანიშნულებას და ზეიმზე მოსულ ადამიანებს, ვინ იცის, მერამდენედ, შთააგონებს, რომ ჯადოსანი მათი დიდი მამაა, მან „არ იცის მოსვენება და მთელი მისი ფიქრები მხოლოდ მის საყვარელ შვილებზეა. ამ სასახლიდან ის იცქირება და ხედავს ყოველს... არაფერია დაფარული მისთვის“. იოაკიმი არწმუნებს ხალხს, რომ ისინი ვერასოდეს ჩაწვდებიან მთავრის დაფარული სიბრძნისა და მოქმედების არსს. იგი ხედავს იმას, რასაც ადამიანები ვერასოდეს იხილავენ, ესმის ის, რასაც ისინი ვერ გაიგონებენ და იცის ის, რასაც ვერც ერთი იმათგანი ვერ შეიცნობს ვერასოდეს. ამიტომაც უნდა იყვნენ „დიდი

მამის ძვირფასი შვილები“ მადლიერნი თავიანთი უფლისა, მართალია, რეალურად არავითარი არგუმენტი მოგვეპოვება იმის სამტკიცებლად, რომ გ. ბააზოვმა ჯადოსნისა და მისი ერთგული მსახურების მხატვრული სახეების შექმნის დროს იმ პერიოდის საბჭოური სინამდვილიდანაც აიღო ბევრი რამ, მაგრამ, ცნობიერად თუ ქვეცნობიერად, ეს რომ ნამდვილად ასე გამოვიდა, ვფიქრობ, ეს გარემოება საკამათო არ უნდა იყოს.

ყოველ შემთხვევაში, საბჭოთა ეპოქაში, მწერლის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ხანაში, ხელისუფლების მიერ მიწიერ ღვთაებებად დასახული ბელადების გაფეტიშება, მშრომელთა იმედად მათი გამოცხადება და იმდროინდელი ჩვენი ყოფის არაერთი სხვა მომენტი, ჩემის აზრით, აშკარად მიესადაგება გ. ბააზოვის პიესაში აღწერილ მოვლენებს. საბჭოთა ეპოქასთან „დილემამარი“ სხვა კუთხითაც შეიძლება დავაკავშიროთ. კერძოდ, ნაწარმოებში აღწერილი სახელმწიფოს მოდელი, მისი მართვა-გამგეობის სტრუქტურა და პრინციპები, ვფიქრობ, ასევე ზუსტად ემსგავსება საბჭოურ სინამდვილეს.

თუმცა აქვე ამ თვალსაზრისის გამოთქმასთან ერთად, არამც და არამც არ მავიწყდება ისიც, რომ პიესის უმთავრესი სათქმელი სულ სხვა მიზანსწრაფვითაა შთაგონებული, კონკრეტული სინამდვილით არ შემოიფარგლება და ასევე შეიძლება დავუკავშიროთ ნებისმიერი დროისა და ქვეყნის დიქტატორული მმართველობის ხანას.

ბრბოდ, უპიროვნო მასად ქცეული და მონურად მორჩილი ხალხის წიაღში თანდათანობით გროვდება უკმაყოფილებისა და არსებულ ვითარებასთან შეურიგებლობის განწყობილება. ამ თვალსაზრისით პიესაში განსაკუთრებულ როლს ასრულებენ რიზაელი და დილემამარი თავიანთ თანამხლებ პირებთან ერთად. დიდი მთავრის საპატივცემულოდ გამართულ დღესასწაელზე მოსული რიზაელი მოულოდნელად გამოეყოფა ხალხს, კათედრაზე ავა და კარისკაცების უფროსს – იოაკიმს საპროტესო სიტყვით მიმართავს. თანამომმეთა უმძიმესი მდგომარეობით შეწუხებული

ეს რომანტიკოსი გმირი იოაკიმს განუცხადებს მის გადაწყვეტილებას, პირადად ინახულოს დიდთა მთავარი, აუხსნას ხალხის უნუგეშო ვითარება და თხოვოს მას დახმარება, „ვინაიდან გამოიღია მოთმინების ძალა და აღარ შეიძლება ჩეტის ატანა“.

კარისკაცთა უფროსი შეშფოთებით აცნობს რიზაელს, რომ სასახლეში შესვლა სასტიკადაა აკრძალული და მისი ამდაგვარი მოქმედება დანაშაულია. თანაც, სასახლის კარებიც რომ გაუღონ, კოშკის წვერისაკენ მიმავალი გზა, სადაც ჯადოსანი იმყოფება, იმდენად დახლართულია, იქამდე კაცი ვერ მიაღწევს. მაგრამ რიზაელისა და მისი თანმხლები პირების გადაწყვეტილება იმდენად შეუვალია, რომ ისინი ძალით გააღებენ სასახლის კარს და დიდ მთავართან შესახვედრად გაემართებიან. იწყება უძნელესი და ურთულესი გზა, ათასგვარი ხიფათითა და წინააღმდეგობით სავსე, გზა, რომელსაც რიზაელის თანმხლებ პირთაგან თითქმის ყველა შეეწირა. გ. ციციშვილმა რიზაელის ჯგუფის „ბნელში სიარული“ სიმბოლური მნიშვნელობის ფაქტად აღიარა და იგი კაცობრიობის „განვითარების კიბეზე“ ასვლის გამომხატველ ალეგორიად მიიჩნია (გ. ციციშვილი, დასახ. წიგნი, გვ. 544).

გ. ბააზოვი უმძაფრესი ექსპრესიითა და დინამიურობით აღწერს რიზაელისა და მისი თანმხლები პირების ამ რომანტიკული მოგზაურობის ამბავს. რწმენით, შემართებით, მოყვასისადმი თანადგომისა და სიკეთის ზეაღმტაცი სურვილით გულანთებული რიზაელი და მისი თანამოაზრენი ძალასა და ენერგიას არ იშურებენ მიზნის მისაღწევად. მიუხედავად იმისა, რომ თანდათანობით გზა უფრო და უფრო რთულდება, წინ ახალ-ახალი დაბრკოლებები ჩნდება და რიგრიგობით იღუპებიან კოშკის წვერისაკენ მავალი გმირი ვაჟკაცები, რიზაელის ნება მაინც ურყევია. იგი თავისი მობრძღვიალე ჩირაღდნით ხელში მუხლჩაუხრელად მიიწევს წინ დიდ მთავართან შესახვედრად და თავისი კეთილშობილური კუმანისტური მისიის აღსასრულებლად.

მაგრამ, რაც უფრო ღრმად შედიან კოშკში ეს რომანტიკოსი

რაინდები, მით უფრო იპყრობთ სასოწარკვეთა. ირგვლივ მხოლოდ მკედარი სიცარიელეა გამეფებული და სიცოცხლის ნიშანიც კი არ იგრძნობა. არსად ჩანს სინათლისა და იმედის სხივი. ასეთმა მდგომარეობამ თანდათან გაუნელა მომავლის რწმენა რიზაელის თანმხლებთ. მხოლოდ რიზაელი არ იხვეს უკან და კვლავ ძველებური შემართებით მიიღტვის კოშკის წვერისაკენ. და ეს ხდება იმის გამო, რომ ცხოვრებით დანაგრულ და დაბეჩავებულ ადამიანებზე ზრუნვა მისი სიცოცხლის უმთავრეს მიზნადაა ქცეული.

ამ წმინდა მიზნისაკენ სავალ გზაზე თავიდან მას გვერდით ედგა და რწმენას განუმტკიცებდა მშვენიერი ქალწული - დილლემარი - „ეს ზეცით მოფრენილი არსება“. „ხალხის შველა და დილლემარ - აი, ჩემი სიცოცხლის მთელი შინაარსი“, - პათეტიკურად აცხადებს რიზაელი. ასეთივე პათეტიზმითაა სავსე დილლემარის სიტყვებიც. მისი ცხოვრების მთავარი აზრიც ადამიანების კეთილდღეობისთვის უანგარო ბრძოლა და თავგანწირვაა. ხალხის ბედნიერებისათვის ბრძოლის ამ წმინდა გზას რიზაელი და დილლემარი თავიდან ერთად ადგებიან, მაგრამ ქალი მალე დარწმუნდა იმაში, რომ დიდმთავრის არსებობა ილუზია იყო ხალხის თვალის ასახვევად და მოსატყუებად შეთხზული ზღაპარი, რომ ბედნიერება არ შეიძლება ვინმეს წყალობა იყოს; მის მოსაპოვებლად ბრძოლა, ქმედებაა საჭირო და არა ცრუ ილუზიებს გამოდევნება. ამ რწმენით გულანთებული დილლემარი გადაწყვეტს ჩამოშორდეს რიზაელს, დატოვოს კოშკი, უკან დაბრუნდეს ხალხთან და მასთან ერთად იბრძოლოს ბედნიერების მოსაპოვებლად.

ასე ითიშება ერთმანეთისაგან ამ ორი რომანტიკოსი გმირის გზა. რიზაელის აზრით, ხალხმა თავისუფლება და ბედნიერება შეიძლება მხოლოდ ღვთაებად დასახული დიდი მთავრის წყალობით მოიპოვოს, დილლემარი კი ფიქრობს, რომ მიზნის მიღწევა მხოლოდ მილიონების ამოქმედებითაა შესაძლებელი და ადამიანებმა თავად უნდა შექმნან და გამოტყდონ თავიანთი მომავალი ბედნიერება. ილუზიური ოცნებებისაგან თავდახსნილი დილლემარი უკვე ღრმადაა დარწმუნებული

იმაში, რომ რიზაელის გზა ყალბია, რომ „ერთეულები“ ვერ იხსნიან მილიონებს და მილიონები თვითონ იხსნიან მილიონებს თავს. საჭიროა მხოლოდ ამ მილიონების ამოქმედება“.

სალიტერატურო კრიტიკაში მართებულად მიექცა ყურადღება იმ გარემოებას, რომ დილელამარის მხატვრული სახე, მისთვის დამახასიათებელი მკვეთრად გამოხატული საბრძოლო სულისკვეთება, ჰუმანისტური პათოსი და დაუცხრომელი სწრაფვა უსამართლობის ბრძოლის გზით დათრგუნვისაკენ მწერალის ეპოქის დროინდელი რევოლუციური მოვლენების უშუალო გამოძახილი იყო. გარდა იმისა, რომ ამდაგვარი სიუჟეტური ცვლილებით გ. ბაახოვმა კიდევ უფრო გააფართოვა ბენ-აბრამის პიესის სამოქმედო სივრცე და მეტი სიცხადე შესძინა ავტორისეულ მიზანსწრაფვას, ამით მან თავისი მსოფლმხედველობრივი მრწამსიც უფრო ნათლად გამოავლინა – თავისუფლება და ბედნიერება მხოლოდ ბრძოლისა და აქტიური ქმედების გზით მოიპოვება, თანაც მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა ეს ბრძოლა ადამიანთა ფართო მასებს მოიცავს და ინდივიდუალური მასშტაბებით არაა შემოფარგლული.

მართალია, რიზაელიც ადამიანების ბედნიერებისათვის ისეთივე თავგანწირვით მებრძოლი გმირია, როგორც დილელამარი, მაგრამ მისი მარცხისა და ხელმოცარულობის უმთავრესი მიზეზი ის გამოდგა, რომ იგი მოწყდა ხალხს და იდეალი, საითკენაც მიისწრაფოდა, ყალბი აღმოჩნდა. კოშკის წვერს წამებით მიღწეული რიზაელი საბოლოოდ დარწმუნდა იმაში, რომ თურმე არავითარი ჯადოსანი არ არსებულა, ხოლო ის ჩირაღდანი, რომელიც მას წამების ამ გზაზე ეჭირა ხელთ და ეგონა, რომ სავალ ბილიკს უნათებდა, თურმე სიცრუის ჩირაღდანს წარმოადგენდა. სასოწარკვეთილებაში ჩავარდნილი, გაწბილებული რიზაელი შურით შენატრის მისი ჯგუფიდან ჩამორჩენილ გზადაბნეულ მოწაფეებს, რომლებიც უიმედოდ დაეხეტებიან კოშკის ლაბირინთში და იქიდან გამოსავალს ეძებენ. „ნეტავი მე ვიყო მათ ადგილას! – ამბობს იგი, - ვიფიქრებდი, რომ არის გზა და მხოლოდ მე ვცდები და ვერ ვნახულობ მას. დავიწყებდი სწრაფვას

მადლისაკენ მიუღწევლად... მაგრამ მე მივადწიე. ჩემს საუბედუროდ მივადწიე. მივადწიე - რათა დამენახა, რომ აქ არაფერია... ჩემთან ერთად მოტყუებულია მთელი ხალხი, რომელიც დაბლაა. მოტყუებული არიან კარისკაცებიც. რას ყარაულობენ ისინი იქ?“.

ასე იმსხვრევა რიზაელის იმედები და ოცნებები და უიდეალოდ დარჩენილი ეს რომანტიკოსი გმირი, აწ უკვე დასაღუპავად განწირული, კოშკის გაუდაბურებული წვერიდან სასოწარკვეთილი ხედავს ქვევით, დედამიწაზე, ღვთაებად დასახული მთავრის თავყანის საცემად გამართულ სიცრუის დიდ დღესასწაულს, სადაც ათასობით უმწყო ადამიანი შეკრებილა ზეციური წყალობის მოლოდინში.

რაც შეეხება დილლემარს, მისი საბრძოლო შემართების მიზანსწრაფვად სახალხო მოძრაობა იქცა. ხალხმა შეიყვარა და გააღმერთა იგი, ბელადად აღიარა და მისი თავკაცობით დაიწყო ბრძოლა უსამართლობის წინააღმდეგ.

ამ ბრძოლის სიმბოლურ აკორდად ნაწარმოებში კოშკის დანგრევის ეპიზოდია ქცეული. დილლემარის მიერ ამბოხებული ათასობით ადამიანი დაუნდობლად ამსხვრევს ძველისძველ კოშკს, რომელიც სიბნელის, სიცრუის, მონური მორჩილების სიმბოლურ განსახიერებას წარმოადგენდა ხანგრძლივი დროის მანძილზე.

პიესა გმირულ-რომანტიკული პათოსით ამაღლებული ასეთი სცენით მთავრდება: კოშკი, როგორც ცრუ იმედებისა და ფუჭი დაპირებების სიმბოლო, დანგრეულია, მის ნანგრევებზე წითელი დროშა ფრიალებს, ძველი ხელისუფლების ერთგული მსახურნი იღუპებიან და „ჩაგრული ხალხი“ თავადვე ცხადდება თავისი თავის ბატონ-პატრონად.

სამწუხაროდ, ახალმა ცხოვრებისეულმა ვითარებამ სულ მალე გააქარწყლა და დაამსხვრია გ. ბააზოვის ეს რევოლუციური ოპტიმიზმი და ქვეყნის სათავეში მოსულმა საბჭოთა ხელისუფლებამ სიცრუის, სიბნელის, მონური მორჩილებისა და პიროვნული დამორჩენილობის ალეგორიად დასახული ამ სიმბოლური კოშკის ნანგრევებზე ახალი, უფრო პირქუში და შეუვალი კოშკი აღმართა. ასე გამოაცალა მკაცრმა

ცხოვრებისეულმა სინამდვილემ საფუძველი გ. ბააზოვის რომანტიკულ ოცნებას ადამიანის თავისუფლებისა და ბედნიერებაზე და კვლავაც მიუწვდომელ იდეალად ქცეული დილემარის მიზანსწრაფვა რიზაელის სასოწარმკვეთმა იმედგაცრუებამ დათრგუნა.

ბ) „მუნჯები ალაპარაკდნენ“

„მუნჯები ალაპარაკდნენ“ (1931 წ.) გერცელ ბააზოვის ერთ-ერთი ყველაზე გახმაურებული პიესაა, რომელთანაც 30-იანი წლების ქართული თეატრის წარმატებაცაა დაკავშირებული. თავდაპირველად იგი თბილისისა და ქუთაისის თეატრების სცენებზე დაიდგა (1932 წ.) და, ამ დროიდან მოყოლებული, დიდხანს არ განელებულა ნაწარმოებისადმი ინტერესი. პიესის პოპულარობას, ლიტერატურულ ღირსებებთან ერთად, იმანაც შეუწყო ხელი, რომ ამ პიესის მიხედვით დადგმულ სპექტაკლებში არაერთმა ცნობილმა მსახიობმა შექმნა შთაბეჭდავი და ღრმა კოლორიტულობით აღბეჭდილი სცენური სახე.

პიესით ამდაგვარ დაინტერესებას რამდენიმე ფაქტორი განაპირობებდა. ჯერ ერთი, მასში ცოცხლად და სიღრმისეულად იყო დახატული ფართო მკითხველისათვის ლიტერატურულად თითქმის სრულიად უცნობი ახალი სამყარო – ქართველი ებრაელების ყოფა-ცხოვრება, მეორე, ნაწარმოები ეძღვნებოდა 30-იან წლებში საყოველთაო ყურადღების საგნად ქცეულ ისეთ პრობლემას, როგორც სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაცია იყო და, ბოლოს, ეს ყველაფერი გ. ბააზოვის პიესაში მაღალი მხატვრული ოსტატობითა და სიუჟეტური დრამატიზმით გახლდათ აღწერილი.

იმის გამო, რომ „მუნჯებში“ დასმული უმთავრესი სოციალური პრობლემა დღესდღეობით ყავდგასული და მოძველებულია, ნაწარმოები დღევანდელი მკითხველისათვის ისტორიული თვალთახედვით უფროა საინტერესო და მას ადრინდელი ლიტერატურული ღირებულება აღარ გააჩნია.

ამ პიესაში, მსგავსად სხვა ნაწარმოებებისა, გ. ბააზოვი კლასობრივი სწორხაზობრიობითა და ტენდენციურობით აღწერს იმ რთულ სოციალურ მოვლენებს, რომლებშიც კოლექტივიზაციის პერიოდში იჩინეს ჩვენში თავი. ამ მოვლენათა გააზრება მთლიანადაა დაქვემდებარებული მაშინდელი სახელმწიფოებრივი პოლიტიკის კურსს, რის გამოც ნაწარმოები მკაფიოდ გამოვლენილი პროპაგანდისტული სულისკვეთებითაა განმსჭვალული. ამ თვალსაზრისით გ. ბააზოვის პიესა გამონაკლისი არ არის და ანალოგიური ვითარება 30-იან წლებში მოდგაწე ბევრი ჩვენი მწერლის შემოქმედებაშიც იჭერს გაბატონებულ ადგილს.

და მაინც, მიუხედავად ყოველივესი, გ. ბააზოვის „მუნჯები ალაპარაკდნენ“ იმდროინდელი ქართული ლიტერატურის ორგანული შემადგენელი ნაწილია, რომელიც მაშინდელი ჩვენი საზოგადოებრივი ყოფის ამსახველ მაღალმხატვრულ ქმნილებად უნდა იქნეს მიჩნეული.

ამ შემთხვევაში, უპირველეს ყოვლისა, ერთხელ კიდევ ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს ის გარემოება, რომ გ. ბააზოვის პიესაში შთამბეჭდავი კოლორიტულობითაა დახატული მანამდელი ქართული მწერლობისათვის თითქმის სრულიად უცნობი ქართველ ებრაელთა ყოფა და ეროვნულ-სარწმუნოებრივი ადათ-ტრადიციები. მწერალი ფსიქოლოგიური სიღრმით ქერწავს კოლორიტულ ებრაულ ხასიათებსა და ეროვნული ფსიქიკის სპეციფიკურ მხარეებს.

აქვე ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ „მუნჯები ალაპარაკდნენ“ ამ თვალსაზრისით გამონაკლისი არ არის და ზემოთ აღნიშნული ტენდენცია მკაფიოდ ვლინდება გ. ბააზოვის მთელს შემოქმედებაში. მიუხედავად იმისა, რომ მწერალი არასოდეს არ იზღუდება მხოლოდ ეროვნული ინტერესებით, მისი ნაწარმოებების კითხვის დროს მაინც აშკარად ვგრძნობთ ხოლმე ამ ფაქტორის წინა პლანზე წამოწევას. კერძოდ, როგორც წესი, მის მიერ დახატული პერსონაჟების უმეტესობა ებრაელები არიან და მოქმედებაც ძირითადად ებრაულ გარემოში ხდება, რის შედეგადაც

თითქმის ყოველთვის იქმნება ერთგვარი ებრაული მიკროსამყარო. ამ მიკროსამყაროს აღწერა-დასახილველად დროს, ჩვეულებრივ, როგორც ითქვა, ადგილი ეთმობა წეს-ჩვეულებებზე, ადათ-ტრადიციებსა და სარწმუნოებრივ რიტუალებზე საუბარს. თხრობის პროცესში საგულისხმო დატვირთვა აქვს აგრეთვე შექნილი ენიდან შემოტანილი სიტყვებისა და ებრაელთა ჟარგონული მეტყველებისათვის დამახასიათებელი სპეციფიკური გამოთქმების ზომიერ გამოყენებას.

ასევე დიდ ყურადღებას აქცევდა მწერალი მოქმედი გმირების გვარ-სახელების შერჩევას და თავისი ნაწარმოებების ებრაელ პერსონაჟებს ყოველთვის მკვეთრად გამორჩეულ სახელებს არქმევდა ხოლმე. ფართო საზოგადოებრიობისათვის თითქმის სრულიად უცნობ ამ სახელებს, ჩვეულებრივ, თავისებური კოლორიტი და ეროვნულ-ეთნოგრაფიული ხიბლი შემოაქვთ გ. ბაახოვის შემოქმედებაში.

მაგრამ ეროვნული ფაქტორისათვის ამდაგვარი ხაზგასმა ისე არამც და არამც არ უნდა გავიგოთ, თითქოს მწერალი ეროვნული ნიშნის მიხედვით თიშავს ადამიანებს ერთმანეთისაგან. რასაკვირველია, არა. პერსონაჟთა ურთიერთგამიჯვნისა და დაპირისპირების უმთავრეს საფუძვლად გ. ბაახოვის შემოქმედებაში ძირითადად კლასობრივი პრინციპებია ქცეული და ყოველგვარი ნაციონალისტური განკერძოებულობა სრულიად უცხო მოვლენაა მისი მსოფლმხედველობისათვის.

მ. მამისთვალის მართებული მოსაზრებით, მართალია „მუნჯები ალაპარაკდნენ“ „პირდაპირი სახით საკლემურნეო მოძრაობისადმი მიძღვნილი პიესაა, მაგრამ არაპირდაპირი სახით იგი შემდეგ ფაქტზე მიგვანიშნებს: საზღვარი დაედოს მრავალსაუკუნოებრივ დუმილს და ღარიბ ებრაელთა შერიგებას ბედუკულმართ ცხოვრებასთან...

აღსანიშნავია, რომ პიესას ავტორმა თავდაპირველად შემდეგი სათაური მისცა: „როცა მუნჯები ალაპარაკდებიან“. ნაწარმოების დასათაურება ბიბლიური ფრაზეოლოგიიდან არის შერჩეული და ამ გზით ავტორი პიესის პირდაპირ

შინაარსზე მითითებასთან ერთად აყენებს მოთხოვნას შეუმჩნეველად დატოვებული და მივიწეებელი არ იქნას ნაწარმოებისათვის მის მიერ საფუძვლად დადებული ისტორიული თვალსაზრისი“ (პ. ბააზოვი, დასახ. წიგნი, გვ. 373).

პიესის სიუჟეტურ საფუძვლად ებრაელთა კოლექტივის ჩამოყალიბების ფაქტია ქცეული. ნაწარმოები იმ დროს იწერებოდა, როცა ქვეყანაში ინტენსიურად მიმდინარეობდა მეურნეობის კოლექტივიზაციის პროცესი და მთელი მაშინდელი იდეოლოგიურ-სახელმწიფოებრივი პოლიტიკა მის მხარდასაჭერად იყო მიმართული. ეს გარემოება თავის წარუხოცველ დადს ასვამს პიესას და მას იმდროინდელი ჩვენი საზოგადოებრივი ყოფისათვის მკაფიოდ დამახასიათებელი სააგიტაციო-პროპაგანდისტული სულისკვეთებით მსჭვალავს. პირველ ყოვლისა, სწორედ ამითაა განპირობებული ის გარემოება, რომ გ. ბააზოვის პიესაში მოვლენები კლასობრივი სწორხაზოვნებითაა დანახული და თითქმის მთლიანადაა უგულვებელყოფილი მათი კრიტიკულ-ოპოზიციური თვალთახედვით განსჯა-შეფასება.

საზოგადოება, ნაწარმოებში აღწერილ პერსონაჟთა საკმაოდ მრავალრიცხოვანი წრე, გ. ბააზოვმა თავიდანვე გამოიჯანაორ, ერთმანეთთან მტრულად დაპირისპირებულ კლასობრივ ბანაკად. ერთ მხარეზე დგანან საკოლმეურნეო იდეისათვის თავდადებით მებრძოლი ადამიანები, მეორეზე კი მათი იდეოლოგიური მოწინააღმდეგენი. მწერალი დიდი ფსიქოლოგიური ძალისხმევით აღწერს ებრაელთა კოლმეურნეობის ჩამოყალიბების რთულ პროცესს, სიყვარულით ხატავს იმ პიროვნებათა მხატვრულ სახეებს, რომლებიც ძალასა და ენერგიას არ იშურებენ ამ იდეის ხორცშესახსმელად.

ღარიბ ებრაელობაში ამ დიდი საქმის თავკაცად მწერალმა მიერ სეფიაშვილი გამოიყვანა. ამ ახალგაზრდა ენთუზიასტის პიროვნული სახის ხორცშესხმის დროს გ. ბააზოვმა ხაზგასმულად წამოწია წინა პლანზე იდეისათვის თავდადებული გმირის ნიშან-თვისებანი. მიუხედავად იმისა, რომ

ამ იდეალურ ნიშან-თვისებათა ინდივიდუალური პიროვნულ თავისთავადობად გარდასახვა პიესაში ვერ ხდება სასურველ დონეზე, მეორ სეფიაშვილის მხატვრული ტიპი მაინც შთამბეჭდავად აისახება ჩვენს ცნობიერებაში, როგორც განსახიერება 20-30-იანი წლების სოციალურ მოვლენებთან აქტიურად დაკავშირებული პიროვნებისა.

პიესაში ნაჩვენებია მეირის მსოფლმხედველობრივი ევოლუცია უკიდურესი სიბუნავიდან კოლმეურნეობის თავკაცობამდე. იგი პირველი ებრაელი კომკავშირელია, მტკიცე ნებისყოფის პიროვნება, რომელიც ნათლად ჩამოყალიბებულ კლასობრივ პოზიციაზე დგას და უკომპრომისო ბრძოლა აქვს გაჩაღებული ბოლშევიკური იდეოლოგიის მოწინააღმდეგეებთან. მწერალი რომანტიკული ტენდენციურობით აღწერს, როგორ იზრდება მეირის თანამოაზრეთა რაოდენობა დარბი ებრაელობაში, როგორ ისხამს ფრთებს კოლმეურნეობის შექმნის იდეა მათში და როგორ ამსხვრევენ საუკუნეების მანძილზე სიღარიბითა და უუფლებობით დაბუნავებული ეს ადამიანები დუხჭირი ცხოვრების ხუნდებს.

ასეთია პიესის ძირითადი სათქმელის არსი, რომლის გამოხატვასაც დიდი ძალისხმევა მოახმარა გ. ბააზოვმა. სამწუხაროდ, დრომ, ისტორიული განვითარების პროცესმა, აჩვენა, რომ ნაწარმოების მსოფლმხედველობრივ საფუძვლად ქცეული ეს რომანტიკული იდეა ყალბი გამოდგა და ის იმედები, რომლებსაც გ. ბააზოვი და, საერთოდ, მაშინდელი ჩვენი საზოგადოების დიდი ნაწილი ამყარებდა საკოლმეურნეო მშენებლობაზე, უსაფუძვლო ილუზიად იქცა. მაგრამ ეს სიყალბე და იდეოლოგიური სიცრუე ბევრისათვის მხოლოდ მოგვიანებით გახდა ცხადი.

რაც შეეხება გ. ბააზოვს, ვფიქრობ, არავითარი საფუძველი არ არსებობს იმის სათქმელად, მის შემოქმედებაში გამოვლენილი იდეურ-მსოფლმხედველობრივი სიყალბენი სპეკულაციურ კონიუნქტურად მივიჩნიოთ და ავტორის მოქალაქეობრივ კეთილსინდისიერებაში ეჭვი შევიტანოთ.

მწერლის შემოქმედების გაცნობით, ჩემის აზრით, დაუქვევლად დარწმუნდება მკითხველი იმაში, რომ გ. ბააზოვის იმხანად სწორედ ამდაგვარად სწამდა და სჯეროდა. ამიტომაც ვლინდება მწერლის ნაწარმოებებში ასეთი ბასრი სწორხაზოვნებით ავტორისეული იდეოლოგიური თვალთახედვა.

სოციალური გარდატეხის ზღურბლთან დამდგარი მყიერი ერთგან ამბობს: „მე ორი ვრძნობა მაქვს: სიძულვილი და სიყვარული. ამ ორი ვრძნობით სული მიდგია, თორემ სხვა მეტი აღარაფერი დამრჩენია. მძულს, მეზიზღება ყველა რჯულის მდიდრები, რომლებმაც ღარიბები გადაგვაქციეს თავიანთ ყურმოჭრილ მონებად და მუნჯებად“...

მდიდრებისადმი ამდაგვარი დამოკიდებულება, ფაქტობრივად, გ. ბააზოვის მთელ შემოქმედებას გახდევს გამჭოლ ხაზად. ამ თვალსაზრისით, სამწუხაროდ, ვერც იგი აცდა იმ იდეოლოგიურ შაბლონს, რაც ასე მძლავრად ვლინდება 20-30-იანი წლების არაერთი ჩვენი მწერლის შემოქმედებაში. გ. ბააზოვის ნაწარმოებების მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ, მდიდარი – ყველა ერთიანად – ბოროტია და ხალხის მყველფელი, გულქვა და სასტიკი, შეუბრალებელი და ყოველგვარი სიახლის დაუნდობელი მტერი... ღარიბთა და ცხოვრებით დაბეჩავებულთა უმეტესობა კი შინაგანად კეთილი და პატიოსანი პიროვნებაა, ახალი ცხოვრების სამსახურში უღალატო ერთგულებით ჩამდგარი...

პიესის ერთ-ერთი მთავარი პერსონაჟის – დანიელ შათარაშვილის თქმით, მთავრობამ „რაც მდიდარი და პატიოსანი ხალხი იყო, შავ სიაში მოახვედრა, ხოლო რაც ღარიბ-ოხერი და გატიტვლებული – თეთრ სიაში ჩაყარა...“ ხარიტონ აბზინიძის სიტყვით კი „ვისაც ღარიბის პატენტი ჰქონდა, ის წითელი თავადიშვილი გახდა“, ხოლო მირიამის შეფასებით, მდიდრები, უკლებლივ ყველანი, „წურბელები, სისხლის მწოველები და ტყის მხეცები“ არიან.

„მუნჯებში“, საერთოდ, გ. ბააზოვის მთელ შემოქმედებაში, სათქმელი, არც თუ იშვიათად, ლოზუნგურ-პროპაგანდისტული სტილითაა გამოხატული. ამდაგვარად მწერლის

ნაწარმოებებში, პირველ ყოვლისა, ის პირველები მუტყველებენ, რომლებიც ახალი ცხოვრების დასამკვიდრებლად გამართული კლასობრივი ბრძოლის თავკაცები არიან.

მე აქ შემთხვევით არ მიხმარია სიტყვა ბრძოლა. დიას, ეს სიტყვა ზუსტად მიესადაგება იმ მძაფრ კლასობრივ დაპირისპირებას, რომელიც საზოგადოების ორ ნაწილს შორის არსებობს. ამბობს კიდევ ამის თაობაზე გარკვევით პიესის ერთ-ერთი მთავარი პერსონაჟი: „საჭიროა ბრძოლა. ორი ბანაკია ქვეყნად: დანიელ შათარაშვილი და მეორე სეფიაშვილი“. ასე იქცევა ქვეყანა კლასობრივი ბრძოლის ასპარეზად, სადაც ადამიანური გრძნობები და ზნეობრივი ნორმები ხშირად იღვის დანამატად იქცევიან ხოლმე.

პიესაში დიდი ადგილი ეთმობა იმის ჩვენებას, რაოდენ ძნელია ძველი ცხოვრების ხუნდებისაგან ადამიანის განთავისუფლების პროცესი. ამ თვალსაზრისით გ. ბააზოვი ყურადღების ცენტრში აქცევს დარიბი ებრაელის – იეხისკიელ ყვითელაშვილის ტრაგიკულ თავგადასავალს. იეხისკიელი, მისი ბევრი თანამემამულის მსგავსად, შიშით ხვდება ქვეყნად მიმდინარე რევოლუციურ გარდაქმნებს და საერთოდ არაა გარკვეული ამ მოვლენათა არსში. მისთვის „გაბალშევიკება“, ხელისუფლების მიერ ნაქადაგევი იდეებისადმი ერთგულება, გაქრისტიანებას, წინაპართა სარწმუნოებასა და ეროვნულობაზე უარის თქმას ნიშნავს.

ამიტომაც არჩევს იგი ძველებურ სატანჯველში დარჩენას და დანიელ შათარაშვილის ნაწყალობევი ლუკმით მიათრევს წუთისოფელს. „შიმშილით კუჭგამხმარმა“ იეხისკიელმა ოჯახის გადასარჩენად საკუთარი შვილიც კი გაწირა – მშვენიერი მირიამი და იგი კულაკ დანიელის ვაჟს – ყაზარიას მიათხოვა. ქმრის გადაწყვეტილებით თავზარდაცემული ცოლის სიტყვებზე – მირიამს დანიელის ოჯახში სამ თვეში ამოხდება სული, რა თავში ვიხლი იმის სიმდიდრეს, თუ იმისგან რაიმე ხეირი არ იქნებაო, იეხისკიელი უპასუხებს: „ხეირი ჩვენ გვექნება, დანიელ შათარაშვილი კიდევ მომცემს ნისიად წვრილმანებს, მისი შვილი კიდევ ხუთ-ათ თუმანს გვასესხებსო“.

ასე დაედო სათავე მირიამისა და იეხისკიელის ოჯახის ახალ უბედურებას. ამ ტრაგიკული მდგომარეობიდან გამოსვლის ერთადერთ საიმედო გზად მწერალი კოლექტივის შექმნასა და მასში ღარიბების გაერთიანებას მიიჩნევს. იგი დიდ ადგილს უთმობს იმ შრომითი ენთუზიაზმის აღწერას, რითაც მძიმე ცხოვრებით დაბეჩავებული ებრაელები საკოლმეურნეო ცხოვრებაში ებმებიან.

დანიელი და მისი თანამოაზრენი თავზარდაცემულნი არიან ამ ამბით და ყველაფერს აკეთებენ იმისათვის, რომ ეს საქმე ჩაშალონ. ამ მიზნით ისინი ცდილობენ მოისყიდონ და თავიანთ სამხასურში ჩააყენონ იეხისკიელი და მისი ქალიშვილი. ასე იწყება, პიესის მიხედვით, კლასობრივი ბრძოლის გადამწყვეტი ეტაპი, რომელიც ახალი ცხოვრების გამარჯვებით მთავრდება.

გ. ბააზოვის ნაწარმოებში ეს ყველაფერი, როგორც ითქვა, იმდროინდელი იდეალოგიური ტენდენციურობითა და კლასობრივი სწორხაზოვნებითაა აღწერილი.

გ) „განურჩევლად პიროვნებისა“

სოციალურ და პოლიტიკურ პრობლემებთან ერთად, გ. ბააზოვის შემოქმედებაში ზნეობრივი პრობლემატიკაცაა ქცეული ლიტერატურული წარმოსახვისა და დაფიქრების საგნად. ამ თვალსაზრისით ყურადღებას იქცევს პიესა „განურჩევლად პიროვნებისა“ (1933 წ.). ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს ის გარემოება, რომ მასში ზნეობრივი პრობლემის ავტორისეული განსჯა განუყოფელადაა დაკავშირებული იმდროინდელ სოციალურ და პოლიტიკურ მოვლენებთან და მძლავრად გამოხატული კლასობრივ-პარტიული თვალთახედვით არის აღბეჭდილი.

„განურჩევლად პიროვნებისა“, ფაქტობრივად, იმის ლიტერატურული ილუსტრაციაა, კლასობრივ-რევოლუციური პრინციპებისადმი ბრმა ერთგულება და სოციალისტური ეპოქის მიერ დამკვიდრებული საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ცხოვრების წესი როგორ კლავს პიროვნებას, თრგუნავს მის

ადამიანურ ინდივიდუალობას და აქცევს მას იდეოლოგიურად
ეგზალტირებული მასის უსახურ ნაწილად. ხელოვნება
ადამიანებს პირველ ყოვლისა სწორედ კლასობრივ-
პოლიტიკური იდეალებისადმი ამდაგვარი თავდადებისაკენ
მოუწოდებდა და ისეთ პიროვნებებს უსახავდა მაგალითად,
რომლებიც საკუთარ მისწრაფებებზე უარის თქმით პარტიულ
ინტერესებს წირავდნენ თავს. 20-30-იანი წლების ე. წ.
პროლეტარულმა მწერლობამ ამდაგვარი იდეოლოგიური
იდეალებისათვის ფანატიკურად თავდადებული არაერთი
პიროვნების სახე შექმნა.

ობიექტურობა მოითხოვს ითქვას, რომ გ. ბააზოვის
შემოქმედებაშიც, მათ შორის, დასახელებულ პიესაშიც,
საკმაოდ ხელშესახებად იგრძნობა ეს ტენდენცია.

აქვე ვიტყვი იმასაც, რომ „განურწველად პიროვნებისა“, გ.
ბააზოვის განხილულ დრამატულ ნაწარმოებებთან
შედარებით, მხატვრული თვალსაზრისითაც სუსტი პიესაა.
მისთვის დამახასიათებელი „ნაკლოვანი მხარეებიდან,
განსაკუთრებით, აღსანიშნავია ერთგვარი სქემატურობა.
რამდენიმე ხასიათის გარდა, უმრავლესობა ნაკლებად
ინდივიდუალიზებულია. მართალია, თითოეული მათგანი
გარკვეული იდეის მატარებელი და შინაარსობრივად საკმაოდ
დატვირთულია, მაგრამ ადამიანური ცხოველყოფილობის
თვალსაზრისით მკრთალია და ვერ არის ჯეროვნად
გაცოცხლებული... მოქმედი პირები, განსაკუთრებით
დადებითად, ხშირად საჩვენებელ ლაპარაკს მიმართავენ. ამის
შედეგად გვხვდება წმინდა აგიტაციური ხასიათის რეპლიკები
და მონოლოგები“ (გ. ციციშვილი, ქართული საბჭოთა
დრამატურგია, 1962 წ. გვ. 579).

პიესის მიხედვით, მოქმედება ერთ-ერთ პოლიგრაფიულ
საწარმოში ხდება. სტამბის დირექტორი ზურაბი წარსულში
ცნობილი რევოლუციონერი იყო. ძველი დამსახურების გამო
პარტიის მიერ დაფასებულ-პრივილეგირებული და მეტისმეტად
გაამაყებული ეს ბიუროკრატი ხელმძღვანელი, რომლისთვისაც
ახლა პირადი კეთილდღეობა ქცეულა ცხოვრების უმთავრეს
მიზნად, მწერალმა დაუპირისპირა მისსავე მოადგილეს,

საქმისთვის, პარტიულ-რევოლუციური იდეებითვის, თავდადებულ კორნელის. დრამატურგმა ცადა ამ დაპირისპირებისათვის, პირველ ყოვლისა, სოციალურ-დატვირთვა მიეცა და კორნელის ბრძოლა ზურაბის უსაქმურობისა და ფუქსავატობის წინააღმდეგ სოციალისტური მოქმედების სამსახურში აქტიურად დამდგარი კაცის სამაგალითო ქმედებად წარმოესახა.

მართალია, კორნელის დაპირისპირებას ზურაბთან სხვა საფუძველიც მოეპოვება - მისი ცოლი ზურაბის საყვარელი ხდება - მაგრამ კორნელის პიროვნული აღშფოთება, რაც პიესაში მეტისმეტად ზედაპირულად და სუსტად ვლინდება, მთლიანადაა დაქვემდებარებული საქვეყნო ინტერესებს. იმის შიშით, რომ მისი მოქმედება „ბოლშევიკისათვის უმართებულო საქციელად“ არ ჩაეთვალოს, კორნელი, ფაქტობრივად, ერიდება, საქვეყნოდ დახდოს ბრალი ზურაბს მის ცოლთან ინტიმურ ურთიერთობაში. გამომძიებლის შეკითხვაზე - „იქნებ თქვენ ეჭვიანობა, შურისძიების სურვილი გალაპარაკებთ“, იგი მშვიდად პასუხობს: „ეს იქნებოდა ბოლშევიკისათვის უმართებული საქციელი“.

კორნელი დელავს და აღშფოთებას ვერ მალავს იმის გამო, რომ ზურაბის უსაქმურობით სტამბა დავალებებს ვერ ასრულებს, მაგრამ იმის თაობაზე, რომ მან მისი ოჯახური სიწმინდე შეურაცხყო და გაათელა, სიტყვის ხმამაღლა თქმაც კი ბოლშევიკისათვის შეუფერებელ საქციელად მიაჩნია.

კორნელი ამ თვალსაზრისით გამონაკლისი არ არის და იმავე პოზიციაზე დგას პიესის მეორე პერსონაჟიც - კანტორიც, რომელსაც მსგავსი ამბავი ადრე გადახდენია თავს. ამდაგვარ პიროვნულ საკითხებზე დარდი და გლოვა კანტორს ბოლშევიკისათვის შეუფერებელ მოქმედებად მიაჩნია. კორნელის შეკითხვაზე - მაშ, „შენის აზრით, ბოლშევიკს გრძნობა არ უნდა ჰქონდესო?“ - კანტორი უპასუხებს: „გრძნობა - ერთია, ხოლო მისი ათვისების პროცესები სხვადასხვა-ნაირია. კაპიტალისტური სისტემის პირობებში ადამიანს, რომელსაც შეემთხვა ოჯახური ტრადედია, სხვა გამოსავალი არ რჩება თუ არა თვითმკვლელობა. ეს გასაგებობაცაა. იმ

აღამიანებს მიზანი არა აქვს. მაგრამ ჩვენში... ამაღვია... ჩვენ ვაშენებთ ახალ ქვეყანას... ჩვენ სამყაროს. პარტია - ეს არის ის უძლეველი ძალა, რომელით თვალებით მზერა იხსნის ყოველ მის წევრს პირადი განსაცდელის ჟამს“. „როგორი სიმართლეა“, - ძალამიცემული წამოიძახებს კანტორის სიტყვების მოსმენით გამხსნეველი კორნელი და, თითქოს არაფერიც არ მომხდარაო, თავის ოჯახურ ტრაგედიაზე შემდგომ თითქმის აღარაფერს აღარ ამბობს.

ვფიქრობ, დასახელებული მაგალითიც ნათელ წარმოდგენას შეუქმნის მკითხველს იმაზე, რამდენად იდეოლოგიზებულია ნაწარმოები.

მაგრამ ყოველივე ზემოთქმული მხოლოდ ერთი მხარეა პიესისა. მწერალი მკითხველის ყურადღებას მიაპყრობს აგრეთვე ზურაბის საზოგადოებრივ უსაქმურობას და ფუქსავატურ ცხოვრებას. პიესაში მკაცრად და მხილებული და დაგმობილი ერთ დროს თავდადებული რევოლუციონერის უმოქმედობა და ის აზრია გატარებული, რომ „ძველი დამსახურებით ცხოვრება დღეს აღარ შეიძლება“, რომ წესრიგის დაცვა, დაკისრებული მოვალეობისთვის პასუხისმგებლობა, უკლებლივ ყველას ევალება, „განურჩევლად პიროვნებისა“. თავდაპირველად, ძველი დამსახურებისა და იმის გამოც, რომ ზურაბს „დიდი გავლენა და ნაცნობობა“ ჰქონდა, იგი ხელშეუხებელ და საყოველთაო პატივისცემით გარემოსილ პიროვნებას წარმოადგენდა. კორნელი თავიდან ბევრს ეცადა დაღუპვისაგან დაეხსნა უფსკრულისაკენ დაქანებული მეგობარი. იგი გულწრფელად წუხდა იმის გამო, რომ წარსულში სახელგანთქმული რევოლუციონერი „თვითკამყოფილების გრძნობამ შეიპყრო“ და „წინანდელი ცეცხლი და ენერჯია გაუქრა“. მაგრამ არაფერი გამოვიდა და მის ამ მცდელობას შედეგად ის მოჰყვა, რომ ზურაბმა ახლა კორნელისა და მისი მომხრეების წინააღმდეგ წამოიწყო ბრძოლა და სტამბიდან მათი გაშვება მოინდომა.

მაგრამ საბოლოოდ „ფხიზელმა პარტიულმა თვალმა“ თავისი ქნა და ზურაბის ნამდვილი სახეც გამოაშკარავდა.

პიესის ბოლოს მწერალი წარმოგვიდგენს სტამბის კოლექტივის წინაშე ცრემლნარევი აღსარებით გამოსულ ზურაბს, რომელიც გულახდილად აღიარებს დაშვებულ შეცდომებს და პატიებას ითხოვს მათ გამო: „მე ვუღალატე პარტიას, პირად მეგობრებს, თვით შრომის ორდენს... ამხანაგებო, მაპატიეთ... ყველამ... მე დაუძლევ თავს... დავიწყებ კვლავ თავიდან... ამხანაგებო... ოღონდ ნუ დამტოვებთ პარტიის გარეშე... ნუ მომიხპობთ ჩემი ცხოვრების მიზანს“...

ზურაბის ამ სიტყვებით ნათლად იკვეთება არა მარტო მისი სულიერი სასოწარკვეთა და ამ სასოწარკვეთის განმაპირობებელი მიზეზები, არამედ მთელი ის პათოსიცა და სულისკვეთებაც, რითაც გ. ბააზოვის პიესაა განმსჭვალული. აქვე უნდა ითქვას ისიც, რომ ამ თვალსაზრისით გ. ბააზოვი გამონაკლისი არ არის და იმ პერიოდის გაბატონებულ იდეოლოგიად დამკვიდრებული ამდაგვარი თვალთახედვა 20-30-იანი წლების ე. წ. საბჭოთა მწერლობის მრავალი წარმომადგენლისათვის იყო შემოქმედებითი მოღვაწეობის უმთავრეს მსოფლმხედველობრივ მიზანსწრაფვად ქცეული.

დ) „იცკა რიჟინაშვილი“

გ. ბააზოვის შემოქმედებაში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს ტრაგედიას „იცკა რიჟინაშვილი“, რომელიც 1936 წელსაა დაწერილი და, ფაქტობრივად, მწერლის უკანასკნელ თვალსაზრის მხატვრულ ნაწარმოებს წარმოადგენს. პიესის რეჟოლუციურმა თემატიკამ იმთავითვე განსაზღვრა მისადმი გამორჩეული ინტერესი, რაც იმით გამოიხატა, რომ იგი წარმატებით იდგმებოდა ქართული თეატრის სცენაზე.

„იცკა რიჟინაშვილი“ ისტორიულ-დოკუმენტური მასალით შთაგონებული პიესაა. კერძოდ, იგი ეძღვნება ცნობილი ებრაელი რეჟოლუციონერის - იცკა რიჟინაშვილის ცხოვრებას და რომანტიკული პათოსით მოგვითხრობს იმ მოვლენებზე, რომლებიც 1904-1906 წლებში დატრიალდა ჩვენში. მიუხედავად იმისა, რომ ნაწარმოების ცენტრალური გმირი იცკა რიჟინაშვილია, დრამატურგი არ იფარგლება მხოლოდ მისი ცხოვრების აღწერით და პერსონაჟთა მრავალფეროვან სახეებს

ქმნის, რის შედეგადაც ნათელ წარმოდგენას იმდროინდელი საზოგადოებრივი ვითარების ნაირფერადობა აქვე აღსანიშნავია ისიც, რომ პიესაში, მართალია, სუსტად, მაგრამ მაინც, უკვე იგრძნობა მოვლენათა არასწორხაზობრივი მსოფლმხედველობრივი განსჯა-გააზრების ტენდენცია, რის შედეგადაც მთავარი პერსონაჟის რეცოლუციური ფანტიზმის გვერდით მკაფიოდ იკვეთება სხვადასხვაგვარად მოაზროვნე პიროვნებათა მხატვრული სახეებიც და მწერალიც აღარ ცდილობს მხოლოდ შიშველი ტენდენციურობითა და იდეოლოგიური ცალმხრივობით გაიაზროს მოვლენები.

თუმცა ყოველივე ზემოთქმული ისე არ უნდა გავიგოთ, თითქოს გ. ბააზოვის პიესა გაბატონებულ სახელმწიფოებრივ პოლიტიკასთან ოპოზიციურად დაპირისპირებული ნაწარმოები იყოს და დრამატურგი მიზნად ისახავდეს რევოლუციური იდეოლოგიის კრიტიკული თვალთახედვით განსჯას. რასაკვირველია, არა. გ. ბააზოვი თავისი ამ ნაწარმოებითაც ძირითადად ერთგული რჩება მისი შემოქმედების მსოფლმხედველობრივი პრინციპებისა.

„იცკა რიჟინაშვილში“ მეტი ძალმოსილებით გამოვლინდა ავტორის მხატვრული ოსტატობა, კიდევ უფრო გამრავალფეროვნდა ლიტერატურული ტიპაჟი, მეტი სიმკვეთრითა და შთამბეჭდაობით გამოიკვეთა პერსონაჟთა ინდივიდუალური ადამიანური ბუნება.

ვინაიდან აქაც, მწერლის სხვა ქმნილებების მსგავსად, მოქმედ პირთა უმეტესობა ებრაელები არიან, გ. ბააზოვი კვლავ დიდ ყურადღებას აქცევს ებრაელთა ეროვნული, სარწმუნოებრივი და ყოფითი ადათ-ტრადიციების აღწერა-დახასიათებას.

პიესაში მოქმედ პირთა მრავალრიცხოვანი და მრავალფეროვანი გალერეაა გამოყვანილი. აქ არიან როგორც ისტორიულად ცნობილი პერსონაჟები, ისე მწერლის ფანტაზიით შექმნილი გმირებიც. მათგან ცენტრალური ადგილი იცკა რიჟინაშვილს ეთმობა და ყველა სხვა პერსონაჟის მხატვრული ფუნქცია, პირდაპირ თუ არაპირდაპირ, მისი სახის გამოკვეთასთანაა დაკავშირებული.

როგორც ითქვა, ამ მიზანს მწერალმა ისტორიულად ცნობილ პიროვნებათა მხატვრული სახეების გამოძეგრებით, მცდელობაც დაუკავშირა (მაგალითად, ვლადიმერ მაიაკოვსკი, ლადო მესხიშვილი), მაგრამ მისი ეს სურვილი პიესაში ფაქტობრივად სათანადოდ ხორცშეუსხმელ განზრახვად დარჩა და მათი ხასიათების ინდივიდუალიზება ვერ მოხერხდა. თხრობის პროცესში ეპიზოდურად ჩართული ისტორიული პიროვნებანი, სამწუხაროდ, სქემატურად მოხაზული ფრაგმენტული სახეების დონეზე დარჩნენ. ავტორმა ვერ გამოკვეთა მათი ადამიანური ბუნება, ვერ მიანიჭა მათ ის ინდივიდუალობა, რომელიც ისტორიულად კარგად ცნობილ ამ პიროვნებებს ცოცხალ სახეებად დაამკვიდრებდნენ ჩვენს ცნობიერებაში და ამით მნიშვნელოვან ფუნქციურ დატვირთვას შესძენდნენ ნაწარმოებს.

პიესის შთავარი მოქმედი გმირის მხატვრულ სახეში მწერალმა განასახიერა იდეისათვის თავდადებული პიროვნება, რომელიც ყველაფერს, თვით სიცოცხლესაც კი, სწირავს თავის რომანტიკულ იდეალს. ეს იდეალი ხალხის ბედნიერებისათვის რევოლუციური ბრძოლაა. გ. ბააზოვმა ძალა და ენერჯია არ დაიშურა საიმისოდ, რომ იცკა რიჟინაშვილის სახით სწორედ ამდაგვარად იდეალიზებული ადამიანის ტიპი გამოეძერწა.

აქვე უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ გმირის ადამიანური ბუნებისა და რევოლუციური საქმიანობის იდეალიზების ავტორისეული მიზანსწრაფვა მკაფიოდაა აღბეჭდილი 30-იანი წლების იდეოლოგიური პოლიტიკით. ასე რომ, იცკას პიროვნული ინდივიდუალობის განსადიდებლად დრამატურგის მიერ წინა პლანზე წამოწეული ზოგიერთი ნიშან-თვისება უშუალო ანარეკლია იმდროინდელი პოლიტიკური ვითარებისა, რაშიც, ცხადია, არაფერია მოულოდნელი. 20-30-იანი წლების ჩვენმა მწერლობამ ხომ განსაკუთრებით დიდი ძალისხმევა მოახმარა რევოლუციონერის, ხალხის ბედნიერებისათვის თავგანწირვით მებრძოლი პიროვნების განდიდებას და იდეალური სქემაც კი შექმნა მისთვის დამახასიათებელი ნიშან-თვისებებისა. გ. ბააზოვის ტრაგედიის

მთავარი გმირის პიროვნული პორტრეტი თითქმის მთლიანად ექცევა ამ სქემის ფარგლებში და მწერალი იმდროინდელი იდეოლოგიური თვალთახედვით წარმოაჩენს მისი ადამიანური ბუნებისა და რევოლუციური მსოფლმხედველობის არსებით მხარეებს. ესენია: ეროვნული გრძნობის სრული დაქვემდებარება ინტერნაციონალიზმის პრინციპებთან, ადამიანის პიროვნული ცხოვრების პოლიტიკება და სუბიექტურ მისწრაფებებზე, ფაქტობრივად, უარის თქმა, ნაპილისტური დამოკიდებულება რელიგიისადმი, ეროვნული და ყოფითი ტრადიციებისადმი გულგრილობა...

ამ პრობლემების იცკა რეჟინაშვილისეული განსჯა, შეიძლება ითქვას, ტიპურად შეესაბამება იმდროინდელ რევოლუციურ იდეოლოგიას. გ. ბაახოვი რომანტიკული გზებითა და დიდი ადამიანური სითბოთი აღწერს თავისი გმირის თავგანწირულ ბრძოლას ხალხის ბედნიერებისათვის და ცდილობს გარკვეულწილად ჰიპერბოლიზებული ფორმითაც კი გამოკვეთოს ყველა ის პიროვნული ნიშან-თვისება, რომელიც ადამაღლებს და მონუმენტურობას შესძენს მას.

მოქმედება 1904 წელს იწყება ქუთაისში. ხელისუფლების წინააღმდეგ მიმართული სახალხო მოძრაობა თანდათანობით იკრებს ძალას და ფართო მასშტაბებს მოიცავს. ამ მოძრაობის ცენტრში თავიდანვე ექცევა ახალგაზრდა გიმნაზიელი იცკა რეჟინაშვილი. თავის მეგობრებთან ერთად იგი სათავეში უდგება ხელისუფლების წინააღმდეგ მიმართულ მოწაფეთა გამოსვლას. მალე ვითარება იმდენად გამწვავდა, რომ „ბურჟუებთან მოჩხუბარი“ ახალგაზრდა რევოლუციონერი იძულებული გახდა არა მარტო ქუთაისი დაეტოვებინა, არამედ რუსეთიც და ლაიპციგისთვის შეეფარებინა თავი. ქუთაისშიც და გერმანიაშიც იცკას ირგვლივ ქვეყნის ბედზე დაფიქრებულ ახალგაზრდათა მრავალრიცხოვანი ჯგუფია შეკრებილი. ისინი ხშირად განსხვავებულ მსოფლმხედველობრივ პრინციპებზე დგანან და სხვაგვარად აქვთ წარმოდგენილი ქვეყნისა და ხალხის სამომავლო გზათა ძიება. მწერალი ცდილობს მთელი თავისი მრავალსახოვნებით წარმოაჩინოს ამ ახალგაზრდების

იდეური მრწამსი და ნათელი წარმოდგენა შეგვიქმნას იმ
მაფრ ურთიერთდაპირისპირებაზე, რომელიც მათ შორის
არსებობდა შეხედულებათა განსხვავებულობის გამო.

იცკა რიჟინაშვილი თავიდანვე მოაქცია ავტორმა
პრავალმხრივ წინააღმდეგობათა რკალში. ერთის მხრივ, მას
დასაჭერად დასდევს ხელისუფლება იმის გამო, რომ იგი
აქტიურად იბრძვის მის წინააღმდეგ, მეორეს მხრივ, მწვავე
შეჯახება უწევს გიმნაზიის შავრაზმელ მასწავლებლებთან,
რომლებიც შეურაცხყოფენ და ძაღლის ენას უწოდებენ
იცკასათვის მშობლიურ ენად ქცეულ ქართულს, მესამეს მხრივ,
მასზე აღრენილი არიან მისივე ერის წარმომადგენლებიც,
ვინაიდან ის უპატივცემულოდ ეკიდება მათ ეროვნულ და
სარწმუნოებრივ ტრადიციებს. მდგომარეობა იმდენად
მწვავედება, რომ იცკა იძულებულია დროებით გერმანიას
შეაფაროს თავი.

როგორც ზემოთ ითქვა, თავისი პიესის გმირი მწერალმა
იდეისტების თავშეწირულ ისეთ პიროვნებად დახატა, რომლის
მთელი ცხოვრება, თვით ყველაზე ინტიმური გრძნობებიც
კი, პოლიტიზებულია. ამის დასტურად მინდა ნაწარმოებიდან
შემდეგი ეპიზოდი გავისხენო: საზღვარგარეთ მიმავალი იცკა,
წუთით მიჯნურთან გამოსამშვიდობებლად განმარტოებული,
ქაღს იმის პირობას ართმევს, რომ იგი მარტო სინუსისა და
კოსინუსის ფორმულების დახეპირებით არ დაიღლის თავს
და სისტემატურად წაიკითხავს ჩერნიშევსკის,
დობროლიუბოვისა და ლენინის წიგნებს. წინააღმდეგ
შემთხვევაში უკან დაბრუნებული „ხმას არ გასცემს“.
სხვანაირად ის „ჩამორჩება მის საუკეთესო მეგობრებს უკეთესი
მომავლისათვის ბრძოლაში“. იცკა პათეტიკური
თვითდაჯერებით არიგებს სატრფოს, რომ „რევოლუციონერი
სევდამ არ უნდა დასძლიოს... რევოლუციონერი ბედს კი არ
უნდა ურიგდებოდეს... რევოლუციონერი უნდა იბრძოდეს ბედის
გარდასაქმნელად...“

იცკას დრმად სწამს, რომ რევოლუცია ცხოვრებით
დაბეჩავებულ ადამიანთათვის ერთადერთი ხსნაა. რაც შეეხება
ეროვნულ პრობლემას, იგი თუმცა ერთგან ამბობს, „ებრაული

საკითხი მაშინ გადაწყდება, როცა სოციალური რევოლუცია მოხდებაო“, მაგრამ, ფაქტობრივად, ამ საკითხში არავითარ დაინტერესებას არ იჩენს. ამ შემთხვევაში მისი მსოფლმხედველობა თითქმის მთლიანად თავსდება სოციალ-დემოკრატთა ინტერნაციონალური მოძღვრების არეალში და მას ეროვნული პრობლემა განსაკუთრებული ყურადღების საგნად არასოდეს უქცევია.

ამ თვალსაზრისით მეტად მნიშვნელოვანია იცკასა და მისი სტუდენტი მეგობრის – იეხიელ ჩიკვაშილის პაექრობა, რის შედეგადაც მკაფიოდ იკვეთება ეროვნული პრობლემისადმი ორი არსებითად განსხვავებული მიდგომა. იეხიელი, თავის ხალხზე უსაზღვროდ შეყვარებული ახალგაზრდა ებრაელი, წუხს იმის გამო, რომ რევოლუციური იდეებით გატაცებული მისი მეგობარი, ესოდენ „განათლებული, ჭკვიანი და ნიჭიერი კაცი“, ასე შორს დგას თავისი ერისაგან და არასოდეს გაუკეთებია მშობელი ხალხის „ისტორიული ბედ-იღბლის დრმა ანალიზი“.

იცკა მისი მეგობრის ამდაგვარ პატრიოტულ აღტკინებას ძილისმომგვრელ „ლირიკას“ უწოდებს, ისტორიის რომანტიკულად, ზერელედ შესწავლის შედეგს, რადგანაც სწამს, რომ „ისტორიის მანძილზე იჩაგრებოდა მხოლოდ ღარიბი ხალხი. ინკვიზიციის, პაგრომების და ყველა უბედურების დროს მდიდრები ახერხებდნენ გადარჩენას, ღარიბები კი წყდებოდნენ“. როგორც ვხედავთ, იცკას ამ მსჯელობაში ეროვნული პრობლემა, მთელი თავისი ისტორიული განზომილებით, მთლიანადაა დაქვემდებარებული მხოლოდ სოციალური და კლასობრივი უსამართლობის მხილებით და მისთვის სრულიად უცხოა პატრიოტიზმის ის განცდა, რომელიც იეხიელისა და მისებრ „ნაციონალისტურად“ მოაზროვნე ადამიანებისათვის სიცოცხლის მთავარ მიზანსწრაფვად იყო ქცეული.

ებრაელთა ისტორიულ სამშობლოზე მეოცნებე იეხიელს იცკა „დაბნეულ კაცს“ უწოდებს და შეუვალი თვითდაჯერებით ეუბნება: „ჩვენი სამშობლო არის ყველგან, სადაც მშრომელი ხალხია, ხოლო მშრომელი ხალხი ყველგან ბედნიერი იქნება,

ხელდაც დაამხრობს თვითმპყრობელობას და თვით გახდეს პატონ-პატრონი თავისი ბედისა“. ასე ბრმად და უკრიტიკოდ აღებულია გ. ბააზოვის ტრაგედიის მთავარი გმირი სოციალ-დემოკრატიული მოძღვრების ამ ერთ-ერთ ძირითად თეზისს, რითაც ეროვნულ პრობლემას, ფაქტობრივად, მოძველებულ, ყავლგასულ საკითხად მიიჩნევს.

მეგობრის ეროვნული ნიჰილიზმით გულნატკენი იეხიელი მაინც თავისას შვება და გერმანიაში მიმავალ იცკას ერთხელ კიდევ დაბეჯითებით თხოვს, მეტად დაუკვირდეს ებრაელი ხალხის ისტორიას და უფრო გულისყურით შეისწავლის მისი ტკივილები.

იმავე თხოვნას უმეორებს იცკას ბიძამისი სიმანტობიც: „ისრაელი ხარ, ლოცვაზე იარე ხოლმე – ხანდახან მაინც, ... რჯული არ დაგავიწყდესო“, - ეუბნება იგი იცკას საზღვარგარეთ გამგზავრების წინ, მაგრამ ამით, ფაქტობრივად, არაფერი იცვლება, რადგანაც იეხილისა და სიმანტობის ამდაგვარი „ნაციონალისტური“ ქადაგებანი მას რევოლუციონერისათვის მიუღებელ იდეურ სიბრძავედ და ძველი ყოფის გადმონაშთად მიიჩნია.

იცკას ეროვნული ნიჰილიზმის ფონზე კიდევ უფრო გამოკვეთილად ჩანს მისი ფაქიზი სიყვარული საქართველოსა და ქართული ენისადმი. პიესაში მწერალმა არაერთგზის მიაქცია ყურადღება ამ ფაქტს. გავიხსენოთ, მაგალითად, ასეთი ეპიზოდი: ლაიპციგში მყოფი იცკა და მისი მეგობრები მოულოდნელად შეიტყობენ საქართველოში ხელისუფლების მიერ ამბოხებული ხალხის დახოცვის ამბავს. პირველი, რაც ამ ამბის შეტყობით აღშფოთებულმა იცკამ განაცხადა, ის იყო, რომ ასეთ ვითარებაში ლაიპციგში მათი დარჩენა და იქიდან მოვლენებისათვის თვალის დევნება „მიუტევებელი დანაშაული და საზიზღარი ეგოიზმი იქნებოდა“ და დაბეჯითებით მიმართავს მეგობარს, რომ მათი „ადგილი ეხლა იქ, სამშობლოში, პატიოსან მუშებთან და მებრძოლებთან“ იყო. იცკას მიერ წარმოთქმული ამ მგზნებარე სიტყვებით კიდევ ერთხელ გამოვლინდა საქართველოსადმი ის დამოკიდებულება, რომელიც ებრაელ ხალხს ბუნებრივ

ადამიანურ გრძობად უყალიბდებოდა ოცდაექვსი საუკუნის მანძილზე.

რევოლუციური მოძრაობის აზვირთების გამო საქართველოში დაბრუნებული იცკა განახლებული ძალით განაგრძობს ბრძოლას ხელისუფლების წინააღმდეგ. უფრო და უფრო იზრდება მის თანამოაზრეთა წრე. განსხვავებით სხვა პერსონაჟებისაგან, გ. ბააზოვი ცდილობს ცალმხრივი სწორხაზოვნებით არ გაიაზროს პიესის მთავარი პერსონაჟის ადამიანური ბუნება და ამ „ფანატიკოსი რევოლუციონერის“ (მწერლის სიტყვებია) სულში შიგადაშიგ თავჩენილი დაეჭვებაც გამოხატოს იმ მსოფლმხედველობრივი პრინციპების სამართლიანობის გამო, რომელთაც ბოლშევიკები და მათ შორის თავადაც ემსახურება.

მართალია, ამდგვარი დაეჭვება მის სულში დროებით იჩენს თავს, მაგრამ იმ პერიოდისათვის, როცა ნაწარმოები იწერებოდა (1936 წ.), ამ მომენტის ასეთი თითქოსდა შემთხვევითი აქცენტირებაც კი შეიძლებოდა ქცეულიყო იდეოლოგიური ცდომილების გამოხატულებად. მხედველობაში მაქვს იცკას მიერ ნათქვამი სიტყვები იმის შესახებ, რომ მას მიუღებლად მიაჩნია ზოგიერთი საკითხის ბოლშევიკური გადაწყვეტა და „სხვებსაც უნდა უგდონ ყური“. „რატომ არ უნდა მივიღოთ მონაწილეობა სახელმწიფო სათათბიროში? რატომ არ უნდა გამოვიყენოთ ასეთი დიდი ტრიბუნა, საიდანაც აშკარად ვეტყვით მთავრობას, რაც რომ ხალხს სტკივა?“, - დაეჭვებით ეუბნება იცკა მუშა-ბოლშევიკ ამბროსის, რომელსაც უკიდურესად აშფოთებს „რევოლუციონერის ასე მსჯელობა“ და ამ ფაქტს მის „სულმოკლეობად და საშინელებად“ თვლის.

იცკას დაეჭვებას ამბროსი გულგატეხილობად და პარტიული პრინციპებიდან უკან დახევად მიიჩნევს: „შენ დაიღალე, გული გაგიტყდა, ეჭვებმა დაგიპყრეს“, - ეუბნება იგი იცკას. ასევე აფასებს მეგობრის მოქმედებას დადაშიც: „გიყურებ, იცკა, და ვეღარ გცნობ. ნუთუ ეს შენა ხარ? შენ, რომელიც სხვებს ამხნევებდი, გასამხნეველები გახდი?“ იცკას ბოლშევიკი მეგობრები უყოყმანოდ გადაწყვეტენ, რომ „ასეთ

დაექვევებულ ამხანაგთან აწი საქმე აღარ დაიჭირონ, რადგანაც ამლაგვარმა ეჭვებმა იგი შეიძლება უფსკრულამდე მიიყვანონ.

ასეთი არაორაზროვნებით წარმოაჩენს მწერალი იცკას და მის ბოლშევიკ მეგობრებს შორის გაჩენილ უთანხმოებას. ამ „ფანატის რევოლუციონერის“ მიერ წარმოქმნილი სიტყვები, რომ ის სიმართლეს ეძებს და ძიების ამ გზაზე ეჭვები უღრღნის გულს, არათუ დამაფიქრებელი და გასაზიარებელი გახდა თანამებრძოლთათვის, არამედ დალატად შეფასდა, სულმოკლეობად, შიშნეულ გულგატეხილობად და ოდნავი თანაგრძნობაც კი ვერ გამოიწვია რომელიმე მათგანში.

ეფიქრობ, გ. ბააზოვის პიესაში იცკას სულიერ-მსოფლმხედველობრივი დაეჭვების ამლაგვარი აქცენტირება შემთხვევითი მოვლენა არ არის და ამით მწერალმა შინაგანად, თუმცა სუსტად, მაგრამ მაინც, თავისი ოპოზიციური დამოკიდებულებაც გამოხატა იმ ბრმა ფანატისმისადმი, რომელიც რევოლუციური მოძრაობის ბევრ წარმომადგენელს ახასიათებდა იმხანად.

მიუხედავად იმისა, რომ ტრაგედიის ცენტრალური პერსონაჟი იცკა რიჟინაშვილია, მწერალმა ასევე დიდი სიყვარულით დახატა მისი გარემომცველი წრეც. ესენი არიან იცკას მშობლები, დედამამიშვილები, მეგობარ-თანამოაზრენი, კლასობრივი მტრები და იდეური მოწინააღმდეგენი. ბევრი მათგანის მხატვრული სახე, მიუხედავად მათი ეპიზოდურობისა, საკმაოდ ინდივიდუალიზებულია და კოლორიტული შთაბეჭდლობით გამოძერწილი.

პუბლიცისტიკა

გერცელ ბააზოვის შემოქმედებითი მემკვიდრეობის შესწავლის დროს, გარდა მხატვრული ნაწარმოებებისა, ყურადღება უნდა მიექცეს პუბლიცისტურ წერილებსაც. ოციან წლებში დაწერილი და გამოქვეყნებული ამ წერილების დიდი ნაწილი, ფართო მკითხველი საზოგადოებისათვის არსებითად უცნობი და ხელმიუწვდომელი, სხვა მნიშვნელოვან

დოკუმენტურ მასალებთან ერთად, როგორც ითქვამს, მოიხილა დასაბუქდად მოამზადა და (ვალკე კრებულად გუგუნიძის ხელმოწერა) ბააზოვმა (იხ. მისი დასახ. წიგნი).

გ. ბააზოვის პუბლიცისტიკისა და მხატვრული შემოქმედების მსოფლმხედველობრივი მიზანსწრაფვა რამდენადმე განსხვავდება ერთმანეთისაგან. ამ განსხვავების ძირითად გამოვლინებას პირადად მე იმაში ვხედავ, რომ მწერლის ბელეტრისტიკასა და დრამატურგიაში, განსხვავებით პუბლიცისტიკისაგან, ავტორის ყურადღება, უწინარეს ყოვლისა, იმდროინდელი სოციალური მოვლენებისკენაა მიპყრობილი.

ეს გარემოება, ჩემის აზრით, იმითაა განპირობებული, რომ გ. ბააზოვის მხატვრული ნაწარმოებების უმეტესი ნაწილი პუბლიცისტურ წერილებზე გაცილებით უფრო გვიან დაიწერა, კერძოდ იმ დროს, როცა ქვეყანაში უკვე ტოტალურად იყო აღზევებული ბოლშევიკური იდეოლოგია და იმხანად მოღვაწე თითქმის ყველა მწერლის მსოფლმხედველობას ამ იდეოლოგიის დოგმატური ჩარჩოები ბოჭავდა მეტ-ნაკლები ძალით.

ვფიქრობ, ამ გარემოებამ არსებითი როლი შეასრულა იმაში, რომ ოციანი წლების მეორე ნახევრიდან, იმხანად მოღვაწე ბევრი ჩვენი მწერლის მსგავსად, ნებისთ თუ უნებლიედ, გ. ბააზოვის მსოფლმხედველობაშიც ხდება აშკარა იდეოლოგიური გარდატეხა, რის გამოც არსებითადაც კი იცვლება მისი მანამდელი შემოქმედებისათვის დამახასიათებელი ეროვნული თვალთახედვა და სამომავლო განვითარების პერსპექტიულ გზათა ძიება განუყოფლად უკავშირდება პარტიისა და ხელისუფლების მიერ ნაქადაგევი სოციალისტური იდეოლოგიის გამარჯვებას.

თავისი პუბლიცისტური წერილობის უმეტესობა ავტორს თუმცა სრულად ახალგაზრდას - 19-20 წლისას - აქვს დაწერილი, მათში ფართო მასშტაბურობით ვლინდება მწერლის ეროვნულ-მოქალაქეობრივი თვალთახედვა, ცხოვრებისეული პრობლემების საფუძვლიანი ცოდნა, მოვლენათა განზოგადებული ანალიზის ნიჭი და უნარი. ამ

წერილების უმთავრესი სულისკვეთება ებრაელი ხალხის წარსულზე, აწმყოსა და მომავალზე დაუცხრომელი ფიქრითაა განსაზღვრული. ისინი მთელი სიმწვავეთ წამოჭრიან ქართველი ებრაელების წინაშე იმ დროისათვის მდგარ პრობლემებს. მაგრამ გ. ბააზოვი არ კმაყოფილდება პრობლემათა მხოლოდ უბრალო დასმით და აქტიურად ექებს მათი გადაწყვეტის გზებსაც. ამ შემთხვევაში იგი ჩვენს წინაშე წარმოსდგება, როგორც ღრმად დაფიქრებული მამულიშვილი, რომლის მახვილი პუბლიცისტური სიტყვა განზოგადებული ფორმით წარმოაჩენს ოციანი წლების რთული სოციალური და პოლიტიკური ვითარების, უპირველეს ყოვლისა კი ქართველ ებრაელთა ყოფის, მრავალ საჭირობოროტო საკითხს.

იმისათვის, რომ დაინტერესებულ მკითხველს რამდენადმე მაინც შეექმნას წარმოდგენა მწერლის პუბლიცისტის ეროვნულ-მოქალაქეობრივ თვალთახედვაზე, ფანი ბააზოვის მიერ შედგენილ კრებულში გამოქვეყნებულ მასალებზე დაყრდნობით, ქვემოთ შევეცდები მოკლედ მიმოვიხილო გ. ბააზოვის წერილების პრობლემატიკა.

1923 წელს გაზეთ „ტრიბუნის“ 7, 12, 14 და 16 სექტემბრის ნომრებში გამოქვეყნდა გ. ბააზოვის მრავალმხრივ საინტერესო სტატია „წერილები საქართველოს ებრაელებზე“, რომელშიც ახალგაზრდა ავტორი დიდი გულისტკივილით ესაუბრება მკითხველს ქართველ ებრაელთა ყოფის მრავალ საჭირობოროტო საკითხზე. ეროვნული პრობლემატიკით ესოდენი დაინტერესება გერცელმა, პირველ ყოვლისა, მამისაგან – დავით ბააზოვისაგან მიიღო მემკვიდრეობით. დავითი ხომ, ფაქტობრივად, პირველი ქართველი ებრაელი პუბლიცისტი იყო, რომელიც თავის წერილებსა თუ საჯარო გამოსვლებში პოლემიკური სიმწვავეთა და შესაშური მახვილგონიერებით სვამდა და ანაღლიზებდა თავისი ხალხის ყოფა-ცხოვრებასთან დაკავშირებულ არაერთ პრობლემას.

გ. ბააზოვი დასახელებულ წერილში სათანადო პატივს მიაგებს მამის ამ დამსახურებას და ცდილობს ახალი არგუმენტებით განამტკიცოს მისი ეროვნული თვალსაზრისი. ახალგაზრდა მწერლის მიერ მამის დეაწლისადმი ასეთი

გამორჩეული ინტერესი არამც და არამც არ ნიშნავდა მიკერძოებას, ვინაიდან საქართველოში დავეთხოვს ჩემს მართლაც „იყო პირველი პიონერი, რომელმაც გადმოიწვია ლოზუნგი: „სწავლა-განათლება საქართველოს ებრაელებს“.

იმისათვის, რომ „ათეული საუკუნეების მანძილზე ბნელეთის ჭაობში ჩაფლულ“ ქართველ ებრაელობას „თავი გამოეხსნა“ ამ მდგომარეობიდან, გ. ბააზოვს უპირველეს აუცილებლობად მათი ჩამორჩენილი კულტურული დონის ამაღლება მიანდა.

გ. ბააზოვმა თავისი ცხოვრების უმთავრეს მამულიშვილურ მოვალეობად სამოღვაწეო ასპარეზზე გამოსვლის პირველი დღეებიდანვე მტკიცედ დაისახა, მთელი ძალა და ენერჯია სწორედ ამ დიდი ეროვნული მისიის შესრულებისათვის მოეხმარებინა და ყველაფერი გაეკეთებინა იმისათვის, რომ მისი ხალხის „მითვლემილი და ბნელეთის ჭაობში“ ჩაფლული ცნობიერება გამოეფხიზლებინა. ამ თვალსაზრისით იგი იმ საუკეთესო ტრადიციების ღირსეულ მემკვიდრედ და გამგრძელებლად მოგვევლინა, რასაც, პირველ ყოვლისა, მამამისი ამკვიდრებდა ჩვენში თავისი აქტიური საზოგადოებრივი და პუბლიცისტური მოღვაწეობით.

გ. ბააზოვის დასახელებულ სტატიაში, სხვა მნიშვნელოვან საკითხებთან ერთად, პოლემიკური განხილვის საგნადაა ქცეული იმდროინდელ პრესაში საკმაოდ გახმაურებული აზრი ქართველ ებრაელთა ეროვნული წარმომავლობის შესახებ. ახალგაზრდა პუბლიცისტი ეკამათება სტუდენტ მიხაკო ხანანაშვილს, რომელიც თავგამოდებით ამტკიცებდა, რომ საქართველოში მცხოვრები ებრაელები ეროვნებით ქართველები იყვნენ და მათი სახელი „ისრაელი ქართველები“ იყო და არა „საქართველოს ებრაელები“, როგორც ეს დავით ბააზოვს ჰგონიაო.

გ. ბააზოვის თქმით, საკითხის ამდაგვარ დასმას საზოგადოებაში დიდი კამათი და პოლემიკური ვნებათაღელვა მოჰყვა, რაც 3-4 წლის განმავლობაში გაგრძელდა. ამ პაექრობაში აქტიურად ყოფილა ჩართული მაშინდელი პრესა, რაც დასტურდება ქართულ გაზეთებში („საქართველო“, „სამშობლო“, „სახალხო საქმე“, „ხალხის მეგობარი“,

„ერთობა“...) დასტამბული მასალებით. გ. ბააზოვი პრინციპულად ეწინააღმდეგება საკითხის ხანანაშვილისეულ დასმასაც კი და არა მარტო ამ წერილით, არამედ მოუხდა თავისი შემოქმედებითი მოღვაწეობით ცდილობს ყველაფერი გააკეთოს ებრაელი ხალხის ეროვნული თვითმოყოფადობის შესანარჩუნებლად. თუმცა აქვე ხაზგასმით უნდა ითქვას ისიც, რომ ეროვნულობაზე მისი ამდგვარი დაუცხრომელი ზრუნვა არასოდეს გარდაიქმნება ნაციონალისტურ სეპარატიზმად და არ ემიჯნება სხვა ხალხთა, პირველ ყოვლისა კი ქართველი ხალხის, ეროვნულ ინტერესებს.

გ. ბააზოვი ზედაპირულად არ ხედავს ფაქტებს და ყოველთვის ცდილობს ქართველ ებრაელთა საჭირობორტო საკითხებზე მსჯელობა განუყოფელად დაუკავშიროს იმჟამინდელ სოციალ-პოლიტიკურ მოვლენებს. განსხვავებით თავისი მხატვრული ნაწარმოებებისაგან, სადაც მწერლის თვალთახედვა ზოგჯერ საკმაოდ რომანტიზებულიცაა და პოლიტიზებულიც, პუბლიცისტურ წერილებში გ. ბააზოვი უფრო მოვლენათა რეალისტური შეფასების გზას ირჩევს.

თავის ხალხზე უსაზღვროდ შეყვარებული მწერალი ნათლად ხედავს ებრაელთა წინაშე მდგარ მწვავე ეროვნულ პრობლემებს, რომელთა გადაჭრის გარეშეც, მისი აზრით, ზედმეტი იყო ყოველგვარ წინსვლასა და განვითარებაზე საუბარი. მიუხედავად იმისა, რომ ხანმოკლე დროის მანძილზე საქართველოში სამი განსხვავებული ეპოქა შეიცვალა – თვითმპყრობელობა, სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის ხანა და საბჭოთა ხელისუფლება, „ებრაელთა საკითხი“ კვლავაც მწვავედ იდგა დღის წესრიგში.

გ. ბააზოვი ბევრს ფიქრობდა იმაზე, რომ ქართველ ებრაელობას, რომელსაც არასოდეს განეცადა ჩვენში ეროვნული დევნა-შევიწროების საშინელებანი, ფაქტობრივად, ისტორიული განვითარების არც ერთ ეტაპზე არ გამოუვლენია თავისი დიდი შინაგანი პოტენცია. საუკუნეების მანძილზე ისინი, სამწუხაროდ, თითქმის მთლიანად იყვნენ მოწყვეტილნი გარემომცველ ინტელექტუალურ სამყაროს.

ამ საკითხებზე ღრმა მამულიშვილური გრძნობით

დაფიქრებული მწერალი, ჭაბუკობიდანვე მწერს საზოგადოებრივ საქმიანობაში ჩართული, გატაცებული და ერის ინტელექტუალური გამოფხიზლების გზებს მსახურად იცოდა, რომ მოვლენათა მარტო დანახვა-დაფიქსირება არ იყო საკმარისი და თავდადებული ქმედების, ძველი, დახავსებული ცხოვრების წესზე უარის თქმისა და კულტურული აღორძინების გარეშე არაფერი გამოვიდოდა. ამიტომაც ცდილობდა, ქართველ ებრაელებს უარი ეთქვათ თავიანთ უმთავრეს პროფესიაზე - ჩარჩობა-მეწვრილმანეობაზე და სულიერი აღმავლობის ახალ ასპარეზზე გამოსულიყვნენ. პუბლიცისტი თავგამოდებით უმტკიცებდა მკითხველს, რომ „ჩარჩობა“, რომლის გულისთვისაც ქართველი ებრაელი ათასგვარ შეურაცხყოფას იტანდა, როგორც ეს ზოგიერთ ანტისემიტს ეგონა, სინამდვილეში არ იყო „ებრაელთა ნაციონალური პროფესია“.

საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებამ და პარტიის მიერ სიტყვიერად დეკლარირებულმა იდეოლოგიურმა პრინციპებმა მწერალს ნაციონალური ხსნის იმედი გაუღვივეს. თითქოს განჩნდა პერსპექტივა იმისა, რომ მთავრობა ყველაფერს გააკეთებდა საიმისოდ, „კულტურულად დაბალ საფეხურზე მდგომი საქართველოს ებრაელობა“ სულიერად და ინტელექტუალურად დაწინაურებულიყო. მაგრამ, როგორც 1923 წელს დაწერილ ზემოთ დასახელებულ წერილში აღნიშნავს ავტორი სინანულით, „განვლო ორმა წელმა, არაფერი იხმის, გარშემო სიწყინარეა და არავის მოსდის თავში საქართველოს ებრაელთა ბანაკში დაანგრიოს აღმართული კოშკი დუმილის“.

პუბლიცისტი წუხს იმის გამო, რომ ქართველ ებრაელთა ცხოვრების შესწავლით კვლავაც არავინ იყო დაინტერესებული. „წადით თქვენ პროვინციებში, - წერს იგი იმავე სტატიაში, - გადახედეთ იქაურ ებრაელებს, იმათ ვითარებას, იმათ საქმიანობას და თქვენ გული გეტკინებათ, თქვენ დაგეწვებათ თვალები მათი საცოდაობით“ . . .

გ. ბაახოვი ცდილობს გააქარწყლოს საზოგადოების დიდ ნაწილში დამკვიდრებული აზრი იმის შესახებ, თითქოს

ებრაელები „არამშრომელი ელემენტები“ არიან და მათ ფიზიკური შრომისაგან თავის ასარიდებლად მიჰყვებს ხელმძღვანელობას. ამ მცდარი შეხედულების უარსაყოფად პუბლიცისტს მოჰყავს რამდენიმე ტიპური მაგალითი მეწვრილმანე ებრაელთა ცხოვრებიდან და ამით ცდილობს დრამადამიანური თანაგრძნობით დაანახოს მკითხველს უმძიმესი ხვედრი სიღატაკით ცხოვრებაშეზოჭილი მისი თანამოქმისა.

როგორც ითქვა, გ. ბააზოვი არა მარტო თავისი პუბლიცისტიკით ქადაგებდა ქართველ ებრაელთა კულტურული დონის ამაღლების აუცილებლობას, არამედ პრაქტიკულადაც აქტიურად იღვწოდა ამ მიმართულებით. ამის დადასტურებაა მისი საქმიანობა ებრაული სკოლებისა და კულტურულ-საგანმანათლებლო დაწესებულებათა დასაარსებლად, აქტიური თანამონაწილეობა ქართულენოვანი ებრაული გაზეთის - „მაკაველის“ გამოცემის საქმეში და ა. შ.

ამ თვალსაზრისით, იგი იყო ყველაზე ღირსეული მემკვიდრე მისივე სახელოვანი მამისა, მამულიშვილი, რომლის „შემოქმედებითი სახე, - პავლე გოლდშტეინის სიტყვებით თუ ვიტყვით, - ჩვენს შგნებაში უკავშირდება საქართველოს ებრაელთა ისტორიაში არნახულ ეროვნულ-კულტურული აღორძინების აფეთქებას ჩვენი საუკუნის 20-იან და 30-იან წლებში. გერცელ ბააზოვი იყო ამ აღორძინების სული და გული, ქართულ ენაზე ლიტერატურასა და ხელოვნებაში ებრაული სულის მაუწყებელი, უდიდესი იუდაისტური კულტურის მხატვარი და ინტერპრეტატორი“ (იხ. ფ. ბააზოვის დასახ. წიგნი, გვ.19).

გ. ბააზოვის ბიოგრაფიის ღირსახსოვარ ფაქტთაგან აქ მინდა გავიხსენო მისი თავკაცობით ახალგაზრდა ებრაელ სცენისმოყვარეთაგან დრამატული დასის - „კადიმას“ ჩამოყალიბება, სადაც 1925 წელს, სხვა ებრაელ ავტორთა დრამატულ ნაწარმოებებთან ერთად, მისი პიესაც იქნა წარმოდგენილი - „საიდუმლო ბინა“. ორი წლით ადრე კი, თანამოაზრეებთან ერთად, გ. ბააზოვმა ბევრი რამ გააკეთა „საქართველოს ებრაელთა ინტელიგენციის დაფანტული ძალების“ გასაერთიანებლად და ებრაული „დიდი

კულტურული წრის“ - „თარბუთის“ დასაარსებლად (იხ. დაახ. კრებული, გვ. 193).

ეს საზოგადოება მიზნად ისახავდა ქართველ სწავლა-განათლების დონის ამაღლებას, კერძოდ, მათ დაინტერესებას ებრაული ენით, ისტორიითა და კულტურით. ამ განზრახვით, საზოგადოება აარსებდა პედაგოგიურ და სამეცნიერო კურსებს, სამკითხველოებს, ბიბლიოთეკებს, პერიოდულ და არაპერიოდულ გამოცემებს და ა. შ. „თარბუთი“ ისევე აუცილებელია საქართველოს ებრაელებისათვის, როგორც წყალი თევზისათვის, - დაასკნიდა პუბლიცისტი და ამ შემთხვევაში იგი მხოლოდ სიტყვიერი მქადაგებლის როლში კი არ გამოდიოდა, არამედ თავისი დიდი პრაქტიკული წვლილიც შეჰქონდა ხალხის ინტელექტუალური დონის ამაღლების საქმეში.

გ. ბააზოვის ამ პატრიოტულ მოღვაწეობას ყველა როდი უჭერდა მხარს. ზოგიერთების აზრით, ეს იყო ებრაული სეპარატიზმისა და ნაციონალიზმის გაუმართლებელი გამოვლინება, რაც თითქოს „პრინციპულად მიუღებელ მოვლენას“ წარმოადგენდა სოციალისტური ეპოქისათვის. სწორედ ერთ-ერთი ასეთი ბრალმდებლის როლში მოგვევლინა პეტრე მირიანაშვილი, რომელმაც გაზეთ „ტრიბუნის“ 1923 წლის 578-ე ნომერში დავით და გერცველ ბააზოვებს ბრალი დასდო იმაში, თითქოს ისინი „ებრაულ ნაციონალიზმს ჰგადაგებენ საქართველოს ისრაელს შორის“.

თავისი საპასუხო წერილში, რომელიც გაზეთ „კომუნისტის“ 1923 წლის 21 ოქტომბრის ნომერში დაისტამბა („ისრაელი ავტონომისტები“ და „ჭეშმარიტი სოციალისტი“), გ. ბააზოვი პ. მირიანაშვილის სტატიას „ლანძღვა-გინებით შეზავებული წინადადებების გროვას“ უწოდებს, სადაც „ქუნური და დემაგოგიური მანერით“ არის საუბარი ისეთ საკითხებზე, რომლებზეც ავტორს „წარმოდგენაც კი არა აქვს“.

გ. ბააზოვი ერთხელ კიდევ იცავს „თარბუთის“ მიზანდასახულებას და „პროვოკაციული ენით“ მოსაუბრე ოპონენტს შეაგონებს, რომ მისი ამდაგვარი დაუკვირვებლობისა და წინდაუხედავი მოქმედებისათვის, „ადრე

თუ გვიან, მას დასჭირდებოდა სინანული“, ვინაიდან ამოო
 წინ ეღობებოდა მეზობელი ხალხის კულტურულად წინ
 წაწევას და განვითარებას“.

საბოლოოდ, გ. ბააზოვის დასკვნით, „ჭეშმარიტი
 სოციალისტის“ ნიდაბს ამოფარებული მისი ოპონენტის
 „ბრტყელ-ბრტყელი ოთხ სართულიანი სოციალისტური
 ფრაზეოლოგია სინამდვილეში „უაღრესი შოვინიზმის“
 გამოხატულებაა, რომელიც „ვერ „აცხონებს“ ვერც
 საქართველოს ებრაელებს და ვერც ქართველ ხალხს, რომელიც
 ჩვენ მასზე მეტად გვიყვარს“.

1924 წელს, გ. ბააზოვის აქტიური ზრუნვითა და უშუალო
 თანამონაწილეობით, გამოსვლას იწყებს ქართულენოვანი
 ებრაული გაზეთი „მაკაველი“ - უშუალო გამგრძელებელი
 იმ ტრადიციებისა, რომელნიც 1918 წელს გამოცემულმა
 გაზეთმა „ხმა ებრაელისამ“ დაამკვიდრა ჩვენში. მიუხედავად
 იმისა, რომ „მაკაველი“ მეტად ხანმოკლე დროის მანძილზე
 გამოდიოდა, მან მაინც საგულისხმო როლი შეასრულა
 ქართველ ებრაელთა კულტურულ-საგანმანათლებლო დონის
 ამაღლების საქმეში.

გ. ბააზოვი არა მარტო უბრალო ინიციატორი იყო ამ
 პერიოდული ორგანოს გამოცემისა, არამედ აქტიური ავტორიც.
 თავისი პუბლიკაციებით მან უდიდესი როლი შეასრულა
 გაზეთის პროფილის გამოკვეთის საქმეში. ამ თვალსაზრისით
 განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია პირველივე ნომერში
 დასტამბული მისი წერილი - „მაკაველი“, რომელშიც გაზეთის
 როლსა და დანიშნულებაზეა საუბარი. თავდაპირველად
 ავტორი სინანულით ესაუბრება საზოგადოებას იმის თაობაზე,
 რომ „ისტორიის უღმობელმა კანონებმა ათეული საუკუნეების
 მანძილზე შავი ნისლით დაფარა საქართველოს ებრაელთა
 შორის ყოველგვარი კულტურული მოძრაობა“ და მათი
 ყოფისათვის მხოლოდ „ინდიფერეტიზმი, სრული არარაობა
 და მარადიული დუმილი“ იყო დამახასიათებელი.

ამის შემდეგ გ. ბააზოვი კმაყოფილებით ამცნობს
 მკითხველს, რომ ბოლო ხანს ვითარება სასიკეთოდ შეიცვალა
 და ხელსაყრელი პირობები შეიქმნა ებრაელთა

„ორიათასწლოვანი მაგარი ძილისაგან გამოსადგომდა“.
ამ დიდი ეროვნული იმედის აღსრულებას გუბუნიძემ
ხელისუფლების სათავეში „მშრომელი მთავრობის“
უკავშირებდა და იმ დროზე ოცნებობდა, როცა მისი
თანამემამულენი თავიანთ წვლილს შეიტანდნენ „კაცობრიობის
კულტურულ საღაროში“. ამისათვის მას აუცილებლად
მიაჩნდა დაძლეული ყოფილიყო ის ინდიფერენტიზმი,
რომელსაც მოეცვა ქართველ ებრაელთა ყოველდღიური ყოფა.

ამ თვალსაზრისით, გ. ბააზოვის აზრით, უმნიშვნელოვანესი
როლი უნდა შეესრულებინა „მაკავეელს“, რომელსაც იგი
სიბნელით მოცულ მათ ცხოვრებაში შემოჭრილ სინათლედ
მიიჩნევდა. მიუხედავად იმისა, რომ „მაკავეელი“ მოწოდებული
იყო, გაეგრძელებინა „ხმა ებრაელისას“ მიერ დამკვიდრებული
ტრადიციები, პუბლიცისტის თქმით, იგი თავისი წინამორბედის
უშუალო მემკვიდრეს მაინც არ წარმოადგენდა და ისინი
„ყოველი მხრივ ორ მოპირდაპირე პოლუსებზე“ იდგნენ.

ამის განმაპირობებელ მიზეზად გ. ბააზოვი იმას ასახელებს,
რომ „ხმა ებრაელისას“ გამომცემელი იყო „ინტიმური
ამხანაგობის წრე“, რომელსაც მიზნად ჰქონდა დასახული
საქართველოს ებრაელთა დაახლოება და გაცნობა მსოფლიოს
ებრაელთა მოძრაობასთან. „მაკავეელი“ კი „მოდიოდა როგორც
სტიქია“, რომელსაც სურდა „საქართველოს ებრაელთა
ცხოვრების სულსა და გულში შეჭრა“. „ბრძოლა პროგრესისა
და კულტურისათვის, ბრძოლა სინათლისათვის, დამხობა ძველი
დრომოჭმული რუტინებისა, გარდაქმნა ჩვენი საზოგადოების
უკუღმართი ყოფა-ცხოვრებისა“ - აი, ის კონკრეტული
მიზანდასახულება, რომლის პრაქტიკული ხორცშესხმისათვის
უნდა ებრძოლა, მწერლის აზრით, „მაკავეელს“.

სამწუხაროდ, გაზეთსა და მათ ირგვლივ შემოკრებილ
ავტორებს არ დასცაღდათ მიზნის აღსრულება.
ხელისუფლებამ, რომელზეც ესოდენ იმედებს ამყარებდნენ
ეროვნულ აღორძინებაზე მეოცნებე გერცველ ბააზოვი და
მისი თანამოაზრენი, 1925 წლიდან გააძლიერა „ებრაელთა
დევნა სიონისტური მოძრაობისათვის და დახურა გაზეთი
„მაკავეელი“, რომელსაც უშეგებდნენ დავით და გერცველ

ბააზოვეები და ნათან ელიაშვილი“ (პავლე გოლდშტეინი „რაბინი დავიდ ბააზოვი და მისი ვაჟები“. იხ. დასახ. კრებული).

„დავიდ და გერცელ ბააზოვეები“, გვ. 18).
 გარდა დასახელებული წერილისა, „მაკავეელში“ გ. ბააზოვიმ სხვა სტატიებიც გამოაქვეყნა („რიტუალის“ ლეგენდის გამო“, „14 ადარი“, „ჩვენი გასართობები“, ისტორიული მოთხრობა „ალვარ როდრიგო“...).

მიუხედავად ეროვნული მოღვაწეობის გზაზე თავჩენილი წინააღმდეგობებისა, გ. ბააზოვი გაზეთ „მაკაველის“ დახურვის შემდეგაც არ იხევს უკან და კვლავაც აქტიურად იღვწის ეროვნული იდეალების ხორცშესახსმელად. ამაზე ნათლად მეტყველებს 1925 წელს შალვა დადიანისადმი გაგზავნილი მისი პირადი წერილები, რომლებშიც თავის უფროს კოლეგასა და მეგობარს დახმარებას თხოვს ქართველ ებრაელთა დრამატული კოლექტივის - „კადიმას“ მუშაობის უკეთ წარმართვაში. გ. ბააზოვი იმედოვნებდა, რომ „ქართველი ებრაელების კულტურული აყვავებით მთელი სულითა და გულით დაინტერესებული“ შ. დადიანი ამ თხოვნას „ჩვეული ერთუზიანობით“ შეხვდებოდა და პრაქტიკულად გაუმართავდა ხელს თავის უმცროს მეგობარს.

გ. ბააზოვის პუბლიცისტური წერილების ერთ-ერთი მთავარი თემა ანტისემიტიზმის მძაფრი კრიტიკაა. მწერალი უდიდესი გულისტკივლით ამხელს მსოფლიოს მრავალი ქვეყნის ისტორიის ამ სამარცხვინო მოვლენას და ნათქვამის დასტურად არაერთი კონკრეტული ფაქტი მოჰყავს ებრაელთა დევნის, რბევისა და აწიოკებისა. ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებით საინტერესოა 1929 წელს ჟურნალ „საბჭოთა სამართლის“ მე-6 ნომერში დასტამბული წერილი - „იუსტიციის ორგანოთა ამოცანები ანტისემიტიზმთან ბრძოლაში“.

თავისი მამხილებლური პოზიციითა და კრიტიკულ-პოლემიკური პათოსით ეს სტატია არა მარტო გ. ბააზოვის პუბლიცისტის საგულისხმო ნიმუშია, არამედ ოციანი წლების საბჭოთა იდეოლოგიურ პოლიტიკასთან შინაგანად რამდენადმე დაპირისპირებული წერილიც. როცა მას

ამდაგვარად ვაფასებ, უპირველეს ყოვლისა, მხედველობაში მაქვს ის საერთო პოლიტიკურ-სახელმწიფოებრივი უწყვეტობა, რომელიც იმხანად სუფევდა განახლებულ იმპერიასში.

გ. ბააზოვი გულისტკივილით საუბრობს ებრაელთა ეროვნულ დევნა-შევიწროებაზე არა მარტო წარსულში, არამედ საბჭოთა ეპოქაშიც. მისი შეფასებით, საბჭოთა ხელისუფლების ხანაშიც, თუმცა შედარებით სუსტად, მაგრამ მაინც, გრძელდებოდა ანტისემიტიზმის გამოვლინებანი. რუსეთის ძველი იმპერიისათვის ებრაელობისადმი ამდაგვარი დამოკიდებულება ჩვეულებრივი ამბავი იყო. „ცარიზმმა და მისმა ნამსხვრევებმა ებრაელთა სისხლით დასწერეს თავიანთი ისტორიის უკანასკნელი გვერდები“, - წერს პუბლიცისტი და რუსეთში ფართოდ დამკვიდრებული ანტისემიტური განწყობის დასტურად ამ წერილშიც და სხვაგანაც მრავალი შემადრწუნებელი ფაქტი მოჰყავს.

მაგალითად, 1923 წელს გაზეთ „ტრიბუნაში“ (№538) დასტამბულ წერილში - „დავიდ ფრიშმანი“ გ. ბააზოვი სინანულით იხსენებს რუსული მწერლობის იმ უდიდეს ოსტატებს (გოგოლი, ტურგენევი, დოსტოვესკი...), რომელთა ნაწარმოებებში, სამწუხაროდ, მისი აზრით, მძლავრი ანტისემიტიზმი გამოვლენილი. „ყველაფერს ებრაულს ისინი კრიტიკის თვალთ უცქერდნენ და არ აინტერესებდათ მიზეზები - სად იყო ძაღლის თავი დამარხული. მეტსაც ვიტყვი: ისინი გამოდგნენ ანტისემიტები!“ გ. ბააზოვის შეფასებით, თვითმპყრობელობის ხანის რუსეთში „ებრაელი პოლიტიკურად მკვდარ სხეულს, შევიწროებულ და უაღრესად ტანჯულ ელემენტს წარმოადგენდა, ხოლო სულიერად - უაღრესად ზნეობრივად დაცემულს და განუვითარებელ შეუგნებელ ბრბოს... ებრაელები თავიანთთვის მიჩნეულ ქუჩებში უნდა ჩამღრჩვალყვნენ და იმ საზღვარს ვერ გასცილებოდნენ, თორემ ვაი მათ!“

ასეთი იყო რევოლუციამდელი სინამდვილე რუსეთში. მართალია, მწერალს ერთგვარი იმედი ჩაუსახა საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებამ, მაგრამ ამ თვალსაზრისით განახლებულ იმპერიაში კვლავაც მრავალი მწვავე პრობლემა

რომ იდგა ებრაელების წინაშე, ეს ნათლად გამოჩნდა 1929 წელს დაწერილ ზემოთმითითებულ სტატიაში. ამის დასტურად გ. ბააზოვს მოჰყავს ანტისემიტიზმის დამადასტურებელი ის ფაქტები, რომლებიც, მისი თქმით, „გაშირებულად მოდიოდა საბჭოთა კავშირის სხვა და სხვა კუთხიდან“.

ასეთ „საჩოთირო“ და იდეოლოგიური პოლიტიკის თვალსაზრისით საბჭოთა ხელისუფლებისათვის მიუღებელ საკითხებზე გ. ბააზოვი იმისთვისაც საუბრობს ასე ხაზგასმით, რომ ერთხელ კიდევ ხმამაღლა გაიმეოროს საქვეყნოდ ცნობილი ჭეშმარიტება იმის შესახებ, რომ მსგავსი შემთხვევები სრულიად უცხო მოვლენაა საქართველოს ისტორიაშიც და თანადროულ ყოფაშიც. „ჩვენ, - წერს პუბლიცისტი, - არა ერთხელ აღგვინიშნავს და ხაზი გაგვისვია იმ გარემოებისათვის, რომ საქართველო ერთადერთი ქვეყანაა, რომელმაც არ იცის ანტისემიტიზმის ცნება, რომ საქართველოში ისტორიულადაც არ ყოფილა პირობები ანტისემიტიზმის განვითარებისათვის და ყოველთვის არსებობდა მეგობრული განწყობილება ებრაელებსა და ადგილობრივ მცხოვრებლებს შორის“.

მაგრამ, ამ გარემოებისთვის ხაზგასმასთან ერთად, პუბლიცისტი იმასაც აღნიშნავს გულისტკივილით, რომ ზოგჯერ „ჩვენ სინამდვილეშიც არსებულ ბნელ ძალებშიც“ იხენენ ხოლმე თავს ისეთი შემთხვევები, რომლებიც ეროვნულ გაუგებრობებსაც ბადებენ“.

ამის დასტურად იგი, ერთის მხრივ, ასახელებს ჩვენში „ძალიან გავრცელებულ სიტყვა „ურიას“, მეორეს მხრივ კი ე. წ. „ებრაულ ანეგდოტებს“, რომლებიც „სწამლავენ ატმოსფეროს“, „ნელ-ნელა აღვივებენ ანტაგონიზმს და ჩამორჩენილ გლეხობაში ნიადაგს უმზადებენ ანტისემიტიზმს“. ვფიქრობ, ერთ შემთხვევაშიაც და მეორეშიც აქ ფაქტების აშკარა გაზვიადებასთან გვაქვს საქმე. კერძოდ, ჩემის აზრით, ყოველად გაუმართლებელია ავტორისეული პარალელი ისეთ სიტყვებს შორის, როგორებიცაა „ურია“ და „ჟიდი“.

ძველ ქართულ ისტორიულ წყაროებში მეტნაკლებად ნახედულ მკითხველს, ალბათ, სრულებით არ დაჭირდება

იმის მტკიცება, რომ სიტყვა „ურია“ (უფრო ზუსტად, ძველი ქართული ფორმით „პურია“) ჩვენში ფართოდ დამკვიდრდა სახელი იყო, რომელიც ებრაელის აღსანიშნავად იხმარებოდა და მისი გამოყენება არავითარ ეროვნულ დამცირება-შეურაცხყოფასთან არ იყო დაკავშირებული. უფრო მეტი როგორც ადრინდელი ისტორიულ-დოკუმენტური წყაროებში მოწმობენ, ძველ საქართველოში, საუკუნეების მანძილზე ებრაელთა აღმნიშვნელ სახელწოდებად, ფაქტობრივად, მხოლოდ ეს სიტყვა იხმარებოდა, ხოლო სახელი ებრაელი მოგვიანებით შემოვიდა და დამკვიდრდა ქართულ ენაში.

მართალია, ჩვენი საუკუნის დასაწყისიდან საზოგადოების უბირ და გაუნათლებელ ნაწილში სიტყვა ურიამ რამდენადმე მართლაც შეიძინა უარყოფითი სემანტიკური მნიშვნელობა, მაგრამ ეს, ჩემის აზრით, არ შეიძლება ფართოდ განვაზოგადოთ და ამ სიტყვის მიმართ იმდაგვარი აგრესია გამოვიჩინოთ, რომ იგი ენიდან გავაძეკოთ და საერთოდ აკერძალოთ მისი ხმარება. გ. ბააზოვს, ეტყობა, ამ სიტყვით გამოწვეული უარყოფითი ემოციები იმდენად ტკენდა გულს, რომ მასზე მხატვრულ ნაწარმოებებშიც ხშირად აქვს გამახვილებული ყურადღება. მაგრამ ვთქვი და ისევ გავიმეორებ, საზოგადოების უბირი ნაწილის გაუთვითცნობიერებელი პოზიცია არ შეიძლება საერთო ეროვნულ განწყობად მივიღოთ, განვაზოგადოთ და ანტისემიტიზმის გამოვლინებად მივიჩნიოთ.

ახლა რაც შეეხება ანეგლოტებს. ვფიქრობ, ამ შემთხვევაშიც აშკარა გაზვიადებასთან გვაქვს საქმე, რადგანაც ამ ანეგლოტებში გაზვიადებულ-ჰიპერბოლიზებული ფორმით გამოვლენილი ეროვნული ხასიათის ცალკეული ნიუანსები უფრო უნდა დავინახოთ, ვიდრე ნაციონალური დამცირება და შეურაცხყოფა. შეიძლება მეტისმეტად კრიტიკულად განწყობილ კაცს ზოგიერთი რამ მათში მართლაც ეჩვენოს ცალმხრივიცა და ტენდენციურიც, მაგრამ არ უნდა დაგვაიწყდეს, რომ ამ შემთხვევაში საქმე ანეგლოტთან გვაქვს, ზეპირსიტყვიერებით შექმნილ უწყინარ იუმორთან, რომელსაც არამც და არამც არ მოეთხოვება მეცნიერული სიზუსტე და უცდომელობა.

და მეორეც, რაც არანაკლებ მნიშვნელოვანია: ამ შემთხვევაში ისიც არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ მსგავსი (თუ უფრო გამკილავი და მწვავე არა) ხასიათის ანეგდოტები ქართველ ხალხს მეტი რაოდენობით საქართველოს სხვადასხვა კუთხის მკვიდრთა შესახებაც აქვს შექმნილი. გავიხსენოთ, მაგალითად, სვანებზე, რაჭველებზე, მეგრელებზე, კახელებზე... შემთხვეული ანეგდოტები. განა ამ შემთხვევაში სწორი შექნებოდა მტკიცება იმისა, თითქოს ეს ანეგდოტები ხალხში შინაგან შუღლსა და დაპირისპირებას აღვივებენ და ისინი კუთხური სიძულვილის გამოსახატავად შექმნა ქართველმა კაცმა?

1928 წელს, თბილისის უნივერსიტეტის ათი წლისთავთან დაკავშირებით დაწერილ წერილში, გ. ბააზოვმა ქართული უმაღლესი სკოლის დიდ ეროვნულ დამსახურებაზე საუბრის დროს ერთხელ კიდევ მიაქცია ყურადღება იმ გარემოებას, რომ „არასოდეს ქართული უნივერსიტეტის კედლებში არც ერთ ეროვნულ უმცირესობის წარმომადგენელს არ უგრძნია, რომ ის არ იყო თანასწორი წევრი ღირსეული კოლექტივისა“.

ეს მაშინ, როცა, მწერლის თქმით, „დასავლეთში ჯერ კიდევ მძლავრობს ანტისემიტიზმის ნაკადი, რომელიც გასაქანს არ აძლევს ებრაელთა წრიდან გამოსულ ებრაელებს და მოწაფეებს“. ამის დასტურად მას მოჰყავს მაგალითი ბინშტაინისა, რომელსაც ბერლინის უნივერსიტეტის კათედრაზე აუდიტორიამ „საშინელი შეურაცხყოფა მიაყენა მხოლოდ იმიტომ, რომ ის ებრაელი იყო“. ასეთი „საშინელი სიმძულვარე და შუღლია გამეფებული“, - ავტორის თქმით, - ეროვნულ უმცირესობათა მიმართ არა მარტო გერმანიაში, არამედ ევროპის სხვა ქვეყნებშიც, განსაკუთრებით რუმინეთსა და უნგრეთში, სადაც „შოვინისტური გრძნობებით გამსჭვალული სტუდენტობა სისტემატურად აწყოებს პოგრომებს ებრაელ სტუდენტობაზე“.

ებრაელობისადმი ამდაგვარი დამოკიდებულების ფონზე, პუბლიცისტის თქმით, კიდევ უფრო მეტ მნიშვნელობას იძენს ის მეგობრული ერთობა და კეთილგანწყობითი დამოკიდებულების სამაგალითო ტრადიცია, რომელიც

ქართველ და ებრაელ ხალხებს შორის დაშკვიდრდა საუკუნეების მანძილზე.

გ. ბააზოვის პუბლიცისტური წერილების მხოლოდ განხილული საკითხებით არ შემოიფარგლება. ჩემი მიზანი არც ყოფილა ისინი ამომწურავად გამეცნო მკითხველისათვის. მე მინდოდა მათგან მხოლოდ განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი პრობლემებისთვის მიმექცია ყურადღება და ამით რამდენადმე მაინც ნათელმყო შემოქმედებითი ხედვის ის ფართო თვალსაწიერი, რითაც მწერლის არა მარტო მხატვრული ქმნილებანი ხასიათდებიან, არამედ პუბლიცისტური წერილებიც.

ბ(ო)ლ(ო)ტქმა

გერცელ ბააზოვის ლიტერატურული მემკვიდრეობა მხოლოდ განხილული ნაწარმოებებით არ შემოიფარგლება. სამწუხაროდ, მწერალს მრავალი ქმნილება დარჩა გამოუქვეყნებელი. ჯერ-ჯერობით ასევე მოუძიებელია და სათანადოდ შეუსწავლელი ქართულ პერიოდიკაში დასტამბული მისი არაერთი ნაწარმოებიც.

გ. ბააზოვმა შემოქმედებითი სიმწიფის ასაკში, 33 წლისამ, ტრაგიკულად დაასრულა ცხოვრება და მხოლოდ ხაწილობრივ შეძლო თავისი ნიჭისა და უნარის გამოვლინება. მწერლის შემოქმედების მცოდნე მკითხველმა არ შეიძლება დიდი სინანული და გულისტკივილი არ იგრძნოს იმის გამო, რომ მისი ტრაგიკული დაღუპვით ჩვენს ლიტერატურას უდროოდ გამოაკლდა შემოქმედი, რომელსაც კიდევ ბევრი შესანიშნავი ქმნილებით შეეძლო გაემდიდრებინა ქართული მწერლობა.

მაგრამ ის, რისი შექმნაც მოასწრო მან თავისი ხანმოკლე და ნაყოფიერი შემოქმედებითი მოღვაწეობის შედეგად, სამუდამოდ დარჩება მეოცე საუკუნის ჩვენი ლიტერატურის ისტორიაში, როგორც, ერთის მხრივ, ღვიძლი ნაწილი ქართული მწერლობის მდიდარი საგანძურისა, მეორეს მხრივ კი როგორც შესანიშნავი მაგალითი ქართველი და ებრაელი ხალხების ტრადიციული მეგობრობისა და თანაცხოვრებისა.

1994 - 2002 წწ.

„ხმა ებრაელისა“ - პირველი
ქართულენოვანი ებრაული გაზეთი

ისტორიას უყვარს ხოლმე პარადოქსები და მოულოდნელობანი. ერთ-ერთ სწორედ ასეთ ძნელად ასახსნელ მოულოდნელობად უნდა ჩაითვალოს ის ფაქტი, რომ საქართველოში ოცდაექვსი საუკუნის განმავლობაში მცხოვრებმა ისეთმა უნიჭიერესმა ერმა, როგორც ებრაელობაა, მეოცე საუკუნემდე ხელშესახებად ვერ გამოავლინა თავისი სულიერი ენერგია და კულტურულ-ინტელექტუალურ სფეროში ვერაფერი შექმნა საგულისხმო და ანგარიშგასაწევი. რასაკვირველია, ამ გარემოებას თავისი განმაპირობებელი ფაქტორებიც მოეპოვება, რითაც შეიძლება გარკვეულწილად ავსხნათ კიდევ, რით იყო ეს ფაქტი გამოწვეული, მაგრამ ამ შემთხვევაში მთავარი, ჩემის აზრით, მაინც შედეგია და არა ამ შედეგის განმსაზღვრელი პირობები.

შედეგი კი, როგორც ცნობილია, ერთობ მოულოდნელიცაა და უცნაურიც. თუმცა აქვე, ამ ვითარების აღნიშვნასთან ერთად, ისიც უნდა ითქვას, რომ ქართულ მწერლობას, საერთოდ, ჩვენს ინტელექტუალურ სამყაროს, ებრაელთა ყოფა და ეროვნული ფსიქიკა უყურადღებოდ არასოდეს დაუტოვებია. ამ თვალსაზრისით ჩვენმა ლიტერატურამ და ისტორიოგრაფიამ უძველესი დროიდანვე გამოსატა ცხოველი ინტერესი, რის დასტურადაც მინდა გავიხსენო ჩვენი სულიერი კულტურის ისეთი უძველესი და უმნიშვნელოვანესი ძეგლები, როგორებიცაა „ქართლის ცხოვრება“, „ნინოს ცხოვრება“ და სხვა.

ებრაული თემისადმი ინტერესი ქართულ მწერლობაში განსაკუთრებით იზრდება მე-19 საუკუნის მეორე ნახევრიდან. ამ პერიოდის ჩვენი ლიტერატურის გამოჩენილი ოსტატების (ი. ჭავჭავაძე, ა. წერეთელი, ნ. ნიკოლაძე, ი. გოგებაშვილი, ს. მესხი გ. წერეთელი, ნ. ლომოური, ა. ფურცელაძე, ი. ევლოშვილი, შ. არაგვისპირელი, დ. კლდიაშვილი, ვ. ბარნოვი...) შემოქმედებაში მწვავედ დაისვა როგორც ქართველ ებრაელთა,

ისე, საზოგადოდ, მთელი ებრაელობის ისტორიული თანადროული ყოფის საჭირობოროტო პრობლემები ინტერესი კიდევ უფრო გაიზარდა მეოცე საუკუნის ნათლად მეტყველებს ამ პერიოდის ქართული მწერლობის ცნობილი წარმომადგენლების შემოქმედება (შ. დადიანი, კ. გამსახურდია, ნ. ლორთქიფანიძე, გ. რობაქიძე, ვ. ტაბიძე, მ. ჯავახიშვილი, ტ. ტაბიძე, ნ. დუმბაძე, ჭ. ამირეჯიბი, რ. ჯაფარიძე, რ. მიშველაძე, რ. ამაშუკელი, ზ. კუხიანიძე...).

მე-19 საუკუნიდან მოყოლებული, ებრაულმა თემამ ასევე მნიშვნელოვანი ადგილი დაიმკვიდრა ქართული პრესის ფურცლებზეც („ცისკარი“, „ივერია“, „შრომა“, „დროება“, „კვალი“, „ცნობის ფურცელი“, „სახალხო ფურცელი“, „სამშობლო“, „ჩვენი ქვეყანა“...). ყოველივე ამას საგულდაგულო და საფუძვლიანი გაანალიზება ჭირდება, რათა სიღრმისეულად იქნას შესწავლილი ქართულ მწერლობაში ებრაული პრობლემების გააზრების მასშტაბები და ფაქტობრივ მასალებზე დაყრდნობით გაშუქდეს ქართველ ებრაელთა ყოფაცხოვრებასთან დაკავშირებული ყველა მნიშვნელოვანი საკითხი.

ეს რაც შეეხება ე. წ. ებრაული თემით ქართველ მწერალთა დაინტერესებას. მაგრამ ამჯერად ჩემი მიზანი სულ სხვაა: კერძოდ, ქართველ ებრაელთა ინტელექტუალური გამოფხიზლებისთვის ყურადღების მიპყრობა, რაც მე-20 საუკუნიდან აშკარა ფაქტი ხდება. ამის დადასტურება ქართული პერიოდული პრესის ფურცლებზე ებრაელ ავტორთა ინტენსიური გამოჩენა. მათ წერილებში ფიქრისა და განსჯის საგნად, პირველ ყოვლისა, ებრაელი ხალხის წინაშე მდგარი ეროვნული პრობლემებია ქცეული.

იმ ავტორთაგან, რომელთა პუბლიკაციებიც ყველაზე მეტად იქცევენ ამ დროისათვის ყურადღებას, უწინარესად დავით ბაახოვი უნდა დავასახელოთ. ალბათ, არ შევცდები, თუ ვიტყვი, რომ იგი პირველი ქართველი ებრაელი მწერალი-პუბლიცისტი და საზოგადო მოღვაწეა, რომელმაც უდიდესი როლი შეასრულა ქართველ ებრაელთა ეროვნული ცნობიერების გამოფხიზლების საქმეში.

ქართველი ებრაელობის ეროვნულ-ინტელექტუალური გამოდვიძების პირველ ეველაზე მნიშვნელოვან გამოვლინებაზე 1918 წელს ქუთაისში გამოცემული პირველი ქართულენოვანი ებრაული გაზეთი - „ხმა ებრაელისა“ იქცა, რომელიც „ეროვნული აზრის ორკვირულ ორგანოს“ წარმოადგენდა და ჟურნალის ტიპის გამოცემა იყო. მიუხედავად იმისა, რომ გაზეთი ხანმოკლე დროის განმავლობაში გამოდიოდა (სულ გამოიცა შვიდი ნომერი. პირველი - II მარტს, ბოლო, VI-VII გაერთიანებული ნომერი - 8 დეკემბერს. მათგან გაზეთის პირველი, მეორე, მესამე და მეექვსე-მეშვიდე გაერთიანებული ნომრები 16-16 გვერდიანია, მესამე და მეოთხე კი - 8-8 გვერდიანი. დ. ხანანაშვილის ინფორმაციით, სინამდვილეში „ხმა ებრაელისას“ სულ 15 ნომერი ყოფილა გამოცემული. მათგან VI-VII ნომრები ისრაელში, იერუსალიმის სიონისტურ მუხეუმში, ყოფილა დაცული, დანარჩენი კი ჯერ-ჯერობით დაკარგულად ითვლება), მის ფურცლებზე მაინც მოესწრო დასმულიყო არაერთი მწვავე ეროვნული პრობლემა.

მეოცე საუკუნის დასაწყისში, უფრო ზუსტად, ათიან წლებში, ქართველ ებრაელთა ეროვნულ-ინტელექტუალური გამოდვიძების დაწყება მრავალი ფაქტორით იყო განპირობებული. პირველ ყოვლისა, იგი წარმოადგენდა პირდაპირ გამოძახილს იმ დადებითი პროცესებისას, რომლებიც მე-19 საუკუნის მეორე ნახევრიდან მიმდინარეობდა აქტიურად მსოფლიო ებრაელობის ყოფაში. ამ დროიდან მრეოდებელი, ებრაელი ხალხი, როგორც ცნობილია, განსაკუთრებული ძალით იწყებს ბრძოლას ეროვნული ინტერესების დასაცავად და საკუთარი სახელმწიფოებრიობის აღსადგენად. ამ ბრძოლის გამძაფრებას დიდად შეუწყო ხელი პირველმა მსოფლიო ომმაც.

ქართველი ებრაელობის ეროვნული ცნობიერების გამოდვიძებაზე ასევე კეთილისმყოფელი ზეგავლენა მოახდინეს იმ მოვლენებმაც, რომლებიც იმხანად განვითარდნენ საქართველოში; კერძოდ, აზროვნების შედარებითმა თავისუფლებამ, მსოფლმხედველობრივად განსხვავებული პარტიების თანაარსებობამ, ქართული მწერლობის, პირველ

ყოვლისა კი პრესისა და პუბლიცისტიკის მაღალმა დონემ, ქართველი ხალხის პროგრესულად მოაზროვნე მწიგნობრად დიდმა დაინტერესებამ ეროვნული, მათ შორის, ებრაული პრობლემებით და ა. შ.

არც ის ფაქტი ყოფილა შემთხვევითი, რომ პირველი ქართულენოვანი ებრაული გაზეთი ქუთაისში გამოიცა. ჯერ ერთი, როგორც ცნობილია, ქართველ ებრაელთა ციტადელად სახელდებულ ამ ქალაქში (მ. თავიდიშვილი, გაზ. „მაკაველი“, 1924 წ. №1) ებრაელთა ერთ-ერთი ყველაზე დიდი დიასპორა იყო. და, მეორეც, იმ ხანად, მეოცე საუკუნის ათიან წლებში, ქუთაისი ქართული სულიერი კულტურის მძლავრ კერას წარმოადგენდა, სადაც ცხოვრობდნენ და მოღვაწეობდნენ ჩვენი ერის სახელგანთქანი შვილები. ამ დროისათვის აქ გამოდიოდა მრავალი ჟურნალი და გაზეთი, რომელთა ფურცლებზეც ებრაელთა ყოფა-ცხოვრებასთან დაკავშირებული პრობლემებიც არაერთგზის დასმულა მწვავედ და მასშტაბურად.

ყოველივე ამან, როგორც ითქვა, დიდად შეუწყო ხელი ქართველი ებრაელობის ეროვნულ-ინტელექტუალურ გამოფხიზლებას, რასაც შედეგად 1918 წელს პირველი ქართულენოვანი ებრაული გაზეთის გამოცემაც მოჰყვა.

გაზეთი კოლექტიური მოღვაწეობის ნაყოფს წარმოადგენდა და იგი ერთი რომელიმე პიროვნების მცდელობით არ დაარსებულა. მისი გამომცემელი იყო ქუთაისის სიონისტთა ორგანიზაციის სახალხო ფრაქცია - „ცეყირე ციონი“, უშუალო ხელმძღვანელი - სარედაქციო კოლეგია. როგორც პოლინა ბააზოვის წიგნში გამოქვეყნებული მასალებიდან ირკვევა, „ხმა ებრაელისას“ სარედაქციო-საგამომცემლო ჯგუფის შემადგენლობაში შედიოდნენ: სოლომონ ციციაშვილი, დავით ბააზოვი, ბენიამინ კაკიტელაშვილი და ისაკ მინოვინი (პ. ბააზოვი, ფურცლები წარსულიდან. ბააზოვების ოჯახი. თელავი, 2000 წ. გვ. 259). გაზეთის რედაქტორი ყოფილა სოლომონ ციციაშვილი.

გადაწყვეტილება საქართველოში ქართულენოვანი ებრაული გაზეთის გამოცემის შესახებ მიუღიათ ბაქოში 1917 წლის 21

ავვისტოს გამართულ კავკასიელ სიონისტთა კონფერენციაზე რომელსაც საქართველოდან როგორც დელეგატი, ესწრებოდა დ. ბაახოვი (იქვე გვ. 263).

როგორც კავკასიის სიონისტური ორგანიზაციის რაიონულ კომიტეტში გაზეთის რედაქტორის - ციციაშვილის მიერ წარდგენილი ხარჯთაღრიცხვიდან ირკვევა, „ხმა ებრაელისას“ ტირაჟი 500 ეგზემპლარი იყო, თითოეული ნომრის გამოცემაზე კი იხარჯებოდა 1 525 მანეთი, მათგან დეფიციტი იყო 525 მანეთი, რაიონული კომიტეტისგან აუცილებლად მისაღები თანხის ოდენობა კი 12 000 მანეთს შეადგენდა (დასახ. წიგნი, გვ. 347).

კავკასიის სიონისტური ორგანიზაციის რაიონული კომიტეტის ხელმძღვანელობისათვის გაგზავნილ ერთ-ერთ დეკრეტში დ. ბაახოვი დაბეჯითებით მოითხოვდა, რომ თუ მათთვის „ძვირფასი იყო საქართველოს ებრაელობა, დაუყოვნებლივ გაეცათ განკარგულება გაზეთი გამოსულიყო ციციაშვილის ინიციატივითა და მისი ზედამხედველობით“.

მიუხედავად იმისა, რომ „ხმა ებრაელისა“ პირველი ქართულენოვანი გაზეთი იყო და მის შემქმნელებსა და ავტორებს, რომლებიც - უკლებლივ ყველანი - ებრაელები იყვნენ, ამ კუთხით თითქმის არანაირი გამოცდილება არ ჰქონდათ, თავისი ჟურნალისტური დონითა და პრობლემათა მრავალმხრივობით იგი საკმაოდ მაღალი დონის პერიოდული გამოცემაა და არავითარ შედავას არ საჭიროებს.

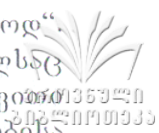
პირველ ნომერში გამოქვეყნებულ სარედაქციო წერილში საკმაოდ ვრცლად და მკაფიოდაა განსახილველ-ხამოყალიბებული გაზეთის მიზანდასახულება. სარედაქციო კოლეგია არაორაზროვნად ამცნობდა მკითხველს, რომ ამ ახალი პერიოდული ორგანოს უმთავრესი ამოცანა ებრაელი ხალხის წინაშე მდგარ ეროვნულ პრობლემებზე საუბარი იქნებოდა. „მრავალ საუკუნეთა სამარისებულ დუმილის შემდეგ, - აღნიშნულია წერილში, - დღეს საქართველოს ებრაელობაც იღებს ხმას, ისიც ერკვევა საღათას ძილისაგან და ებმის საერთო ცხოვრების ფერხულში, მასაც უგრძნია მომენტის სიდიადე და თავისი ცხოვრების საჭირობორტო კითხვების გაშუქების და შესწავლის საჭიროება“.

ქართველ ებრაელთა მთელი ცხოვრება, წარსულშიც და მომავალშიც, სარედაქციო კოლეგიის აზრით „ლუკმა-პურის ძეხნაში გამოიხატებოდა“. „ყოველგვარი სწავლა-განათლებისაგან განზე მდგარი“ ქართველი ებრაელობა „გულგრილად შეჰყურებდა ცხოვრების ყველა მოვლენას და სრულ ინდიფერენტობას იხენდა“. ამიტომაც იყო, რომ „მას არავითარი წვლილი არ შეუტანია არა მარტო საერთო საკაცობრიო ცხოვრებაში, არამედ თავის ცხოვრებაშიდაც და ვერ გაუმდიდრებია ვერც ერთი დარგი ებრაელთა ეროვნული კულტურისა“...

ამ სიტყვებში მწარე სიმართლე იყო გაცხადებული. რედაქცია იმთავითვე შეეცადა ყოველგვარი შელამაზების გარეშე ეთქვა ეს სიმართლე მკითხველისათვის და უმეცრებით გონებადაბნელებული ქართველი ებრაელობისათვის სულიერი საზრდო მიეწოდებინა. ასე რომ, გაზეთის უპირველესი და უმნიშვნელოვანესი მისია საგანმანათლებლო როლის შესრულება და მითვლემილი ეროვნული ცნობიერების გამოღვიძება უნდა გამხდარიყო.

მიუხედავად იმისა, რომ „ხმა ებრაელისა“ ქართველ ებრაელთა გაზეთს წარმოადგენდა, მასში დასმული ყველა მნიშვნელოვანი ეროვნული პრობლემა, უპირველეს ყოვლისა, განსჯილი და გაანალიზებული იყო მთელი ებრაელი ხალხის ინტერესების გათვალისწინებით და არა ვიწრო რეგიონული მასშტაბებით. „ებრაელი ერის მთლიანობა და მისი განუყოფელობა“, - ასე განისაზღვრა თავიდანვე გაზეთის უმთავრესი ეროვნული მიზანსწრაფვა და ამ პრინციპისათვის მას არც ერთ შემთხვევაში არ უღალატია. მართალია, მის ფურცლებზე, უპირველეს ყოვლისა, ქართველ ებრაელთა წარსულსა და თანადროული ყოფის ჭირ-ვარამზე იყო საუბარი, მაგრამ ყველა საკითხი, საერთოდ, მთელი ებრაელი ხალხის ეროვნულ ინტერესებთან სისხლხორცეულ კავშირში გაიაზრებოდა.

გაზეთის გამოცემის ინიციატორებად, რედაქციის განმარტებით, ის პიროვნებანი მოგვევლინენ, რომლებიც „მოწადინებული იყვნენ გამუდმებით ემუშავათ თავისი ერის

საბედნიეროდ და თავიც დაედოთ მის საკეთილდღეოდ... ქართველ ებრაელთა ამ მცირერიცხოვანმა ჯგუფმა, რომელსაც ქარგად ჰქონდა გაცნობიერებული ამდაგვარი ბეჭდვითი ორგანოს როლი ეროვნული ცნობიერების გამოფხიზლებისა და თვითმყოფადობის განმტკიცების საქმეში, დიდ წინააღმდეგობათა მიუხედავად, თუმცა ხანმოკლე პერიოდის განმავლობაში, მაგრამ მაინც შეძლო წარმატების მიღწევა. ასე დაიბადა გაზეთი „ხმა ებრაელისა“, პირველი ქართულენოვანი ებრაული პერიოდული ორგანო, „ამოცენებული საქართველოს ებრაელობის სულიერი და ეროვნული საზრდოს დაკმაყოფილების მიუცილებელ საჭიროების ნიადაგზე“. რედაქციის აზრით, გაზეთს „სახალხო ტრიბუნისა და შკოლის მაგივრობა“ უნდა გაეწია და მისი ფურცლებიდან ქართველი ებრაელობა უნდა გაცნობოდა თავის ეროვნულ „კულტურას, წარსულს, აწმყოს, ჭირ-ვარამსა და იმედებს“.

გაზეთში გამოქვეყნებული მასალები შინაარსობრივად შეიძლება შემდეგ ძირითად მიმართულებებად დავაჯგუფოთ: 1). ზოგადებრაული პრობლემებისადმი მიძღვნილი წერილები, რომლებშიც საუბარია ებრაელი ხალხის ისტორიასა და თანადროულ ყოფაზე, სახელმწიფოებრიობის აღდგენაზე, ანტისემიტიზმზე, მსოფლიოში მიმდინარე მოვლენების როლზე ამ პრობლემათა გადაჭრის საქმეში და ა. შ. 2). საგანმანათლებლო ხასიათის სტატიები, რომელნიც მიზნად ისახავდნენ ქართველი ებრაელობისთვის აუცილებლად საჭირო ინფორმაციის მიწოდებას ებრაელი ხალხის შესახებ. 3). საქართველოში მცხოვრებ ებრაელთა საჭირობოროტო პრობლემებზე საუბარი. 4). ებრაელ ავტორთა მხატვრული ნაწარმოებების პუბლიკაციები.

გაზეთში გამოქვეყნებული ბევრი მასალის ავტორის ვინაობა სამომავლოდ დასადგენი. ისინი ხშირად იყენებენ ხოლმე უცხოურ ფსევდონიმებს, კრიპტონიმებსა და ინიციალებს, რაც აძნელებს მათი ნამდვილი სახელისა და გვარის გარკვევას.

გაზეთის პირველ ნომერში დაბეჭდილ წერილთაგან მინდა ორიოდე სიტყვით შევეხო ბენ-იეშურუნის სტატიას -

„სამომენტო“, რომელშიც მსოფლიო ომსა და ებრაელთა ეროვნულ პრობლემებზეა საუბარი. ავტორის მიერ დასმული საჭირობორტო საკითხები იმხანად მწვავე განხილვისა და გაცხოველებული კამათის საგნად იყო ქცეული. ხსენებული წერილიც ამ ინტერესის გამოძახილია და იგი მიზნად ისახავს ქართველ მკითხველსაც მიაწოდოს სათანადო ინფორმაცია. სტატიაში საუბარია ებრაელი ხალხის ეროვნულ გამოღვიძებაზე, რაც „ომამდისაც ჩქარი ნაბიჯით მიდიოდა წინ“, მაგრამ „ომმა უფრო მწვავედ დასვა“. ავტორი მოუწოდებს ებრაელობას, შეკავშირდნენ და დაირაზმონ ეროვნულად, რათა გონივრულად გამოიყენონ ომის შედეგად წარმოქმნილი „დიადი მომენტი“ და „მზად იყვნენ ყოველი წუთისათვის, რა წუთსაც დაუძახებთ ისტორია“.

ასეთივე სიმწვავეით დაისვა გაზეთის ფურცლებზე ასიმილაციის პრობლემა. ამ თვალსაზრისით აღსანიშნავია შ. ჰალევის წერილი „ჩვენი თვითმმართველობა“ (№1, 2), რომელშიც საუბარია ეროვნულ-თვითგამორკვევასა და ებრაელთა თვითმმართველობის დამკვიდრების აუცილებლობაზე. ავტორი გმობს ასიმილაციის იდეოლოგიას და სვამს საკითხს საქართველოში, კერძოდ კი ქუთაისში, ეროვნულ-საზოგადოებრივი ორგანიზაცია კაპალის არჩევის შესახებ, რომელსაც უნდა „განეგო ებრაელთა შინაური საქმეები, სრული დამოუკიდებლობით საერთო სახელმწიფო მთავრობისაგან“.

ასიმილაციური იდეოლოგიისა და „სულიერი მონობის“ წინააღმდეგ ილაშქრებენ აგრეთვე ვინმე ინ-ბანი („ებრაელთა ახალგაზრდობისადმი“, №1), დ. ბააზოვი („ჩვენ და ქართველები“, №2), მ. თავდიდიშვილი („გაკვრიო“, №2) და სხვ. მათგან განსაკუთრებით საინტერესოა დავით ბააზოვის წერილი. პუბლიცისტი პრინციპულად უპირისპირდება იმ ებრაელთა თვალსაზრისს, რომლებიც „აგერ რამდენი ხანია, ჩასძახიან ქართველებს და არწმუნებენ მათ, თითქოს ჩვენ წმინდა ქართველები ვიყვეთ და ებრაელობასთან არავითარი კავშირი არ გვქონდეს გარდა... სარწმუნოებისა. ისინი ისე შორს წავიდნენ, რომ უნდათ დაამტკიცონ, რომ ჩვენ არამც თუ

როვნებით, არამედ შთამომავლობითაც ქართველები ვართ...
 დღესდღეობით ქართველების ერთი ნაწილი შეიყვანეს
 შეცდომაში და დაარწმუნეს, რომ მთელი საქართველო
 ებრაელობა ვითომც მათი თანამოაზრე იყოს, მხოლოდ ერთი
 ბაახოვია მათი გამაებრაელებელი“.

დ. ბაახოვის აზრით, საქართველოში მცხოვრებ ებრაელ
 ასიმილატორთა ამ თვალსაზრისს თავისი შეფარული
 ქვეტექსტი ჰქონდა. კერძოდ, ისინი ასე სვამდნენ საკითხს:
 „ან უნდა ქართველად გამოვაცხადოთ ჩვენი თავი, ანდა, თუ
 ებრაელები დავრჩებით, ვითომ ჩვენ საქართველოს და
 ქართველებს ერთგულებას ვეღარ გავუწევთ“. დ. ბაახოვი
 პრინციპულად ეწინააღმდეგება ასეთ შეხედულებას და
 ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ „ჩვენდა საბედნიეროდ ქართველები
 არ არიან შოვინისტები და არც ანტისემიტები არიან მათში.“
 ებრაელ ასიმილატორთა ქადაგებანი ქართველ ებრაელთა
 წარმომავლობაზე მას ხელოვნურად შეთხზულ სიყალბედ
 მიაჩნია და ამბობს: „თუ აქამდე ჩვენს ებრაელობას არაფერი
 დაუშავებია ქართველებისათვის, ვიმედოვნებთ, რომ არც
 მომავალში დაუშავებენ“.

აქვე ვიტყვი იმასაც, რომ პოლემიკა ქართველ ებრაელთა
 ეროვნული წარმომავლობის შესახებ გაცდა „ხმა ებრაელისას“
 ფურცლებს და ამ პრობლემის ირგვლივ გამართულმა
 პაექრობამ იმ დროისათვის საკმაოდ ფართო მასშტაბები
 შეიძინა.

„ხმა ებრაელისა“ მწვავედ უპირისპირდებოდა მსოფლიოს
 სხვადასხვა ქვეყანაში გატარებულ ანტიებრაულ პოლიტიკას,
 მკაცრად გამოხატავდა ანტისემიტისმის გამოვლინებებს და
 აქტიურად მოუწოდებდა საქართველოს ებრაელობას
 განსაცდელის უამს თანადგომა გამოეჩინათ შეჭირვებული
 მოძმეებისადმი. მაგალითად, გაზეთის პირველ ნომერში ვინმე
 მ. გულისტკივილით საუბრობს „რევოლუციონურათ
 გაწვრთნილი ჯარის“ მიერ ქამადანში (სპარსეთში) ებრაელთა
 დარბევა-აწიოკებაზე და მოუწოდებს ქუთაისელ ებრაელობას
 სასწრაფოდ აღმოუჩინონ დაზარალებულებს მატერიალური
 დახმარება.

სიამოვნებით მიიღო აღნიშნული ფაქტიც, რომ „ხმა ებრაელისა“ რეგიონული მასშტაბებით შემოსაქმედველი ორგანო არ ყოფილა და იგი, შექმნის და გავრავლდეს მთელი საქართველოს ებრაელობის ყოფა-ცხოვრების შესახებაც აწვდიდა მკითხველს ინფორმაციას. მის ფურცლებზე სისტემატურად იბეჭდებოდა საქართველოს სხვადასხვა კუთხის ებრაული თემებიდან გამოგზავნილი კორესპონდენციები, რომლებშიც იქ არსებული ვითარება იყო ასახული.

ამ თვალსაზრისით ყურადღებას იქცევს გაზეთის პირველ ნომერში დასტამბული პატარა ებრაელის კორესპონდენცია, რომელშიც საუბარია ონსა და ახალციხეში გამართულ მიტინგებზე, პალესტინაში ებრაელთა სახელმწიფოს აღდგენის პრობლემას რომ მიექდვნა. რაბინ დავით ბაახოვის თავკაცობით ჩატარებულ ამ მიტინგებს უდიდესი აღფრთოვანება გამოუწვევია ხალხში. ავტორის ცნობით, ამ მიტინგებს, ებრაელებთან ერთად, ქართველებიც დასწრებიან. აი, როგორ აღწერს კორესპონდენტი ონში 1917 წლის 28 ნოემბერს გამართულ ზეიმს: მიტინგზე მთელი მოსახლეობა გამოცხადდა. ეროვნული დროშებით დამშვენებულ დიდ ტრიბუნაზე „პირველათ რაბინი ბაახოვი ადის და თავისი მეტად ამადფრთოვანებელი სიტყვით ხალხს თვალთაგან ცრემლებს აწვეთებს. ის მიესალმა ებრაელებს ეს დიდებული დღე და თავისი სიტყვით მოახდინა მსმენელებზე ძლიერი შთაბეჭდილება. გეგონებოდათ, თითქოს ყველას გული ერთ ძაფზე გაიბაო“. ებრაელებთან ერთად, სიტყვებით ქართველებიც, მათ შორის ქართველი მღვდელიც, გამოსულან. კორესპონდენტის ცნობით, „ხალხის სიხარულსა და აღფრთოვანებას საზღვარი“ არ ჰქონია. „მოწაფეები სიმღერითა და ხელში ეროვნული დროშებით“ გამოსულა ქუჩებში. მსგავსი ზეიმი, ასევე დავით ბაახოვის თავკაცობით, 7 დეკემბერს ახალციხეშიც გამართულა.

ასე თანდათანობით იღვიძებდა ქართველ ებრაელთა ეროვნული ცნობიერება და ხალხის შეგნებაში უფრო და უფრო ღვივდებოდა ნაციონალური თვითშეგნების გრძნობა. „ხმა ებრაელისა“, არსებობის ხანმოკლე დროის მიუხედავად,

იმთავითვე იქცა ამ პროცესის აქტიურად წარმმართველ ძალად. მისი ფურცლებიდან ხალხი იღებდა სულიერ საზრდოს, იფართოებდა ეროვნულ თვალთახედვას, ითვისებდა აუცილებლად საჭირო ინფორმაციებს, იკმაყოფილებდა ნაციონალურ ინტერესებს.

„ხმა ებრაელისას“ გამოცემა პირდაპირი შედეგი იყო ეროვნული გამოფხიზლების იმ პროცესისა, რომელიც მე-20 საუკუნის ათიანი წლებიდან იწყება განსაკუთრებული ძალით საქართველოს ებრაელობაში. ამ პროცესის ერთ-ერთ მკაფიო გამოხატულებად ისიც იქცა, რომ პრაქტიკულად გადაიდგა ნაბიჯები ებრაული ენის შემსწავლელი კურსების დასაარსებლად. გაზეთის ცნობით (№2), მაგალითად, ასეთი კურსები ქუთაისშიც გახსნილა, სადაც კვირაში სამი დღე ინტენსიურად მიმდინარეობდა სწავლება.

როგორც ითქვა, „ხმა ებრაელისას“, უპირველეს ყოვლისა, ეროვნული ცნობიერების განმტკიცებას ისახავდა მიზნად. ამის დასტურად მინდა მკითხველის ყურადღება მივაპყრო გაზეთის პირველსა და მეორე ნომრებში დასტამბულ საფესახო ფელეტონს „არბაყა ბანიმ“. მასში, ერთის მხრივ, გულისტკივილითაა საუბარი საკუთარი ხალხისაგან განმდგარ შვილზე, რომელსაც ავტორი სულიერ მონას უწოდებს. მეორეს მხრივ კი ყურადღების ცენტრშია მოქცეული ეროვნული გადარჩენის გზათა ძიება და პატრიოტული სულისკვეთებით ახალგაზრდობის აღზრდის იდეა.

საგანგებოდ მინდა აღვნიშნო ის ფაქტიც, რომ გაზეთში ქართველი ხალხის იმჟამინდელი საჭირობოროტო პრობლემებიცაა დასმული და მსჯელობის საგნად ქცეული. მაგალითად, მეორე ნომერში გამოქვეყნებულ სარედაქციო წერილში, რომელიც ომისა და ზავის საკითხს შეეხება, გულისტკივილითაა საუბარი ჩვენი ქვეყნის წინაშე სწორედ იმ ხანად მწვავედ წამოჭრილ ტერიტორიულ პრობლემებზე. გაზეთი არაორაზროვნად ამცნობს მკითხველს, რომ საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის დაცვა, ქართველებთან ერთად, აქაურ ებრაელთა პატრიოტული მოვალეობაცაა და „ამ მიზნის მისაღწევად საქართველოს

ებრაელიც ისევე დადვრის ქართველთან ერთად თავის სიხსნის, ისევე გაწირავს საჭირო მსხვერპლს, როგორც ეს სწავლული ყველა კუთხის ებრაელობას ყველგან და ყოველთვის და როგორც ეს ყოფილა საქართველოშიც მისი დამოუკიდებელი არსებობის დროს“.

ეს სტრიქონები იმ უძნელეს პერიოდში იწერებოდა, როცა საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობა რეალური საფრთხის წინაშე იდგა და ჩვენს ქვეყანას ამ თვალსაზრისით საომარ ვითარებაში გადაზრდილი კონფლიქტები ჰქონდა თურქეთთან, რუსეთთან, სომხეთთან და აზერბაიჯანთან.

უდიდესი კმაყოფილებით უნდა აღინიშნოს, რომ ამ უძნელეს მდგომარეობაში ქართველმა ებრაელობამ ერთხელ კიდევ დაადასტურა თავისი ერთგულება საქართველოსადმი და აქტიურად დადგა ჩვენი ქვეყნის სახელმწიფოებრივი ინტერესების სადარაჯოზე.

ამის დასტურად გაზეთში დასტამბული არაერთი მასალა შეიძლება მოვიშველიოთ. მაგალითად, მესამე ნომერში გამოქვეყნებული ინფორმაციით ვგებულობთ, რომ ქუთაისში, კერძო ინიციატივით, ებრაელებს სპეციალური რაზმიც კი შეუქმნიათ, რომლის წევრებიც საგანგებო გაწვრთნის შემდგომ ქართულ პოლკში ჩაირიცხებოდნენ და საქართველოს ინტერესების დასაცავად იბრძოდებდნენ.

ხოლო გაზეთის მეოთხე, ოცდაორი აპრილის, ნომერი სიხარულით აუწყებს მკითხველებს სეიმის გადაწყვეტილებას ამიერკავკასიაში სამი დამოუკიდებელი რესპუბლიკის შექმნის შესახებ. „ჩვენ მივესალმებით ამიერკავკასიის რესპუბლიკას, მივესალმებით განთავისუფლებულ საქართველოს და დარწმუნებული ვართ ფედერაციულ რესპუბლიკაში ადგილი არ ექნება უმცირესობის დაჩაგვრას“, - აცხადებდა გაზეთი მეთაურ წერილში და მიმართავდა საქართველოს ებრაელობას „გახრწნილი, ანარქიით გათოშილი რუსეთისაგან“ ჩამოშორებულ ამიერკავკასიაში ახლა მათ აელთ თავიანთ თავზე „იმ საქმის ინიციატივა, რასაც მათი ეროვნულათ და კულტურულათ განვითარების საქმე“ მოითხოვდა. ამ მიზნით გაზეთი მოუწოდებდა ებრაელობას, მთელ ამიერკავკასიაში

ხასწორად შეექმნათ კაპალები, მოეწვიათ კაპალთა
 საბჭოების ყრილობა და დაეფუძნებინათ მუდმივი ეროვნული
 საბჭო.

გაზეთში გამოქვეყნებულ წერილთაგან განსაკუთრებული
 ყურადღება მინდა მივაქციო მესამე ნომერში დაბეჭდილ ი.
 ჯილის კორესპონდენციას, რომელიც ცხინვალში მომხდარ
 ამბავს გვამცნობს და უაღრესად საინტერესოა დღევანდელი
 თვალსაზრისითაც. საქმე შეეხება ცხინვალში ოსების
 ვანდალურ შემოჭრასა და ადგილობრივი მოსახლეობის
 დარბევას. აღნიშნული კორესპონდენციით ერთხელ კიდევ
 ვგებულობთ, რომ იმხანად ცხინვალში ოსები საერთოდ არ
 ცხოვრობდნენ და ისინი, ყაჩაღურ ჯგუფებად
 გაერთიანებულნი, დროდადრო ესხმოდნენ თავს დაბას იქაური
 მოსახლეობის დასარბევად. ერთ-ერთი ასეთი თავდასხმა 1918
 წელსაც მომხდარა, ფესახის მესამე დღეს. ოსები ებრაელთა
 უბანსაც შესევნიან და გამხეცებულებს ყველაფერი ცეცხლის
 ალში გაუხვევიათ. კორესპონდენტის სიტყვით, „იმ დროს
 ცხინვალი ჯოჯოხეთის სურათს წარმოადგენდა“.

მტრის წინააღმდეგ ბრძოლაში ქართველებთან ერთად
 აქტიურად ჩაბმულან ებრაელებიც. მაგრამ ოსების მოგერიება
 ადვილი საქმე არ აღმოჩნდა. ბარბაროსები დუქნებსა და
 სახლებს დასევიან და რისი წაღებაც შეეძლოთ, ყველაფერი
 დაუტაცებიათ. „მთელი დღე და ღამე ზიდავდნენ დუქნებიდან
 და სახლებიდანო, - აღშფოთებული იტყობინება
 კორესპონდენტი, - მიჰქონდათ როგორც ნივთეულობა, ისე
 სურსათ-სანოვაგე. ღვინოს რასაც თვითონ სვამდნენ, იმით
 არ კმაყოფილდებოდნენ, აქცევდნენ, ქვევრებში მიწას ყრიდნენ...
 უღმობლად სცემდნენ პატრონებს, არ იბრალებდნენ არც
 ქალებსა და ბავშვებს“...

ასეთ პირობებში გაუტარებიათ მთელი ღამე. მეორე დღეს
 „გამხეცებულმა და გაუმაძღარმა ბრბომ მეტი სისასტიკით
 ჩამოუარა ცხინვალს და უბრალო ქოხიც არ დაუტოვებია
 დაურბეველი“. შეშინებულმა მოსახლეობამ სახლ-კარი მიატოვა
 და თავის გადასარჩენად სოფლებში გაიხიზნა. ორი დღის
 შემდეგ ოსების წინააღმდეგ საბრძოლველად გვარდიელები

მოსულან ს. მაისურაძისა და ვ. ჯუღელის წინამძღოლობით და შეშინებულ მტერს მხოლოდ ამის შემდეგ დაუტოვებია ცხინვალი.

ეს უადრესად საინტერესო ინფორმაცია რამდენიმე მეტად მნიშვნელოვან ცნობას გვაწვდის: ჯერ ერთი, იმას, რომ 1918 წლისათვის ცხინვალში ოსები საერთოდ არ ცხოვრობდნენ და მათი იქ ჩამოსახლება მერმინდელი ამბავია. მეორე, ოსების ყაჩაღური თარეში და მოსახლეობის ძარცვა-აწიოკება ფართოდ გავრცელებული, ჩვეულებრივი ამბავი ყოფილა და, მესამეც, ქართველების გვერდით ოსი ყაჩაღების წინააღმდეგ აქტიური თავდადებით იქაური ებრაელებიც იბრძოდნენ.

ასეთია რეალური სინამდვილე, რომელიც, თავისი მხრივ, კიდევ ერთხელ წარმოაჩენს იმ ისტორიულ უსამართლობას, დღევანდელი ცხინვალის რეგიონში რომაა დამკვიდრებული ოსური სეპარატიზმისა და სისხლიანი აგრესიის შედეგად.

გარდა მიმოხილული მასალებისა, გაზეთის ფურცლებზე მხატვრული შემოქმედების ნიმუშებიცაა გამოქვეყნებული. ესენია ებრაელ ავტორთა პოეტური ნაწარმოებები. მართალია, ამ ლექსების მხატვრული დონე ხშირ შემთხვევაში მეტად დაბალია და ლიტერატურული თვალსაზრისით ისინი ნაკლებად საინტერესო ქმნილებებს წარმოადგენენ, მაგრამ, ამისდა მიუხედავად, მათი შეფასების დროს ორი ფაქტორი უსათუოდ მაინც უნდა იქნას გათვალისწინებული: ჯერ ერთი, მათი მკაფიოდ გამოკვეთილი პატრიოტული სულისკვეთება, რაც ეროვნული თვითშეგნების განმტკიცების კეთილშობილური მიზნითაა ნაკარნახევი და, მეორეც, ეს ლექსები, ფაქტობრივად, ქართველი ებრაელი ავტორების მიერ დაწერილ პირველ პოეტურ ნაწარმოებებს წარმოადგენენ და, ამდენად, წმინდა ისტორიული თვალსაზრისით ლიტერატურის ისტორიკოსი მათ გვერდს ალბათ ამიტომაც ვერ აუვლის.

იმისათვის, რომ მკითხველს უფრო ნათელი წარმოდგენა შეექმნას გაზეთში დასტამბული ლექსების სულისკვეთებასა და მხატვრულ დონეზე, მოვიშველიებ ორიოდე მაგალითს:

„ძველ-ახალი ზღაპარი“ (№1):

იყო თურმე ერთი კაცი, უბინაო, უსახლკარო,
ქვეყნათ ყველა მასა სდევდა, მიწაც, ქვაც კი... თვით სამყარო...
ვინ იყო ის არ აწამა, ვინ იყო რომ ის არ სტანჯა,
მაგრამ თურმე არ კვდებოდა და უცემდა მაინც მაჯა.
და ეს კაცი.. „კარგი, ვიცი შინაარსი მაგ ზღაპრის,
ეგ ხომ ჩვენი ძველთა ძველი წამებული ერი არის!
აბა კარგი, მეგობარო, მომისმინე მხოლოდ ბოლო,
რომ გაიგო ზღაპრის ძალა, რომ გაიგო მის სიმბოლო:
„და ეს კაცი ბევრს ეგონა, მიცვალებულთ წრეში ჩადგა,
მაგრამ მათდა გასაოცრად მათ თვალ წინ ის მკვდრეთით აღსდგა“.
ელიგულაშვილი - „ლექსი აღორძინებისა“ (№1):

გამოიღვიძე, შენ, ისრაელო,
მრავალ-ტანჯულო მხცოვანო ერო,
ტანს დაშავებულს თბილი სხივები
თავისუფლების რომ მოიფინო...

გაზეთში გამოქვეყნებული მასალების ამ მოკლე
მიმოხილვითაც მკითხველს, ვფიქრობ, გარკვეული წარმოდგენა
შექმნება პირველი ქართულენოვანი ებრაული პერიოდული
ორგანოს სულისკვეთებასა და უმთავრეს მიზანსწრაფვაზე.
გაზეთი თანდათანობით იპოვებდა პროკულარობას მთელ
საქართველოში, რისი დამადასტურებელი ინფორმაციებიც
საკმაოდ გვხვდებოდა მის ფურცლებზე. ბოლო, 22 მაისის
ნომერში, ხელისმოწერაც კია გამოცხადებული.

მაგრამ, სამწუხაროდ, გაზეთის გამოცემა შეწყდა და „ხმა
ებრაელისას“ მიერ დაწყებული საქმის გაგრძელება,
ნაწილობრივ და ისიც მეტად ხანმოკლე დროით, მხოლოდ
1924 წელს გახდა შესაძლებელი, როცა, ამჯერად უკვე
თბილისში, გამოცემა დაიწყო მეორე ქართულენოვანმა
ებრაულმა გაზეთმა „მაკაველმა“.

1995 წ.

1924 წელს, პირველი ქართულენოვანი ებრაული გაზეთის - „ხმა ებრაელისას“ გამოცემის შეწყვეტიდან ექვსი წლის შემდეგ, ამჯერად უკვე თბილისში, გამოსვლას იწყებს ახალი ქართულენოვანი ებრაული გაზეთი - „მაკავეელი“. მიუხედავად იმისა, რომ იგი მეტად ხანმოკლე დროის განმავლობაში გამოდიოდა (პირველი ნომერი გამოვიდა 24 თებერვალს, მეორე - 9 მარტს, ბოლო კი 20 მარტს), „მაკავეელმა“ მაინც შეძლო რამდენადმე მაინც გამოეხატა ქართველ ებრაელთა ეროვნული მისწრაფებანი და გარკვეული წარმოდგენა შეექმნა იმუჟამინდელი მათი ყოფისათვის დამახასიათებელ საჭირობორტო საკითხებზე.

მართალია, გაზეთს ხელს სარედაქციო კოლეგია აწერდა და მის რედაქტორ-გამომცემელთა ვინაობა პერსონალურად არ იყო გამოცხადებული, მაგრამ, როგორც სხვადასხვა სახის დოკუმენტური მასალებიდან ირკვევა, „მაკავეელის“ დამფუძნებელნი და რედაქტორ-გამომცემელნი იყვნენ დავით და გერცელ ბააზოვები და ნათან ელიაშვილი. გაზეთის რედაქცია მოთავსებული ყოფილა თბილისში, იერუსალიმის ქუჩაზე, ღვინის შესახვევის მეშვიდე ნომერში, დავით ბააზოვის საძინებელ ოთახში (პ. ბააზოვი, ფურცლები წარსულიდან, ბააზოვების ოჯახი, თელ-ავივი, 2000 წ. გვ. 26).

სარედაქციო კოლეგიის განმარტებით, „მაკავეელი“ ქართველ ებრაელთა ორკვირეული ლიტერატურულ-პუბლიცისტური ორგანო იყო. მართალია, იგი ქართულენოვან გამოცემას წარმოადგენდა, მაგრამ პირველ, სატიტულო გვერდზე მისი სახელწოდება ებრაულადაც იყო დაბეჭდილი. სარედაქციო კოლეგია გაზეთის გამოცემის თარიღს ებრაული წელთაღრიცხვითაც უთითებდა. კერძოდ, პირველ ნომერზე 1924 წლის 24 თებერვალთან ერთად ებრაული ქრონოლოგიით 5684 წლის 18 ადარიც იყო აღნიშნული.

როგორც ცნობილია, საქართველოს გასაბჭოების პირველ წლებში, მიუხედავად ქვეყნად დამყარებული მკაცრი იდეოლოგიური რეჟიმისა, ცალკეული ჯგუფები და

არაპოლიტიკური გაერთიანებები მაინც ახერხებდნენ საკუთარი პერიოდული ორგანოების გამოცემას. მოხვენებულმა არსებულმა ამდაგვარმა ფსევდოდემოკრატია და სიტყვის ვითომცდა თავისუფლებამ, რასაც ხალხთა თანასწორობის შესახებ ხელისუფლების მიერ დეკლარირებული დაპირებებიც ემატებოდა, ქართველ ებრაელთა ერთ ნაწილს ეროვნული კეთილდღეობის დამყარებისა და ვითარების სასიკეთოდ გამოსწორების იმედებიც გაუღვივა. „მაკაველის“ გამოცემაც ამ ილუზიური დემოკრატის ერთ-ერთ კონკრეტულ გამოვლინებად უნდა ჩაითვალოს.

როგორც ითქვა, „მაკაველის“ პირველი ნომერი 1924 წლის 24 თებერვალს გამოვიდა. მასში გამოქვეყნებული ყველა მასალა წინასწარ გადიოდა მკაცრ ცენზურას და მხოლოდ სათანადო ორგანოების ვიზირების შემდეგ ხდებოდა ნებართვის გაცემა მათ დასაბუჯლად.

„მაკაველი“ დიდი (დღევანდელი „საქართველოს რესპუბლიკის“) ფორმატის ოთხგვერდიანი გაზეთი იყო. მართალია, მისი მხოლოდ სამი ნომრის გამოცემა მოხერხდა, მაგრამ სარედაქციო ჯგუფმა მაინც შეძლო იმ საჭირობოროტო საკითხების კონკრეტულად წარმოჩენა, რომლებიც იმჟამინდელ ქართველ ებრაელთა წინაშე იდგა უმწვავესი ფორმით.

გაზეთის სახელწოდება - „მაკაველი“ ბიბლიიდან მომდინარეობს. როგორც ცნობილია, მაკაბი ძველ ებრაელთა ერთ-ერთი ტომის სახელია. ჩვენს წელთაღრიცხვამდე II-I საუკუნეებში მაკაბელები მეზობელი ხალხებისაგან, განსაკუთრებით კი სირიელებისაგან, მკაცრ დევნასა და შევიწროებას განიცდიდნენ. მათი ამდაგვარი აგრესიის უმთავრესი მიზანი მაკაბელთა დამონება და გაწარმართება იყო. მაგრამ მაკაბელები თავგანწირვით იბრძოდნენ თავიანთი რელიგიისა და სამშობლოს დასაცავად, რასაც შედეგად წარმართული სარწმუნოების კირთებისგან მათი განთავისუფლება და იუდეის სახელმწიფოებრივი ძლიერების აღდგენა მოჰყვა. ძველი წელთაღრიცხვის 37 წელს მაკაბელთა ტომი გაანადგურა იუდეველთა მეფე იროდმა. ქვეყნისა და სარწმუნოების განსამტკიცებლად მებრძოლი ამ გმირი ხალხის

ხსოვნას ეკლესია ყოველი წლის I აგვისტოს აღნიშნავს
(ბიბლიური ენციკლოპედია, ლენინგრადი, 1990 წ. გვ. 446).

გაზეთის სახელწოდების აზრობრივ მიზანსწრაფვასთან დაკავშირებით პატრიოტულ სულისკვეთებას ემოციური შთამბეჭდაობით გამოხატავს გ. ბაახოვის ლექსი „მაკავეელი“ (№1), რომელშიც გმირ მაკაბელთა მემკვიდრეებად დასახულ ებრაელთა ორიათასწლოვანი ბრძოლა ეროვნული თვითმყოფადობის შენარჩუნებისა და თავისუფლების მოსაპოვებლად ამდაგვარადაა გამოხატული:

ვატარებთ სახელს: წამებული და მგლოვიარე,
შიშველი გვერდი გამუდმებით ეკალს ედება,
მსოფლიო ძველი და ახალი შემოვიარეთ,
მანაც მედგრად სცემს ურყევული სულისკვეთება.
გამოიცვალა საუკუნე აგერ მეოცედ,
გაგანიერდა ტანჯვებიდან ხელის მტკაველი,
მაგრამ ჩვენ ისევ ახალ გზებში არ გავიოცებთ,
დარჩება მარად ჩვენ სიმბოლოდ მაკავეელი.

ნათან ელიაშვილი წიგნში „საქართველოს ებრაელები საქართველოში“, რომელიც მან ისრაელში ცხოვრების დროს გამოცა ებრაულად, წერია: „გადაეწყვიტეთ გამოგვეცა გაზეთი ქართულ ენაზე. დავით ბაახოვმა და მისმა უფროსმა ვაჟმა გერცელმა თავი მოუყარეს სიონისტურად განწყობილ სტუდენტებს. ესენი იყვნენ იოსებ მოშიაშვილი, მიხაკო თავდიდიშვილი და სხვა. გაზეთს ვუწოდეთ „მაქაბი“. ორკვირეული გაზეთი „მაქაბი“ დიდი ფორმატის იყო. გამოვიდა სულ სამი ნომერი, ვინაიდან მისი დღეებიც მეტად ხანმოკლე აღმოჩნდა. მაგრამ რაც გამოვიდა, ისიც საკმარისი იყო, რათა გამოეფხიზლებინა ჩვენი, ქართველ ებრაელთა საზოგადოება. განსაკუთრებით დიდი გამოძახილი ჰპოვა ახალგაზრდობის წრეში... მზად გექონდა გამოსაცემად მეოთხე ნომერიც, მაგრამ მას არ ეღირსა გამოსვლა დღის სინათლეზე. ჩვენს ამ მოღვაწეობასაც მთავრობა სხვანაირად შეხვდა. როგორც ჩანს, აღფრთოვანება, რომელიც გაზეთ „მაქაბიმ“ გამოიწვია საქართველოს ებრაელებში, არ იყო სასიამოვნო ზემდგომი ორგანოებისათვის.

მე და გერცელ ბაახოვს შესამოწმებლად უნდა მიგვეტანა

გამოცემის წინ სახელმწიფო კონტროლიორისათვის, შემდეგ ჩეკასთვის. ყველა ინსტანციაში, ესმებოდა შესწორების ნიშნები. მესამე ნომრის გამოცემისათვის წავაწყდეთ მოულოდნელ სიძნელეებს. გვამცნეს, რომ ჩვენს გაზეთებში „კონტრაბანდით“ ვაჭვეყნებდით ისეთ მასალებს, რომელიც არ იყო მათთვის მისაღები. ამის გამო აღარ გვენდობოდნენ“ (პ. ბააზოვი, დასახ. წიგნი, გვ. 344-345).

იმის ნათელსაყოფად, რა წინააღმდეგობებს აწყდებოდნენ გაზეთის გამომცემელნი, ნ. ელიაშვილს ერთი ასეთი კონკრეტული მაგალითიც მოჰყავს: მესამე ნომრის მასალების შემოწმების დროს „რეცენზენტი უცებ შეხტა, თითქოს რაღაცამ შხამიანმა უკბინაო. „რა არის ეს? რა წერია აქ: ანტიოქიოს ეპიფანე?“ „რა არის აქ ცუდი? – ვკითხე გაოცებულმა. – ასე წერია ისრაელის ისტორიაში“. „მაგრამ, - მიპასუხა მან, - ეპიფანე ხომ ჩეკას უფროსის პირადი სახელია“. გაოცებულმა დაესძინე: „მე ვიცი, რომ ჩეკას უფროსის გვარია კვანტალიანი, მაგრამ მას თუ ეპიფანე ერქვა, მე ეს არ ვიციოდი. აქ ლაპარაკია ისტორიულ პიროვნებაზე, რომელიც ისრაელის მოძულე იყო“. „მაგრამ, - კვლავ შემეპასუხა რეცენზენტი, - ჩვენი ეპიფანე სულაც არ არის ებრაელთა მოძულე და არაფერს აკეთებს ცუდს მათთვის, და ყოველმა წამკითხველმა შეიძლება ისე გაიგოს, თითქოს ჩვენს ეპიფანეზეა მინიშნებული. ამისთვის სტრიქონი უნდა ამოიღოთ“ (გვ. 345).

ასეთი იყო ის ვითარება, რომელშიც გაზეთის გამოცემა ხდებოდა. მიუხედავად ხელისუფლებისა და ცენზურის მოთხოვნათა დაკმაყოფილებისა, გაზეთის გამოცემა სულ მალე მაინც შეწყდა, რის მიუხედავც ნ. ელიაშვილი ამდაგვარად განმარტავს: მესამე ნომრის გამოცემის შემდეგ „პოლიტბიურომ გამოგვიძახა მთელი გაზეთის თანამშრომლები და გამოგვიცხადეს, რომ ჩვენი გაზეთი მათთვის არ არის მისაღები; რომ მათ არ მოსწონთ სახელწოდება „მაქაბი“ (აქ ავტორი უზუსტობას უშვებს. გაზეთს „მაკავეელი“ ერქვა და არა „მაქაბი“), რამეთუ ეს სახელი არის საერთაშორისო შოვინისტური სახელი. მის მაგივრად დაარქვიოთ, მაგალითად, „ებრაელი მუშა“. გარდა ამისა, თქვენს გამომცემლობაში

პარტიის ერთი წევრი უნდა შედიოდესო. ჩვენ ავუსხენით, რომ სახელი „მაქაბი“ არ არის შოვინისტური ავუსხენით, რომ ისტორიული პირი მაქაბის სახელით დასახელებული ედგა აჯანყებას თავისი ხალხის დასაცავად ბერძენი დამპყრობლების წინააღმდეგ. მათ გვიპასუხეს, რომ ჩვენს აზრს მოახსენებენ მთავრობის თაუჯდომარეს მ. ორახელაშვილს. ამის თაობაზე მიგვიღო მე და დ. ბააზოვი. შეგვხვდა მეტად თავაზიანად, მოგვისმინა, მოგვცა ზოგიერთი მითითება და გამოგვისტუმრა დაიმედებულნი. მაგრამ როცა გაზეთის მეოთხე ნომერი მოვიტანეთ, იქ უკვე მიღებული ჰქონდათ ბრძანება აღნიშნული გაზეთის დახურვის შესახებ... ასე და ამდაგვარად შეწყვეტილ იქნა გაზეთ „მაქაბის“ გამოცემა“ (ნ. ელიაშვილი, ქართველი ებრაელები საქართველოში და ერეც ისრაელში, თელ-ავივი, 1975 წ. იხ. პ. ბააზოვის წიგნში, გვ. 345).

„მაკავეელის“ მიზანდასახულებისა და საპროგრამო დებულებების გასაცნობად უადრესად მნიშვნელოვანია პირველივე ნომერში დაბეჭდილი სარედაქციო წერილი - „ჩვენი გაზეთი“. წერილისადმი, ისევე როგორც მთელი გაზეთისადმი, დღევანდელი მკითხველის ინტერესს არსებითად ზრდის ის გარემოება, რომ იგი იმთავითვე მოგვევლინა ქართველ ებრაელთა ყოფისათვის დამახასიათებელი ნაკლოვანებების მამხილებლად. გაზეთის ამდაგვარი მიზანსწრაფვა პირველივე სარედაქციო წერილში განისაზღვრა ნათლად და მკაფიოდ. მასში ხაზგასმითაა აღნიშნული ის ფაქტი, რომ საქართველოს ებრაელობა „თითქოს რაღაც განგებით იყო მოწყვეტილი მთლიან ზღვის ნაპირს და განმარტოებით იყო მომწყვედებული ხმელეთის ვიწრო ჩარჩოებში, როგორც პატარა, ურყევი და უსიცოცხლო ტბა, რომელსაც ხავსი მოჰკიდებია და მრავალი წლებისა და საუკუნეების განმავლობაში ერთ უცვლელ დონეზე მდგარა“.

გაზეთის შემოქმედებითა ჯგუფმა თავის უმთავრეს მიზნად სწორედ ამ უძრაობიდან და უსიცოცხლო მდგომარეობიდან თანამემამულეთა დახსნა დაისახა. რედაქტორ-გამომცემელთა თქმით, იმ ვითარების ახსნა, რა ისტორიულმა მიზეზმაც და

ცხოვრებისეულმა პირობებმაც განაპირობეს ქართველ ებრაელთა ამდაგვარი ჩამორჩენილობა, მართალია მთი შესაძლებლობებს აღემატებოდა, მაგრამ ის კი ნამდვილად შეეძლოთ, „საერთო საკაცობრიო ცხოვრების ქოხიდან მოწყვეტილი“ და საუკუნეთა განმავლობაში „სრულიად უშინაარსო ცხოვრების ნაჭუჭში ჩაკეტილი“ მათი თანამემამულეების ყოფის გარდაქმნა-განვითარების საქმეში მათ გაზეთსაც შეეცანა თავისი საგულისხმო წვლილი.

სარედაქციო კოლეგია, ქვეყნად დამკვიდრებული ახალი სოციალურ-პოლიტიკური ვითარებით იმედმოცემული, კმაყოფილებით აუწყებდა მკითხველს, რომ დამდგარიყო დრო საქართველოს ებრაელობის ჩამორჩენილობისთვის ბოლოს მოღებისა. შემოქმედებითი ჯგუფის თქმით, ქართველ ებრაელთა ყოფის „მიყრუებულ ტბის ზედა პირსაც დაჰბერა ცხოვრების ძლიერ ქარიშხალმა და შეარყია საგრძნობლად. მის, თუმცა მცირერიცხოვან, მაგრამ ხალისით სავსე ახალგაზრდებშიც დაიბადა სურვილები კულტურულად აღორძინებისა და ლტოლვა სწავლა-განათლებისადმი. დღევანდელი ცხოვრების აბობოქრებულ მსვლელობამ წამოსჭრა მის წინაშე მრავალი საკითხები მთელი სიგრძე-სიგანით, რომელნიც ვერ ითმენენ სიყუჩეს და მოითხოვენ იმისაგან გადაჭრილ პასუხებს“.

გაზეთმა მიზნად დაისახა ქართველ ებრაელობას აქტიურად დახმარებოდა ამ „გადაჭრილი პასუხების“ მიგნებაში. შემოქმედებითი კოლექტივის განცხადებით, მათი გაზეთი ქვეყანაში დამკვიდრებული „სულიერი მოძრაობისა და გარდატეხის გამოძახილად“ უნდა ქცეულიყო, ქართველ ებრაელთა ყოფაში ახალი ეტაპის დამამკვიდრებელ პერიოდულ ორგანოდ. აქეთკენ მათ გაზეთის სიმბოლური სახელწოდებაც უბიძგებდათ, რადგანაც „სახელი „მაკაველი“, სახელი ისტორიული ეროვნული გმირისა, სიმბოლო იყო ერის დაუშრეტელი გენისა, მარადი ბრძოლის უნარისა და ეროვნულ-კულტურული აღორძინებისა“.

რედაქციის განმარტებით, „მაკაველი“ არამც და არამც არ წარმოადგენდა „ვიწრო ჯგუფური ხასიათის“ გაზეთს. იგი პრინციპულად შორს იდგა „გარეშე ყოველგვარი პარტიისა

და პოლიტიკის და ერს მთელი თავისი შემადგენლობით იღებდა“. სარედაქციო კოლეგიის თქმით, „მაკავეელი“ პირველ ყოვლისა სახალხო გაზეთი იყო, საქართველოს მთელი ებრაელობის ტრიბუნა, რომელიც ერთ უმთავრეს მიზანს ისახავდა - „საღათას ძილისაგან მათ გამოყვანას“, კულტურულ ამაღლებასა და ეკონომიკურად გაჯანსაღებას.

გაზეთის შემოქმედებითი ჯგუფის აპოლიტიკურობასა და პარტიული მისწრაფებებისაგან შორს დგომას ასე მკვეთრად ხაზი იმიტომაც ესმებოდა, რომ მათი წარმომადგენლები, პირველ ყოვლისა კი დავით ბაახოვი, ათიან წლებში არაერთგზის გაუკრიტიკებიათ უმწვავესად, როგორც სიონისტური მოძრაობის მიმდევარნი. ცხადია, მათი სიონისტობა არც საბჭოთა ხელისუფლებას დარჩენია უყურადღებოდ, რაც 30-იან წლებში, როგორც ცნობილია, არა მარტო დ. ბაახოვისათვის აღმოჩნდა საბედისწერო, არამედ მთელი მისი ოჯახისთვისაც.

ეროვნულ-კულტურული აღორძინების პლატფორმაზე დგომა გაზეთის შემოქმედებითმა კოლექტივმა განუყოფლად დაუკავშირა ასიმილაციის წინააღმდეგ ბრძოლას. მათი თქმით, „მაკავეელი“ „სასტიკად შეებრძოლებოდა საქართველოს ებრაელთა ეროვნული სახეობის წარხოცვის ცდას და შეეცდებოდა, რომ ეს ნაწილი მსოფლიო ებრაელი ერისა აქმაღლებინა კულტურულად, აეყვანა იმ მაღალ ინტელექტუალურ დონემდე, რომელამდინაც მიღწეულნი არიან მისი მოძმენი დედამიწის სხვა და სხვა კუთხეებში“.

გაზეთის ეროვნული მიზანდასახულებისა და სამოქმედო პროგრამის გასააზრებლად ასევე მეტად მნიშვნელოვანია პირველ ნომერში დაბეჭდილი გ. ბაახოვის წერილიც „მაკავეელი“, რომელიც ფაქტობრივად მთლიანად იმეორებს სარედაქციო სტატიაში გამოთქმულ საპროგრამო დებულებებს. გ. ბაახოვიც, „ინდიფერენტიზმით, სრული არარაობითა და მარადიული დუმილით“ მოცულ ქართველ ებრაელთა ორიათასწლოვან ძილზე საუბრის შემდეგ, მკითხველს დაიმედებით აუწყებდა იმას, რომ „ისტორიულ არენაზე ხელისუფლების მესაჭედ გამოსული მშრომელთა მთავრობა“ სასიკეთოდ

შეცვლიდა და გარდაქმნიდა მისი თანამოძმეების ცხოვრებას. წინორედ ამ იმედით ძალმიცემული წერდა იგი, რომ „მაკავეელი“ მისი ერისათვის იმ სინათლედ უნდა ქცეულიყო, რომელიც მრავალსაუკუნოვან სიბნელესა და უმეცრებას გაფანტავდა.

მიუხედავად იმისა, რომ „მაკავეელის“ გამოცემამდე საქართველოში „ხმა ებრაელისა“ გამოდიოდა, გ. ბააზოვის შეფასებით, ამ ორი გაზეთის მიზანდასახულება იმდენად რადიკალურად განსხვავდებოდა ერთმანეთისაგან, რომ ისინი „ყოველ მხრივ წარმოადგენდნენ ორ მოპირდაპირე პოლუსებს“. კერძოდ, „ინტიმური ამხანაგური წრის“ მიერ გამოცემულ „ხმა ებრაელისას“ უმთავრესი მიზანი, გ. ბააზოვის აზრით, იყო „საქართველოს ებრაელთა დაახლოება და გაცნობა მსოფლიო ებრაელთა მოძრაობასთან. „მაკავეელი“ კი „მოდიოდა როგორც სტიქია, რომელსაც განზრახული ჰქონდა შეჭრილიყო საქართველოს ებრაელთა ცხოვრების სულსა და გულში“. ამიტომ ქართველი ებრაელებისთვის იგი იმ სარკედ უნდა ქცეულიყო, „სადაც ისინი თავისუფლად ამოიკითხავდნენ თავიანთი სულიერი შეველის შესაძლებლობას. ბრძოლა პროგრესისა და კულტურისათვის, ბრძოლა სინათლისათვის, დამხობა ძველი დრომოჭმული რუტინებისა, გარდაქმნა ჩვენი საზოგადოების უკუღმართი ყოფა-ცხოვრებისა“, - აი, გ. ბააზოვის აზრით, „მაკავეელის“ ძირითადი მიზანდასახულება.

ვფიქრობ, მოვლენათა არსში გარკვეული მკითხველი უსათუოდ დამეთანხმება იმაში, რომ „მაკავეელისა“ და „ხმა ებრაელისას“ ამდაგვარი დაპირისპირება ერთმანეთთან ახალგაზრდა რედაქტორ-გამომცემლის უფრო რომანტიკული აღტკინების შედეგია და სინამდვილეს ნაკლებად შეესაბამება, ვინაიდან „ხმა ებრაელისას“, როგორც პერიოდული გამოცემის, მიზანდასახულების ძირითადი მიმართულებაც არსებითად იგივე იყო, რაც „მაკავეელისა“. ერთადერთი განმამასხვავებელი ნიშანი, რითაც ეს ორი გაზეთი მართლაც შეიძლება ერთმანეთისაგან გაემიჯნოს, საბჭოური იდეოლოგიური პოლიტიკის ტენდენციური გამოვლინებანია, რასაც, 20-იანი

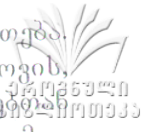

წლების ბევრი სხვა პერიოდული გამოცემის მსგავსად, ადვილად გასაგები მიზეზების გამო, ვერც „მაკაველი“ გადმოვიდეს თავს.

გ. ბააზოვის საპროგრამო წერილში გაზეთის სახელწოდების სიმბოლური შინაარსის განმატებასაც მიექცა სათანადო ყურადღება. ავტორის თქმით, „როგორც ოდესღაც სირიელებთან ბრძოლის დროს მაკაველთა გვარი ებრაელებისათვის წარმოადგენდა გამამხნეველ იარაღს - შველის სიმბოლოს, - ისე მათი „მაკაველიც“ საქართველოს ებრაელთათვის უნდა ქცეულიყო სულიერი შველის სიმბოლოდ“.

„ვაქციოთ „მაკაველი“ იმ სამრეკლოდ, რომელიც გამოადვილებს მძინარეებს და ამოიყვანს მათ სიბნელის ჭაობიდან, სადაც ისინი ჩაფლულან ათეული საუკუნეების განმავლობაში“, - აი, გ. ბააზოვის აზრით, უმთავრესი მიზანი ქართველ ებრაელთა ახალი პერიოდული ორგანოსი. როგორც გაზეთის სამი ნომრის მასალების გაცნობით დასტურდება, იგი აქტიურად შეუდგა ამ დიდი მიზნის პრაქტიკული განხორციელებისთვის ბრძოლას, მაგრამ ახალი ხელისუფლების შემბოჭველმა ეროვნულ-იდეოლოგიურმა პოლიტიკამ ქართველ ებრაელთა პატრიოტი შვილების ამ დიდ ენთუზიაზმს, სამწუხაროდ, სულ მალე რკინის ღაგამი ამოსდო და ამ ტიპის გაზეთის გამოცემის საქმეს ხანგრძლივი დროით დაუსვა წერტილი.

მიუხედავად არსებობის ხანმოკლე დროისა, ქართველი ებრაელებისათვის „მაკაველი“ მაინც იქცა იმ დიდ ტრიბუნად, რომლის მეშვეობითაც ისინი უდიდესი გულისტკივილით ესაუბრებოდნენ თავიანთ თანამემამულეებს მათ წინაშე მდგარ საჭირობორტო ეროვნულ პრობლემებზე. ამ საუბრისათვის ტონის მიმცემ ფაქტორად პირველ ყოვლისა დავით და გერცელ-ბააზოვების წერილები იქცა.. ალბათ არ შეეცდები, თუ ვიტყვი, რომ ქართველი ებრაელების ეროვნულ პრობლემებზე მათეულ მსჯელობას მძაფრ ემოციურ მუხტს სძენს მე-19 საუკუნის მეორე ნახევრის დიდ ქართველ მწერალთა, პირველ ყოვლისა კი ი. ჭავჭავაძის პუბლიცისტური

წერილებისათვის დამახასიათებელი პათოსი და სულისკვეთება. ჩემის ღრმა რწმენით, მათი, უწინარესად კი დ. ბააზოვის, ეროვნული ცნობიერების ფორმირებაზე ებრაელ მოღვაწეებზე, ერთად დიდ ქართველ მამულიშვილთა პუბლიცისტიკამაც და ეროვნულმა მოღვაწეობამაც მოახდინეს განმსაზღვრელი ზეგავლენა. შიგადაშიგ ეს იმდენად ნათლადაც კი ჩანს, რომ დ. ბააზოვის ზოგიერთი წერილის პათოსს, სტილსა და წერის მანერას აშკარად ეტყობა ილიას პუბლიცისტიკის ზეგავლენის კეთილისმყოფელი ზეგავლენის კვალი.

ნათქვამის დასტურად, ვფიქრობ, გახეთის მე-2 ნომერში დასტამბული წერილის - „თარბუთის“ ეს ფრაგმენტიც იქნება საკმარისი: „დრო უღმობელი სისწრაფით მიექანება, ბავშვები იზრდებიან და ემატებიან იმ ახალგაზრდათა რიცხვს, რომლებიც გვეყვანან სრულიად უსწავლელნი და აღუზრდელნი. დღევანდელი ცხოვრება კი ამას მოითმენს და ამოდენა უსწავლელ ხალხს გადასტყორცნის საშინელ უფსკრულში. ვის მივმართო, ვის შესტკივა გული ჩვენთვის? ვიხედები მარჯვნივ და მარცხნივ; ვიხედები და ვვლარავის ვერ ვხედავ. მათ, ვისაც შესტკივა გული ხალხისათვის, არ იციან რა ქნან, რა ესაჭიროება ხალხს; ვერ ითვალისწინებს მომავალს. ისინი კი, ვინც იცის რამე და ვისაც უმაღლესი სწავლა-განათლება მიუღიათ, მხოლოდ თავიანთი თავისათვის და არა ერისა და ხალხისათვის“.

ასეთი მდგომარეობიდან თავდასახსნელ გზათა ძიებამ დ. ბააზოვს, მათი დროის სხვა მამულიშვილთა ერთი ნაწილის მსგავსად, იმედის თვალი ხელისუფლებისათვის მიაპყრობინა. თავდაპირველად მათ მართლა დაიჯერეს მთავრობის მიერ დეკლარირებული სიტყვიერი დაპირებები ქვეყანაში მცხოვრები ყველა ერის თანასწორობის შესახებ. პირველ ყოვლისა სწორედ ამ გულუბრყვილო იმედის გამოხატულებად უნდა მივიჩნიოთ ის შეფასება, რომელსაც საბჭოთა ხელისუფლებას აძლევს დ. ბააზოვი იმავე წერილში. მისი თქმით, ეს ხელისუფლება „წვრილი ერების“, მათ შორის ებრაელების წინაშე მდგარ ეროვნულ პრობლემებს უხათუოდ გადაჭრიდა წარმატებით და ამით ხალხს ბედნიერებას მოუტანდა.

განსხვავებით საქართველოში მცხოვრები სხვა ერებისაგან, დ. ბააზოვის განცხადებით, ქართველი ებრაელები პოლიტიკური ავტონომიის პრეტენზიას არ აცხადებდნენ, მაგრამ იმას კი მოითხოვდნენ, მთავრობას უფრო აქტიურად ეზრუნა მათი ეროვნული, სოციალური და კულტურული პრობლემების მოსაგვარებლად. „ჩვენ, - წერდა იმავე წერილში იგი, - საქართველოს არ მოვთხოვთ არავითარ პოლიტიკურ ავტონომიას. ჩვენი პოლიტიკური უფლებები არის გადახლართული ქართველ ხალხთან. რაც ექნება ქართველ ხალხს - ისინი ჩვენთვის არას დაზოგავენ. ჩვენი და ქართველების დამოკიდებულება იყო, არის და იქნება ძმური და მეგობრული“.

როგორც ვხედავთ, ამ სიტყვებში კიდევ ერთხელ ფასდება ქართველ და ებრაელ ხალხთა ოცდაექვსსაუკუნოვანი მეგობრული თანაცხოვრების ის დიდი ტრადიცია, რომლის უნიკალურ ხასიათს დ. ბააზოვის პუბლიცისტიკაში არა მარტო სიტყვიერი ქათინაურებით ესმება ხაზი მრავალგზის, არამედ ისტორიიდან და თანადროული ცხოვრებიდან გახსენებული მდიდარი ფაქტოლოგიური მასალის მოშველიების შედეგადაც.

„მაკაველში“ განსაკუთრებული ყურადღების საგნადაა ქცეული ებრაელი ხალხის ისტორიული წარსულის არაერთი ღირსსახსოვარი ეპიზოდი. მათი ამდაგვარი გახსენებით გაზეითის ავტორები ცდილობდნენ თავიანთი თანამემამულეებისათვის უფრო მეტად გაეღვივებინათ ეროვნული თვითშეგნების გრძნობა და გაეცხოველებინათ პატრიოტული სულისკვეთება. ერთ-ერთი სწორედ ასეთი მნიშვნელოვანი მოვლენაა 14 ადარის დღე, ფურიმის დღესასწაული, რომლითაც ებრაელი ხალხი ამანელთა ბატონობისაგან იუდეველთა განთავისუფლებას ზეიმობს ყოველწლიურად.

როგორც ცნობილია, ადარის თვე ებრაელთა კალენდრის მიხედვით თებერვლის დასასრულსა და მარტის პირველ ნახევარს შეესაბამება. ებრაელთა ისტორიის სწორედ ამ დაუვიწყარ დღეს ეძღვნება გ. ბააზოვის ლექსი „მოგონება 14 ადარის“ (№3, 20 მარტი), რომელშიც ეს დღესასწაული

საუკუნეთა წყვილიდან გამონათებულ სინათლის სხივთანაა შედარებული. გ. ბააზოვი მის თანამემამულეებს პატრიოტული ალტკინებით შთაუნერგავს იმ აზრს, რომ თავისუფლებისათვის ბრძოლის სიმბოლოდ ქცეული ამ დიდი დღის მოგონება აფერმკრთალებს ებრაელი ხალხისათვის საუკუნეთა მანძილზე თანამდევე ცრემლსა და ნაღველს და სამომავლო გამარჯვების სულისკვეთებით ადანთებს ყოველი ჭეშმარიტი ებრაელის გულს. ლექსის ბოლო სტროფებში ახალგაზრდა პოეტის ეს რომანტიკული განწყობილება შემდეგნაირადაა გამოსატული:

როცა გაავსებს სისხლის ხაზებს შავი რვეული
და ნარეკალი სუსხიანი ჩემ გზებს ედება -
შეიკუმშება ყვაილების ნორნი სხეული
და მკერდში ნექტარს გადმოსწვეთავს ტკბილ იმედებად.
გადატრიალდა ყოველივე... და ეს დღე რისხვის
იქცა ზეიმად და ღხენის დღედ - დიდის, პატარის,
ათასი წლები საზღვარია დიადი რიცხვის,
რომელიც დარჩა მოგონებად თოთხმეტ ადარის.

14 ადარის ზეიმს გაზეთის იმავე ნომერში გ. ბააზოვი წერილიც მიუძღვნა და ფურიმის დღესასწაულის სახელითაც ცნობილ ამ დღეს „სიხარულის ემბლემა“ უწოდა. მისი თქმით, ეს დღესასწაული „მარტო ეროვნულ ელფერს კი არ ატარებს“, მის შინაარსში იმავდროულად „კაცობრიობის საუკეთესო იდეალების გამარჯვებაც“ ნათლად გამოსტკვივოდა.

14 ადარის დღის ეროვნულ-ისტორიული მნიშვნელობის ამდაგვარი გახსენების უმთავრესი მიზანი, როგორც ითქვა, თანამემამულეთა გულში პატრიოტული თვითშეგნების განმტკიცება იყო. მიუხედავად იმისა, რომ საუკუნეთა განმავლობაში ებრაელმა ხალხმა უამრავი განსაცდელი და დევნა-შევიწროება განიცადა, მან ამ ტრაგიკულ მოვლენებს მაინც გაუძლო, რისი ნათელი დადასტურება 14 ადარის დღეცაა. სწორედ ეროვნული თვითმყოფადობის შენარჩუნებისაკენ ებრაელი ხალხის ამ დაუოკებელმა სწრაფვამ განაპირობა ის ფაქტი, რომ მტრების მიერ ისრაელისათვის გლოვის დღედ დასახული ეს დღე საუკუნეთა მანძილზე ეროვნული გამარჯვების დღესასწაულად იქცა და თავისუფლების უქრობ სიმბოლოდ დამკვიდრდა ებრაელი

ერის ისტორიაში. ამიტომაც არის იგი „მსოფლიო ებრაელთა გასაქმების ცენტრის“

„მაკაველში“ ქართველ ებრაელთა სწავლა-განათლების საკითხისადმი მიძღვნილი წერილებიც გამოქვეყნდა. მათგან მინდა გამოვყო გაზეთის პირველ ნომერში დაბეჭდილი ი. მოშიაშვილის სტატია, რომელშიც გულისტკივილითაა საუბარი ქართველი ებრაელების სწავლა-განათლების მეტისმეტად დაბალ დონეზე. ავტორის აზრით, მათი ცხოვრების ისტორიაში ამ თვალსაზრისით არაფერი მომხდარა საგულისხმოდ მნიშვნელოვანი. მართალია, მე-19 საუკუნის დასასრულიდან „საქართველოს ებრაელობაშიც იბადება სურვილი სწავლა-განათლებისა და მის ცხოველმყოფელი მზის სხივებით ებრაელის ქუჩის განათებისა“, მაგრამ ამ სურვილს, ი. მოშიაშვილის შეფასებით, რაიმე წარმატება არ მოჰყოლია და „ყოველივე ცდა კულტურულ ღირებულებათა დასაპყრობად ამაოდ რჩებოდა“.

ამ მხრივ ერთგვარი აღორძინება ქართველ ებრაელთა ცხოვრებაში მხოლოდ მე-20 საუკუნის დამდეგიდან იწყება, როცა „შესამჩნევი ხდება ჩინური კედლების აქა იქ გარღვევა და საქართველოს ებრაელთა შორისაც თბილისში და ქუთაისში ჩნდებიან მცირე ჯგუფი ინტელიგენტებისა, მოსწავლე ახალგაზრდობისა“. მაგრამ ამ პროცესის განვითარებასა და მომძლავრებას, ავტორის მართებული შეფასებით, მნიშვნელოვანწილად შეუშალეს ხელი „უეცმა და გაუნათლებელმა ხახამ-რაბინებმა მათი ბნელი ამალით“.

ი. მოშიაშვილი ქართველ ებრაელთა ცხოვრებაში ინტელექტუალური გარდატეხის ფაქტად სავსებით მართებულად მიიჩნევს დ. ბააზოვის გამოსვლას სამოღვაწეო ასპარეზზე. მისი თქმით, სწორედ 1915 წლიდან, პრესაში დ. ბააზოვის აქტიური პუბლიცისტური მოღვაწეობის დაწყების დროიდან, იწყება ჩვენში „კულტურულ ფრონტზე აქტიური ბრძოლის ხანა“.

ი. მოშიაშვილის წერილზე მსჯელობის დროს ერთ გარემოებასაც მინდა მივაქციო ყურადღება – აშკარად გამოსატყულ იმ კრიტიკულ პოზიციას, რომელსაც იგი საბჭოთა

წერილში შექმნილი მდგომარეობისადმი ავლენს. მისი შეფასებით, „საერთაშორისო ომის უკანასკნელი წლები და რევოლუციის პირველი დღეები აღორძინების ხანად უნდა ჩათვალოს საქართველოს ებრაელთა ცხოვრებაში, ვინაიდან ამ უამს თბილისში, განსაკუთრებით კი ქუთაისში, პროვინციებიდან: ონში, ცხინვალში, ახალციხეში, სკოლები ხავსე იყვნენ მოსწავლე ებრაელთა ქალ-ვაჟებით“.

ი. მოშიაშვილის შეფასებით, ეს მდგომარეობა რადიკალურად შეიცვალა საქართველოს გასაბჭოების შემდეგ. კერძოდ, მანამდელი დროისაგან განსხვავებით, „თითქმის ყველა სკოლები და სასწავლებლები დაიცალნენ ებრაელ მოსწავლეებიდან და ისინი, ვინც წიგნის სწავლაში დროს ატარებდნენ, დღეს ქუჩაში გამოსულან „სპიჩკა-თუთუნი-შნუროკების“ ყიდვა-გაყიდვაში ანდა მშობლების მაღაზიებში არშინის ზღაზვნაში და ფარჩის შარიშურში კპოულობენ სულიერ საზრდოს“. ასე რომ, საბჭოთა ხელისუფლების წლებში, ავტორის შეფასებით, „ებრაელთა მასსა კვლავ ჩამოშორდა სწავლა-განათლებას“ და მათში განსაკუთრებული ძალით იზინა სიბნელემ და ფანატიზმმა.

როგორც ვხედავთ, ი. მოშიაშვილის წერილში აშკარად და შეუნიღბავადაა გამოვლენილი ავტორის კრიტიკული დამოკიდებულება იმ ვითარებისადმი, რომელშიც ქართველი ებრაელები აღმოჩნდნენ საქართველოს გასაბჭოების შემდეგ. მისი აზრით, ეს მდგომარეობა მხოლოდ და მხოლოდ მაშინ შეიძლება გამოსწორებულიყო, თუ ებრაელ ხალხს საკუთარი ენის, ისტორიისა და კულტურის შეუზღუდველი შესწავლის შესაძლებლობა მიეცემოდა.

ებრაული ენის, ისტორიისა და კულტურის შესწავლის პროპაგანდა „მაკაველის“ პრიორიტეტული მიმართულება რომ იყო, ამას ნ. ელიაშვილის წერილებიც ნათლად ადასტურებენ. თავის საგაზეთო პუბლიკაციებში იგი დაბეჯითებით ავითარებდა იმ აზრს, რომ ებრაელი ხალხის ეროვნული თვითმყოფადობის შენარჩუნების ერთ-ერთი უმთავრესი პირობა უწინარეს ყოვლისა სწორედ მშობლიური ენის შესწავლა იყო. ნ. ელიაშვილი კონკრეტული ისტორიული

ფაქტების მოშველიებით ცდილობდა თანამედროვეობა იმაში დარწმუნებას, რომ მშობლიურ ენაზე წერა და მწიგნობრული ენაზე წერა ერთნაირი მნიშვნელობისაა. „მართალია, - წერდა იგი წერილში „ებრაული ენა და ებრაული ერი“ (№2), - ბევრი მისცა კაცობრიობას ებრაელობამ ნიჭიერი მწერლები სხვა და სხვა ენებზე, მაგრამ ებრაული ერის საყვარელ მწერლებად გადაიქცნენ მხოლოდ ისინი, რომელნიც სწერდნენ ებრაულ ენაზე“.

ქართველ ებრაელ პატრიოტთა ამდაგვარ ძალისხმევასა და მშობლიური ენისადმი გამოვლენილ დიდ სიყვარულს ოციანი წლების დასაწყისში სასურველი შედეგიც მოჰყვა - ჯერ თბილისის 102-ე სკოლაში, შემდეგ კი სხვაგანაც საფუძველი ჩაეყარა ებრაული ენის, ისტორიისა და ლიტერატურის შესწავლას. მართალია, ეს საქმე სულ მალე შეწყდა, მაგრამ მთავარი და არსებითი ის იყო, რომ ქართველ ებრაელთა ეროვნულ თვითშეგნებაში დაწყებულ გარდატეხის პროცესს წინ უკვე ვერავინ დაუდგებოდა.

„მაკავეელის“ საგანმანათლებლო პოზიციის გასაცნობად რამდენიმე სიტყვა გაზეთის მესამე ნომერში დაბეჭდილ გ. ბააზოვის „ჩვენს გასართობებზე“ უნდა ითქვას. მსჯელობს რა საუკუნეთა მანძილზე საქართველოს ებრაელობის საზრდოდ ქცეული ჩარჩობისა და ფანატიზმის მავნე შედეგებზე, ამ მდგომარეობიდან გამოსვლის ერთადერთ რეალურ გზად გ. ბააზოვს განათლების ისეთი კერების შექმნა მიაჩნია, როგორებიც კლუბები, სამკითხველოები და თეატრებია.

იგი გულისტკივილით საუბრობს იმაზე, რომ მსგავსი კულტურული დაწესებულებების შექმნა ებრაელობისათვის იმხანად ჯერ კიდევ ოცნების საგნად რჩებოდა, რის გამოც შეძლებულ ებრაელთა ერთადერთ გასართობ ადგილს მხოლოდ ტრაქტირებში სიარული წარმოადგენდა. გმობს რა ამ ყოველად უსარგებლო ჩვეულებას, გ. ბააზოვი მოუწოდებს ახალგაზრდებს, „დროზე მოიშორონ ეს შეჩვეული სენი“, რადგანაც იგი „უაღრესად სამარცხვინო მოვლენაა“. მათი ვალია, „ერთხელ და სამუდამოდ უთხრან გამოსასალმებელი

სიტყვა ამ წყვეულ ტრაქტირებს“ და გაგზავნონ ისინი „უვარგის დაწესებულებათა“ პანთეონში, მათ სანაცვალოდ კი ვახსნან ებრაული თეატრები, კლუბები და ბიბლიოთეკები, რომლებიც „ენერგით აღსავსე ახალგაზრდებისათვის“ ინტელექტუალური და ეროვნული განვითარების მძლავრ კერებად გადაიქცევიან. „მაკავეელის“ ფურცლებზე ისეთი წერილებიც გამოქვეყნდა, რომლებშიც კრიტიკული მხილების საგნად ებრაელი ხალხისადმი არაებრაელთა ერთი ნაწილის შეურაცხმყოფელი დამოკიდებულება იქცა. კერძოდ, გ. ბააზოვის წერილში - „რიტუალის“ ლეგენდის გამო“ (№1), აღშფოთებითაა დაგმობილი შუა საუკუნეებიდან საზოგადოების გაუნათლებელ ნაწილში ფეხმოკიდებული ყალბი შეხედულება ებრაელების მიერ ქრისტიანი ადამიანის სისხლის რელიგიური რიტუალის აღსასრულებლად გამოყენების შესახებ.

დროდადრო ქართულ სინამდვილეში არასასიამოვნოდ აგორებულ ამ ჭორს გ. ბააზოვი იმ შოვინისტური ეროვნული პოლიტიკის ერთ-ერთ კონკრეტულ გამოვლინებად მიიჩნევს, რომელსაც „რუსეთის ძველი ბატონები, შავრაზმელი პურიშკევიჩები, კაციჭამიობით გამოკვებილნი - ანთებდნენ და აღვივებდნენ... შეუგნებელთა ძვალსა და რბილში“. გ. ბააზოვი გულისტკივილით საუბრობს იმაზე, რომ ეს სამარცხვინო ჭორი ქართულ საზოგადოებაშიც განმეორდა რამდენჯერმე. გმობს რა ყოველგვარ საფუძველს მოკლებულ ამ შეურაცხმყოფელ ლეგენდას, გ. ბააზოვი მოუწოდებს საზოგადოებას „საუკუნოდ იქნას აღმოფხვრილი ასეთი პროვოკაცია“. მისი აზრით, ხალხის „შეუგნებელი მასა“ ამ „გამოურკვევლობის ბურუსიდან“ პირველ ყოვლისა მთავრობას უნდა გამოეყვანა და ამდაგვარი ცილისმწამებლური ლეგენდების გავრცელებას ერთხელ და სამუდამოდ დასმოდა წერტილი.

„მაკავეელში“ გამოქვეყნებულ წერილებში ის ნაკლოვანებებიცაა მთელი სიმწვავეით ნაჩვენები, რითაც ქართველ ებრაელთა იშკამინდელი ყოფა ხასიათდებოდა. ამდაგვარი მამხილებლობის საფუძველი პირველ ყოვლისა მოყვრისთვის პირში ნათქვამი სიმართლე იყო, სურვილი

იმისა, ეს ნაკლოვანებები რაც შეიძლება სწრაფად აღმოიფხვრეს დაძლეული.

ამ ნაკლოვანებათაგან გაზეთის ავტორები განსაკუთრებული გულისტკივილით მაინც ქართველ ებრაელთა ინტელექტუალურ ჩამორჩენილობაზე საუბრობდნენ. მათი აზრით, სხვა ქვეყნებში მცხოვრებ ებრაელთაგან განსხვავებით, ქართველი ებრაელები „საშინლად ჩამორჩებოდნენ თავიანთ მოძმეებს, ჩამორჩებოდნენ საკუთარ ცოდნაში და საერთო სწავლაში“ (დ. ბაახოვი, „თარბუთ“, „მაკავეელი“, 1924 წ. №2).

დ. ბაახოვის გულისტკივილს კიდევ უფრო ამძაფრებდა ის გარემოება, რომ ასეთ მდგომარეობაში მყოფ ერს „არავინ ჰყავდა პატრონი, ერთგული და გულშემატკივარი. იმ 5-6 ინტელიგენტს, რომლებიც მუშაობდნენ მათ საკეთილდღეოდ, ისეთ საშინელ პირობებში უხდებოდათ მუშაობა, ისე იტანჯებოდნენ, იღლებოდნენ და იქანცებოდნენ“, რომ პუბლიცისტი შიშობდა, „ვთუ, თუ ესენიც ჩაქცეულიყვნენ და მათი ხალხი სრულიად უპატრონოდ დარჩენილიყვნენ“.

გაზეთში გამოქვეყნებულ წერილებში საქართველოში მცხოვრებ ებრაელთა ეკონომიკური ჩამორჩენილობის განმაპირობებელი მიზეზების ახსნასაც და ამ მდგომარეობიდან გამოსახსნელ გზათა ძიებასაც დიდი ყურადღება აქვს მიქცეული. ი. მოლი (იხ. მისი წერილი: „საქართველოს ებრაელთა ეკონომიკური ჩამოქვეითება და მისი მიზეზები“. №1) ამ გარემოების განმაპირობებელ უმთავრეს ფაქტორად საქართველოში რუსეთის მმართველობის შედეგად დამყარებულ რეჟიმს მიიჩნევს, რამაც „ხელოვნურად გახრწნა ქართველი ხალხი“.

ის ფაქტი, რომ ვაჭრობა და მრეწველობა ამ პერიოდის საქართველოში სომხებისა და ებრაელების ხელში მოექცა, ი. მოლის აზრით, პირველ ყოვლისა, ამ ვითარებით უნდა აიხსნას. მაგრამ იმის გამო, რომ სომხები ებრაელებზე უფრო განსწავლულები იყვნენ, ისინი მეტად დაწინაურდნენ და გარდა ვაჭრობისა, მრეწველობისა და ხელოსნობის სადავეებიც ჩაიგდეს ხელში, ებრაელები კი მხოლოდ ვაჭრობას ეტანებოდნენ. ებრაელებში „ჩარჩული სულის გაბატონების“

განმაპირობებელ ერთ-ერთ მთავარ მიზეზად წერილის ავტორი იმასაც თვლის, რომ „საქართველოს ებრაელების მიერ მიწვევით დაიწყო მათი დაპირისპირება ლაპარაკიც კი ზედმეტი იყო“.

ეკონომიკური სიდუხჭირიდან ქართველ ებრაელთა თავდასახსნელად დ. ბააზოვი პირველ რიგში ღარიბთა დახმარების კომიტეტის შექმნას მიიხსენებდა მიზანშეწონილად (მისი წერილი „საქართველოს ებრაელობა და ღარიბთა დახმარების საქმე“ იხ. გაზეთის პირველ ნომერში). ამ კომიტეტში შესული თანხით უწინარეს ყოვლისა მატერიალურად ყველაზე გაჭირვებულებს უნდა დახმარებოდნენ. მაგრამ იმის გამო, რომ უმძიმეს ეკონომიკურ მდგომარეობაში ქართველ ებრაელთა უდიდესი ნაწილი იმყოფებოდა, მარტო საქართველოში მიღებული შეწირულობები ამ მიზნით საკმარისი არ იქნებოდა.

ამიტომ, დ. ბააზოვის აზრით, ერთადერთი გამოსავალი საზღვარგარეთელი ებრაელების დამხმარე კომიტეტებისაგან მიღებულ შემოწირულობათა მიღება იყო, რაც შეიძლებოდა მხოლოდ სახელმწიფოებრივ დონეზე გადაწყვეტილიყო. უცხოეთში არსებული დამხმარე კომიტეტები სათანადო თანხას მხოლოდ მაშინ გაიღებდნენ, თუ ასეთი ორგანიზაციები საქართველოშიც შეიქმნებოდა. საამისოდ კი მთავრობის ნებართვა იყო საჭირო. სვამს რა აღნიშნულ საკითხს, დ. ბააზოვი მოუწოდებს თანამემამულეებს, აქტიურად დაეწყოთ ზრუნვა ამ უფლების მოსაპოვებლად და დასახელებული ორგანიზაციის შესაქმნელად.

„მაკავეელი“ ცდილობდა ქართველი მკითხველისათვის უცხოელ თანამემამულეთა ცხოვრებასთან დაკავშირებული ინფორმაციებიც მიეწოდებინა შექმნილი დაგვარად. მაგალითად, ნ. ე-ს (ნათან ელიაშვილის) ხელმოწერით გაზეთის მე-3 ნომერში დაბეჭდილი ნეკროლოგი მკითხველს უდიდესი გულისტკივილით აუწყებს პალესტინაში ებრაელი ხალხის დიდი შვილის – ბენ-იეუდას გარდაცვალებას, რომელიც „ებრაელი ერის გაზაფხულის პირველი მერცხალი იყო, პირველი წინასწარ-მეტყველი ებრაული ენის აღდგენისა, ებრაული ერის აღორძინებისა და მისი ეროვნული განთავისუფლებისა“.

გაზეთის მე-3 ნომერში დაბეჭდილ წერილში „მორდეხაი-ჰამანი“ კი დ. ბააზოვმა სიმბოლოებით განზოგადებულობით გაიაზრა ის ორიათასწლიანი სისხლიანი გზა, რომელიც ებრაელმა ხალხმა გამოვლო ისტორიულად. ფურიმის რელიგიურ დღესასწაულთან დაკავშირებით დაწერილი ეს წერილი გარკვეულ წარმოდგენას გვიქმნის იმ კონტრასტულ დაპირისპირებაზე, რომელიც მსოფლიოში ამ ხნის მანძილზე მეტ-ნაკლები სიმწვავეთ ყოველთვის არსებობდა სემიტებსა და ანტისემიტებს შორის. სემიტების სიმბოლოდ ამ შემთხვევაში ებრაელი ხალხის სახელოვანი შვილი - მორდეხაია დასახული, არა მარტო თავისი ერის გადარჩენისათვის თავგანწირვით მებრძოლი გმირი, არამედ ყველა „წვრილი ერისა“ და ყოველგვარი სამართლიანობისათვის აქტიურად მოსარჩლე პიროვნება, რომელსაც ავტორმა ანტისემიტების სიმბოლოდ ქცეული ჰამანი დაუპირისპირა.

დ. ბააზოვის შეფასებით, ეს ორი პიროვნება ორიათასწლოვანი ისტორიის მანძილზე მძაფრი დაპირისპირებისა და ბრძოლის სახე-სიმბოლოებად იქცნენ. მისი თქმით, „ჰამანი განსახიერებაა უსამართლობის და სიძულვილის; მას სწყურია წვრილი ერების სისხლი, უაღრესად თავმოყვარეა და სურს სხვისი უბედურებით საკუთარი ბედნიერების შექმნა“. მართალია, ჰამანი კონკრეტული ისტორიული პიროვნება იყო, მაგრამ მისი სიკვდილის შემდეგ მისი ბოროტი გენი კვლავაც ცოცხლობს მსოფლიოს მრავალი ქვეყნის ანტისემიტთა არსებაში და ათასგვარ ბოროტებას ჩადის. ასე რომ, დ. ბააზოვის აზრით, ჰამანის დაღუპვის მიუხედავად, „მისი მავნე აზრები უცვლელნი რჩებიან. ჰამანი მამაა ანტისემიტების და მის მიერ შექმნილი ეს ანტისემიტობა გრძელდება ათასწლობით... ასეთია ყოველი ეპოქის ჰამანი: ჰამანი რომის, ჰამანი ესპანეთის, საფრანგეთის, გერმანიის, პოლონეთის და ძველი რუსეთის“.

საბედნიეროდ, მიუხედავად საქართველოში ებრაელთა ოცდაექვსსაუკუნოვანი ცხოვრებისა, ქართველებს ერთი ამდაგვარი ჰამანიც კი არ ჰყოლიათ და ჩვენი ხალხების

თანაცხოვრების ისტორიაში ებრაელთა სისხლიანი დევნა-შევიწროების ერთი ფაქტიც კი არაა დადასტურებული. როგორც ითქვა, ჰამანის საწინააღმდეგო ტიპად დ. ბააზოვი ებრაელ მორდეხაის მიიჩნევს, რომელიც, ჰამანისაგან განსხვავებით, „ამყარებს ძმობას და სიყვარულს ყველა ერთა შორის, ამდიდრებს სახელმწიფოს თავისი ნიჭით და ერთგულია თავის ერისა“.

მკითხველისათვის აღვიღად გასაგები მიზეზების გამო, წერილის ბოლოს დ. ბააზოვი იდეოლოგიურ კონიუნქტურასაც უხდის ხარკს და კმაყოფილებით აცხადებს, რომ საბჭოთა ხელისუფლებამ საბოლოოდ აღმოფხვრა ჰამანები და ახალ ვითარებაში ებრაელები უკვე სულ სხვა იმედით ეგებებიან ფურძის დღესასწაულს. მაგრამ თუ მან მაინც გაიხსენა ებრაელი ხალხის ეს მარადიული მტერი, მხოლოდ იმიტომ, რომ „მსოფლიოს სხვა ნაწილებში ჯერ კიდევ მრავლად იპოვებოდნენ ჰამანის ჯიშის ადამიანები, რომლებიც ნადირის თვალით უცქეროდნენ ებრაელებს“.

როგორც გაზეთში გამოქვეყნებული მასალებიდან ჩანს, ქართველ ებრაელთა განსაკუთრებული აღშფოთების საგნად საბჭოთა ხელისუფლების მიერ ებრაული სალოცავების უდიდესი ნაწილის დაკეტვისა და იქ რელიგიური რიტუალების აკრძალვის ფაქტიც იყო ქცეული. ამ თვალსაზრისით ებრაელები გამონაკლისნი რომ არ იყვნენ და უკეთესი მდგომარეობა არც სხვა სარწმუნოებრივი აღმსარებლობის მიმდევრებს რომ არ ჰქონდათ, ეს ქრისტიანული საკულტო ნაგებობისადმი ხელისუფლების ვანდალური დამოკიდებულებითაც ნათლად გამოჩნდა. როგორც ცნობილია, ოციან წლებში ისტორიულად ფასეული ბევრი ეკლესია ბოლშევიკებმა ნანგრევებად აქციეს და საუკუნეების განმავლობაში დაცული რელიგიური სიწმინდეები ბარბაროსულად შეურაცხვეს.

მიუხედავად იმისა, რომ „მაკაველში“ ძირითადი ადგილი პუბლიცისტიკასა და საინფორმაციო ხასიათის წერილებს ჰქონდა დათმობილი, მასში მხატვრული ლიტერატურის ნიმუშებიცაა გამოქვეყნებული. მხედველობაში მაქვს გერცელ

ბაზოვისა და ნათან ელიაშვილის პოეტური და პროზაული ნაწარმოებები. მართალია, მათი მხატვრული დონე იმდენად სუსტია, რომ დღევანდელი მკითხველისათვის ისინი არავითარ ლიტერატურულ ფასეულობას არ წარმოადგენენ, მაგრამ მათზე საუბრის დროს მხედველობიდან არამც და არამც არ უნდა გამოგვრჩეს ის ფაქტი, მათი ავტორები ფაქტობრივად პირველი ქართველი ებრაელი მწერლები რომ არიან.

მთავარი და არსებითი ნიშანი, რითაც ეს ნაწარმოებები ხასიათდებიან, მათი მკაფიოდ გამოკვეთილი „ებრაული“ სულისკვეთებაა. მათში ემოციური სიმძაფრით ვლინდება ერთის მხრივ სიყვარული მშობელი ერისადმი და პატრიოტული აღტკინების საგნადაა ქცეული ებრაელი ხალხის ისტორიული წარსულის ღირსახსოვარი ეპიზოდები, მეორეს მხრივ კი ტრაგიკული სიმწვავეთაა წარმოჩენილი თანამემამულეთა ცხოვრების საჭირბოროტო მხარეები.

იმის ნათელსაყოფად, პატრიოტული გრძნობის ამდაგვარი გამოვლინება პოეტური ხორცშესხმის რა მასშტაბებს იძენს, გავიხსენებ ფრაგმენტს გაზეთის პირველ ნომერში დაბეჭდილი ნ. ელიაშვილის ლექსიდან:

ბევრჯერ ვიხილე, ბნელ ღამეებში
შენ მაღალ შუბლზედ ეკლის დაღები,
ირგვლივ შხამიან გველთა სისინი,
აუტო-და-ფე განაჩადები.
ბევრჯერ ვიხილე სისხლის მორეეში,
გმირული სულით გ'ხას მიიკვლევდი,
და არ იხრიდი შენ ამაყ ქელსა,
თუმც შხამით სავსე თასს ბევრსა ლევდი.

მსგავსი პატრიოტული განწყობილება ნ. ელიაშვილის მთელ პოეტურ შემოქმედებას რომ გასდევს გამჭოლ ნაკადად, ამას „ფურიმიც“ ნათლად ადასტურებს. ებრაელი ხალხის ამ დიდი დღესასწაულის ავტორისეულ განდიდებას ემოციურ მუხტს უპირველეს ყოვლისა ამ დღესთან ისტორიულად დაკავშირებულ ამბავთა გახსენება სძენს:

როს კითხულობ ძველ ლეგენდებს,
როცა ვფურცლავ მე ძველ წიგნებს,
გული ღელავს და გონება

გზას ვერ ვპოვებს,
გზას ვერ იგნებს.
კვითხულობ, თუ ნეტავ რისთვის?
გსურს გავიგო ნეტავი რად?
გვაწამებდნენ ჩვენ უწყალოდ, თუ
გვესხმოდნენ შეუპოვრად?
ეს ჰამანი, ახაშვეროშ,
ეს ანტიოს ეპიფანე...
ღმერთო ჩემო, როგორ გაუძელ,
ნეტავ როგორ გადავიტანე?!

გარდა ღექსებისა, „მაკავეელის“ პირველ ნომერში ნ. ელიაშვილის მოთხრობაცაა დაბეჭდილი – „მოხუცი (სურათი საქართველოს ებრაელთა ცხოვრებიდან)“. მიუხედავად იმისა, რომ თემატურადაც და მხატვრული თვალსაზრისითაც დასახელებულ ნაწარმოებში საგულისხმოდ ფასეული თითქმის არაფერია, იგი გარკვეულ ინტერესს მაინც აღძრავს თუნდაც იმის გამო, რომ მასში ჩვენი ლიტერატურისთვის შედარებით ახალი ტიპის – მეწვრილმანე ებრაელი ვაჭრის დუხტირი ცხოვრების ერთი ეპიზოდია აღწერილი.

მოხუცი პაპა ისხაკი სოფელ-სოფელ დადიოდა და წვრილმანი ვაჭრობით არჩენდა ოჯახს. ღარიბ ებრაელს ცხოვრების მძიმე უღელს დიდად უმსუბუქებდა ცხენი, რომლის მეშვეობითაც იგი სავაჭრო საქონელს დაატარებდა. უწინარესად სწორედ ეს ცხენი იყო მისი მუდმივი თანამგზავრი და ჭირის მოზიარე. ამიტომაც ევლებოდა ცხენს თავს მთელი ოჯახი და უშურველად უყოფდა საკუთარ ღუკმას.

მაგრამ ერთხელ ისხაკასთან ჩაფრები მოვიდნენ და ცხენი წაიყვანეს - ყაჩაღების დასაჭერად გეჭირდებო და შემდგომ დაგიბრუნებთო. ასე დაიკარგა ოჯახის იმედად ქცეული ცხენი და ისხაკას ცოლ-შვილი კიდევ უფრო უნუგეშო მდგომარეობაში ჩავარდა. ასეთია სიუჟეტური ქარგა ნ. ელიაშვილის ამ პატარა მოთხრობისა, რომელიც გარკვეულ წარმოდგენას გვიქმნის ქართველ ებრაელთა ეკონომიკურ სიდუხტირესა და სოციალურ სიბეჭავეზე.

გაცილებით უფრო საინტერესო შთაბეჭდილებას ტოვებს გაზეთის სამივე ნომერში გამოქვეყნებული გ. ბააზოვის მოთხრობა „აღვარ როდრიგო (ისტორიული მოთხრობა)“,

რომელშიც ებრაელი ხალხის ისტორიული წარსულის ერთი ტრაგიკული ეპიზოდია ნაამბობი (ნაწარმოების) ჩემი ანალიზი იხ. ამავე წიგნში, გ. ბააზოვზე (საქართველო მონოგრაფიაში).

გარდა ორიგინალური ნაწარმოებებისა, გაზეთი ცდილობდა უყურადღებოდ არც უცხოელ ებრაელ მწერალთა შემოქმედება დაეტოვებინა, რისი დადასტურებაცაა მე-2 და მე-3 ნომრებში გამოქვეყნებული თარგმანი შრაიბერის ნოველისა - „ძველ ღმერთთან“ (მთარგმნელი დ. მეკინულოვი).

* * *

როგორც სათანადო მასალების გაცნობით ჩანს, ებრაელი საზოგადოების პროგრესულად მოაზროვნე ნაწილი „მაკავეელის“ გამოცემას უდიდესი იმედითა და სიხარულით შეხვდა. ბევრი მათგანის აზრით, ამ მოვლენით „საქართველოს ებრაელთა ცხოვრებაში სრულიად ახალი ხანა იწყებოდა და ბნელით მოცულ მათ ცხოვრებას სინათლის ცხოველმყოფელი სხივები ეფინებოდა“ („მაკავეელი“, №3, მ. ჯინჯისაშვილის წერილი). ეროვნული გამოფხიზლების ამ იმედით ფრთაშესხმულნი, ისინი ცდილობდნენ არა მარტო სიტყვიერად დაეჭირათ მხარი „მაკავეელის“ გამოცემისათვის, არამედ საამისოდ საჭირო ფონდიც შეექმნათ და შეძლებისდაგვარად გაეღოთ თანხები მის დასაფინანსებლად.

გაზეთის მე-3 ნომერში დ. აჯიაშვილმა საქართველოს ებრაელებისადმი მიმართული მოწოდებაც კი გამოაქვეყნა, სადაც კმაყოფილებით საუბრობდა იმ სასიკეთო ძვრებზე, რომლებიც ქართველ ებრაელთა ცხოვრებაში ხდებოდა. ამდაგვარი საუბრისათვის მძლავრი იმპულსის მიმცემ ძალად მისთვის პირველ ყოვლისა „მაკავეელის“ დაარსება იქცა. „მოხდა ისე, - წერდა იგი აღნიშნულ „მოწოდებაში“, - რაც ადრე თუ გვიან უსათუოდ უნდა მომხდარიყო... საქართველოს ებრაელობამ ისწავლა ღაპარაკი, ანუ დღეის შემდეგ საქართველოს ისრაელობას მიეცა საშუალება თქვას თავისი სიტყვა“...

დ. აჯიაშვილის შეფასებით, ყოველ ჭეშმარიტ ებრაელს გაზეთისათვის დახმარება და მხარდაჭერა თავის უმთავრეს

კატრიოტულ მოვალეობად უნდა მიეჩნია, რადგანაც „თუ უს
 გაზეთი მოკედებოდა, მისი სახით საქართველოს ისრაელის
 ხმაც მოკედებოდა, მისი აზრი და ნებისყოფა“. ამიტომ
 თელიდა იგი ყოველი ებრაელის მამულიშვილურ მოვალეობად,
 უსათუოდ უზრუნველყოთ „მაკავეელის“, როგორც ებრაელი
 ხალხის ჭირ-ვარამის გამომხატველი ქართულენოვანი
 გაზეთის, გამოცემა.

სამწუხაროდ, იმჟამინდელ მოღვაწეთა ამდაგვარი
 მცდელობის მიუხედავად, სულ მალე მოვლენები იმდაგვარად
 განვითარდა, რომ „მაკავეელის“ გამოცემა შეწყდა და ამ
 დროიდან მოყოლებული საკმაოდ დიდხანს, 1993 წლამდე, ამ
 ტიპის პერიოდული ორგანო საკუთრივ საქართველოში უკვე
 აღარ გამოცემულა.

2002 წ.

ESSAYS IN THE HISTORY OF THE GEORGIAN-SPEAKING JEWS' LITERARY AND JOURNALISTIC WORK

ABSTRACT

Based on the rich factual materials, the book gives an up-to-date analysis of some of the particularly significant issues in the history (the 1st half of the 20th century) of the Georgian-speaking Jews' literary and journalistic work. Namely, the first and second essays present monographic studies David and Gertzel Baazovs' artistic heritage and public work; as for the third and fourth essays, first time in the history of journalism, they are the scientific studies and evaluation of 'Khma ebraelisa' and 'Makaveeli', the first Georgian-language Jewish newspapers published in Georgia.

DAVID BAAZOV

David Baazov, the famous public and clerical figure of the first half of the 20th century, was in fact the first Georgian-speaking Jewish publicist who gave rise to the cultural and educational revival of the Jews, having lived in Georgia for more than two millennia. With his active practical activities and with the articles published in the 1910-20s, he played the greatest role in the cause of the cultural development and of the strengthening of the nationalist self-consciousness of the Georgian-speaking Jews.

For all his life he selflessly worked for the strengthening of the religious consciousness and for the improvement of the cultural and educational level of his compatriots who had stuck into the swamp of poverty, ignorance and intellectual backwardness. As a matter of fact, he was a leader of this great nationalist cause, while not being supported by many even among the Jews. Due to the out-of-date notions, many of his compatriots did not share David Baazov's cultural and educational standpont, moreover, they opposed him furiously, and accused him in nationalism and ethnic particularism.

Irrespective of such ingratitude and numerous contradictions, D. Baazov had stayed the adherent of his goal to the end of his life, and he had never compromised. The foundation of his selfless activities was his strong belief that his deeds were addressed to the strengthening of the national self-consciousness of the Georgian-speaking Jews, and that it would have been unjustifiable to abandon this supreme ideal.

D. Baazov's public activities were inherently associated with his publicistic work. As it was said, in the history of Georgian literature, he appeared to be the first Jewish writer who was later followed by a number of Jewish men-of-letters. Among them, David's son, Gertzel Baazov should be named, who was one of the outstanding representatives of the Georgian literature in the 1920-30s, and a worthy successor of his father's traditions.

It is noteworthy that the main issue in D. Baazov's writings was the national problem faced by the Jews living in Georgia. He chose journalism in order to express his ideas, and conversed with readers acutely, clearly and unambiguously.

It would not be right to consider D. Baazov to have been concentrated only on narrow nationalistic purposes. The nationalistic standpoint in his writings is inherently linked with the events going on in Georgia and in the world in that period of time. It should also be mentioned here that D. Baazov, as a publicist, has never lost the sense of the critical and realistic analysis of events, has never become a groundless visionary, has always given an in-depth analysis of a situation, and has always established his ideas based on rich factual data.

Despite of the fact that the problems posed in this articles were the echoes of concrete realia, with their significance and urgency they are interesting for a contemporary reader too, and they attach our attention not only with the historical viewpoint. The publicist tries to give a clear picture of the complex public situation of the 1910s-20s, and to depict the inner essence of the events going on both in Georgia and in many countries of the world.

In he analysis of D. Baazov's publicistic heritage and public activities, it should be emphasized that the main direction of his public activities was the further strengthening and development of the centuries-long best tradi-

tions established between the Georgian and Jewish peoples. In his writings, his concern of the fate of the Jews living in Georgia is inextricably connected with the future of the Georgian nation.

Despite of the fact that a number of valuable papers highlighting D. Baazov's merit, have been recently published both in Georgia and Israel, there is still a lot to be done.

The 1970s saw the revival of the interest toward David Baazov's activities and publicistic heritage. Since then many works highlighting a number of novel aspects of D. Baazov's activities have been published both in Georgia and Israel. In this respect, we should acknowledge what was done by Fani and Polina Baazovs, and Daniel Khananashvili.

The following issues concerning D. Baazov's activities and publicistic heritage have been addressed in the essay included in the present book: biography, D. Baazov's Zionist activities, national education program, debate with the Georgian-speaking Jewish assimilators, struggle for the national interests of the Georgian people, etc.

GERTZEL BAAZOV

Among them who has played a particularly significant role in revealing the intellectual opportunities of the Georgian-speaking Jews, first of all we should name Gertzel Baazov, a prominent master of the Georgian literature.

Irrespective of the fact that before him there were some Georgian-speaking Jews whose writings occasionally appeared in the Georgian press, Gertzel Baazov has been justly recognized as the first outstanding Georgian-speaking Jewish writer. Moreover, citing Daniel Khananashvili, the famous researcher of the history of the Georgian-speaking Jews, 'the Georgian literature had not had a Jewish writer of the same strength and scale neither before nor after him'.

With his short but most productive artistic activities, G. Baazov played a significant role in the history of the Georgian literature of the 1920s -30s. Though the process of historical development has made the problems of his writings out-of-date, but, in this respect, G. Baazov is no exception, and

he, as a writer and a personality, perfectly shared the tragic fate of the many artistic people of that period.

The history has imposed on G. Baazov one more duty: with his life and work, he was a personality to further strengthen the pure and devoted unity which had been established between the Georgian and Jewish peoples for 26 centuries. With his active public and literary activities he worthily performed this great human duty, and gave numerous impressive and exciting examples of the unity of these two nations in his writings.

In the history of the Georgian literature, he was, in fact, the first writer who, with his high professionalism and subtle literary skill, addressed the Jewish theme; as a skillful man-of-letters, he showed the life of Georgian-speaking Jews, their customs and traditions, specific features characteristic of the ethnic consciousness, their religious and historic values.

Nowadays, the love to Georgia has revived with a new power in the cognition of the Georgian-speaking Jews having repatriated in their historical homeland, G. Baazov's writings have acquired a different dimension; namely in our minds, his name has become a strengthening symbol of the historical friendship of the two peoples, and this symbol connects not only the past and the present, but also builds a strong foundation for our future unity.

Gertzel Baazov's works, together with other important factors, become the object of a contemporary reader's exclusive interest because of the fact that they give the in-depth, talented reflection of the specific features of the way of life and religion of Georgian-speaking Jews. In this respect, no one can be compared with him in the history of our literature.

Together with the artistic talent and the particular affection to his nation, this was also conditioned by the fact that the writer was well aware of the psychology, way of life, ethnic and religious traditions of the Jewish people.

The main subject of G. Baazov's literary inspiration was the contemporaneity. The writer made the central theme of his writings those social changes and developments that determined our way of life in the 1920s-30s. The characters, depicted by him, are in the centre of those important social events and take an active part in the process of the social and political changes.

His characters, usually representatives of different nations, are mostly Georgians and Jews, and in their everyday relationships, he depicts the centuries-long traditions of the friendship of these two nations without any decorations and propaganda.

Despite of the fact that in G. Baazov's writings, together with such devoted friendship and national unity, one occasionally comes across certain nationalistic contradictions, the writer directs a reader's attention to the fact that this contradiction and clash is in fact, based on class and social, and not nationalistic factors.

G. Baazov's writings are run through by the author's deep and tender love toward the working Jewish people. As it was said, he was the first writer who established this love as indivisible with the Jewish theme in the Georgian literature.

The essay dealing with G. Baazov analyzes the writer's literary heritage with a novel viewpoint. In order to justly establish and evaluate G. Baazov's place in the 20th century Georgian literature, we have not missed any of his writings that reached our days. After getting acquainted with the writer's biography, the essay, linking with the literary events of that period, discusses both prosaic (the novel 'Petkhain' and stories), and dramatic writings, and publicism.

G. Baazov tragically died in the age of artistic maturity, when he was 33, and he was able to reveal his talent only partially. Any reader, familiar with this literary works, cannot help regretting because, with his death, our literature was abandoned by the writer who could enrich our literature with many more wonderful writings.

But what he left for the short and productive period of his literary activities will stay forever in the history of the 20th century Georgian literature as, on the one hand, an immediate part of the thesaurus of the Georgian literature, and, on the other hand, as a wonderful example of the traditional friendship of the Georgian and Jewish peoples.

THE NEWSPAPER 'KHMA EBRAELISA'

The most important landmark of the ethnic-intellectual revival of the Georgian-speaking Jews was a Georgian-language newspaper 'Khma Ebraelisa' which was published in 1918 in Kutaisi, and which was 'a weekly body of a national idea, and was issued as a magazine. Despite of the fact that the newspaper had been published for a short period of time (there were only five issues. The first issue - March 11, the last, N5 - May 22. Of them the first, second and fifth issues had 16 pages each, and the third and fourth issues had 8 paged each), many acute ethnic problems were discussed.

In the beginning of the 20th century, more exactly, in the 1910s, there were lots of factors to condition the ethnic-intellectual awakening of the Georgian-speaking Jews. First of all, it was a direct echo of the positive processes going on in the life of Jews throughout the world in the second half of the 20th century. As it is known, since that time the Jewish people began an exclusive struggle to protect their national interests and to restore their own state. The WWI facilitated greatly to this process.

The awakening of the ethnic self-consciousness of the Georgian-speaking Jews was also influenced by the events that had developed in Georgia; namely, comparative freedom of thinking, existence of various political parties, high level of the Georgian literatue, first of all, press and publicity, the interest of the progressive thinkers of the Georgian nation to the national, Jewish among them, problems, etc.

It was not by chance that the first Georgian-language newspaper was published in Kutaisi. First, as is known, this city, named as a citadel of the Georgian-speaking Jews, had the largest Jewish diaspora. Secondly, at that time, in the 1910s, Kutaisi was a powerful venue of the Georgian culture, and they wrote about the problems of the Jews' life many times.

All this facilitated to the ethnic-intellectual awakening of the Georgian-speaking Jews, and this resulted in the publication of the first Georgian-language newspaper in 1918.

The newspaper was a product of a joint effort and it was not published by a single person. It was edited by the popular faction of the Kutaisi Zionist Organization 'Zeqire Zioni' it was led by the editorial board.

Irrespective of the fact that 'Khma ebraelisa' was the first Georgian language Jewish newspaper, and its editors and authors (all of them were Jews) had had no experience, with its professional level it was a rather high-level periodical and it needs no indulgence.

THE NEWSPAPER 'MAKAVEELI'

In 1924, after the six years from the closing of the first Georgian-language Jewish newspaper 'Khma ebraelisa', a new Georgian-language Jewish newspaper 'Makaveeli' was published in Tbilisi. Despite of the fact that it had been published for a very short period of time (the first issue was published on February 24, the second - on March 9, the last - on March 20), the 'Makaveeli', however, was able to reflect the ethnic aspirations of the Georgian-speaking Jews, and to draw a picture of the urgent problems in their life.

It is true that the newspaper was signed by the Editorial Board, and its editors were not declared personally, but, as it becomes clear from various documents, its founders and editors were David and Gertzel Baazovs and Nathan Eliashvili.

As is known, in the first years of the sovietization of Georgia, irrespective of the established strict ideological regime, individual groups and non-political unions however managed to publish their periodicals. This ostentatious pseudo-democracy and freedom of speech, together with the promises of peoples' equality from the side of the authorities, gave a hope of the establishment of the ethnic well-being and of the improvement of the conditions to one group of the Georgian-speaking Jews; the newspaper 'Makaveeli' should be regarded one of the concrete illustrations of that illusory democracy.

Unfortunately, despite of the active endeavors by the Jewish and Georgian public figures, the publication of the 'Makaveeli' was stopped, and since then, for a long period of time, until 1993, the periodical of this kind had not been published in Georgia.

SOME FACTS ABOUT THE AUTHOR

Avtandil nikoleishvili was born in 1948 in the village of Gora, Vanitskhi region. In 1971 he graduated from History and Philology Faculty of Kutaisi Pedagogical Institute (Presently Kutaisi Akaki Tsereteli State University) with honors. In 1974 he defended a candidate and in 1983 doctoral dissertation. He is a member of the Writers' Union of Georgia. A. Nikoleishvili has been working at Kutaisi State University since 1971. He has been the Head of the Georgian Literature Department since 1987. In 1996 he was elected as a Rector of the University.

Avtandil Nikoleishvili is the Head of the Georgian Language and Literature laboratory at Kutaisi Scientific Centre and a professor of Modern Georgian Literature Department at Tbilisi State University.

Avtandil Nikoleishvili is a winner of several awards, among them Georgian-European Institute (Paris) award in 1993, Gertsel Baazov in 1995, Niko Nikoladze in 1998, etc.

Avtandil Nikoleishvili has been an academician of the Gelati Academy of Sciences since 1995. Since 1999 he has been an academician of the New -York International Academy of Sciences. In 1998 he was awarded with the Order of Dignity. Since 1997 A. Nikoleishvili has been the honorary citizen of Columbia City (USA). He has published more than twenty books, among them: "Essays on the History of the 20-th Century Georgian Literature", vol. I (1994), vol. 2 (1997), vol. 3 (2000), "On Modern Georgian Poetry" (1981), "Outlook Collection of Literary Letters" (1987), "Literary Sketches" (1988), "Bishop Gabrieli" (1990), "Niko Lortkipanidze" (1992), "Poetry of Giorgi Leonidze" (1993), "Paolo Iashvili; His Life and Creations" (1995), "David and Gertsel Baazovs" (1995), "National Theme in Stalin's Works" (2000), etc. '20th century Georgian Literature' (2002), 'Literary Essays' (2002).

He has a wife and two children. His wife-Manana Zivzivadze is an instructor at Kutaisi State University; his daughter Sophia, a graduate from Missouri-Columbia University (USA), is now a Ph. D. student at the same University; his son Otar, is a student of Kutaisi State University.

პირველ ყოვლისა მოგესალმებით შორეთიდან! გისურვებთ ჯანმრთელობასა და ყოველივე კარგს თქვენს ძვირფას ოჯახთან ერთად!

მიღებისთანავე გავეცანი თქვენს შრომას, რომელიც უძღვენით რაბინ დავიდ ბააზოვს. ვინაიდან დ. ბააზოვის შვილი გახლავართ (დედ-მამის ექვსი შვილიდან მხოლოდ მე ვარ გადარჩენილი), მარტო ესეც კი მავალდებულებს, გადაგიხადოთ უდიდესი მადლობა; თქვენ ღრმად ჩასწვდით მის პიროვნებას. სტრიქონებს შორის ამოიკითხეთ ჭეშმარიტება და ამოხსენით მისი რაობა.

სხვადასხვა სახის მოწინააღმდეგეთა სფეროში მოხვედრილ ადამიანს უთუოდ გაუძნელდებოდა გამოემქლავნებინა თავისი ჭეშმარიტი მიზანსწრაფვა. ნეტარხსენებულ დ. ბააზოვის მოღვაწეობა ემთხვეოდა სხვადასხვა პერიოდს, როდესაც მოვლენები დროის მიხედვით მიმდინარეობდა.

როგორც თქვენთვისაც ცნობილია, მის სამოღვაწეო ასპარეზს წარმოადგენდა მოსკოვი, ოდესა, რუსეთის სხვადასხვა ქალაქები, ჩრდილოეთ კავკასია, შუა აზია და საქართველო. ყველაზე დიდ სიძნელეებს ახალი იდეების გავრცელება-დანერგვაში ის სწორედ თავის საყვარელ საქართველოში წააწყდა.

დ. ბააზოვს მოწინააღმდეგენი გააფთრებული ებრძოდნენ; ერთნი მაშიახის (ფანატიკოსები) მოლოდინში დ. ბააზოვის ქადაგებას მკრეხელობად მიიჩნევდნენ, ცილს სწამებდნენ, აბეზღებდნენ, რჯულიდან გადადგომას აბრალებდნენ (ღორს ჭამს და ეროვნებით რუსი ქალი შეირთოო. ჩვენი დედა რახელი მორწმუნე ებრაელის - ქონის შვილი იყო). იყო შემთხვევებიც, როცა მის ფიზიკურად მოსპობასაც ცდილობდნენ. ყოველნაირი საშუალებებით ებრძოდნენ. მეორე ფრონტს წარმოადგენდა ასიმილაცორთა ჯგუფი (განათლებულ ინტელიგენტთა ნაწილი), რომელთაც ებრაული საკითხის გადასაჭრელად საჭიროდ ებრაელობიდან გაქცევა - ასიმილაცია მიაჩნდათ, როგორც ამას ადგილი ჰქონდა გერმანიაში და ევროპის სხვა ქვეყნებშიც.

დ. ბააზოვის დასაცავად (ისრაელში) ხმა ამოიღო ახალგაზრდა ინჟინერ-მექანიკოსმა შალვა ბებერაშვილმა (ახალციხიდან). ამ უკანასკნელმა კრებულში ამოიკითხა

რუსეთის სიონისტთა გამონათქვამები დ. ბააზოვზე, როგორც სიონისტზე. ასეთები გახლდნენ პროფ. ა. ცინციპერი, მწერალი აბრაამ კარივი, ზევე ვაინშალი, ბარუხ ბარ-თიკვა, მორდეხაი ხანზინი, დავიდ მარგალითი.

ექიმმა ისაკ მეგრელიშვილმა ისრაელში გამოშვებულ ჟურნალ „დროშაში“ დასტამბა საპასუხო წერილი დ. ბააზოვის შესახებ. ი. მეგრელიშვილი ჯერ კიდევ ბავშვობიდანვე იცნობდა მას ქუთაისში როგორც პიროვნებასა და სიონისტს.

ახლა კი თქვენ მოგვევლინეთ, კეთილშობილო ქართველო ქრისტიანო! თქვენზე შეიძლება ითქვას, რომ ბრძანდებით „ხასიდი ქრისტიანი“.

მკვლევარ დანიელ ხანანაშვილის პუბლიკაციასთან დაკავშირებით, თქვენ იძლევიტ შედეგ განმარტებას: „... მიუხედავად დ. ბააზოვის მტკიცებისა, თითქოს მას სიონიზმთან არაფერი ჰქონდა საერთო, ჩემის აზრით, ეს მთლად გულწრფელ განცხადებად მაინც არ უნდა მივიჩნიოთ. ალბათ არ შეეცდები, თუ ვიტყვი, რომ ეს ყველაფერი სიმართლის შენიღბვის მცდელობა უფროა, ვიდრე აშკარა და უტყუარი სინამდვილე. ეს რომ ასეა, პირველ ყოვლისა იმ აგრესიული დამოკიდებულებით დასტურდება, რომელსაც იმჟამინდელი მსოფლიოს ბევრ ქვეყანაში იჩენდნენ ხელისუფალნი სიონისტებისადმი. ამ მოძღვრების მიმდევარნი, როგორც წესი, მთავრობისაგან მუდმივ დევნა-შევიწროებას განიცდიდნენ. გამონაკლისი ამ თვალსაზრისით, ცხადია, ვერც დ. ბააზოვი იქნებოდა. მაგრამ, ამისდა მიუხედავად, იგი სიძნელეებს მაინც არ ეპუებოდა და სიონისტური იდეების ქადაგება ცხოვრების უზენაეს იდეალად ჰქონდა დასახული“.

რუსეთში ებრაელთა მდგომარეობა განსაკუთრებით გაუარესდა ალექსანდრე III დროს. ებრაელების დევნა გამძაფრებულ ხასიათს იღებს, გახშირდა დარბევები, აწიოკება და ყოველგვარი შეზღუდვები; უფრო ადრე რუსეთში წარმოიშვა „ხასიდიზმი“. ეს იყო ფანატიკოს ებრაელთა სექტა, რომელიც ელოდა მაშიახის მოსვლას. მაგრამ, როცა მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევარში გამწვავდა ებრაელთა მდგომარეობა, მაშინ რუსეთის ებრაელობამ იწყო გაქცევა. გარბოდნენ ვინ სად! ბევრმა ოკეანესიქეთა კონტინენტს მიაღწია, ზოგი ერეც-ისრაელის ისტორიულ მიწა-წყალს მოადგა, რომელიც იმ დროს

თურქეთის მფლობელობაში შედიოდა. ისრაელის მიწა-წყალი გაპარტახებულ და გავერანებულ ადგილს წარმოადგენდა. პირველმა და გაბედულმა ადამიანებმა, რომლებიც ცნობილი არიან „ბილუს“ ხალუციელების სახელით, გამოფიტულ და გაქვავებულ ნიადაგს დაჰკრეს წერაქვი, ამოძირკვეს სარეველა და მოიყვანეს მოსავალი. ასე ჩაუყარეს საფუძველი მომავალ სახელმწიფოს.

საქართველოში არავინ აიძულებდა ებრაელს გაქცეულიყო. არ დევნიდნენ, არ აწიოკებდნენ, არ ხოცავდნენ. მშვიდობიანად იცავდნენ მამა-პაპათა რჯულს. მაშიახის მოლოდინში თვლემდნენ და განაგრძობდნენ თავის უშფოთველ ყოფას. ასეთ ვითარებაში ნებისმიერ ადამიანს და კონკრეტულად დ. ბააზოვს გაუჭირდებოდა დაერწმუნებინა თავისი თემი, მონაწილეობა მიიღოთ ებრაელთა ერის მესამე ტაძრის აშენებაში. ე. ი. მოეწოდებინა სიონისაკენ.

ამიტომ მას კარგად ესმოდა, რომ საჭირო იყო დაეწყო პირველი საფეხურიდან, რაც სწავლა-განათლების დანერგვაში გამოიხატებოდა. საჭირო იყო დაუფლებოდნენ ხელოსნობასა და სხვადასხვა სპეციალობას. ყველაფერ ამის შემდეგ ის იმედოვნებდა, რომ გამოჩნდებოდა ბრძოლის შემდგომი ეტაპიც.

ზოგს მიაჩნია, რომ დ. ბააზოვი ახად-ჰაამის სულიერი სიონიზმის მიმდევარი იყო. მე კი, პირადად (თუ არ შევცდები), ვიტყვი, რომ დ. ბააზოვი უფრო უსიშკინის რეალური სიონიზმის გამტარებელი იყო.

ერთხელ კიდევ მადლობას მოგახსენებთ თქვენი ობიექტური ხასიათის შრომებისათვის, რომლებიც უძღვენით დ. ბააზოვს, ყოველგვარი ნიუანსებითა და თვალთახედვით ამოხსენით მისი რთული, მაგრამ განაწამებ-გატანჯული პიროვნება.

კეთილი სურვილებითა და პატივისცემით

პოლინა ბააზოვი

ხოლონი. ისრაელი.

6. 10. 2002 წელი

გულითადი მოკითხვა თქვენს ოჯახობას.

რამდენიმე სიტყვა ავტორზე:

დაიბადა 1948 წელს ვანის რაიონის სოფელ გორაში. 1966 წელს იქვე ოქროს მედალზე დაამთავრა სკოლა. 1971 წელს წარჩინებით დაასრულა ქუთაისის პედინსტიტუტი (ახლანდელი უნივერსიტეტი) ისტორია-ფილოლოგიის სპეციალობით. 1974 წელს დაიცვა საკანდიდატო, 1983 წელს კი სადოქტორო დისერტაციები. არის საქართველოს მწერალთა კავშირის წევრი. 1970 წლიდან მუშაობს ქუთაისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში, სადაც განვლო ვზა ლაბორანტობიდან რექტორობამდე. 1996 წლიდან არჩეულია უნივერსიტეტის რექტორად. 1987 წლიდან არის ქართული ლიტერატურის კათედრის გამგე.

მინიჭებული აქვს სხვადასხვა პრემიები. მათ შორის: 1993 წელს ქართულ-ევროპული ინსტიტუტისა (პარიზი), 1995 წელს - საქართველოს მწერალთა კავშირისა და გაზეთ „მენორასი“ გერცელ ბააზოვზე დაწერილი ნაშრომისათვის, 1998 წელს - ნიკო ნიკოლაძისა.

1995 წლიდან არის გელათის მეცნიერებათა აკადემიის დამფუძნებელი წევრი, 1999 წლიდან - ნიუ-იორკის საერთაშორისო სამეცნიერო აკადემიისა. დაჯილდოებულია „ღირსების ორდენით“ (1998 წ.). 1997 წლიდან არის ქალაქ კოლუმბიის (აშშ) საპატიო მოქალაქე. გამოცემული აქვს 20-ზე მეტი წიგნი, მათ შორის: „ლექსები“ (1975 წ.), „მე-20 საუკუნის ქართული ლიტერატურის ისტორიის ნარკვევები“, ტ. I (1994 წ.), ტ. II (1997 წ.), ტ. III (2000 წ.), „ფიქრები თანამედროვე ქართულ ლირიკაზე“ (1981 წ.), „თვალთახედვა. ლიტერატურული წერილების კრებული“ (1987 წ.), „ლიტერატურული ეტიუდები“ (1988 წ.), „გაბრიელ ეპისკოპოსი“ (1990 წ.), „ნიკო ლორთქიფანიძე“ (1992 წ.), „გიორგი ლეონიძის ლირიკა“ (1993 წ.), „პაოლო იაშვილი. ცხოვრება და შემოქმედება“ (1995 წ.), „დავით და გერცელ ბააზოვები“ (1995 წ.), „ეროვნული საკითხი სტალინის ნააზრევში“ (2000 წ.), „მეოცე საუკუნის ქართული მწერლობა“ (2002 წ.), „ლიტერატურული ნარკვევები“ (2002 წ.) და სხვ.

ჰყავს მეუღლე და ორი შვილი.

68

03/530

შინაარსი

ეროვნული
კულტურული

ლაშვით ბააზოვი 7

ცხოვრების გზა 7

დავით ბააზოვი როგორც სიონისტი 17

პუბლიცისტიკა 33

ეროვნულ-საგანმანათლებლო პროგრამა 42

პოლემიკა ქართველ ებრაელ ასიმილაციორებთან 63

ბრძოლა ქართველი ხალხის

ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ინტერესებისათვის 70

ბოლოთქმა 85

გარსულ ბააზოვი 86

წინათქმა 86

ბიოგრაფიული ესკიზი 87

შემოქმედება 94

მხატვრული პროზა 103

    ა) „ველათის ქუჩის დასასრული“ 103

    ბ) „შემარიას უკანასკნელი სიგევა“ 113

    გ) ანგისემიგიზმის მამხილებელი მოთხრობები 118

    დ) „ფეთხაინი“ 122

დრამატურგია 140

    ა) „დილლეამარ“ 140

    ბ) „მუნჯები ალაპარაკდნენ“ 150

    გ) „განურჩევლად პიროვნებისა“ 157

    დ) „იეკა რიჟინაშვილი“ 161

პუბლიცისტიკა 169

ბოლოთქმა 184

„ხმა ებრაელისა“ - პირველი ქართულენოვანი ებრაული გაზეთი 185

გაზეთი „მაკაველი“ 200

Essays in the History of the Georgian-speaking Jews'

Literary and Journalistic Work. 224

Abstract. 224

David Baazov. 224

Gertzel Baazov. 226

The Newspaper 'Khma ebraelisa'. 229

The Newspaper 'Makaveeli'. 230

Some facts about the author. 231

პოლინა ბააზოვი - გაბონ ავთანდილ ნიკოლეიშვილს 232

რაფაენივე სიბყვა ავტორზე 235

ՅԱՐՈՍՅԱՆ
ՅՈՒՆԻՎԵՐՍԻՏԵՏ